

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dag Solstad

Lise Öğretmeni
Pedersen'in
Ülkemize
Musallat Olan
Büyük
Siyasi Uyanışa
Dair Anlatısı

Çeviren: Banu Gürsaler Syvertsen

ROMAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

YAPI KREDİ YAYINLARI

LİSE ÖĞRETMENİ PEDERSEN'İN ÜLKEMİZE MUSALLAT OLAN BÜYÜK SİYASİ UYANIŞA DAİR ANLATISI

Dag Solstad (1941) Edebiyat dünyasına 1965'te yayımladığı öykü kitabıyla girdi. O zamandan bu yana ülkesi Norveç'in ve Kuzey Avrupa'nın en önemli yazarlarından olan Solstad pek çok roman, öykü kitabı, oyun ve deneme kitabı yayımladı; ayrıca 1982-1998 yılları arasında Jon Michelet'le birlikte dünya futbol şampiyonaları üzerine beş kitap kaleme aldı.

Solstad, ülkesinin en prestijli edebiyat ödülllerinden Norveçli Eleştirmenler Ödülü'nü üç kere kazanmanın yanı sıra, Kuzey Avrupa Edebiyat Ödülü'nün de sahibi olmuştur.

Başlıca yapıtları: *Irr! Grønt!* (1969), *Roman 1987* (1987), *Ellevte roman, bok atten* (1992), *Genanse og verdighet* (1994; *Mahcubiyet ve Haysiyet*, çev. Banu Gürsaler Syvertsen, YKY, 2018), *Professor Andersens natt* (1996), *T. Singer* (1999), *Armand V. Fotnoter til en uutgravd roman* (2006).

Banu Gürsaler Syvertsen 1956 yılında İzmir'de doğdu. Boğaziçi Üniversitesi'nde Sosyoloji lisansüstü programını bitirdikten sonra, eğitimine Oslo'da devam etmek üzere 1981 yılında Norveç'e yerleşti. Norveç Radyo Televizyon Kurumunda radyo, TV ve daha sonra web sayfalarında haber, kültür ve çocuk programları yapımcısı ve sunucusu olarak 25 yıl görev yaptı. Çeşitli kültür projelerinde çalıştı, Türkçe öğretmeyi hedefleyen 16 dizilik "Merhaba" adlı radyo programını hazırladı, Nâzım Hikmet ve Sevim Burak'ın iki yapıtını çevirip televizyona ve sahneye uyarladı. 1991 yılından bu yana Norveççeden Türkçeye çeviriler yapıyor.

Çevirileri: Per Petterson'dan *Benim Durumumdaki Erkekler* (2020), *Reddediyorum* (2014), Hedvig Montgomery'den *Anne Baba Sihri* (2019), Ingvar Ambjørnsen'den *San Sebastian'da Hüzün* (2019), *Gece Gündüzü Düşüyor* (2016), *Tavandaki Kukla* (2002), *İnsan Postuna Bürünmüş Köpek* (1994), *Beyaz Zenciler* (1991), Dag Solstad'dan *Mahcubiyet ve Haysiyet* (2018), Hilde Østby'den *Aşk ve Özlem Ansiklopedisi* (2017), Axel Jensen'den *İkarus* (2015), Margit Walsøden *Sevgili Voltaire* (2014), Selma Aarø Lønning'den *Elvira Madigan'ın Kayıp Parmağı* (2013), Levi Henriksen'den *Kar Yağacak* (2012), Knut Hamsun ve H. C. Andersen'den *İstanbul'da İki İskandinav Seyyah* (1993), Norveçli şair Johanna Swartz ile birlikte Nâzım Hikmet şiir seçkisi *Jeg levde som et menneske på jorden* (1990).

**Dag Solstad'ın
YKY'deki kitapları**

**Mahcubiyet ve Haysiyet (2018)
Lise Öğretmeni Pedersen'in Ülkemize Musallat Olan
Büyük Siyasi Uyanışa Dair Anlatısı (2020)**

DAG SOLSTAD

**Lise Öğretmeni Pedersen'in
Ülkemize Musallat Olan
Büyük Siyasi Uyanışa Dair
Anlatısı**

Roman

Norveççeden çeviren
Banu Gürsaler Syvertsen

YAPI KREDİ YAYINLARI

Bu kitap NORLA tarafından verilen çeviri desteği ile yayımlanmıştır.

Yapı Kredi Yayınları - 5604
Edebiyat - 1611

**Lise Öğretmeni Pedersen'in Ülkemize Musallat Olan Büyük Siyasi Uyanışa Dair Anlatısı /
Dag Solstad**

Özgün adı: Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen
som har hjemsøkt vårt land
Norveççeden çeviren: Banu Gürsaler Syvertsen

Kitap editörü: Darmin Hadzibegović
Düzeltili: Başak Günsever

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 44452

Çeviriye temel alınan baskı: Forlaget Oktober, Oslo, 2000
1. baskı: İstanbul, Haziran 2020
ISBN 978-975-08-4682-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719
© Dag Solstad

First published by Forlaget Oktober AS, 1982.

Bu kitabın telif hakları Kalem Telif Hakları Ajansı ve Oslo Literary Agency aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

**Lise Öğretmeni Pedersen'in
Ülkemize Musallat Olan
Büyük Siyasi Uyanışa Dair Anlatısı**

Sanırım bu kitaba ÷lkem ve ÷lkemin çok özgün tarihi hakkında birkaç söz söyleyerek başlamam gerekecek. Norveç, Kuzey Kutbu'na yakın bir yere yerleşmiş biçimsiz konumuna, doğa tarafından büyük zenginliklerle donatılmamışlığına, hatta kıraç bir ÷lke olmasına ve daha iki yüzyıl öncesine kadar Avrupa'nın pek de önemli sayılmayacak bir krallığının, yani Danimarka'nın köşede bucakta kalmış bir sömürgesi durumunda bulunmasına ve Kopenhag'ın üçüncü sınıf üniversitelerinde eğitim görmüş vasat zekâlı yöneticiler tarafından idare edilmesine karşın dünyanın en zengin ÷lkelerinden biridir, o vasat zekâlı kişiler tarafından yönetilmiş bu ÷lkenin halkının da inanılmaz derecede cahil, kafaları hurafelerle dolu, iflah olmaz içki müptelası, donuk, o zamanların ölçülerine göre bile dehşet verici sağlık ve temizlik koşulları altında yaşamış insanlar olduklarını söylersek hiç de abartmış sayılmayız. İki yüzyıllık bu tarih herhangi bir ÷lkenin tarihi açısından çok kısa bir dönem sayılabilecekken, 1700'lerin sonundan bugüne dek geçen iki yüzyıllık sürede meydana gelen inanılmaz derecede büyük değişiklikler Norveç halkının tarihini başka hiçbir toplumda görülmemiş ölçüde etkilemiştir. Zira bizler iki yüzyıl önce Avrupa'nın en az eğitim görmüş, en ilkel halklarından biriyken, bugün en zengin devletlerinden, halkının eğitim düzeyi en gelişmiş –evet, en son teknolojik gelişmeleri dışarıdan uzman ithal etmeksizin kendi çalışanları tarafından uygulamaya koyabilecek denli yüksek eğitimli toplumlarından biri konumunda bulunuyoruz. Bir halkın ve bir toplumun böylesine dev bir değişimi nasıl olup da gerçekleştirdiğinin nedenlerini saymak burada çok fazla zaman alacak; her ne kadar kalemim böyle bir tahlile girişmek arzusuyla yanıp tutuşuyorsa da, bunu yapmayıp, yalnızca bu kitapta betimlemeyi düşündüğüm olayları anlaşılır kılması açısından önemli bulduğum bazı tarihi anlara kısaca işaret edeceğim. Öncelikle Norveç Mucizesi denen şeyin kendi gücüyle ortaya çıkmadığına işaret etmeliyiz.

Norveç Mucizesi, kökleri ülkemizin dışında, başka ülke ve toplumlarda olan hadiselerin ve neden sonuç ilişkilerinin tahmin edilemeyen neticesidir. Norveç'in güneye, mesela Malakka Boğazı'na doğru değil de kuzeye, kutba doğru uzandığı gerçeği, burada Norveçlilerin yaşadığı gerçeğinden daha fazla önem taşımaktadır. Norveçli denen insan türü Malakka Boğazı civarında yaşıyor olsaydı bizim kaderimiz de bugün orada yaşayanların kaderine daha yakın olacaktı, hatta belki de pek çoğumuz bugün Norveç adı verilen coğrafi sınırların içinde yabancı işçi statüsünde yaşayacaktık; verdiğimiz örnek yersiz ve boş gibi görünüyorsa da bu gerçeğe işaret etmenin pek de önemsiz olmadığı kanısındayım. Evet, ister beğenin ister beğenmeyin ama kapitalizmin ve emperyalizmin gelişmesinin benim ülkem açısından şanslı sonuçlar doğurduğunu iddia etmeme izin verin, hatta şunu da belirteyim, Norveç halkının başka ülkelerle neredeyse kıyaslama kabul etmeyecek denli çok özel bir tarihinin oluşmasına bu inanılmaz şansın neden olduğu yolundaki savım öyle boşuna söylenmiş gerekçesiz bir iddia değildir. Bu inanılmaz şansın –ki ben buna haklı gerekçelerle Norveç Mucizesi adını veriyorum– ve bu büyük değişimin tarih boyunca önemli olayların uzağında kalmış bir ülkede –öyle ki son iki yüzyılda dünyayı sarsmış olayların izlerine bizim tarihimizde rastlayabilmek için çok gelişmiş bir hayal gücüne ve entelektüel büyüteçlere ihtiyaç duyulmaktadır– ortaya çıkması çok daha dikkat çekici oluyor ve Norveç tarihini çok daha özel, acayip, hatta neredeyse egzotik bir konuma getiriyor. Kuşkusuz yeryüzünde son yüz elli yılda meydana gelen ve sonuçlarını Norveç'te de gördüğümüz büyük değişikliklerin pek çoğunun, siyasi bir araç olarak Savaş'a başvurularak elde edildiği gerçeği hiçbirimiz için sır değil. Yaşadığımız dünya savaşlarla yaratılmıştır ve halen de savaşın kendi yıkıcı mantığına göre, yani ulusların birbirlerine karşı mücadelesi veya aynı ulusun içindeki devrim, karşıdevrim ve ayaklanma gibi mücadelelerle değiştirilmektedir, insanlık tarihiyle ilgilenen kişilerin bu iddia üzerinde fikir birliğine varabileceklerini düşünüyorum. Ancak bu tür olaylar benim ülkem çok az bir dereceye kadar etkilemiştir. Hatta şöyle söylemek daha doğru olacak, biz bu tür olayları tamamen uzak bir mesafeden izledik, olayların yankısını duyduk, yansımalarını gördük. Ben bunları, kendi ülkem de 1930'ların sonundan 1940'ların ortalarına kadar devam eden ve Alman Nazizmi ile Japon

faşizminin yayılmacı politikasından kaynaklanan İkinci Dünya Savaşı'nın etkisinde kalmış olması gerçeğinin bilincinde olarak söylüyorum. Ancak Norveç'in bu savaştaki rolü ülkemizin özel tarihini sergileyen en güzel örnek olarak da gösterilebilir. Zira Norveçlilerle aynı savaşa katılan başka hangi halkı karşılaştırırsanız karşılaştırın, Norveç'teki savaşın çok daha farklı, çok daha dingin bir nitelik taşıdığı hiç kuşku götürmeyecek biçimde, apaçık ortaya çıkar. Yani ülkemizin savaşa girmesine, Müttefiklerden biri olmasına karşın şu şaşırtıcı gerçek de ortadadır ki, Norveç, ülkenin varlığını sürdürmesi meselesinde hayati önem taşıyan olayların o zamanlar da çok uzağında, çok dışında bulunmaktaydı. Ülkemizin tarihi savaş zamanında bile inanılmaz derecede barışçıldı. Yine şu da bir gerçektir ki bu ülkede yedi yüzyıldır hiçbir soykırım yaşanmamıştır ve halkımız 1200'lü yıllardaki iç savaştan bu yana bir kez bile Avrupa'nın kuşaklar boyu yaşayageldiği soykırımlardan ve düşman işgallerinden payını almamıştır. Norveç tarihini barışçıl gelişmeler tayin etti. Ayrıca iç siyasi olaylar da Norveç'te çok daha düşük bir şiddette cereyan etti. Çelişkiler çok nadiren açık ve ölümüne çatışmalar biçiminde ortaya çıktı. Rus devrimi ülkemizde apaçık yankı bulmasına karşın, içinde bulunduğumuz yüzyılda Norveçli tek bir işçinin bile grev ya da eylem sırasında vurularak ölmediği de bir gerçektir. Yüzyılımızda askerlerle grevci işçiler yalnızca üç kez karşı karşıya geldiler. Hatta bu üç olaydan birinde, söz konusu olan askerler Alman askerleridir (1941). Her ne kadar ülkenin egemen sınıfı grevdeki işçilerin karşısına sık sık devlet düzenini sağlayan güçleri çıkarmışsa da, işin gerçeğini söylemek gerekirse bu güçler her zaman için silah taşımayan güvenlik kuvvetleri olmuştur ve karşılaştırmalı tarihsel bir perspektif içinde ele alındığında polis copunun ve çizmesinin güvenlik kuvvetleri silahlıydı diyebilmek için yeterli olmadığı da itiraf edilmesi gereken bir husustur. Durum siyasi tutuklular açısından da böyledir. Norveç hapishanelerinde siyasi tutuklular yok denebilecek kadar azdır, aslında birkaç yüz kadar, belki de bin kadar insan siyasi suçtan yargılanmışsa da davaları para cezası kararıyla sonuçlanmıştır; ayrıca ülkede on binlerce kişinin –hatta bunun yüz binlerce olduğu da iddia edilir– potansiyel siyasi suçlu olarak fişlendiği de bir gerçektir, ancak sonuçta karşılaştırmalı bir perspektif içinde ele alındığında Norveç'te çok az sayıda siyasi tutuklu vardır denebilir. Bu kişilerin

de ılımlı ve insani cezalar aldığına işaret etmeliyiz, ayrıca bugüne dek tek bir siyasi tutuklu bile kendisine hapisşanede işkence yapıldığını iddia etmemiştir. Bunun dışında Norveç toplumunda muhalifler görüşlerini yazılı ve sözlü olarak ifade etme, birlik, dernek ve partiler yoluyla örgütlenme hakkına sahiptir, hatta muhaliflerin görüşlerinin egemen güçlere ters düşmesi ve muhalif örgütlerin güçlenerek yönetime karşı bir tehdit oluşturması gibi durumlarda bile bu kişiler muhalefet yapma hakkından yararlanmaktadır. Bu gibi durumlarda muhalefet çok şiddetli eleştirilere maruz kalmakta ve çalışmalarına bazı pratik engellemeler getirilebilmekteyse de modern tarihimizde hiçbir muhalefet örgütü yasaklanmamıştır. Yani esas olarak ülkemizde demokratik haklar güçlüdür ve bazı durumlarda bu hakların karşısına çıkan engeller, politik tepkilerden çok serbest piyasa güçleri ve ekonomik yapıdan kaynaklanmaktadır denebilir. Bütün bunlara ek olarak, ülkemde yaşayan insanların sosyal güvenlik haklarından geniş ölçüde yararlanmakta olduklarını, işsizlik oranının görece düşük, yaşam standartlarınınsa yüksek olduğunu –hatta öylesine yüksek ki düşük ücretli Norveçli bir işçi bile ücretli tatil yapma hakkına ve bu tatilini Akdeniz kıyısındaki ülkelerden birinde geçirme imkânına sahiptir– söylersem, ülkemın kendine özgü tarihini ve toplumsal sistemini açıklamak açısından bu anlatının hedefi çerçevesinde ortaya koymam gereken unsurların çoğundan söz etmiş sayılabilirim. Muhtemelen, eğitim düzeyinin çok yüksek olduğunu, ülkede okuma yazma bilmeyen kişi bulunmadığını da buraya eklemek gerekecek. Bu nedenle de dünyada pek çok insanın Norveç'i toplumsal imkânların başka ülkelere örnek teşkil edecek biçimde topluma eşit olarak dağıtıldığı, şanslı bir tarihsel gelişime sahne olmuş, özgür ve mutlu bir ülke saymasına şaşmamak gerek. Ayrıca, radikal görüşlü her Norveçli, yurtdışına çıkıp da kendisiyle aynı siyasi görüşleri taşıyan yabancılarla bir araya geldiğinde, bu yabancıların çoğu kez Norveçli'nin ülkesini kendi ülkelerinden çok daha fazla ön plana çıkardıklarına tanıklık etmiştir. Bu gibi durumlarda bir Norveçli, karşısındaki yabancıнын görüşlerine itiraz etmek için kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, yabancıнын hiç bilmediği bir ülkeyi böylesine kendinden emin bir şekilde övmesinin sakıncalı yanlarına dikkat çekmeye çalışırsa çalışsın, başarısız olmaya mahkûmdur. Bunun nedeni de, ülkemizin bir bütün içinde kapladığı yerin ve barış içinde geçmiş

tarihinin, garipsenecek kadar huzurlu, hatta egzotik bir nitelik taşımasıdır; öyle ki bu durum, kendi tuhaf kaderi hakkında düşünmeye zorlanan bir Norveçli üzerinde bile unutulmayacak bir izlenim bırakır.

İşte bu yüzden, 1970'li yıllarda geniş öğrenci kitleleri ile genç aydınları peşinden sürükleyen ve ilhamını çok uzak bir ülkede, Çin'de yaşayan ve hedefi halkı, özellikle de işçileri yaşadıkları Devlet'e karşı silahlı devrim yapmak üzere harekete geçirmek olan bir köylü çocuğundan alan bir siyasi uyanış hareketinin bu ülkede meydana gelmiş olması oldukça tuhaftır. Burada, aynı dönemlerde Batı Avrupa'daki pek çok ülkede de benzeri siyasi uyanış hareketlerinin yaşandığını, bunların kaynağının Çin'deki köylü çocuğu ve devrimci liderden alınan ilham olabileceği gibi, örneğin 1968 Paris öğrenci ayaklanmaları gibi başka kaynaklarının da bulunabileceğini belirtmek durumunda kalsak bile, bunlar bu siyasi uyanışın Norveç versiyonunun tuhaf bir yanı olduğu gerçeğini gölgelemez, zira hareketin ülkemizde bir saman alevi gibi parlayıp sönmesi ve uluslararası uyanışın kısacık bir yankısı olması için gerekli şartlar mevcutken tam tersi gerçekleşmiş ve hareket pek çok Avrupa ülkesine oranla daha derine kök salmıştır. Hareket burada daha katı, daha keskin, silahlı devrim ve proletarya diktatörlüğünün kurulması gibi çok daha açık bir devrimci hedefi olan bir ideoloji haline geldi. Bütün bunlar halkla bütünleşmek ve amaca hizmet eden her kim olursa olsun onunla kısa vadeli işbirliğine gitmek gibi taktik amaçlar eşliğinde cereyan etti. Yani bu siyasi uyanış hareketi ülkemizde daha açık, daha soğukkanlı, üzerinde enine boyuna düşünülmüş, Marksist-Leninist düşüncenin temel ilkelere dayandırılan, Çin ismindeki devin güzel bir ideolojik ütopya teşkil ettiği, tarihsel köklerinin dünyanın ilk sosyalist devletinde, Lenin ve Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği'nde olduğuna açık göndermeler yapan, bu arada 1970'lerin Sovyetler'i ile arasına mesafe koyan ve bunu da 1953 ila 1956 arasında yaşanan sessiz bir karşıdevrimle açıklayan bir görünüm kazandı. İşte bu siyasi programla öğrenciler ve aydınlar arasında geniş ve daha da önemlisi derinden bir kabul gördü, kendinden çok başkalarını düşünen ve devrim için çalışan insanlar yarattı, hatta bir dereceye kadar da öğrenciler ve aydınlar dışında kalan daha geniş halk topluluklarına da seslenebilmeyi başardı. Bilebildiğim kadarıyla ülkemizde

yüksek öğrenim görmüş olan gençliğin çoğunluğu bu hareketle ilişki içindeydi ve kısa ya da uzun bir dönem için hareketin çekim alanında yaşadı. Hatta daha fazla sayıda genç de 1968 yılından 1978 yılına dek geçen süre içinde kendini bu hareketin verdiği mesaja uygun olarak tanımlamak zorunda bırakıldı. Norveç'te çok az sayıda aydın bu hareketin karşısında ya da yanında tavır almanın dışında tutabildi kendini, zira bu hayati bir mesele, bir değerler sistemi sorunu ve cevabı gelecekteki tercihlerini, eylemlerini belirleyecek bir soru haline geldi, hatta öyle ki ülkenin devrimci, komünist bir partiye gereksinimi olup olmadığı sorusuna açık ve kesin olarak hayır cevabı veren kişiler bile bundan kaçamadılar. Bu bakımdan, o günlere dek –en azından 20. yüzyılda– başka hiçbir siyasi uyanış hareketinin ülke aydınlarının ruhunun derinliklerine böyle nüfuz edemediğini söyleyebiliriz. Yaklaşık on yıl boyunca Norveçli aydınların temel sorusu, bir süre sonra İKP(m-l)¹ ismini alacak olan bu harekete karşı mı, yoksa taraf mı oldukları üzerine odaklanmıştı. Sözü edilen zaman dilimi içinde on binlerce kişi kısa veya uzun süreliğine ya kayıtlı üye –ki bu üyelik Norveçlilerin doğasına ciddi bir müdahale getirmekteydi– ya da sempatizan olarak İKP(m-l) hareketinin içinde yer aldı ve böylelikle de bu uyanış hareketinin dilini, davranış kurallarını, mitlerini, gerçekliği kavrayış biçimini, ritüellerini, düşünme kalıplarını ve yaşama biçimini tanıdı veya paylaştı. Hareket dünyanın en zengin ve tartışmasız en demokratik ülkelerinden birinde sosyal demokrat bir rejim çerçevesi içinde yetişmiş olan entelektüeller arasında inanılmayacak kadar yüksek bir katılım oranına sahipti. Yine şaşılacak bir başka konu da zaman içinde komünist bir partiye, İKP(m-l)'ye dönüşen bu hareketin on yıl boyunca ulusun kültürel ve entelektüel hayatında merkezi çekim noktası olarak varlığını sürdürmesidir. İnanılmaz ama gerçek! Hareketin ideolojisi on yıl boyunca ülke edebiyatına, tiyatrosuna, resim sanatına, müziğine, gazetelerdeki tartışmalara damgasını vurdu; bunu yaparken de gücünü hareketin çapından değil, bu tuhaf parti tarafından ortaya konan fikirlerin Norveç kültür elitini oluşturan insanların ruhlarını etkilemeyi başarabilmiş olmasından alıyordu. Ayrıca şunu da

1 İKP(m-l): Maoist bir komünist parti olarak 1973 yılında Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) ismiyle kurulmuş olan parti. Türkçede İşçilerin Komünist Partisi (Marksist-Leninist) anlamına gelir ve İKP(m-l) biçiminde kısaltılabilir. (ç. n.)

eklemek gerekir ki bir süre sonra komünist bir partiye dönüşerek İKP(m-l) ismini alacak bu siyasi uyanış ülkedeki fabrikaların içinde ve emekçilerin kendi örgütleri tarafından tehlikeli bir kıvılcım olarak algılanıyordu. Bu partiyle bağlantılı olan ya da bağlantılı olduğundan kuşkulanılan kişilerin sanatçı, araştırma görevlisi ya da sendika grev sorumlusu olarak kamuoyunda her gün boy gösterdiklerini söylemek abartılı olmayacaktır. Ama Parti her şeye rağmen bir halk hareketine dönüşmedi. Seçimlerde aldıkları oy bindelik oranlarla ifade edildi. Bundan da anlaşılıyor ki düşünceleri sıradan insanlara hitap edemedi; gösterdikleri irade ve müthiş eylem gücüne karşın, Norveç işçi sınıfıyla bütünleşmek, emekçileri içinde bulundukları derin uykudan uyandırarak, uyanışa ilham veren teori uyarınca kendi kaderlerini tayin etmelerini ve ülkede rejimi ele geçirmelerini sağlamak şeklinde ifade edilen hedeflerine ulaşamadılar. Şimdilerde hareketin gücünü yitirdiği gerçeği göz önüne alındığında, bunun başarıya ulaşamamış bir uyanış hareketi olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber konuya ilgisiz kalınmaması gerektiğine inanıyorum. Büyük düşünen hareketlerin çoğu yenilgiye uğrar, bu nedenle de konumuz olan hareketin sonu en başından tahmin edilebilirdi. Ancak binlerce kişinin, yani ülkenin entelektüel elitini oluşturma potansiyeli olan hemen herkesin katıldığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu uyanış hareketinin gücünü neyin oluşturduğunu araştırmak ilginç olacak. İnsanlar her şeylerini ortaya koyarak kendilerini harekete adanmışlardı, ne var ki insanoglu ancak olağanüstü bir çekim gücü olan ya da içinde kendi kendine ışıldayan bir hakikat bulunan bir şeye adayabilir kendini. Binlerce kişi İKP(m-l)'ye katıldı ve kısa ya da uzun bir süre Parti'nin sihrine kapılmış halde yaşadı. Pek çok kişi hayatının on yılından fazlasını bu uğurda harcadı. Bu insanlar dünyanın en zengin ülkelerinden birinde, ekonomik konjonktürün yükselişte olduğu bir dönemde kendilerini devrim ve proletarya diktatörlüğü üzerine söylevler vermeye adanmışlardı. Bu hareket bireylerin özel hayatlarını öylesine derinden etkisi altına almıştı ki birkaç yıl içinde bulunduktan sonra hareketi terk edenler de –burada terk etmek deyimini kullanıyoruz, saf değiştirenler demiyoruz, zira bu hareket hiçbir zaman dönek yetiştirmemiştir– hayat boyu etkisinden kurtulamadılar. Böyle olduğunu biliyorum çünkü ben de 1970'li yıllarda İKP(m-l)'nin sihrine kapılanlardan biriyim.

Larvik'te görev yapan otuz yaşındaki bir lise öğretmeni olarak SGB'li² gençleri haklı buluyordum ve bu inançımın getireceği her türlü sonuca her zaman canıgönülden olmasa da katlanarak on yıldan fazla bir süre bu hareketin içinde bulundum. Bu hareketi çok yakından tanıdım ve kendini Marksist-Leninist terminoloji uyarınca, yani komünist eylem, sosyalist tarih anlayışı, emekçi sınıfın egemen güçleri alaşağı etmek yolundaki gizli hayalleri gibi terimlerle tanımlayan ve ayrıca hayatıyla eylemlerinin kendi iradesiyle değil de Parti'den gelen direktiflerle yöneltilmesi zorunluluğunu benimseyen bir Norveçli'nin düşünceleri hakkında epey bilgi sahibiyim diyebilirim. Evet, bu konuda bazı şeyler biliyorum ve şimdi, yani 1980'li yılların başında bunları anlatmak üzere kalemi elime alıyorum, bunu yapıyorum çünkü içimde, belli koşullar altında belki de istediğimizin tam tersine dönüşebilecek bir mekanizmaya sahip güçlerin elinde bir araç olmaya sessiz kalamayışım-dan kaynaklanan tuhaf bir huzursuzluk hissediyorum ve bu araç varoluş amacı doğrultusunda etkisini göstererek arzulanan hedefe vardığı anda bu dönüşümün gerçekleşeceği ihtimali aklıma geldikçe huzursuzluğum daha da artıyor. Ayrıca huzursuzluğumun biraz yersiz olduğunu da biliyorum çünkü hayatımın on yılından fazlasını verdiğim hareketin hedefine yaklaşmış olması gibi bir sorunla karşı karşıya değiliz, hatta tam tersi, yine de böyle sorunlar, yani başka ülkelerin, başka çağların koşullarıyla ilintili sorunlar kendine devrimci demekten hoşlanan insanın bilincini meşgul ediyor. Sizlerden şu gerçeği gizleyemeyeceğim, Larvik'te görev yapan kırk iki yaşında bir lise öğretmeni olarak benim edebi bir anlatı kaleme alarak kamuya görüşlerimi sunmak üzere bu adımı atmış olmamın nedeni yakın çevremden kaynaklanmakta, şöyle ki, yakın dostlarımdan birkaçı umutlarını yitirip, kendilerini mağdur hissederek Parti'yi terk etti, içlerinden birinin Parti'den ayrılışı ise çok dramatik bir biçimde gerçekleşti. Ancak her şeyden önce ben bu anlatıyı tuhaf bir coğrafi konuma yerleşmiş Norveç isimli ülkede güçlü bir devrimci ateşin parlayarak pek çok insanı peşisıra sürüklediğini, hatta kıyıda köşede kalmış Larvik isimli kasabada kadınlı erkekli, sıradan ve sıradışı insanların beyinlerini tutuş-

2 SGB: Özgün adı Sosialistisk Ungdomsförbund (SUF) olup Sosyalist Gençlik Birliği anlamına gelir. Sosialistisk Folkeparti'nin (SF) (Sosyalist Halk Partisi) gençlik örgütüdür. (ç. n.)

turduğunu bilen ve buna şaşırın, ayrıca kendisini de olaylardan soyutlamamış biri sıfatıyla, bu garip fenomenen nasıl sonuçlar çıkabileceğini ortaya koymak amacıyla yazıyorum.

Benim için her şey yeni mezun bir lise öğretmeni olarak 1968 yılının Ağustos ayında Larvik'e gelmemle başladı. Buraya trenle geldim; Oslo Batı Garı'ndan 9:50'de kalkan ve çoğumuzun hatırlayacağı sarı vagonlu şık eksprese bindim, bu tren yolculuğu Skien'e giden Vestfold treninden ziyade uzun yolculukları çağrıştırırdı, parlak yarım daireler şeklindeki demir raylar üzerinde geniş virajlar çizerek elektrikli hızlı bir tempoyla yol alan tren büyük asma köprüden geçti ve hareketinden tam iki saat sonra Larvik istasyonunda birkaç dakikalığına durdu, ben de içinde tüm dünyevi varlığımın, kitaplarımla giysilerimin bulunduğu kurşun gibi ağır iki bavulu çekiştirerek perona ayak bastım. Amacım bir otobiyografi yazmak olmadığından, Norveç'in neresinden geldiğime dair, Østlandet Bölgesi'nde bir yer olduğu dışında tek bir söz bile söylemek istemiyorum, ayrıca çocukluğumu ve yetişme yıllarımı da bu anlatının dışında bırakıyorum ve diyorum ki bedenimde savaş sonrası Norveç toplumunun tüm içe kapanıklığını taşıyarak ve aynı zamanda geleceğe dair heyecanlı bir beklenti içinde 1968 yılının Ağustos ayında, yirmi sekiz yaşında Larvik istasyonuna indim. Hayatımda çok büyük bir gündü o gün. Uzun bir üniversite eğitimi tamamladıktan sonra asıl hayatım olarak gördüğüm yeni bir hayatın eşiğindeydim ve o güne dek ayak basmadığım, hiçbir ilişkim bulunmayan bir kasabada lise öğretmenliği yapacaktım. Sıcak bir ağustos günüydü, hava şaşırtıcı derecede sıcaktı, hatta tüm sıcak ağustos günlerinde olduğu gibi güneş yakıcı, gökyüzü masmaviydi, kurşun gibi iki bavulla peronda durmuş, üzerinde TAKSİ yazan bir araç görebilmek için etrafa bakınıyordum. Yirmi sekiz yaşındaydım. Üzerimde, pastırma yazından bir gün için kalın sayılabilecek tüvit bir ceket ve iyi ütülenmiş terilen pantolon vardı. Ve elbette beyaz gömlekle kravat. Terilen pantolonumu şiltemin altına bir gece öncesinden yerleştirmek suretiyle ütülemişim, bu yöntem bencileyin daracık, pansiyon sahibesinin mutfağına bitişik tek odalı evlerde yaşayan ve 1965 yılına dek "Norveç gençliğinin çiçekleri" adıyla anılan gençler arasında olağan bir uygulamaydı. Bavullardan birinin sapına şemsiyemi bağlamıştım, uzun siyah bir şemsiyeydi bu, o tarihlerde genç lise öğretmenleri katlanabilir

şemsiyelerle henüz tanışmamışlardı, en azından benim kulağıma gelmemiştir bu icat, o yüzden hatırladığım kadarıyla tahta saplı, siyah, dayanıklı ama hiç de pratik olmayan kocaman bir şeydi benim şemsiyem. Saçlarımı âdet olduğu üzere kısa kestirmiş ve başkalarının gözünde muhtemelen bana radikal bir görünüm kazandıran küçük bir sakal bırakmıştım. Galiba kolumda açık renkli bir poplin pardösü vardı, sıcak bir gün olmasına karşın ağustos ayında havanın hiç beklenmedik bir anda serinleyebileceği gerekçesiyle pardösümü bavula tıktırmayıp yanımda taşımayı tercih etmiştim. Yani dışarıdan bakan herkes Larvik istasyonunda duran bu insanın kendince çok önemli ve beklentilerle dolu bir yolculuğa çıkmış olduğunu anlayabilirdi, zira bilindiği üzere önemli yolculuklar daima sıcak günlerde ve havaya göre fazlaca giyinik olarak yapılır. İlâveten, adamın ansızın bu anlatıdan çıkarılıp alınarak bir polisiye romana, örneğin Jon Michelet'in bir kitabına yerleştirilmeyeceğini, psikolojik ve fiziksel saldırılara maruz kalmayacağını bilmenin verdiği güvenle ve gözlüğünün parçalanması tehlikesiyle de karşı karşıya gelmeksizin ve Norveç'in entelektüellerinden biri olduğunu simgeleyen gözlüğünün kırık camlarını yerden toplamak zorunda kalmaksızın, yani buradaki anlatıcının yaptığı gibi güvenli bir şekilde dolaşacağından emin olarak, peronda bekleyen adamın gözüne numaralı bir gözlük takma cesaretini kendimde buluyorum. İşte tam anlattığım gibi 1968 yılının Ağustos ayında, elimde kurşun gibi ağır iki bavulla Larvik istasyonunun peronunda durmuş, gözlerimle taksi durağını aramaktayım, içimdeki beklentilerin heyecanı ile titriyorum, "Larvikli Pol Pot"un, "Stalin'in lisedeki borazanı"nın, "Kızıl Hoca"nın, "Gençlerimizin beynini yıkayan adam"ın, "Kürsüdeki yobaz"ın, "Vergi mükelleflerinin parasıyla geçinen aşırı uç mensubu bir şiddet hayranı"nın, vesaire vesaire vesaire bir zatın Larvik'e gelmiş olduğundan henüz bihaberim.

Sarı vagonlu ekspres tren harekete geçmiş, Porsgrunn'e doğru yoluna devam ediyordu, yolcular peronu terk etmiş, ben güneşin altında o ıssız peronda tek başıma kalmıştım, elimdeki kurşun gibi iki bavulu insanların gözden kaybolduğu yöne doğru sürüklemeye başladım, tam istasyon binasının köşesini dönmüşken gözüm taksi durağına ilişti ve içimdeki beklentilerin heyecanı ile titreyerek o tarafa ilerledim. İşte o an hayatımın yeni bir evresine adım atmakta olduğumu, hayatın asıl şimdi başlayacağını hissettim. Bana

öyle geliyordu ki gelecek önümde apaçık uzanmaktadır ve hayatın bana sunacağı şeyleri almak üzere elimi uzatmam yeterlidir. Bunun gerçekçi bir kanı olduğunu söylemem imkânsız, geleceğe yönelik böylesi beklentiler içinde bulunmuş olmam şimdi bana muamma gibi geliyor. Ama öyleydim işte, o beklenti duygusunu gayet iyi hatırlıyorum, uzun zamandır hazırlandığım o atılım nihayet gerçek oluyordu. Ne var ki bu beklenti o sırada ruhumu sarmış olan kasvet duygusuyla taban tabana zıttı. Böyle hisseden bir tek ben değildim kuşkusuz. Ben ve benim gibi pek çok genç insanda rastlanan hayata yönelik bu karamsar bakış sosyal demokratik bir eğitim politikasının sonucuydu, bu politika halktan gelen yetenekli ya da az yetenekli pek çok gencin yüksek öğrenim görmesini mümkün ve doğal kılmıştı, ancak bizler bu eğitimi kendimize bir iş bulmak dışında neye kullanacağımızı bilemiyorduk. Kendimi “henüz hiç kullanılmamış” hissediyordum, henüz hiç kullanılmamış bir devrimci değil ama henüz hiç kullanılmamış bir sosyal demokrattım. Hayat bana cazip gelmiyordu. Bizi ne çeşit zorluklar bekliyordu? Akla gelebilecek en iyi toplumda yaşıyorduk, toplum giderek artan bir hızla geliyordu. Bu gelişimin liderliğini yapmayı, toplumu yönetenlerin arasına katılmayı cazip bulmuyordum, ben- ce uzmanların ve politikacıların işiydi bu. Zaten çok az kişi buna adaydı, niye olsun ki, hem bu nasıl bir görevdi, daha yüksek bir refah düzeyine doğru adeta kendi kendine ilerleyen, bireylerin her geçen gün daha iyi şartlara sahip olduğu toplumu yönetmek nasıl bir görevdi? İkinci Dünya Savaşı sonrası Norveç toplumunun en şaşırtıcı özelliklerinden biri de şuydu: Norveç refah devletinin çocuklarının, toplumun umudu olan bu çocukların, yani 1960’lı yıllarda eğitim görmüş ve buna müteşekkir olan ve de kime teşekkür edeceklerini gayet iyi bilen bizim kuşağın ruhunu bir kasvet sarmıştı. Hiçbir işe yaramıyorduk. Küçük gettolarda yaşıyor, hayata ilişkin temel sorunlarla ilgileniyorduk ancak gelecek konusunda fazla bir seçeneğimiz yoktu. Her ne kadar oylarımızı devleti taşıyan partiye veriyor olsak da ülkemize hizmet edemiyorduk; 1965 sonrasında muhalefette olan bu parti, yani eski muhalefet şimdiki iktidar partisi, aynı politikayı, giderek daha yükseğe, daha iyiye, daha zenginliğe, daha da anlamlı bir geleceğe doğru şeklindeki politikasını sürdürüyordu; zaman zaman oylarımızı devleti taşıyan partinin iç politikadaki destekçisi, dış politikadaki muhalifi

olan partiye veriyor olsak da ÷lkemize de başka bir şeye de hizmet edemiyorduk, zaten sosyal demokrat partinin devleti taşıdığı ve yönettiğı sosyal demokrat Norveç'te ÷lkemize hizmet etmek sözünü ağıza almak bile eğitim çağındaki –aslında içten içe sosyal demokrat olan– radikal gençliğı kahkahalara boğmaya yetiyordu. Norveç refah devleti iyi eğitilmiş ilk genç kuşağını yetiştirmiş, böylelikle de halkın gönlünde yatan hayali gerçeğe dönüştürmüştü. Kadın erkek her bir vatandaşın, çocuklarının yükselmesi, kendilerinin katlanmak zorunda kaldıkları şeylere çocuklarının katlanmak zorunda kalmamaları ve başkalarına ayrılmış yerlere *kendi* evlatlarının geldiğini görmek şeklindeki rüyaları gerçekleşmişti. Şimdi bu kuşak, öğrenci kampüslerindeki gettolarda, daracık odalarda, ortak kullanılan büyükçe mutfaklarda, Studentersamfundet gibi öğrenci birliklerindeki siyasal platformlarda, sinemalarda, okuma salonlarında, seminerlerde, öğrenci odalarında verilen ve sınırlı sayıda davetlisi olan çılgın partilerde ya da gecenin çok geç saatlerinde birilerinin apartman dairesine gizlice konuk olmak suretiyle “yabancılaşma” duygusu geliştirip kendine eziyet ediyordu. Bu garip yabancılaşma duygusu nedeniyle herkesten daha çok eziyet çekenin ben olduğumu iddia ediyorum. Her ne kadar tipik bir yalnız kurt olarak yaşamayıp karşıma çıkan fırsatlardan yararlandırıysam da bu duygu üniversitede okuduğum yıllar boyunca bana hep eşlik etti. Kurtulamadığım bu “yabancılaşma”yı okuma salonlarında, seminerlerde ve kantinde oturan diğer “yabancılar”da da görüyordum. “Sonsuza dek sürecek bir hayat yaşıyoruz” duygusu içindeydik. Tarih alanında yaptığım lisansüstü çalışmamın sonlarına doğru üniversitede başlayan radikal hareketlerin bir sonucu olarak şunu anladım ki beni huzursuz eden şeylerin kökü tamamen benim dışımdaydı ve hayatımı belirleyecek her hadise, aslında benim etkinlik göstereceğim mekândan, coğrafyadan çok uzaklarda cereyan edecekti; başka bir deyişle Oslo Üniversitesi'nde okuyan herkesin bilincinde şu düşünce şekillenmişti: Bizler emperyalizmin çocuklarıyız, okuma salonlarında sistemin kurbanlık kuzuları gibi, hatta hayatımızı sürdürmemizi sağlayan, bizlere bizden önceki hiçbir kuşağın yaşamadığı kadar ayrıcalıklı, geniş imkânlar veren insanların sebep olduğu kanlı ve dramatik olaylardan istifade eden bir kuşak olarak oturmaktayız. Bütün bunlar bana sağduyu kazandırmış, ancak “yabancılaşma” duygumu güçlendirmişti ve

artık kendimi daha önceleri, yani Vietnam Savaşı öncesinde hissetmediğim kadar yararsız hissediyordum.

Ama işte şimdi, içinde tüm dünyevi varlığımın bulunduğu kurşun gibi ağır iki bavul ve neredeyse mutlu diyebileceğim bir ruh haliyle Larvik istasyonunda duruyordum. Niçin böylesine ferahtı içim, daha önce hiç görmediğim bu kasabadaki geleceğime dair büyük beklentilerim nereden kaynaklanıyordu? Ansızın hayata böyle umut dolu bakmamı sağlayan ne çeşit beklentiler içindeydin? Şimdiye dek hiç oturmadığım, hatta oturmayı aklımdan bile geçirmedığım, “kendime ait” bir apartman dairesine yerleşmeyi büyük bir coşkuyla, özlemle bekliyordum. Artık kendime ait bir evim olacaktı. Yaşadığım ve içimi titreten bu beklentiler sanırım sosyalleşme, toplum içine girme beklentileriydi. Aslında bu dünyada en çok istediğim şey işi, evi, banka hesabı ve banka borcu olan bir yurttaş olmaktı. Buna erişmeye çalışıyordum şimdi. Beklentilerim öyle büyük şeyler değildi, tersine sıradan şeylerdi. Asla Mutluluk, büyük bir aşk, derin tutkular yaşamının hayalini kurmuyordum, turnayı gözünden vurmaya hiç düşlememiştim, zengin, yakışıklı, dayanılmaz derecede cazip olmayı, çevremde antik vazolar bulunmasını, kolumu şöyle kendimden emin bir edayla beyaz Mercedes Benz’imin açık penceresine yaslamayı hayal etmiyordum, büyük işler başarmak, Larvik’in toplumsal ya da kültürel hayatında ön plana çıkmak yoktu düşlerimde, yüzyılımızın en büyük romanını yazmak ya da ünlü konuk orkestra şefi Konov otel odasında ansızın hastalandığında birden kendimi gösterip Vestfold Senfoni Orkestrası’nı yöneterek dünyayı şaşırtmak üzere de gelmemiştim Larvik’e, gerçekleştirilecek hiçbir dev projem yoktu, hatta her ne kadar boş vaktimin bir kısmını bu işe ayırmak zihnimin bir köşesinde yer etmiş olsa da tarih alanında doktora tezi kaleme almayı bile düşünmüyordum. Gerçi beklentilerimin kapsamı büyük projeler ve derin duygular içeren bütün bu romantik düşleri içine alabilecek kadar geniş olsa da, içindekiler alelade, sıkıcı ve mütevazıydı. Bir liseye öğretmen olarak atandığım için mutluydum ve kendi evimi açmak için sabırsızlanıyordum. Bunun o güne dek yaşadığımdan çok farklı bir hayatın başlangıcı olduğu yolunda umutlar taşıyordum. İnsanların evlerine girebilmeyi arzuluyordum – ümitsiz ve hazin bir arzu denebilir belki buna. Norveç’in Larvik isimli küçük ve uyuklayan endüstri kasabasına atanmış bir lise öğretmeni ola-

rak, beni geceleri kötü aydınlatılmış caddelerde bedenimin içinde tutsak, içimde hüznü düşünceler ve kafam karmaşık bir şekilde adeta peşimden biri kovalıyormuşçasına dolaşmak zorunda kalmaktan kurtaracak bir çıkış noktası yakalamış olduğumu umuyordum. Ulaşılması imkânsızdan uzaklaşmayı, sıradan insanların evine, toplumun evine girmeyi arzuluyordum. Ve Larvik'te bir lise öğretmenini olarak buna imkânım vardı. Güvenli ve ayrıcalıklı bir iş, iyi sayılacak toplumsal bir statü gibi çıkış noktaları sayesinde en büyük hayalimi, bir yere kök salma hayalimi gerçeğe dönüştürecektim. Yirmi sekiz yaşında orada durmuş, havaya göre fazlaca giyinik, poplin pardösü kolumda, içim beklentilerle dolu, Larvik Lisesi öğretmenler odasında kahve içmenin hayalini kuruyordum. Meslektaşlarımla birlikte öğretmenler odasında geçireceğim uzun teneffüslere bir an önce kavuşmak istiyordum. Bavullarımı aceleyle sürükleyerek Larvik Tren İstasyonu'nun önünde sıralanmış bekleyen taksilerden birine, beni müdürü tarafından karşılanacağım (randevusu önceden alınmıştı), ders programı ve kalacağım yer gibi basit bilgilerin yanı sıra her yeni öğretmenin bilmesi gereken şahane şeylerin anlatılacağı görüşmeyi yapmak üzere Larvik Lisesi'ne götürecek taksiye yöneldim. Bindiğim takside Larvik sokakları, Larvik fiyordu olması gereken bir fiyort, adı Peter Wessel olan bir gemi –bak şu işe diye düşündüm, Peter Wessel'in³ ta kendisi dedim heyecanla– hızla gözümün önünden geçerken müthiş bir kavuşma özlemi içindeydim. Sınıflardaki uykulu öğrencilere ders vermeyi hasretle bekliyordum, hani şu son derslerde kimsenin hiçbir şeye ilgi duymadığı, saniyeleri saydığı, yirmi dördünün birden dersin bitmesini bekledikleri ve bu sabırsızlıklarını saklama zahmetine katlanmadıkları, öğretmeninse gizlemek için büyük gayret sarf ettiği derslikleri, evet evet, bilhassa bu sonuncu durumun hasretini çekiyordum. Parmaklarıma sinecek ve bir daha hiç kaybolmayacak tebeşir kokusunun hasretini çekiyordum. Koridorlara asılı nemli palto, yün çorap ve bere kokusunun hasretini çekiyordum. Okul kokusu... Gençliğin kokusunun hasretini çekiyordum. Yuva hasreti çekiyordum. Yuvam olacak kendi apartman dairemin hasretini çekiyordum. Bir eş ve çocuk hasreti çekiyordum. Taksiden gördüğüm

3 Peter Wessel (1690-1720): Tordenskiold adıyla da anılan bir soylu ve deniz subayı. Danimarka Norveç Birliği döneminde donanmanın başında bulunmuştur. (ç. n.)

ve daha yüzlercesi, binlercesi bulunduğuna inandığım ve yalnızca oturacağım bir mekân olmayacağını bildiğim şu binalardan birinde bana uygun, yumuşak bir kadının yaşadığını umuyordum. Çocuklarım olsun istiyordum. Yanımda üç tekerlekli bisiklete binen bir çocukla Larvik civarında gezintiye çıkmak istiyordum. İstiyordum ki bu çocuk ansızın yüzüme baksın ve desin ki: Baba? Evet, diye yanıtlayacaktım, evet, yine ne var? Yerleşik bir düzen kurmayı öylesine hasretle bekliyordum ki, yirmi sekizinci yaşımı sürerken bu yerleşik düzen kurma özlemi bir içgüdüye dönüşmüştü.

Arzuma kavuşmak için Larvik'in genç hanımlarıyla muazzam bir flört sürecine başlamak zorunda kaldım. Boş zamanlarımla çoğunluğunu ve zihinsel faaliyetlerimin tümünü istemeden de olsa kümele horozluk etmek diye isimlendirilen "spora" ayırma zorunluluğum doğdu. Bu anlatının konusunun anlatıcısının 1960'lı yılların sonunda Larvik'te icra ettiği baştan çıkarma sanatının inceliklerini anlatmaktan çok daha farklı olduğu gerçeğinden hareketle, hayatımın hiç de komik olmayan bu dönemine dair ayrıntıları dile getirmek zorunda hissetmiyorum kendimi. Ancak kendi deneyimlerimi berraklaştırarak, günümüz gençliğine aşağıdaki öğütleri kısa ve öz bir biçimde sunabilirim: 1. Onun sırdaşı olun, güvenini kazanın. Bir kadının sırdaşlık kadar arzuladığı başka bir şey yoktur. Bu nedenle ona silip atamayacağı kadar güçlü bir sırdaşlık sunun. Ona bir anlığına da olsa delik çoraplarınızı gösterin, rengârenk çorapların deliğinden çıkarak çok sırdaş ve müstehcen bir şekilde parlayan beyaz ayağınızı gösterin, bu onun üzerinde inanılmaz derecede büyük bir etki yaratacaktır, artık onunla aranızda ortak bir şey, kısacık bir an için ona göstermiş olduğunuz bir resim vardır. Özel hayatınızı sıkça paylaşın onunla, bunu yaparken de bir gizlilik havası içinde, sır verirmiş gibi yapın, bir itirafta bulunuyormuşsunuz, bir ipucu veriyormuşsunuz gibi olsun, işte bu çok önemlidir, yoksa sizi çabucak unuttur, onun sizi unutmaması için çaba gösterin, ona sınıksız yapışın, işte işin zanaati budur. Özelinezi ona açın, bu biraz iç bulandırıcı bir şeydir ama başka şansınız yok, özel kokunuzu, sesinizi ve kişisel tarihinizi belli etmeden ama etkin bir biçimde ona aktarın, işte o zaman onu elde etmiş olacaksınız, o sizi aramaya başlayacak, odada etrafına bakınacaktır, artık onun aradığı sizsiniz, sizin sırdaşlığınızdır. 2. Kendinizi ilginç kılın. Nasıl yaparsanız yapın ama onun açısından şu veya bu şekilde ilginç bir konuma geçin; aramızdaki en ilginç insan

bile bunun için çaba göstermelidir. Hiç utanıp sıkılmadan en güçlü yanınızı ona açın, ancak bunu başkalarının yanında yapın. Bırakın sizi başkalarının yanında keşfetsin, işte o zaman, yani sizi kendi gözüyle keşfettiğinde siz de onu fethedebileceksiniz. Bu nedenle de yöntem olarak asil yenilgiyi önereceğim. İster fiziki gücünüz ister entelektüel kapasiteniz yardımıyla onu etkilemeye çalışıyor olun, her iki durumda da müthiş bir zafer yerine asil bir yenilgiyi tavsiye ediyorum size. Entelektüel bir tartışmada olsun, bilek güreşinde (iki erkeğin bilek gücünü kadınların gözleri önünde kanıtlama çabaları malum pek popülerdir) olsun yenilginin acısını çekiyor olmak, herkese karşı tek başına kalmak ya da hafif bir gülümsemeyle bileğinizin yere yatırılmasına izin vermek daima olumlu sonuçlar verecektir. Özellikle de bu sonuncu seçenekte dudaklarındaki gülümseme de yerli yerindeyse karşı tarafta şahane bir kuşku yaratmış olacaksınız: Gerçekten tüm gücünü kullandı mı, ya bilerek yenildiyse? Entelektüel tartışmalarda da yenilgi yöntemi işe yarayacaktır; fikrinizde ısrar edin, sakın ve hesaplı davranın, gerekirse itiraflarda bulunun, herkesi karşınıza alsanız bile asla fikrinizden caymayın, zaten burada asıl amaç herkesi karşınıza almaktır (bunu sağlamaya çalışın), işin aslı mutlak bir üstünlük tavrı takınmamak (zira mutlak üstünlüğe sahip olanlar kendilerini öyle uluorta göstermezler, bu gerçeği her kadın bilir) fakat kişilikli, çok yönlü, bağımsız ve düşünen bir insan (kadınların yataklarını ve masalarını paylaşabileceklerine inandıkları bir insan tipi yani) olduğunuzu belli etmektir.

Özetle günümüzün gençlerine bunları öneriyorum: Baş başa kaldığınızda kısacık bir an için ve gizlice özel yanlarınızı ona gösterin, yanınızda başkaları olduğunda ise asil bir yenilgiyle dikkatini çekin. Ah, ne yazık ki bendeniz 1968 yılı sonbaharında gençliğe akıl verebilecek durumda değildim, zira erotik yanı yoğun bir kasabada, Larvik'te evlenme tutkusuyla yanıp tutuşan, orta yaşa yakın bekâr bir erkek olarak mutluluğun peşinde koşuyordum. Aradan on beş yıl geçtikten sonra günümüz gençliğine verdiğim öğütlerin çok acı deneyimler sonucu kazanılmış olduklarını da itiraf etmeliyim bu arada. Her ne kadar çok kısa bir sürede öğrenmiş olsam da bu öğütlerin gereğini yerine getirmekte zorlanıyordum, özel yanlarımı göstermek bana göre bir şey değildi. Asil yenilgiyi kolaylıkla elde edebilirdim, ancak insan kendisinin özel yanlarını göstermeyi başaramazsa asil yenilgi hükümsüz kalır. Asil yenilginin yarattığı ilgi

çekme hali anonimleşir, kadınları heyecanlandıracak olan o koku eksik kalır. Ah, Larvik'te aşk ve mutluluk peşinde koştuğum o günlerin ayrıntılarını anlatmaya girişmeyeceğim için çok memnunuz. Bunlar Larvik'teki ilk zamanlarımdı, bu nedenle de Larvik o zamanlardaki ruh halimin gerisindeki dekor olarak kalmış aklımda. Larvik'te benim için iki sabit nokta vardı. Birinci nokta, cephesi sarı renkli panellerle kaplı bina, yani Larvik Lisesi'ydi, burası bir lise binası olarak epey gösterişsiz, basit, zarafetten ve mimari üsluptan yoksun, konjonktürün yükselişte olduğu 1960'lı yıllarda ülkenin her tarafında inşa edilmiş düşük maliyetli yapılardan biriydi ve bu binada ders anlattığım kürsü, öğretmen sandalyem ve –hoşlandığım bir tanımlamayla– öğrencilerim bulunuyordu. İkinci nokta, Larvik merkezde Jegersborggata Sokağı'ndaki yeni bitmiş bir apartmanda satın aldığım dairemdi, burada oturup önüme dizi dizi yığılmış kompozisyon ödev defterlerini düzeltiyor ve itinayla ertesi gün vereceğim derse hazırlanıyordum, elbette derse hazırlanıyordum, hiç kimse bundan sonra yazacaklarıma bakıp da eğitimci olarak görevimi ihmal ediyordum sanmasın sakın. Ancak bu sabit iki noktanın dışında her yerde, tabii bazen içinde de, yani hem evimde hem de Larvik Lisesi'nin öğretmenler odasında, hava erotik gerilimle yüklü olurdu, tıpkı sürrealist resimlerdeki gibi uzun saçlı, kırmızı dudaklı, cinsel organları açıkta olan kadınlar saçlarını dalgalandırarak havada uçuyorlardı, arka planda Larvik Jimnastik Kulübü'nün ünlü şortlarının maviliğinde gökyüzü, Larvik Jimnastik Kulübü'nün formalarının beyazlığında beyaz bulutlar vardı, orada, odanın hem içinde hem dışında ufak bir delikten görünen manzarada aynı imgeyi görüyordunuz, yalnızca kadınlar daha küçük boyutlarda temsil edilmişlerdi ama saçlarını dalgalandırarak uçuyorlardı havada, vesaire vesaire... Ayak bastığım kasaba olan Larvik; Tollerodden Burnu, Danimarka'ya giden feribotların yanaştığı rıhtım, tren istasyonu, kasabanın içinden geçen E-18 karayolu, merkez, kasabanın hemen dışındaki huş ağacı ormanı Bøkeskogen, Torstrand ve Langestrand isimli iki semt, Langestrand'daki Fritzøe grubuna ait fabrikalar, Torstrand'daki Alfr. Andersen Makine ve Metal Fabrikası, Larvik Smelteverk⁴, Soya Unu Fabrikası, Elkem-Rockwool ve ESAB'ın⁵

4 Smelteverk: Maden Eritme Döküm fabrikası. (ç. n.)

5 Elkem-Rockwool: Taşyünü fabrikası. ESAB: Kaynak, tesviye, freze makine ve parçaları üreticisi fabrika. (ç. n.)

bir araya topladığı bir tabloya dönüşmüştü, Torstrand'daki fabrika bacaları, Langestrand'daki Treschow-Fritzøe'nin bacaları bir tepeye kurulmuş olan kasaba merkezine ve huş ormanına doğru yükseliyordu, bu peyzaj basitçe şöyle de betimlenebilir: Yılın ekim ayı sonlarından mayıs ayı başlarına dek süren çıplak ve soğuk mevsiminde Torstrand ve Langestrand'dan iki şişkin .ik, tepedeki Bøkeskogen ormanının oluşturduğu tüylü .ma doğru dikilmişti. İşte yeni tayin edilmiş bir lise öğretmeni ve bekâr bir erkek olarak, sinirleri gergin bir şekilde sokaklarında dolaştığım Larvik böyle bir yerd.

Birbirini sürekli olarak gören ama birbirini hiç tanımayan insanların oluşturduğu bir sosyal gruba dahildim artık, yirmili yaşlarının sonuna yaklaşmış genç erkeklerle bunlardan münasip bir miktar daha genç kadınlardan oluşan bu grubun bireyleri hiçbir ön hazırlık ve formaliteye girişmeksizin Larvik bölgesindeki restoranlarda, Porsgrunn'deki Vic Otel'i'nde, Sandefjord'daki Park Hotel'de ve aman unutmayalım Stavern'deki Hotel Wassilioff'da buluşurlardı. Bizlerin, yani genç erkeklerin gözü .mdan başka bir şey görmezdi, genç kadınlar da apaçık, soru soran ve biraz da uzak bir ifade taşıyan gözlerle bize bakarlardı, erkek cinsel organının halk dilindeki adı okunurdu bu bakışlarda. Bir tür jet sosyeteydik biz, içimizde ölümden daha korkunç bir kader olarak algıladığımız yalnızlık duygusu, iki dirhem bir çekirdek giyinip süslenmiş, sırtımız dimdik, herhangi bir perşembe gecesi hiçbir şeye aldırılmazmış gibi otururduk istasyonun yakınındaki Grand Hotel Larvik'e ait Calle'nin Bodrumu isimli danslı restoranda ya da Danimarka Frederikshavn'a giden feribot iskelesinin bekleme salonunda... Bir türlü nereye ait olduğumuzu bilemezdik, gençliğin devam ettiği yerlere gidemeyecek kadar yaşlı, bingo oynatılan kulüplere gidemeyecek kadar gençtik, bu nedenle de bazı ince sezgilere sahip olmak ve şık lokantalara gitmek zorunda bırakılmıştık, bu gibi yerler de ruhsal ve cinsel açlığımızdan fazlasıyla istifade eder, görünüşte ağırbaşlı bir tavırla ancak gözlerinden .m hevesi okunur bir şekilde içeri giren bizleri rezerve masalarımıza kibarca buyur eder ve elimize pahalı menüler tutuştururlardı. Herkes niçin orada olduğumuzu bilir ve herkes hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranırdı, özellikle de garsonların kibar tavırlarla etrafımızda dolaşmaları sinirime dokunurdu, hayatta mutluluğa kavuşmak uğruna çabalayışımı seyreden bu garsonlar arasında muhtemelen öğrencilerimin babaları da vardı. Aşk uğruna

kaç şnitzel yedim sayısını hatırlamıyorum ama bugün bile limon dilimleri, ançüz ve kapari garnitürleriyle servis edilen o yassı gri et parçasının görüntüsü beni eski günlere, 1968-69 yıllarında Nedre Vestfold ile Grenlands bölgesindeki kasabalar arasında sinirleri gergin halde ve soğuktan titreyerek dolaşan o bekârlar güruhuna, Larvik'teki Calle'ye, Porsgrunn'deki Vic'e, Sandefjord'daki Park'a ve Stavern'deki Hotel Wassilioff'a götürür. İşte biz böyle içimizdeki acının ve bastırılmış özelemlerin zorunlu kıldığı tuhaf pozisyonlarda dimdik oturur, etrafa alenen rezil olduğumuzun bilincinde, zorla başımızı dikleştirip, her şeyin farkında olup da değilmiş gibi yaparak kendimizi kandırırdık; ne var ki insanı geceleri dışarı çıkmaya, dans etmeye zorlayan keyfine düşkün bir hayat anlayışının bizleri buralara getirdiğini garsonlardan da, kapıdaki güvenliklerden de, orkestranın müzisyenlerinden de gizleyemediğimizi iyi bilirdik. İşte biz böyle gece hayatına uygun giysiler içinde, hafif aydınlatılmış masalarda otururduk, beyaz takım elbiseli İtalyan müzisyenler iç gıcıklayıcı Latin Amerika melodileri çalarlardı bizim için, beyaz ya da yeşil örtülü masalar ve masa üzerindeki içine laleler yerleştirilmiş ince dar vazolar gergin ve yalnız ruhlarımızla alay eden bir dekor oluştururdu, bir süre sonra kendimizi ayağa kalkmaya zorlar, kucaklarında el çantaları, huzursuz, gergin bir bekleyle oturan genç hanımların önünde eğilir ve dansa atılan her neşeli adımın belki de yeni bir hayata atılan ilk adım olacağını umarak onları dansa davet ederdik. Her defasında böyle bir şeyin gerçekleşme olasılığı vardı, ama ne yazık ki pek sık gerçekleşmezdi, hemen her gece oradaydım, çok eğleniyormuşum havasında dans pistinde ritmik pozisyonlarda bir yandan ayaklarımı hareket ettirir, bir yandan da Larvikli bir genç hanıma önemli, gülünç, zekice, etkileyici bir şeyler anlatmaya çalışırdım, ama sonuçta dans pistinde orkestra AUF WIEDERSEHEN'in son notalarını çalarken ben vestiyerde yapayalnız durur ve görevlinin paltomu getirmesini beklerdim ve vestiyer görevlisinin bildiği gibi ben de bilirdim ki bu çalınan son melodi az sonra kendisini Larvik gecesine atacak ve Jegersborggata Sokağı'na çıkan yokuşları tırmanacak olan birine verilen kibar ve en acımasız selamdır. Ah, evet, insanlar liseye yeni tayin olmuş öğretmenin geceleri söndürülmüş bir kandil gibi Larvik yokuşlarını tırmandığını görürlerdi. Yine de yaşadığım bu koşulların çok da karamsar bir tablosunu çizmemek için şunu da itiraf etmeliyim ki,

zaman zaman Calle'nin Bodrumu'nu evine kadar eşlik edeceğim bir genç hanımla beraber terk ettiğim, hatta nadiren de onun evinde gecelediğim olmuştur. Ancak Vestfold/Grenlands bölgesindeki danslı restoranlar arasında gergin bir şekilde koşuşturmalarım, ayrıntılarına burada girmeyeceğim nedenlerle hedefine ulaşmadı.

Sonra Lise Tanner'le tanıştım. Lise, Tollerodden semtindeki beyaz eski bir binada yer alan Larvik Kütüphanesi'nde görevliydi ve onunla bu binada karşılaşmıştım. O bir kütüphaneci, ben de ödünç kitap alan kişiydim, müşterisi yani. Edebiyata olan ortak ilgimiz bizi bir araya getirmişti, en azından şeklen böyleydi diyebiliriz. Ödünç aldığım ve geri getirdiğim kitaplar üzerine uzun uzun söyleşirdik, sonunda bir akşam kütüphanenin kapısı önünde durdum ve Lisa'nın işini bitirip dışarı çıkmasını bekledim. Böylece olan oldu ve aradan çok uzun zaman geçmeden, 1968 yılının Ağustos ayında lise öğretmeni olarak büyük beklentilerle Larvik'e gelmiş olan bendenizin rüyalarının çoğu gerçekleşti. Larvik'e gelişimden iki yıl sonra kendimi Jegersborggata Sokağı'nda dört odalı bir apartman dairesinde (kasabaya geldiğimde satın aldığım daireyi değiştirip daha büyüğüne geçmiştim) yanımda karım ve Thomas isimli küçük oğlumla yaşıyor buldum.

Lise Tanner'le tanışmamın ve daha sonra evlenmemin bu anlatıdaki yerinin ne olması gerektiği konusunda uzun uzun düşündükten sonra, bu konuyu atlamamam gerektiği kanısına vardım. Bunun anlatıcı açısından çok önemli bir hadise olması ve bilinç düzeyinde meydana gelen ve her şeyi değiştiren kaymanın hemen arifesinde gerçekleşmiş olması nedeniyle kaçınılmaz bir durum olduğu sonucuna vardım. Tabii ki bu anlatının temasının benim hayatım olmadığını, kitabın asıl kahramanlarının (henüz sizlere tanıtmadığım) başka insanlar olduğunu ve anlatmak istediklerime ancak bu kişilerin ışık tutabileceğini yeniden vurgulamamda yarar var. Burada benim rolüm geri planda kalmak; bunun bir fedakârlık olduğu sanılmasın, çünkü bilinci 1960'lı yılların Norveç'inin düşünce yapısıyla biçimlendirilmiş olan ben, kendi hayatımdaki en önemli ve en ciddi olguların baş kahramanının ben olmadığını kabullenmekte hiç güçlük çekmiyorum. Ancak yine de Lise Tanner'e ilişkin birkaç sayfa yazmam gerekiyor çünkü kitabın ilerleyen sayfalarında vuku bulacak bir olayda Lise biraz geri planda da kalsa önemli bir rol oynayacak.

Lise'nin hayatı benimle tanıştığı sıralarda dört noktaya sabitlenmişti. Kitapları sistematik olarak düzenlediği, teslim alıp ödünç verdiği Larvik Kütüphanesi; gecelerini kitap okuyarak geçirdiği, Høyers Sokağı'ndaki tek odalı apartman dairesi; içine oturup Larvik kasabasını çevreleyen doğada gezintiye çıktığı Volkswagen otomobili ve de sözünü ettiğim bu doğal alan. Tıpkı benim gibi o da bir rastlantı sonucu kendini Larvik'te bulmuştu; bir işe başvurmuş, kabul edilmişti; son iki yıldır, doğup büyümediği bu kasabada yaşıyordu. Benden iki yaş küçüktü, Larvik'te kendi ifadesiyle tam da istediği gibi sakin bir hayat sürüyordu. Bu kasabada benden önce iki erkekle ilişkisi olmuştu ve ikinci ilişkisi yakın bir süre önce bitmişti. Eski aşıklarından, selamlaşmak dışında kendisi açısından hiçbir şey ifade etmeyen uzak tanıdıklardan söz edercesine bahsederdi. Bjørn'den, yani dört hafta öncesine kadar sevgilisi olan adamdan da böyle bir tavırla söz etmişti ilk karşılaşmamızda. Bu beni biraz şaşırtmıştı, ancak davranışlarından Lise'nin rol yapmadığını anladığımdan geçmişini asla kıskanmamıştım. Lise Tanner'in hayatta iki tutkusu vardı, birincisi benim de paylaştığım edebiyat tutkusu, ikincisiyse benim açımdan hiçbir şekilde tutku sayılamayacak olan doğa tutkusu. Kitapları yutarcasına okurdu. Bir benzerini hiç görmemiştim, bulduğu her boş saniyede okur, okurdu. Dünya klasiklerinin çoğunu okumuştı, ayrıca hem Norveç hem de çağdaş dünya edebiyatını iyi biliyordu. Daha sonraları ben de defalarca Lise'nin ayaklı bir lambanın aydınlattığı kocaman koltuğa bacaklarını altına toplamış vaziyette gömülüp, kendi hayatıyla hiç ilgisi olmayacak kurmaca bir hikâyeye kapılıp gitmesine tanık olacaktım. Ancak onun kitap okuyuşunda farklı olan bir şey ta başından beri ilgimi çekmiş, içimde iştahla isteme, özlemle arzulama duygusu yaratmıştı. Kitaplardan söz ederken bir kitap gibi konuşurdu. *Kitap ve Kütüphane* isimli dergideki kitap tanıtım yazıları gibi yüzeysel ve kısa değerlendirmeler yapardı bir kitabı anlatırken. Lise Tanner, Larvik Kütüphanesi'ndeki tezgâhın arkasında durmuş, doğru bir teşhisle iyi bir kitapsever olduğunu ilk bakışta anladığı kişiyle, yani benimle bir sohbeta girişmişti, yuvarlak çerçeveli bir gözlüğün arkasına gizlenmiş mavi, iri, masum gözleri vardı, kıvrak Norveçli ses tonuyla tutkudan, yeisten, özleminden, kaygıdan, korkutucu ölüm bilincinden ve yaşamın kaosunu bir yapıya oturtmaya çalışan fanatik itkidenden, yani her bir Norveç kütüphanesinde yer alan binlerce ciltlik

kitaplarda bulunan şeylerden söz ediyor ve bunları harmanlayıp son derece akli başında yorumlar haline getirerek sunuyordu o sağlıklı ve üst perdeden Norveçli sesiyle... Yorumları son derece alçakgönüllü, kısa ve özdü, kendisini etkilemiş kitaplardan öylesine resmi bir tavırla söz ediyordu ki ilk bakışta bunun kütüphaneci rolüyle bir ilişkisi olduğunu sandım, daha sonralarıysa bunun Lise'nin tarzı olduğunu anladım ve çok şaşırdım. Kütüphaneden kitap alan diğer insanlar, yaşlı hanımlar, lise öğrencileri aradıkları kitabın peşinde raflar arasında gezinirken biz, Lise ve ben orada tezgâh başında durur, Louis-Ferdinand Céline'in ikimizin de çok sevdiği büyük romanı *Gecenin Sonuna Yolculuk*'tan söz ederdik ve Lise son derece şaşırtıcı bir şekilde şu yavan repliği söylerdi: Çağımızda yapılan içsel bir gezinti; çok etkileyici imgeler yaratılmış. Nokta. Ya da Thomas Mann'ın büyük ustalık dönemi eseri *Doktor Faustus*'la ilgili olarak: Alman besteci Arnold Schönberg'in müziğinin kültürel atmosferini anlatır ve bu yolla Alman kültürünün sonu Nazizm'e uzanan bazı özelliklerini analiz eder. Ne kadar da doğru! Evet, öylesine doğrudu ki nereden alıntıladığını merak ettim. İtiraf etmeliyim ki *Kitap ve Kütüphane* dergisinin sayfalarını karıştırıp oradan aktarıp aktarmadığına baktım, ayrıca arka kapaktaki tanıtım yazısında yer alan alıntıları araştırdım, fakat hayır, uymuyordu, *Kitap ve Kütüphane* dergisiyle tek ortak yanı üsluplarıydı, ne var ki sözleri tamamen kendisine aitti. Çok şaşırmıştım. Hatta şaşırmaktan da öte. Yuttuğu onca kitap, Dostoyevski, Duun, Kinck, Hamsun, Kafka, Mann, Beckett, Broch, Musil, Céline, Faulkner, Günter Grass, Bruno Schulz ve bir o kadar da şiirle, yani o kurmaca dünyayla kendi içsel dünyası arasında bir bağlantı olması gerekirken, tam tersine Lise, iri, masum, mavi gözleri yuvarlak çerçeveli bir gözlüğün ardına gizlenmiş çalışkan öğrenci tadındaki yorumlarını kıvrak Norveçli sesiyle dile getiriyordu; buradaki zıtlık üzerimde heyecan verici bir etki yaratmıştı. İçimde müthiş bir arzu uyandı. Ona sahip olmalıydım; onun içine girmek, bu kısa ve özlü tarzın, çalışkan öğrenciliğin, yüzeyselliğin kaynağına, onun derinliklerine nüfuz etmek istiyordum. Böylesi bir durum, yani kendi kurgusal iç dünyasının içeriği ile bunu dile getirişi arasındaki gizemli zıtlık Lise Tanner'e karşı şehvet duymama yol açıyordu ve aynı zamanda, kurgusal olmayan dış dünyada çok dengeli ve kendi sesiyle tam uyumlu olması beni öylesine tahrik ediyordu ki cazibesine kapılıp sürüklenmekten

kendimi alamıyordum, onun yakınında bulunmak benim için bir tutkuya dönüşmüştü. Kürsümde oturur onu düşünürdüm, ona gitmek, sevdiğim kitaplarla ilgili yaptığı ruhsuz yorumları dinlemek arzusuyla yanıp tutuşurdum. Doymak bilmiyordum adeta. Başka bir deyişle ve dikkatli okurun anlamış olduğu üzere, âşık olmuştum. Ve sonunda Høyers Sokağı'ndaki tek odalı apartman dairesine girmeyi, gözlüğümü yatağın başucundaki komodinin üzerine, onun gözlüğünün yanına bırakmayı ve yorgunluktan bitkin bir vaziyette yanında, yatağında, çıplak gözlerimizle birbirimize baka baka uyumayı başarana dek de huzur yüzü görmedim. Böylece yerleşik hayatım; 1968 yılının Ağustos ayında Larvik'e gelişimden bu yana, yani bir yıldır büyük bir arzuyla özlemini çektiğim hayatım başladı.

Böylelikle Larvik'i çevreleyen doğaya açıldım. Lise'nin doğaya tutku derecesinde bir düşkünlüğü vardı. Doğada saatler boyu yürüyebilirdi, uzun uzun yürürdü, daha doğrusu dolaşırdı, turlardı, hatta gezinirdi de denebilir, üzerinde daima iklim koşullarına uygun, akıllıca seçilmiş giysiler bulunurdu, kuru yaz günlerinde ayağında lastik ayakkabılarla, yağmurlu ilkbahar ve sonbahar günlerinde ise lastik çizmelerle dolaşırdı. Kışları kayak yapar, yazları yüzerdi, ancak kumsalda ya da kayalıklarda yatıp güneşlenmekten hoşlanmazdı. Ne zaman fırsatını bulsa Volkswagen'ine atlar, doğaya açılır, orada birkaç saat geçirirdi, kayak yapmasına ve yüzmesine karşın sporcu yapıda biri olmaktan çok doğa âşığıydı denebilir. Onun için önemli olan doğayı hissetmek, görmek, dokunmak ve koklamaktır. Çiçek toplar ve koklardı, taşları ve yosunları eliyle kavramaktan zevk alır ve dokun bak, derdi, dokun! Bu, doğayla arasında çok da ısrarcı bir ilişki vardı anlamına gelmiyor, doğadaki vaktini sürekli bir şeylere dokunup bir şeyleri koklayarak geçirmezdi, hayır, birlikte doğa harikası olarak bilinen Larvik ve çevresinde sakin, telaşsız dolaşırdık, Stavern/Nevlunghavn yahut Viksfjord/Ula gibi kıyılarda, Lågens nehri ya da somonların yüzdüğü çaylar boyunca veya iç kısımlarda Kjose/Siljans ormanlarında, Lardals yöresinde, kısacası güzelliği ve doğasının değişkenliğiyle ünlü olan bölgemizin her tarafında gezerdik. Lise Tanner'in alışık olduğu şekilde, yani aşırı duyguya kapılmadan ve acele etmeksizin yapardık bu doğa yürüyüşlerini. Lise'nin doğa karşısındaki en coşmuş, kendinden geçmiş hali şu mantıklı ve kontrollü cümleyle dile gelirdi: Hava bugün ne güzel! Yahut da donmuş sonbahar yapraklarını koklar

veya eline bir taş parçası alıp dokunur, sonra şu kısa ve öz öneriyi yapardı: Dokun buna, dokunsana!

Doğa gezintilerimiz sırasında Lise ile konuşurduk. Birbirimize daha da yaklaşabilmek için ciddi sohbetlere daldık, çünkü artık beraberliğimizin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği her halinden belliydi, bu konuyu ayrıntılarıyla ele almamış olsak da, gelecek için planlar yapmasak da her an birlikteydik işte, evet Lise hamile kalana dek planlar yapmaya başlamamıştık henüz, sonra evlendik tabii, daha büyük bir apartman dairesine geçtik ve birlikte yaşamaya başladık. Lise ile hayata dair söyleşirdik ve Lise Tanner tıpkı diğer konularda olduğu gibi bu konuya da kısa, öz, neredeyse resmi bir bakış açısıyla yaklaşırdı. Doğayla sürekli iç içe olmamıza karşın ölümden hiç söz etmezdik, ölümün varlığından etkilenmezdik demeyeceğim, zira bütün ölümlü yaratıkların bu gerçeği bilinçlerinde taşıyor oldukları meselesi hep aklımızdaydı. Ölmek doğaldır, derdi Lise, tabii ben bu düşünceye katılmazdım, ancak henüz otuz yaşına bile gelmemiş olduğum halde içimde var olan korkutucu boyuttaki ölüm kaygısını dile getirmeyi abes bulurdum. Ölmek doğaldır, derdi Lise, karşısındaki insanda sanki kilometrelerce uzaktan bile duyulacakmış ve etraftaki her bir eğri büğrü ağacı, her bir donmuş dal parçasını, her bir kuru yaprağı yeniden hayata döndürecekmiş hissinin uyandıran o tiz Norveçli sesiyle, tam burada doğanın ortasında söylerdi bunu... Edebiyat üzerine uzun uzun konuşurduk, öyle ya bizi birbirimize derinden bağlayan tutkuydu edebiyat, ancak her ikimiz de kendimize özgü biçimlerde söz ederdik edebiyattan, kim bilir belki de şu veya bu kitabın bana kazandırdığı derinden kavrayışı, yani yalnızca ve yalnızca sanatın varoluşu tümünden kapsayacak şekilde ifade edebileceği yolundaki kanaatimi dile getirmek üzere kelimeleri seçerken kesik kesik konuşmam beni Lise'nin gözünde çekici kılmıştı, ben de aynı şekilde onun kendi iç dünyasını ifade etme biçimine vurgundum. Bu tür sohbetler için pek de açık davet çıkardığını söyleyemeyeceğimiz doğa gezilerimizde yapmacıklı sözlerden oluşan garip diyaloglar geçirdi aramızda, özellikle de kurgusal kişilere, var olmayan coğrafyalara ve içimizde bir yerlerde bulunması muhtemel duygulara yapılan göndermeler konuya yabancı kalan bizim dışımızdakiler üzerinde hayli tuhaf izlenimler bırakabilirdi. Eminim ki pek çokları bizleri hayattan uzak, hayatı vekiller aracılığıyla, hatta bizim dışımızdakiler tarafından yaratılmış

kurgusal temsilciler aracılığıyla yaşayan insanlar olarak görüyordu. Ne var ki bize öyle gelmiyordu, her ikimiz de kurgusal olanın mevcudiyetimizi nasıl zenginleştirdiğini ve edebi gerçeğin sel gibi taşarak hayatı imkânsız bir büyüklükten makul bir büyüklüğe dönüştürebildiğini deneyimlemiştik, ama duygusal olmayı bir kenara bırakıp kısaca şunları söylemeliyim ki 1969 yılının sonbaharında çevredeki, mesela Siljan'daki doğa gezilerimiz sırasında insanlar bir lise öğretmeni ve bir kütüphaneciyle, birbirlerine tam anlamıyla denk ve uyumlu bir çiftle karşılaşıyorlardı ve kanımca biz gerçekten de böyle bir çifttik. Gelecekte çok az söz ederdik. Lise gelecekle pek ilgilenmezdi, aslında ikimiz de ilgili değildik gelecekle, Larvik yöresinde pazar günleri el ele doğa gezisine çıkmış olan bize benzer pek çok çifte oranla gelecekte daha az söz ediyorduk sanıyorum. Gelecekle ilgili olarak ağzından şu cümleden başka bir şey çıktığını duymadım: Giderek yaşlanacağız ve elimizden başka bir şey de gelmez bu konuda... Ve işte böylece, yaşamayı arzu ettiğim hayata dahil oluvermiştim, aslında kendisine yabancı olan bu kasabada, Larvik'te, güzel bir apartman dairesinde oturan, geliri hiç de fena olmayan evli ve çocuklu bir aile babası, sosyal konumu sağlam bir lise öğretmeni idim, bütün bunları ne kadar da çok arzulamış ve bunlara kavuşabilmek için ne zavallılıklara katlanmıştım.

Daha önce de sözünü ettiğim gibi, Jegersborggata Sokağı'ndaki dört odalı bir apartman dairesine taşınmıştık, Lise hamileydi, çok geçmeden oğlumuz Thomas dünyaya geldi. Bir lise öğretmeni olarak hem meslektaşlarımın hem de öğrencilerimin saygısını kazanmıştım, işimi ciddiye alıyor, derslerime iyi hazırlanıyordum, ders vermeyi de seviyordum. Lise kütüphanedeki işinden izin almıştı ancak oğlumuz bir bakıcı bulur bulmaz görevine dönecekti. Lise pratik bir insandı, dikkat, ihtimam ve düzen gibi kütüphanecilik mesleğinin en olumlu yanlarını evimize taşımıştı. Kısacası en iyimser tahminlerimin bile üzerinde olan iyi bir hayatım vardı. Geçirdiğimiz güzel geceleri şöyle betimleyebilirim: Ben yemek masasının üzerindeki kâğıt tomarlarının üzerine eğilmiş, öğrencilerin kompozisyon ödevlerini düzenliyorum, Lise içine gömüldüğü koltukta kitabına dalmış, oğlumuz odasındaki küçük karyolasında uyumakta. Ne var ki beni tedirgin eden, huzur vermeyen bir tehdit hissediyordum sanki, koltuğa ve elindeki kitaba gömülmüş eşimden gelen bir tehdit. Neydi onun kitaplardan edinip bu kadar içselleş-

tirdiği ve sıradan, çalışkan öğrenci tarzı yorumlarıyla dile getirdiği şey? Bu bir yandan içimde sürekli bir arzu uyandırırken bir yandan da yanıtlarını alamayacağım soruları sordurmak yoluyla beni tehdit ediyordu. Dostoyevski'nin kitaplarında keskin balta, tefeci kadının kafatası, elem, tutku, bir fahişenin kutsallığı ve temizliği gibi şeyleri okurken Lise'nin ruhuna işleyenler, “bir caninin suçunun cezasını çekme arzusu” şeklinde kuru kuru dile getirdiği şeylerden daha farklı olmalıydı, ancak yaptığı bu yorumlar Lise'nin ruhuna giden kapıyı bana açmıyordu. Edebiyata düşkünlüğünün gerisinde yatan neydi? Acaba edebiyatın onun için hiçbir anlamı yok muydu? Yalnızca bir alışkanlık mıydı? Boş vakitlerini geçirdiği bir meşgale mi? Giderek bu soruları sormaya başlamıştım, inanamıyordum, yoksa gerçekten de böyle miydi? Lise'nin okuduklarıyla ilişkisi neydi? Acaba neyi gizliyor, diye aklımdan geçiriyordum ürkerek ve üzerinde fazla kafa yormamakla birlikte aslında gizleyecek bir şeyinin olmamasından korkuyordum. İtiraf etmeliyim ki Lise'yi gözlerimle takibe almıştım, okurken farkında olmadığı bir ânını yakalamaya çalışıyor, kitaba dalıp gitmiş halinin bana aramakta olduğum, onu arzulamama neden olan şeye dair bir ipucu vermesini bekliyordum. Ancak aradığım kanıtı ayaklı lambanın ışığı altında koltuğa gömülmüş, mavi gözlerini yuvarlak çerçeveli gözlüğünün ardına gizlemiş Lise'nin bakışlarında bulamıyordum. Bir de şunu itiraf etmeliyim ki orgazm sırasında da takip etmeye başlamıştım Lise'yi, ancak niyetim kötü değildi –lütfen anlamaya çalışın– sadece onu meşgul eden, ruhunun derinliklerinde yatan şeylerin böyle bir anda dışarı vurmasının mümkün olacağını zannediyordum; hayatını benimkiyle birleştirirken kızlık soyadını benim soyadım-la birlikte kullanması yolundaki ısrarlarıma gülüp geçerek, bana çok şaşırtıcı gelen bir biçimde, kulağa hoş gelen Lise Tanner adını Lise Pedersen olarak değiştiren, Bayan Pedersen olmayı ve Thomas Pedersen adını vereceğimiz bir bebeği dokuz ay boyunca karnında taşımayı benimseyen bu sağlıklı Norveçli kadının boğuk, hayvansı ve harikulade çığlıklar attığı orgazm sırasında yüzünün aldığı ifadeyi inceliyordum.

Bir bütün olarak ele alındığında iyi bir hayat yaşadığımı söyleyebilirim. Norveç'te konjonktürün yükselişte olduğu bir dönemde bir lise öğretmeni ve aile babası olarak yerleşik bir düzen kurmuştum. Hayatımı insanların kuşaktan kuşağa takip ettikleri doğanın evrim

emberinin bir halkası şeklinde ele alacak olursak, sağlam bir gelir ve ilginç bir meslek sahibi bir kişi olarak ayaklarım sımsıkı yere basmaktaydı denebilir. Ancak hayatımı yerkürenin yanlış tarafında yaşamamın, yani üzerinde yaşayanların çoğunluğuna mutsuzluk ve ölüm getirmiş olduğu gerçeğine gözümü yumamadığım bir emperyalist sistemde var olmanın yarattığı, insanı dilsiz eden bir “bundan kaçınılamaz” duygusu vardı içimde, lakin bu gerçeği değiştirmek elimde olmadığı gibi, sistemle aramdaki bağlantıyı koparamayacağımı da biliyordum ve oğlum Thomas’ın büyüyüp adam olacağını, benim de o günleri göreceğimi düşlemenin verdiği çocuksu sevinci saymazsak geleceğe yönelik bir vizyonum olmadan yaşıyordum. Giderek bazı radikal görüşler ediniyor, bunları arkadaşlarımdan, meslektaşlarımdan ve öğrencilerimden gizlemeye çalışmıyordum. Emperyalizmin Vietnam’da yarattığı yıkımdan hiç hazzetmiyordum, Borgstrøm’ün kapitalizmin dünyadaki kaynaklara açėozlölükle saldırmasının doğuracağı sonuçlar konusundaki uyarılarını da okumuştum. Öğretmen olarak dersleri küresel bir perspektif içinde ve sorular sordurmak üzere ele alıyordum. Bakınca gözüme görünen şeyler altın peşinde, rüzgâr peşinde ya da hiçliğin peşindeki koşturmacalardı. Bakınca gözüme görünen, alışıl gelmişsin dışında hareket etmesi mümkün olmayan eskimiş bir dünyaydı. Kaçınılmaz olan, beni bulan ya da kabullenmek zorunda kaldığım kaderimdi. 1970 yılında otuz yaşımı doldurdum; Larvik Lisesi’ndeki ikinci ders yılımdı. Üniversitede Tarih, Norveç Dili ve Edebiyatı ile Hristiyanlık Bilgisi alanlarında eğitim görmüştüm. Eğitimini aldığım dallar arasında Hristiyanlık Bilgisi’nin bulunması şaşırtıcı gelebilir, ancak belli bir ağırlığı olan ve okullarda aranan branşlarda derinleşmeye çalışmıştım. Zira lise öğretmeni olmaya daha üniversite eğitimimin ilk yıllarında karar vermiştim. Üniversitedeki pek çok arkadaşımın böyle bir hedefi yoktu, filoloji okuyanların çoğu öğretmen olmayı düşünmüyordu. Bana öyle geliyor ki hemen hepsi filoloji eğitimini kişiyi yayıncılığa yönlendiren bir dal olarak kabul ediyor ve kendilerini geleceğin lise öğretmenleri olarak değil, yayıncıları olarak görüyorlardı. şimdilerde zaman zaman onlarla seminerlerde karşılaşıyorum, çoğu ortaokullarda ders veriyor, itiraf etmeliyim ki gülümseyerek seyrediyorum onları. Belki de Norveç, delibozuk çağındaki dejenere gençliğin, esas itibariyle yayıncı olan öğretmenler tarafından eğitildiği tek ülkedir. Eğitimimin daha ilk

yıllarından öğretmenliği hedeflemiş olmamın nedenleri iddiasız geçmişime ve aile yapıma bağlanabilir; lise öğretmeni olmak benim için en yüksek hedefti, ancak oğlum Thomas için durumun farklı olacağından eminim.

Okulda Tarih, Norveç Dili ve Edebiyatı ile Hristiyanlık Bilgisi dersleri veriyordum. Şunu söyleyebilirim ki Larvik Lisesi'nde yıllardır özlemi çekilen yepyeni bir eğitim anlayışını temsil ediyordum, meslektaşlarım itiraf etmekte zorlansalar da bu görüşe katılmak zorundadır diye düşünüyorum. Bütün yeni fikirlere en başında karşı çıkıldığı bilinen bir gerçektir, bu yüzden de dersleri daha canlı bir hale getirmek konusunda hayal ettiğim düzeyi asla tutturamadım. O zamanlar en çok savunduğum konu farklı dallara ait derslerin birbiriyle örtüşmesiydi. Örneğin tarih bilgisi olmadan, hatta Luther'in görüşleri bilinmeksizin Norveç edebiyatı anlaşılabilir miydi? Buna cevabım "hayır"dı ve bu nedenle Ibsen'in *Peer Gynt*'ünü ele alırken Hristiyanlık Bilgisi'nden bazı konulara atıfta bulunuyordum. Yani sadece Ibsen'in genç olmaya dair bu dramı üzerine eğilmek yerine işlediğim esere biraz ara veriyor ve dört ders Hristiyanlık Bilgisi anlatıyordum; getirdiğim bu uygulamaya epeyce karşı çıkıldı çünkü söz konusu her iki derse de benim girdiğim sınıf sayısı çok azdı, bu nedenle de ya din bilgisi öğretmeninden o dönemle ilgili bilgiler vermesini rica ediyordum –ki pratikte zorluklar çıkarıyordu bu– ya da edebiyat dersinde bu bilgileri ben aktarıyor ve başkalarının işine karışmış olduğum için de tepki topluyordum. Bunun sonucunda meslektaşlarımın çoğu beni başına buyruk, işbirliği yapması imkânsız bir kişi olarak görmeye başladılar, oysa gerçekte durum tam tersiydi. Ortaya çıkan bu ve bunun gibi bazı sürtüşmeler nedeniyle eğitimi kendi idealimdeki düzeye çıkarma çabalarımın vazgeçmek zorunda kalmıştım. Hâlâ da eğitim sürecinde bir kenarda kalmış, faydalanılmayan pek çok imkân bulunduğu inanıyorum; birbirinden çok farklı iki yaklaşımdan biri olan "varoluşun soyut kategorileri"nin hâlâ eğitimin en önemli tezi sayılması yerine "varoluşu çeşitli bağlamlar içinde ele almak" meselesi ana tema olsaydı, okul travma dolu ilköğretim yıllarının geçirileceği çok heyecan verici bir yer olabilirdi diye düşünüyorum.

Genel bir değerlendirme yapacak olursam, 1970'li yılların gençleri ülkemizin bu yüzyılda yetiştirdiği en iyi genç kuşağı diyebilirim. Şimdilerde kürsüden baktığımda Larvik Lisesi'ndeki sıraları

işgal eden yaratıkları gördükçe kanlı gözyaşları döküyorum, nasıl bir çöküntü bu, neyse, bu konuya daha sonra dönerim... Özellikle 2 Fen A sınıfında ders vermekten büyük zevk alıyordum. O güne dek hiç yaşamadığım kadar sorunsuz bir sınıftı, öğrenciler çok zeki ve açık fikirliydi. Onlara ders vermek sürekli bir kuşku duvarına çarpmak gibiydi. Düşmanlık değil, kuşku. Rahat ve kendinden emin bir kuşku. Onlara vermeye çalıştığım bilgilerin neredeyse tümünü büyük bir zevkle reddediyorlardı. Öğrenmeye açık oldukları tek bilgi tarihin gaddarlığıydı, ayrıca ticaretin ve altının tarihsel dokudaki izleriyle de bir şekilde ilgiliydiler. Sınıfta zeki, uyanık bakışları ve yapmacık tavırlarıyla oturur, onlara içyüzünü kavratmaya çalıştığım hayata esneyerek tepki verirlerdi. Tüm hantallıklarını, sakarlıklarını gururla ve kışkırtıcılıkla sergilerlerdi. Kocaman, kalın yün örgü kazaklar, kabanlar ve eski parkalar giyen, omuzları çökmüş kızlar, utançtan eser taşımayan gözlerle dik dik bakarlardı. Sarsak yürüyüşleri, sarkık omuzlarıyla yeni bir güzellik ideali, yeni bir zarafet anlayışı yaratmaya çalışır gibiydiler. Batı Dünyası'nın idealleriyle bağlantısını koparmış bir hayatı bana göstermek ister gibiydiler. On yedi yaşındaki bu gencecik kadınlar ödünç aldıkları kullanılmış Norveç asker parkaları içinde Amerikan yerlileri, eskimolar ya da Vietnam Özgürlük Cephesi savaşçıları olmaya özenir, ortalıkta dolaşp her şeyle alay eder, ojesiz tırnaklarını uluorta adeta zevkle kemirirlerdi. Delikanlılar da kızlarla aynı giyim tarzını ve idealleri paylaşır, karşımdaki sıralarda eski parkaları, uzun ve darmadağın saçlarıyla otururlardı. Tabii ki öğrencilerin hepsi böyle değildi, yarısından fazlası anne ve babalarının arzu ettiği gibi giyinir, onların istekleri doğrultusunda hareket ederdi, ancak sınıfta baskın olanlar azınlıktaki uzun saçlılar grubuydu ve bu grubun lideri de saçları kısacık kesilmiş Werner Ludal isimli delikanlıydı. İşte böylelikle de, bu anlatıda yer alacak olan Werner Ludal'ı okura tanıtmış ve selamlamış bulunuyorum.

1970 yılının Şubat ayında bir gün "Norveç'te parlamenter sistemin 1884'te kuruluşu" konulu dersi verecektim ve derse her zamanki gibi konuya iyi hazırlanmış olarak, heyecan içinde girmiştım. Norveç tarihinde geçen yüzyılda meydana gelmiş çok önemli bir olaya ilişkin bilgileri öğrencilerime aktarmayı başarabilecek miydim? Soğuk bir gündü. Fabrika bacalarından çıkan dumanlar Larvik'in üzerini kaplamıştı. Larvik fiyordu Peter Wessel ile Cort

Adeler'in iskeleye yanaşmalarını mümkün kılan dar bir yarık olarak kalmış, bu ince su yolu dışında deniz buz tutmuştu. Larvik'te evlerin camlarında buz glleri açmaktaydı, yokuşlu sokaklarda karlar krenip yolun iki tarafına yığılıyor, kaygan asfalta tuz dökülüyordu. Torstrand'daki fabrikalar saatlerdir faaliyet haindeydi. Alfr. Andersen Makine ve Metal Fabrikası'ndan yükselen eliğın şarkısı bu soğuk ve beyaz günde her taraftan duyuluyor, yeni elik konstrüksiyonlar gökyüzüne yükseliyordu. Revet semtindeki Elkem-Rockwool'da kireçtaşı fırınları kıpkızıl parlıyor, katılaştırma fırınları uğultular çıkartıyor ve püskürme makineleri volkanik kayaları yararlı izolasyon malzemesine, taşynne dönüştürecek sürece devam ediyordu. Larvik Smelteverk'teki ergitme fırını kıpkızıl parlıyor, ESAB'da gizemli görünen fırınlarda elektrotlar kıvılcımlar akıyordu. Soya Unu Fabrikası'nda soya yağı içeren yüksek tankların boyu adeta göge ulaşıyor, petrol rafinerisi tam kapasite işliyor, ABD'den soya fasulyesi yüküyle gelmiş şilep Kanal'ın yakınındaki iskeleye yanaşmak üzere donmuş fiyatıta yol alıyordu. Farris Maden Suyu Fabrikası'nda binlerce şişenin dolumu tamamlanmıştı, buz tutmuş denizin buğusu Langestrand semalarına Treschow bacalarından çıkan selüloz dumanıyla birlikte kıpkırmızı yükselirken, aralarında Wallboerd fabrikası da olmak üzere Treschow'un diğeri fabrikaları gümbür gümbür faaliyettedir. Kent merkezinde dkknlar açılmış, Domus, Albert Be gibi alışveriş merkezlerinin içindeki irili ufaklı butiklerde dudaklarına kibar bir ticari gülümseme yerleştirmiş kasiyer kızlar döner kapılardan gelen cereyana sürekli maruz kalan yerlerine, yazarkasalarının başına oturmuşlardı; ev hanımları parayla satın alınabilecek her şeyi, Fas mandalinalarını, Bulgar elmalarını, Çin pirincini, Seylan ayını, Brezilya kahvesini, Afrika ve Asya'nın pamuklu ürünlerini, Norveç etlerini, Polonya konservelerini, İtalyan domateslerini, Hollanda ieklerini, Hong Kong ve Paris'te üretilmiş oyuncakları, İşve konfeksiyon mamullerini, Sunnmre'de yapılmış mobilyaları, Fin işi elektronik aygıtları ve ABD yapımı malları yahut da Güney Amerika'da, Asya'da, Afrika'da ve bazı Avrupa lkelerinde ABD tarafından denetlenen işletmelerde üretilmiş milyonlarca malı satın almak üzere son hazırlıklarını tamamlıyorlardı. İtfaiye istasyonunda itfaiye erleri oturmuşlar, tüm çocukların gözünde birer kahraman oldukları gerçeğini bir an bile akıllarına getirmeden uyukluyorlardı. Doktorların ve diş hekimlerinin mua-

yenehanelerinde yardımcı personeller üzerlerine beyaz önlüklerini geçiriyorlardı. Hastanelerde hastalar yavaş yavaş uyanıyor, hemşireler kahvelerini yudumluyor, hastabakıcılar ısrarla temizlik yapıyor ve muhtemelen de operatör doktorlar ameliyatlara giriyorlardı. Satış bürolarında o günkü fırsatların nasıl değerlendirileceği araştırılırken Belediye’de bütçe tartışmaları görülmektedir, toplantılar çok yoğun geçiyor, daktilo makinelerinin tıkırtıları ortalığı birbirine katıyordu, endişeli ziyaretçiler personelden gelen kayıtsız bir omuz silkmeye bir sonraki kapıya ya da Sosyal Güvenlik Dairesi’nin önünde oluşmuş kuyruğa yönlendiriliyordu. Aralarında benim de bulunduğum öğretmenler okulda işbaşı yapmıştı, ben Larvik Lisesi’ndeki dersime girmeye hazırlanırken Larvikli genç kuşak da yataklarından kalkmış, Torstrand ve Langstrand’daki işçi mahallelerinden, Brunla ve Farriseidet’teki yeni yerleşim bölgelerinden, Østre Halsen ve Stavern’deki villalardan ve kasabanın biraz yukarısında kalan Lovisenlund Stadyumu ve Mester Tepesi dolaylarındaki zarif semtlerden yayan yahut otobüsle yola çıkmış bulunuyordu. Kasaba soluk alıp verirken, yeni yetişen kuşak sürekli hareket halindeki bu çarkın içine girebilmek, toplumsal hayatta şu veya bu şekilde yerini alabilmek üzere gerekli bilgileri edinmek amacıyla okul denen o ağır, kunt binalardan oluşan kurumlara doğru yola koyulmuştu, bu genç kuşağa dahil bazı öğrenciler de Larvik Lisesi’ne (ağır ve kunt görünümlü değil de basit bir yapı olan ve maalesef şunu söylemek zorundayım ki çimle kaplı bahçesine –bahçe şimdi karla kaplı– dikilmiş bulunan bilim adamı Sophus Bugge heykeline rağmen saygın bir izlenim bırakmayan lise binasına) doğru yürüyorlardı, yine bu genç kuşaktan bazıları diğer öğrencilerden ayrılmış, Norveç’te demokratik düzenin kuruluşuna dair bilgilendirilmek üzere 2 Fen A sınıfına giden koridora yönelmişlerdi.

Derslikten içeri girdiğimde hepsi sıralarında oturuyordu. Yirmi beş öğrenci. Lise düzeyindeki bir Norveç dersliğinin neye benzediği konusunda bir fikri olmayanlar için şu açıklamayı yapmayı gerekli görüyorum: Yaşları on yedi civarında yirmi beş gencin sıralarında dizi dizi düzenli bir biçimde oturuyor olması aslında bayağı komik bir manzaradır. Bu öğrenciler oldukça iriyarı olup, upuzun boylarıyla, daha küçük yaştaki öğrencilere göre tasarlanmış sıralara sığışmadan otururlar. Belki de bir göz yanılmasıdır, bilemiyorum ve hatta öğrencilerin bundan utandıklarına tanık olmadım, yakın-

dıklarını da hiç işitmedim ama yerden biraz yükseğe yerleştirilmiş kürsülerinde oturan biz öğretmenler bu durumun hep bilincindeyizdir. Evet, işte şimdi hepsi kollarını bacaklarını nereye sıkıştırabileceklerini bilemeden sıralarında oturuyorlardı, derslikler çok iyi ısıtılmış olmasına rağmen kocaman yün kazaklar ve parkalar giymişlerdi, en modern olanlarının ayaklarında pantufla terlikler vardı, her gün okul çıkışı sıralarının altında bırakırlardı bu terlikleri, bu koket âdete bir türlü alışamamıştım, benim zamanımda olsa herkes acımasızca güler, alaya alırdı bunları, kanımca kış mevsiminde bir derslikte ayaklara geçirilecek en uygun şey kalın el örgüsü yün çoraptır, ancak ayaklardan çıkarılmayan ıslak lastik çizmeleri bile şu pantuflalara tercih ederim. İşte öğrencilerin hepsi sıralarında oturuyorlardı, benim vereceğim derse müdahale etmeye ve konuyu istediği yöne çevirmeye hazırlanan Werner Ludal en öndeydi. Yanında ve arkasında uzun saçlı arkadaşları vardı: Doktor çocuğu Preben Mohn, aralarında Tore Hem ile Gunnar Eidet'nin bulunduğu sosyal demokrasinin evlatları ve sosyal açıdan kendine güvensiz ve kararsız Franz Srosinskij. Eskinin tadını taşıyan her şeyle bağlantısını koparmış yeni bir çağa beni zorla sokmaya çalışan ezeli protestocu genç kızlar da oradaydı; işte onlardan biri, kasabanın teknik konulardan sorumlu meclis üyesinin kızı Hanne Klaveness, parkası omuzlarında, göbeği açıkta; Hanne on yedi yaşındaydı ve kafasını özgürlük kavramına takmıştı, özgürlük denen şeyin, var olsa bile, onun sandığı gibi bir esriklik haline hiç benzemediğinin farkında değildi, bense çok yakın bir gelecekte yüzüne bir şamar yiyeceğine inanıyordum, hayatın sallanan zeminine adımını attığında yürüdüğü yerlerde dizlerine kadar o eski çamura batacaktı, evet, tabii ben biraz yaşımı başımı almıştım ve bu nedenle de biliyordum ki özgürlük diye feryat edenlerin tepesine hep bir darbe inerdi, hem de güçlü bir darbe, ama şimdi orada oturan ve hayatın bir şenlik olacağına/olması gerektiğine/olabileceğine inanan kıza bunu söyleyemezdim. Pencere tarafındakiler ve derslikte dağınık vaziyette oturan diğer öğrencilerse eski güzel Norveç'i miras olarak devralmaya niyetli, daha şimdiden teknik üniversite, iktisat, işletme ve tıp fakültelerinde okumayı planlayan ya da daha da fenası hangi mesleği icra edeceklerine çoktan karar vermiş tiplerdi, örneğin diş hekimi olacağını söyleyen, sınıf atlama heveslisi Harald Nilsen verdiğim dersleri tıpkı diğer derslerden seçip topladığı notlar gibi

toplar, lise bitirme sınavında yüksek puan olarak kusmak üzere yalar yutardı; hemen şunu da belirtmeliyim ki flor kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak Norveç'te diş çürümelerinin gerilediğini okuduğumda gelecekte diş hekimlerinin aç kalacağını düşünmüştüm sevinç içinde. Ne var ki sınıftaki öğrenciler arasında en az sevdiklerim benim derslerime en fazla ilgiyi gösteriyorlardı, mesela şu genel müdür çocuğu Hans Chr. Huitfeldt ve daire şefi mi bölüm şefi mi her neyse onun oğlu Kristoffer Apedal; her ikisi de alacakları iyi eğitimi tamamlar tamamlamaz yeteneklerinin ve çalışmalarının da yardımıyla hiçbir güçlkle karşılaşmadan Norveç toplumundaki ayrıcalıklı kişiler arasında hızla yükseleceklerinden emindiler. Ben şimdi orada, yerden biraz yüksekçe öğretmen kürsümde oturmuş, Larvik genç nüfusunun kesitini temsil eden karma bir öğrenci grubuna bakmaktaydım ve tabii ki ilerleyen yıllarda işçi sınıfının bu örneklem grubunda yeterince temsil edilmediği gerçeğinin bilincine varacaktım. Öğrencilerime Johan Sverdrup'ü ve 1884 yılında Norveç'te parlamenter sistemin kuruluşunu anlatıyordum.

Johan Sverdrup'ün parlamentoda Larvik'i temsil etmiş olmasının sınıfın ilgisini çekebileceğini düşünmüş, dikkatlerini bir an için bile olsa konuya toplamalarını sağlamak üzere derse bu bakış açısından hazırlanmışım. Konuya, yirmi sekiz yaşında bir avukat olarak Larvik'e gelen genç Sverdrup'le girmiştim. Johan Sverdrup niçin Larvik'e gelmişti? Bunun nedeni büyük bir olasılıkla babası Jacob Borch Sverdrup'ün Fritzøe Metal'in genel müdürü olmasıydı. Öğrencilere, 1840'lı yıllarda Larvikli milliyetçi burjuvaziye ve radikal düşünceli gençleri etkisi altına alan bir hitabet sanatı ustasının, Fransız havalı, canlı ve yetenekli avukatın portresini çizmeye çalışıyordum. Johan Sverdrup benzerine ender rastlanan bir kuştı, annesi Fransız'dı, düşünsenize 1800'lü yılların başlarında genç bir Fransız hanım Norveç'e geliyor ve Namdalen doğumlu, Kongsberg'de çalışan yoksul bir öğretmenle evleniyor, bu öğretmen aslında sıradan birisi değil, Norveç'in en önde gelen politikacılarından Georg Sverdrup'ün kardeşi, ağabey Georg Sverdrup Eidsvoll'da yaşayan Prens Christian Fredrik'in çevresinde bulunan en önemli kişilerden biri konumunda; bu adam, yani Johan Sverdrup'ün Fransız hanımla evlenen babası Jarlsberg Çiftlikleri'nin başına yönetici olarak atanıyor ve modern anlayışıyla ülkenin ilk ziraat okulunu kuruyor; Johan işte böylesine ileri görüşlü bir babanın çocuğu ola-

rak 1816 yılında, Jarlsberg Çiftlikleri'nin yöneticisine ait konutta, Fransız bir anne tarafından dünyaya getiriliyor. Benim portresini bu şekilde çizmeye çalıştığım avukat Larvik'e gelir gelmez fikirlerini dile getirmekte gösterdiği hitabet gücü sayesinde radikal düşünceli gençleri bazı kulüp binalarında ve özel evlerde etrafında toplamıştı. Dersimde 120-130 yıl öncesinin Larvik'ini 1884 yılında Norveç demokrasisini yaratan fikirlere arka plan olarak kullanıyordum, yani otuz yıl sonrasında artık yaşlanmış olan Johan Sverdrup'un Norveç Parlamentosu'nun çoğunluğu tarafından desteklenen ilk hükümetin başına geçtiği ve sorumluluğunu yüklendiği olaylar zincirini anlatırken o günlere gönderme yapıyordum. Larvik halkının 1851 yılında kendilerini temsil etmek üzere Parlamento'ya gönderdiği bu kişinin ortaya koyduğu düşüncelerden söz ediyordum. Yarı Fransız olan bu adamın gayet iyi bildiği Fransız Devrimi'nin ve 1848 Devrimi'nin felsefesinden hareketle Sverdrup'un Wergeland'a⁶ hayran olduğunu dile getiriyor, devrimci Henrik Wergeland'ın 1845 yılında yapılan cenaze törenine katılan binlerce kişinin arasında ta Skien'den kalkıp gelen bu genç avukatın da bulunduğunu belirtmeyi ihmal etmiyordum (aslında bu son söylediğim benim bir varsayımımdan ibaretti, tarih dersini öğrencilerim açısından ilginç kılmak ve tarihi olaylarla aralarında bir bağ kurabilmelerini sağlamak amacıyla yapıyordum bunu), Sverdrup'un 1814'te Eidsvoll'da toplanan ilk meclisle zaman içinde yakın ilişkiler kurduğunu, radikal bir ruh taşıdığını anlatıyor, krallık rejimine, veraset yoluyla devam eden imtiyazlara, devletin katı üst düzey yönetici kadrolarına karşı ve aynı zamanda ulusal olandan, ülkeyi kalkındırmak isteyen ilerleme yanlısı kentlilerle ülkenin belkemiğini teşkil eden köylüler arasındaki ittifaktan yana olan düşüncelerini aktarıyordum ve bunları yaparken de Sverdrup'ü Larvik'te çevresine toplanmış kentli gençleri kendine hayran bıraktığı bir kulüp binasına götürme yolunu seçiyordum, sonrasında halk onu kendilerini temsilen Parlamento'ya gönderiyordu, bir taktik olarak bu giriş konuşmasını yapıp bitirmiş, sevinçle parlamenter sistemin kuruluş aşamasını

6 Norveç'in en önemli şairi olan Henrik Wergeland (1808-1845) yazılarında toplumsal muhalefetin sözcülüğünü yaptı ve Norveç'in bağımsızlığını savundu. Eserlerini Aydınlanmacı bir görüşle kaleme almış ve 1833 yılında başkent Oslo'da ilk kez kutlanan 17 Mayıs Milli Anayasa Bayramı töreninde yaptığı konuşmasıyla tarihe geçmiştir. (ç. n.)

anlatmaya hazırlanırken Werner'in havaya kalkmış elini gördüm, belli ki epey bir süredir söz almak üzere bekliyordu, sözlerime ara verdim ve sordum: Evet?

Pedersen, diye seslendi Werner biraz heyecanlı bir sesle, Larvik'te yaşayan dedemin dedesinin 1851'deki seçimlerde kime oy verdiğini biliyor musun? Hayır, dedim ilgi duyduğumu belirtecek bir tavırla, Werner'in konuyu saptırmayıp dedesinin dedesini bir Sverdrup yandaşı olarak tanıtacağını ümit ediyordum. Böyle yapsa, eskilerin dediği gibi neredeyse dört başı mamur bir şey olacaktı bu. Ancak Werner dedesinin dedesinin Sverdrup'e oy vermediğini bildirdi. Ya, öyle mi? Peki o zaman kime oy verdi? diye sordu öğretmen biraz kayıtsız, biraz da derse devam etmek üzere sabırsızlanarak; Werner Ludal'ın dedesinin dedesinin Sverdrup'ün karşıtlarına, yani tarihin çöplüğüne atılmış sayısız adamdan birine oy verdiğini tespit etmek pek de ilgisini çekmemişti. Dedemin dedesi hiç oy kullanmadı Pedersen, dedi Werner Ludal, niçin oy kullanmadığını da biliyosun mu Pedersen? Çünkü oy hakkı yoktu da ondan ve bahse girerim ki burada bulunan bizlerin atalarından hiçbirinin oy hakkı yoktu o zamanlar! Nereye varmak istediğimi anlıyosun di mi Pedersen? Geçmişten söz ederken pek çok şeyi konu dışı bıraktığına dikkat çekmek istedim. Senin anlattıkların gerçeğin tamamını ifade ediyor olsaydı ben doğmuş olamazdım mesela ve bu sınıf da topu topu beş altı kişilik bir sınıf olurdu. Haklı mıyım acaba, diye sordu ve arkasına yaslandı Werner; cevabını beklemediği bir soru sormuştu.

Werner'e bazı tarihsel süreçleri açıklamaya çalıştım, bugünün ideallerinden ve bakış açısından yola çıkarak eleştirdiğimiz takdirde geçmişe anlamamızın mümkün olmadığını anlamasını istiyordum. Başka bir deyişle, şimdi anladığımız manada bir oy hakkı olmasa bile, sınırlandırılmış oy hakkı ve parlamenter sistemin kurulması o dönem açısından önemli bir ilerlemeydi, ne var ki birinci sırada oturan on yedi yaşındaki delikanlı elini bir kez daha kaldırdı (Werner'i sınıf arkadaşlarından ayıran özelliği söz istediğinde elini kaldırmasıydı ve bu davranışıyla benden olumlu puan alıyordu) ve bunu kastetmediğini söyledi. Bu konu başka, daha temel bir soruyla, tarih kimin için sorusuyla alakalıydı. İnanıyorum ki, diye sözünü bağladı, bize tarih dersi verme biçiminiz üzerine bir tartışma açmamız gerekiyor.

Bunlar ilgi çeken sözlerdi. O güne dek iki yıldan eski olan hiçbir şeyle ilgilenmeyen öğrenciler bile bana bakarak ciddi ciddi başlarını sallıyor ve benim ders verme biçiminin sınıfta tartışmaya açılmasını istiyorlardı. Çok eğleniyordum. Sınıfta herkesin eli havadaydı, anlaşılan tartışma arzusu büyüktü, tarihi değil benim tarihi anlatma biçimimi tartışacaktık; sınıfı şöyle bir gözlerimle taradıktan sonra, adil davranmaya çalışarak, söz isteyenlere el kaldırmadaki öncelik sırasına göre söz vermeye niyetlenirken uzun saçlı doktor çocuğu Preben Mohn söz almadan seslendi: Eğer tartışacaksak burada zorunlu bazı biçimsel düzenlemeler yapmalıyız. Bu dersliğin son derece otoriter bir yapısı var ve karşılıklı söyleşiyi olanaksız kılıyor!

Bundan kastettiği öğretmenin kürsüden aşağı inmesi, sıraların Nuh Nebi'den kalma düzeninin bozularak ortada birleştirilmesi ve uzun bir masa oluşturulmasıydı, böylelikle de sıradan insanlar gibi oturup konuşacaktık. Tabii, neden olmasın? Ellerimi iki yana açtım ve bence bir sakıncası yok, buyurun yapın, dedim. Bu sözlerim üzerine yerlerinden kalktılar, ayaklarındaki pantufla terliklerle ortalıkta dolaşarak dersliği kendi kafalarına göre demokratik bir forum şekline sokmaya giriştiler. Kürsüme ait sandalyeyi alarak tartışmayı yönetmek üzere ortadaki dikdörtgen masanın kısa kenarına geçtim. Ancak bu oturma biçiminin de yeterince demokratik olmadığı kısa bir süre sonra anlaşılabaktı. Söyleyecek çok fazla şey olmasına karşın bazılarının bir türlü söz alamadıkları görüşünden yola çıkarak, Öğretmen Pedersen'i kürsüden indirmekle niteliksel bir değişim elde edilemediğini çünkü oturma şeklimizin hâlâ otoriter bir yapı içerdiğini, tartışmaya alışık olanları destekleyen, sessiz olanlara baskı yapan bir uygulama olduğunu, tıpkı televizyonlardaki yuvarlak masa toplantılarında olduğu gibi çok resmi bir görünüm arz ettiğini söylediler ve sonuç olarak doktor çocuğu Preben Mohn bir öneri getirdi, bu öneri derhal benimsendi, özellikle de gelenekçi otoriter yapıların kızlara karşı bir baskı unsuru olduğu yolundaki hatırlatması enerjik baş sallamalarla desteklendi, kızlar evet, evet diye fısıldadılar, bunun üzerine öğrenciler sıraları ve sandalyeleri ortadan kaldırıp duvar kenarlarına yığma kararı aldılar, kendileri de özgürce konuşmak üzere yere oturacaklardı. Öğretmen Pedersen tarihi daha iyi anlamalarına ve bilgilerini arttırmaya yardımcı olacaksa öğrencilerin canları hangi cehenneme isterse oraya oturabileceklerini, ancak kendisinin sandalyesinden

başka bir yere oturmaya niyetli olmadığını söyledi, masasını kaldırdıkları takdirde kürsüsüne geçip oturacak ve ister demokratik ister antidemokratik desinler, isterlerse otoriter veya antiotoriter bulsunlar tartışmaları oradan yönetecekti. Ve dediği gibi de oldu, öğrenciler pantufla terlikleri ve bu anlatıda daha önce betimlenmiş kostümleriyle ortalıkta dolaşıp sıraları sandalyeleri duvar diplerine istiflediler, sonra da dersliğin ortasında yerlere küme küme oturdular. Ben de kürsüye geçip sandalyeme yerleştim, bunu öğrencilere bozulduğumu göstermek üzere yapmamıştım, sadece demokratik yöntemle alınan bir karara karşı çıktığımı ve yerel yönetim tarafından atanmış kamu görevlisi bir eğitmen ve bilgi ileticisi olmamdan ötürü bu karara uymama ayrıcalığına sahip olduğumu vurgulamak istemiştim.

Henüz ortadaki uzun masanın çevresinde otururken Werner Ludal görüşlerini ortaya koyan uzun bir konuşma yapmıştı. Ludal, Pedersen'in verdiği tarih dersinin hedef kitlenin ilgisini çekmemesi halinde hatanın hedef kitlede değil derste olduğunu söylemişti. Bu onun açısından ilkesel bir hareket noktasıydı. Pedersen'in verdiği dersin onları ilgilendirmede olduğu ortaya konduğuna göre dersi iyileştirme yolları tartışılmalıydı. Bunu yapabilmek üzere Werner tarih kimin içindir sorusunu sormak istiyordu. Tarih iktidarı elinde bulunduranlar için midir, yoksa emekçi kitleler için midir? Sorunun doğru cevabının ikinci şık olduğu konusunda sınıf hemfikirdi elbette, bu nedenle de öğretmen Pedersen bu perspektife ağırlık vermeliydi, zira tarihi bu bakış açısından vermeyi başaramadığı takdirde anlattığı tarih dersinin yarı Fransız yarı Norveçli bir üst tabaka çocuğu olan Johan Sverdrup'un Edebiyat Salonları'nda ve Kulüp Binası'nda çektiği söylevlerle özdeşleşebilen küçük bir azınlık dışında sınıfı ilgilendirmesini nasıl bekleyebilirdi? (Ben burada söze girip Werner'e tarihe sadık kalmadan konuştuğunu izah ettim, tarihe atgözlüğüyle bakmamalıydı.) Ancak Werner, Larvik burjuvazisinin özgürlük, eşitlik, kardeşlik, Norveç'in bağımsızlığı ve parlamenter sistemin erdemleri şeklindeki seçim vaatlerine ilgi duymuyordu, o atalarının tarihini öğrenmek istiyordu. Niçin öğretmen Pedersen sınıfa üç direkli bir yelkenlinin, örneğin 1851 yılında Larvik'ten denize açılan Alvilde Melsom isimli teknenin modelini getirmiyor? Bu barkada kimler vardı? Mürettebat listesi nerede? Nerede

yaşıyorlardı? Bizim atalarımız denizciler, taşrada her türlü malın satıldığı dükkânlarda çalışan çıraklar ve az topraklı köylülerdir. Bize onlardan söz et. 1852 yılında bir kış gecesi New Foundland açıklarında batan Alvilde Melsom'un ardından dökülen gözyaşlarını anlat. Edebiyat salonlarındaki şaşaalı söylevleri kendine sakla, onun yerine büyük oğlunun New Foundland açıklarında sulara gömüldüğünü öğrendiği zaman ve bundan üç ay sonra küçük kızını yetersiz beslenme yüzünden kaybettiğinde dedemin dedesinin döktüğü gözyaşlarının hikâyesini duymak istiyoruz. Beyefendilerin söylevlerine dair değil, kırbacına dair bir şeyler bilelim. Johan Sverdrup'un hizmetçisini, kızın kaç parça giysisi olduğunu, iş gününün bitiminde sığındığı ufacık sandık odasını, kızın iş gününün ne kadar uzun olduğunu ve Sverdrup'un şaşaalı söylevlerinin bu kızı ne kadar ilgilendirdiğini anlat bize.

Konuşmayı sürdürmelerine ses çıkarmadım. Dersliği yeniden düzenlemelerine, yerlere küme küme oturmalarına ses çıkarmadım. Ben kürsüde oturmuş onları izliyor ve dinliyordum. Bıraktım uzun uzadıya konuşsunlar, aslında eğleniyordum da, yalnızca Werner Ludal'ın on yedi yaşındakilere özgü o her şeyi bildiğine inanıp dünyaya kulak tıkayan hali biraz canımı sıkıyordu, yine de çenesinin kuvveti etkileyiciydi, Larvik'te halkın içinden yetişmiş bir Johan Sverdrup'tu adeta... O ortamda öğretmen olan bendim, istediğim an olayı bitirebilirdim, ancak konuşsunlar diye bıraktım, merak ediyordum. Dersliğin ortasında yerlere küme küme oturmuş, duvar dibine dizdikleri sıra ve sandalyelere sırtlarını dayamışlardı, bir gruptan diğerine söz atarak kendi aralarında tartışıyor, ara sıra da gözleriyle kürsüde oturan beni süzüyorlardı. Havada uçuşan sözcükler uzun saçlı oğlanlardan, makyajsız, darmadağınık giyinmiş, kısacık ve göbeğini açıkta bırakan kazağı nedeniyle daha önce sözünü ettiğimiz Hanne Klaveness gibi genç kızlardan geliyordu, ayaklarında pantufla terlikleriyle sakın bir şekilde yere çömelmişlerdi. Zaman zaman Hans Chr. Huitfeldt ve benzerlerinden bazı itirazlar yükseliyorduydu da bunların sesleri kolayca bastırılıyordu, zaten onlar da iyi terbiye almış, iyi giyimli tipler olarak kendilerini güçsüz ve yere zincirlerle bağlanmış gibi hissediyorlardı. Başlangıçta uzun, hatta tutarsız konuşmalar ve mırıldanmalar şeklinde serbestçe devam eden tartışma giderek bir afişe iri puntolarla yazılmış slogan tarzı vurucu sözcüklere dönüştü.

“Niçin bazılarının Treschow, bazılarınınlsa Andersen olduğunu öğrenmek istiyoruz!”

“Bize evlerinde kilim serili olanların tarihini anlat!”

“Balo salonlarındaki söylevlere hayır! Halkın tarihine evet!”

“Bize Beyefendilerin kırbacını anlat, yakışıklı söylevlerini ve boş vaatlerini anlatma!”

“Atalarımız yoksa tarih de yoktur! Ancak Treschow ailesi olmasa da tarih vardır!”

“İçinde Treschow bulunmayan bir tarih mutlu bir tarihtir!”

“Tarih, Treschow ailesinin niçin Larvik’in yarısıyla Hardanger Platosu’nun tamamına sahip olduğunu anlatmak zorundadır!”

“Bizi ilgilendiren, General Gyldenløve’nin gayrimeşru bir çocuk olması değil, emrindeki çocukların kan kusmuş olmasıdır!”

Daha sonra tartışma konuları dağılmaya başladı, farklı gruplar ve tek tek öğrenciler en fazla hangi konu üzerinde konuşmak istedilerse onu gündeme getirdiler. Bu dünyada, özellikle de dünyanın bu bölgesinde yetismekten, miras olarak devralacakları toplumsal sistemimizden söz ettiler ve bu mirası İSTEMİYORUZ dediler. Saatlerin on ikiyi vurmasına beş dakika kaldığını, gecikmememiz gerektiğini, Norveç nehirlerinde balıkların ölmeye başladığını söylediler. Uygarlığımızın üzerini kaplayan zehirli dumandan, yakında tükenecek doğal kaynaklardan, aslında bu kaynakların hiçbir kuşağın malı olmayıp kaynakları yönetme yükümlülüğünün bütün kuşaklara ait olduğundan ve açgözlülüğün Gelecek’i yok edeceğinden söz ettiler. Silikozis⁷ sözcüğünü ilk kez onlardan duyuyordum. Babalarının sırt ve bellerinde meydana gelen arazlardan, annelerinin sürekli hava cereyanına maruz kaldıkları fabrikalarda çalışmaktan dolayı oluşan romatizmalarından bahsediyorlardı. Werner Ludal Çin Halk Cumhuriyeti’ni öven bir konuşma yaptı, Çin liderinin sözlerini aktardı: İsyan edin! Genel Merkez’i bombalayın! Dünya nüfusunun dörtte birini barındıran bu dev ülkede geleceğin çoktan başlamış olduğunu bildirdi. Duvar dibindeki grupta oturan kızlardan biri, Eva Kjose –aslında sınıfın en göze batmayan öğrencilerindendi bu kız, ağzını asla açmaz ve derslerimde hep vasat ödevler hazırlardı– birdenbire söze girdi ve bazı soyut kelimeleri ağzında geveleyerek

7 Silikozis esas olarak madenlerde, dökümhanelerde, tünel ve yol yapımında, seramik vb işkollarında çalışan işçilerin silika tozuna (granit taş-kum tozu) maruz kalmasıyla ortaya çıkan bir hastalıktır. (ç. n.)

konusmaya başladı, her kelime ağzından işkenceyle çıkıyor gibiydi, konuşuyor olmasına adeta şaşırıyormuşçasına, bitirdiği cümlelerin ardından bir es veriyordu, yıllar boyu kendi cinsi üzerinde kurulan baskılardan söz açtı. Kafası oldukça karışık sanki, bir şeyler söyledikten sonra gözlerinde beliren korkuyu gizlemek için dosdoğru önüne bakıyor, biraz düşüncelerini topluyor, sonra yeni bir cümleye başlıyordu. Yanında oturan Grethe Jensen, Eva'yı sakinleştirmek için usul usul elini okşarken diğer kızlar evet evet, diye bağırarak Eva KJose'nin ağzından çıkan her sözü onaylıyorlardı, Eva kadınların hayatını ve tarihini erkeğin kırbağı altında inleyen yük hayvanlarınıninkine benzetiyordu, nasıl da bir özgürlük hasreti vardı bu on yedi yaşındaki genç kızın yüreğinde... Öğrenciler Vietnam'dan söz ettiler. Napalm bombasından, pirinç tarlalarında çalışan kadınlardan, diri diri yanan çocuklardan, Hanoi kentinin mazgal kapaklarından, FNL'nin⁸ kesin gözüyle baktıkları zaferinden söz ettiler. Amerikan emperyalizminden, adil olmayan bu kanlı savaş çıkaranın Vietnam olmadığından söz ettiler. Ama zafer Vietnam'ın olacaktı. Ayaklanarak kafa tutmayı göze alan küçük bir ulus büyük bir ulusla mücadele edebilir, kalabalık olmayan bir halk kalabalık bir halka karşı mücadele verebilir ve zafer kazanabilirdi. Ho Ho Ho Ho Şi Minh! Ho Ho Ho Ho Şi Minh!

Derslikte zeminde bir kaynaşma başlamıştı, ben tek başıma kürsümde otururken gözlerimin önünde rengârenk bir tiyatro oyunu sergileniyordu. Sandalyemde kıpırdamadan oturuyor ve Amerikan yerlileri gibi yerlerde oturan ve geleceğin şarkısını söyleyen bu gençlerin seviyesine inmeyi reddediyordum. Gerçekten de çok eğleniyordum. Zira bunun yetenekli ve hesapçı bir azınlık tarafından bana karşı –varsın öyle olsun– ve hatta Hans Chr. Huitfeldt, Harald Nilsen ve şürekâsına karşı tertiplenmiş bir darbe olduğunu görüyordum, yerde oturmuş sanki kendileri de katılıyormuş gibi yapan ama aslında ihtiyar ruhları derinden sarsılan bu grubun üyeleri, genel müdürün oğlu, fabrikatörün kızı (Vibeke Broch, özür dilerim, size tanıtmayı unuttum) eğer söz alabilseydiler tiz sesleriyle gençliğin çılgınlığından, saygısızlığından vesaire yakınacaklar ve disiplinin

8 Front National de Libération du Sud Viêt Nam (FNL): 1960 yılında Güney Vietnam'da kurulmuş olan devrimci kitle örgütü. Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Viêt Cộng (Vietkong) adlarıyla da bilinir. Vietnam Savaşı sırasında ABD'ye ve Güney Vietnam hükûmetine karşı mücadele verdiler. (ç. n.)

artırılmasını isteyeceklerdi ve de eminim ki diğerlerinden gelen kahkaha yağmuru altında ıslanacak, kızarıp bozacaklardı, ancak bu düşüncelerini dile getiremiyorlardı, kendilerini içine düştükleri onur kırıcı durumdan tek bir kişinin kurtarabileceğini ama o kişinin de bunu yapmayacağını biliyorlardı, o kişi bendim ve onları kurtarmaya çalışmadığım için suçluydum. Çok eğleniyordum. Olup bitenlere müdahale etmeden seyirci kalarak, benden beklenen rolü oynamamış, sınıf atlama meraklılarının, genel müdür oğlunun, fabrikatör kızının borazanı olmamıştım, yedi yıl üniversite eğitimi almış olan ben bu rolü oynayamazdım, ASLA dedi içimden bir ses, ASLA. Bunu yapmayacağım. Bırak ne olursa olsun. Ve oldu da zaten. Çok eğleniyordum. Genel müdürün oğlu, kısa saçlı Werner Ludal ile uzun saçlı arkadaşlarının tutsağı olmuştu. Bense kürsüden inip onların yanına gitmeyi reddediyordum, budala değilim, benim de kendimce kurduğum bir oyun var, ben bir lise öğretmeni ve bir eğitimciyim, öğrencilerimle fazla haşır neşir olmam. Bu nedenle de orada oturup havada uçuşan cafcıflı sloganlara kulak veriyordum. Ayrıca afiş sanatı jargonuyla ilk tanışmamdı bu ve sevmiştim; bu keskin, dik başlı, adeta sofuca adanmış, tatlı ve ciddi sanat biçiminin günümüzde zor durumda olduğunu itiraf etmeliyim.

Basitleştirilmiş meseleler ve karmaşık gerçekliğin tek boyutlu ele alınması şeklinde cereyan eden bu havaifişek gösterisi bir süre daha devam etti, ancak her şeyin bir sonu olduğu gibi dersin de sonu geldi ve çıkış zili çaldı. İşte tam o sırada Werner ve arkadaşları ayağa kalkarak bilmediğim yabancı bir marşı söylemeye başladılar, diğerleri de, yani neredeyse sınıfın yarısı ayağa kalkarak onlara katıldı ve ezbere bildikleri bu marşı bir ağızdan söylediler. Marş şöyle başlıyordu: Üzüntü ve öfkeyle giriyoruz bu mücadeleye; bu marş önceden duymamış olmama karşın Vietnam savaşıyla ilgili olduğunu anladım, zira marşta Mekong Nehri'nin, vakur Trusong Dağı'nın ismi geçiyor ve ABD'ye karşı verilen mücadele dile getiriliyordu. Sanıyorum şöyle söylüyorlardı: Tehlikelere atılarak, ölüm ve yangınlara maruz kalsak da ABD'yi ülkemizden atacağız; biraz huzursuzlanmaya başlamıştım, o sırada dersliklerinden çıkmış, bizim sınıfın önündeki koridordan geçerek öğretmenler odasına doğru yürüyen meslektaşlarımın hep bir ağızdan söylenen bu marş ışıtmelerinden endişe ediyordum. Başıma dert açılabilirdi, bunu istemezdim doğrusu, öte yandan Larvikli lise gençliğini Vietnam

halkıyla dayanışmayı dile getiren marşlar söylemekten alıkoymak da benim görevim değildi, bu işi başkalarına bıraktım, benim görevim istedikleri marşı söylemelerine izin vermektir, bu yüzden yerimden kalktım ve sınıftaki diğer öğrencilerle birlikte marş bitene dek ayakta durdum, bu güzel bir davranıştı zira ne de olsa söylenen Asya'daki o uzak ve cesur ülkenin ulusal marşıydı, şimdi hiç kimse kalkıp da bana 1970'li yılların gençliği kibarlıktan uzaktı ve iyi terbiye almamıştı demesin. Gençlerin eğitimcisi ve onları yetiştiren kişi olarak ben de kötü örnek olamazdım, o nedenle yerimden kalktım ve marş bitene dek kürsümde ayakta durdum, ne var ki skandalın zirvesine ulaştığımızın farkındaydım.

Başımızın derde girmekte olduğunu tüm bedenimle hissediyordum, bu durum beni şaşırtmıştı. Bilincimden çok bedenim alarmı geçmişti, aklımsa yalnızca olayı kaydediyordu. Ne var ki Norveçli bedenim durumu kavramıştı, bu da şu anlama geliyordu, demek ki yetiştiğim toplumda sınırın çizildiği nokta iyi belletilmişti bana. Şimdi bedenim, ABD'yi ülkemizden atacağız diyen marştan rahatsızlık duyarak tepki veriyordu. Gerisinde kalmamı bellettikleri sınır çizgisinin aşıldığı anlamına geliyordu bu. Olay ânından okul müdürünün odasına çağrılana dek geçen yirmi dört saat boyunca zaten bu sınır konusu ve ne anlama geldiği kafamı epey kurcaladı. Müdür iki meslektaşımın bizzat giderek benden şikâyetle bulunduklarını ve bunun yanı sıra dört öfkeli öğrenci velisinden de telefon aldığını söyledi. Bunlardan ikisi gazetelere giderek Larvik ve çevresini lisede "eğitim" adı altında neler olup bittiğinden haberdar etmekle tehdit etmişti, bu durum ayrıca başkent basınının da olayın üzerine eğilmesi ve okulumuza karşı uzun sürecek bir karalama kampanyası başlatılması anlamına gelebilirdi. Neyse ki müdür okulun bu sorunu kendi içinde çözebileceğini ve aynı durumun gelecekte de tekrarlanmaması için gerekli önlemlerin alınacağını bildirerek skandalı önlemişti, şimdi benim savunmamı almak istiyordu. Dik durmaya çalıştım. Ne var ki bedenim bana itaat etmedi. Norveçli bedenim utanç içindeydi, acıyla şunu fark ettim ki özür dilemeye girişmemek için bilincimi uyanık tutmam gerekiyordu. Bu benim için bir prensip meselesiydi. Müdür beni aşağılamaya karar vermiş olmalı ki sınıfta neler olup bittiğini sorgulamaya başladı. Ders saatinde nasıl olup da öğrencilerin yerlere oturduklarını kendi ağzımdan anlatmamın yerinde olacağını düşünüyordu. Benim de

öğrencilerin arasında yerde oturduğuma inandığından bu gerçeği itiraf etmemi istiyordu, kafasını lise öğretmeni Pedersen'in yere çömelip çömelmediği meselesine takmıştı, sen yere çömelmiştin değil mi, diye tekrar tekrar soruyordu, bense kesinlikle yere oturmadığımı tekrarlıyordum, gerçek de buydu zaten. Yani sen yere çömelmemiştin, öyle mi? Bu cevaba güvenebilir miyim, diye sordu ve gözlerini gözlerime dikti. Bedenim suçluluk çekiyordu, başımı evet anlamında salladım. Müdür bir sonraki aşamada bana marş söyleyenlere katıldığımı itiraf ettirmeye çalıştı, bunu da kesinlikle reddettim, o güne kadar bu marşı duymamıştım bile. Belki de kolayca aklında kalmış bir kıtası vardı marşın, diye devam etti müdür, tabii ki buna hayır diyemezdim. Ancak marşın tek bir mısrasını bile yüksek sesle söylemedim diye ona güvence verdim. Ama insan elinde olmaksızın kolayca aklında kalan bir kıtayı daha önce hiç duymamış bile olsa söylemeye meyledebilir, öyle değil mi, diye sordu müdür yüzüme bakarak. Hayır, marşa katılmadım, dedim. Ama bu çok kolay bir şey, dudaklar kendiliğinden hareket etmeye, sesler gırtlaktan yükselmeye başlar, o gün de öyle olmamış mıydı? Hayır, dedim, hayır, seni temin ederim ki marşı söylemedim, sadece ayağa kalkıp sessizce durdum, içimden bile söylemedim marşı. Ayakta durdun, yani *ayağa kalktın* öyle mi, diye sordu müdür adeta bir zafer kazanmış gibi. Ve sorgulamaya böyle devam etti, en basit ayrıntıları tekrarlatarak beni aşağılamayı sürdürdü. Söylediklerimi evirdi çevirdi, tek tek sözcüklere takıldı, kâh muzaffer bir tavırla, kâh ayakta mıydım, oturuyor muydum, marş söyledim mi söylemedim mi gibi masum görünen sorular sorarak çeşitli kurnazlıklar yaptı; müdür odasında öylece dikilmekten gerçekten de utanç duyuyordum. Müdür beni sahiden hayal kırıklığına uğratmıştı. O güne dek onun liberal bir adam olduğuna inanmıştım, Larvik Lisesi'nde derslere başladığımdan bu yana katı düşünceli meslektaşlarım tarafından kuşkuyla karşılanan bazı pedagojik yaklaşımlarımı desteklemişti. Onun alanı fen bilimlerinden biyolojiydi, ta başından beri biyolojinin tarih dersiyle birlikte işlenmesi gerektiği, tarihte bilimsel keşifler konusunu bitirdikten sonra biyoloji konularına girilmesinin daha uygun olduğu yolundaki düşüncelerimi ona anlattığımda bana sempati duyduğunu hissetmiştim. Örneğin İsveçli botanikçi Carl von Linné 18. yüzyılda, Aydınlanma Çağı çerçevesinde ele alınmalıydı. Mendel Yasaları iki kez gündeme

gelmeliydi, birincisinde Mendel'in tezini ortaya koyduğu ancak kabul görmediği 1865 yılında Avrupa Tarihi ve Düşünceleri bağlamında, ikincisinde de bu önemli tezin bilim dünyasında kabul gördüğü 1900'lü yıllar Avrupa Tarihi konusunda ele alınmalıydı. İkinci bağlamda ele alındığında hem derslerin tekrarında hem de tarihin biyoloji biliminin verilerini aydınlattığına dikkat çekmek üzere kullanılabilirdi. Tabii ki müdür böyle bir eğitim modeline hiç de olumsuz yaklaşmıyor ancak uygulamada zorluklar çıkacağını söylüyordu, yoksa bir vizyon olarak benim görüşüme katılıyordu. İşte bu yüzden beni çok hayal kırıklığına uğratmıştı. Böylesine sorgulama yöntemlerine başvurarak bana çocuk gibi davranmasına yol açan neydi? Kendisi liberal görüşlüydü, ABD'nin Vietnam'a müdahalesinin fanatik bir destekçisi de değildi, hatta bu meseleye iki taraftan da bakılmalıdır şeklinde görüş bildirdiğini de işitmiştim. Oysa şimdi tutmuş beni aşağılamaya çalışıyordu. Ayağa *kalktın* yani? Gerçekten de *kalktın* mı ayağa? Evet, gerçekten ayağa kalktım. Ama bu, onlara katıldığın anlamına gelir. Marşı ister söylemiş ol, ister söylememiş ol. Onlardan biri olmuşsun sen de! Hayır, hayır, onlardan biri değildim. Ama kabalık etmek istemedim. Olay bundan ibaret. Terbiyeli biri olduğumu göstermek zorundaydım. Bu savımdan bir adım bile geri atmadım. Bu benim açımdan bir prensip meselesiydi. Bilincim bunun son derece önemli bir prensip meselesi olduğunu dile getirme savaşı veriyordu. Terbiyeli bir insan olduğumu göstermek zorundaydım. Bu nedenle marş söylenirken ayağa kalkmıştım. Saygı göstermem gerekiyordu, başka türlü mümkün değildi. Müdür fena halde öfkelenmişti. Gerçekte ağzından köpükler saçtığını ya da saçlarının diken diken olduğunu iddia etmem için gerekli veri bulunmasa bile, bence bu böyleydi. Gözümün önünde müdürün saçları havaya dikilmiş, dudaklarının kıvrımından köpükler taşmıştı. Üstelik benim söylediklerimi dinlerken kulaklarına inanmadığını iddia ediyordu. Bu canavar şimdi özür dilemem gerektiğini haykırıyordu. Özür dile. Özür dile. Özür dileyecek bir şeyim olmadığından ötürü özür dileyebilirdim ancak. İşte o zaman müdür ilgiyle yüzüme baktı. Gidip yazı masasına, makamına oturdu. Tarzını tamamen değiştirmişti, şimdi yumuşak ve gönül alıcı bir biçimde konuşuyordu. Geleceğimi tehlikeye attığımı ve kendisinin buna izin vermeyeceğini belirtiyordu. Eğer özür dilemeye yanaşmazsam, beni bu utanç verici durumdan kurtarmak

üzere kendisinin benim adıma özür dileyeceğini söylüyordu, o kendi açısından konunun üstüne bir çizgi çekecekti ama bu durum asla ve asla tekrarlanmamalıydı. Şikâyetçi olan dört veliye benim adıma telefon ederek özür dileyecekti, itiraz etsem de sussam da değişen bir şey olmayacaktı, müdür benim fikirlerimin tamamen üstünde bir konumda bulunduğunu ilan ediyordu, benim adıma hareket etme yetkisini kendine vermişti, özür dileyecek, özür dileyecek, özür dileyecekti ve *benim dizlerimin üzerinde yere çökerek* bunun asla tekrarlanmayacağına dair söz verecekti.

Bu denli aşağılanmak çok ağırıma gitmişti. Aradan on iki yıl geçmiş olsa da aynı acıyı hâlâ hissediyorum. Neyse ki daha önce de belirttiğim gibi bilincim son derece berraktı, olup bitenlerin ne anlama geldiği konusunda çeşitli değerlendirmeler yapmakta kullanıyordum aklımı. Niçin hiç istemediğim halde ve tesadüfen böyle bir duruma düşmüştüm? Ne gariptir ki öfkemi ve kırgınlığımı beni bu zor duruma sokan kişilere, yani Werner Ludal ve uzun saçlı arkadaşlarına yöneltmiyordum. Tersine onlarla aramızda gizli bir ittifak kurulmuş gibi bir duygu vardı içimde. Onlar da ben de yoksul ülkelerin tepesine atılan Napalm bombalarından ticari çıkar elde eden ve bunun geri planında yer alan ülkelerden birinde, bir NATO ülkesinde yaşayan terbiyeli insanlar gibi davranmıştık, bu hiç de fena sayılmazdı doğrusu. Bu nedenle de, özür dilediğime dair rivayetler okula yayıldığında –ki oldukça hızlı yayılmıştı– öğrencilerin gelip gerçeği bana sormamalarına biraz bozuldum, sıralarında oturmuş kibirli tavırlarla beni süzen dört çift iğrenç göz (bilin bakalım kimlerin gözleriydi bunlar!) ve dudaklarına yerleştirme cesaretini gösterdikleri alaycı gülüşleri bugün bile gözlerimin önünden gitmezken, diğerleri soru sorup anlatılanların gerçekdışı olduğuna dair küçük bir işaret verme fırsatını bana tanısalar ne olurdu sanki... Benim açık açık anlatmam imkânsızdı, bu bir isyan, hem de amaçsız bir isyan olurdu ve Larvik Lisesi'ndeki öğretmenlik görevimin sona ermesi, hatta bu düzeydeki okullarda ders verebilme şansımın sıfırlanması anlamına gelirdi. Ancak içimde bir şeyler oluşmaya başlamıştı, savaş sonrası Norveç toplumunda hayatlarımıza çizilen sınırlarla burun buruna gelen bedenimin verdiği gizemli tepki bende bir şeylerin çözülmesine yol açmıştı, düşüncelerimde kendimi 2 Fen A sınıfı öğrencilerine, marş söyleyen iyi ve talihsiz öğrencilere daha yakın hissediyordum, adeta aramızda gizli bir

ittifak kurulmuştu. Bakışlarımı öğrencilerin üzerinde dolaştırmaya başladım. Öğretmenler odasında pencere kenarında duruyor, avluda gezinen, sigara içmek ya da itişmek üzere oradan uzaklaşan on yedi yaşındaki gençleri seyrediyordum. Ne çocuk ne de yetişkindiler, olgunlaşmamışlardı, hayat deneyiminden yoksundular, ancak engelleri yıkmaya, otoriter olduğunu düşündükleri kurumlara karşı eyleme geçme ve çağımızdaki en önemli çatışmada terbiyeli insanlar olarak tavrı alma yetisine sahiptiler. Pencere kenarında durmuş, onları izliyordum. Norveç'te parlamenter sistemin kuruluşunu anlattığım derste ortaya çıkan skandal unutulmak üzereydi, olay meslektaşlarım tarafından can sıkıcı bir hadise olarak yorumlanmış ve konu kapatılmıştı. Çok geçmeden öğretmenlik itibarım da iade edilmişti. Ne var ki öğretmenler odasının penceresinden onları izlemeye başlamıştım. Bakışlarım özellikle de kısa saçlı Werner Ludal'ın üzerinde geziniyordu, ta ki Ludal avluda kendine bir yer bulana dek. Öğrenci grubunun ortasında, tam merkezdeymiş gibi dururdu, gruptakilerin ortaya doğru yaklaşmalarından, aralarına sürekli yeni öğrencilerin de katılmasından Ludal'ın siyasi bir tartışmanın içinde olduğunu anlardım. Her zaman olmasa bile arada sırada elindeki küçük kırmızı kitabı havaya kaldırır, bu kitabın tapılasıya sevilen Mao Zedong'un özlü deyişlerini içerdiğini biliyordum, bu beyaz kış gününde, bir Norveç lisesinin avlusunda, teneffüs saatinde, ayaklar altında ezilerek tümsekler haline gelmiş buz ve karla kaplı zeminde bir öğrenci grubunun ortasında durmuş elindeki kitabı havaya kaldırıp salladığını görüyordum. Grup teneffüs saati boyunca sürekli hareket halinde olur, avlunun bir ucundan diğer ucuna giderdi, tartışmaya katılanların sayısı azalır ya da artardı, yeni yeni öğrenciler kendilerini öğretmenler odası penceresinden seyreden bir öğretmenin varlığından habersiz, Werner'in şu ya da bu meseleyi heyecanlı heyecanlı tartıştığı gruba doğru merakla ilerlerdi, bense elimdeki her şeyi bırakıp avluya çıkma, onların arasına karışma ve söylediklerine kulak verme arzusunun içimde belirdiğini fark ederdim. Tartıştıkları şeyler çok önemliymiş, söylediklerini duyamamak büyük kayıpmış gibi geliyordu bana, neden böyle düşündüğümü sormayın, öyle düşünüyordum işte, hatta bu bana tartışma götürmez bir gerçek gibi görünüyordu. Her ne kadar ellerinde salladıkları ve benim için o zamanlar çok da önemli olmayan düşünceleri içeren kızıl kitap bir şeye

işaret etmekteyse de tartıştıkları konulardan tamamen bihaberdim, ama yine de avluda bu on yedi yaşındaki gençlerin arasında geçen tartışmaların, öğretmenler odasında ya da çevremde herhangi bir ortamda yapılan ve benim de katılabildiğim tartışmalardan çok daha değerli olduğundan bir an bile kuşku duymuyordum. Ancak zaman zaman gözlerimle okulun avlusunda Werner Ludal'ı ararken onu bir tartışma grubunun ortasında değil bambaşka durumlarda bulurdum, bazen üç dört öğrenci arkadaşıyla birlikte koşarak duvar dibindeki çöp tenekelerinin üzerinden atlar ve muzaffer bir edayla kollarını havaya kaldırır, hayali kutlama tezahüratlarına karşılık veriyormuş gibi yapardı, hatta bazen keyifle kızları kartopuna tutardı, bense öğretmenler odasının penceresinden onun aşağıda yaptıklarını seyrettiğim için kendimi mahcup hisseder, pencereye arkamı dönerek meslektaşlarımın yanına giderdim.

2 Fen A sınıfındaki en iyi öğrencilerim ruhlarındaki çocukluk çukuruna düştüğünde de aynı mahcubiyet duygusuna kapılır, hatta incinirdim, örneğin avuçlarıyla osuruk sesleri çıkarırlardı, sınıftaki öğrenciler ve kızlar arasında bunun sonsuz bir eğlence kaynağı sayılması benim açımdan Yeni Çağ'ın geldiğinin habercisiydi, hayalimde kendilerine dağınık saçlı oğlanların avuçlarıyla çıkardığı osuruk seslerine kıkırdamaktan çok daha farklı yollar çizdiğim kızların elleriyle ağızlarını kapatarak gülmeleri ve gözlerinde gizleyemedikleri kahkahalarla kürsüde oturan bana bakmaları, yüzümde beliren engel olamadığım utancı görmek istemeleri, üstelik Werner'in de bu anal mizahtan büyük zevk aldığını fark etmek fena halde canımı sıkardı. Dikkatim giderek Werner üzerinde toplanıyordu. Aramızda garip bir sırdaşlık ilişkisi, bir çeşit gizli kardeşlik duygusu oluşmuştu. Derslerimi adeta Werner'e anlatıyor, bakışlarımı nereye yönlendirirsem yönlendireyim onu gözden kaçırmıyor, verdiği tepkilere dikkat ediyordum. Söylediklerimi başıyla onayladığında içimde yükselen sevinç dalgalarını hissediyordum, sonrasında da bundan utanıyor ve kekeliyordum. Verdiğim derslerde örtülü bir şeyler vardı artık, anlattıklarımın gerisinde hep bir şeyler yatıyordu ve bu örtbas etme nedeniyle sınıfta bir gerilim yaşanıyordu. Aslında dışarıda okul avlusunda tartışıyor gibiydik, ancak okul avlusunun verdiği tazelik ve özgürlüğün çekiciliğine kapılmış olmam hem giderek garip bir biçim aldığını fark ettiğim öğretmenlik rolüm açısından beni pek mutlu etmiyordu, hem de ağzımdan çıkan her

kelimeyi dikkatle dinleyip kayıt altına alan dört çift gözün sınıf-taki varlığı nedeniyle bu olayı gizlememiz gerekiyordu. Werner Ludal konuyu Çin'e getirmek için her el kaldırdığında –ki bunu çok sık yapıyordu– ya da “Çin” kelimesinin anıldığı her saniyede öğrencilerimden dördü de sandalyelerinde zıplıyor ve yüzüme bakıyorlardı, amaçları en ufak bir hareketimi ya da ağzımdan çıkan tek bir sözü hafızalarına kaydetmekti. Çin'den bahseden Werner Ludal'ın sözünü kesmediğimi, bu konunun Çin'le ilgisi yok demem gerektiği halde demediğimi, tam tersine konuşmasına izin verdiğimi fark etmişlerdi, ama aynı zamanda Ludal'ın Çin ve yaratılan Yeni Toplum'la ilgili söylediklerine karşı çıktığımı, bu sözlerle asla hak vermediğimi de kaydetmiş olmaları gerekirdi. Werner Çin'den söz ederken ben karşı çıkardım. Werner Çin'in peşinden gidilmesi gereken örnek bir toplum olduğunu söylerken ben şiddetle itiraz eder, Çin'de iyi şeyler bulunsa bile oranın bizden farklı bir kültür olduğunu, bu kadim kültür ülkesindeki hareketlerin bir Avrupa felsefesinin, Marksizmin değil de kendi içsel, görünmez mekanizmalarının sonucunda meydana geldiğini ve bu nedenle Çin örneğinin Avrupa'ya, Norveç'e aynen uygulanamayacağını aklımızdan çıkarmamamız gerektiğini söyledim. Ancak Werner Çin'i övmeye devam eder, bunun tarihle değil sınıf mücadelesiyle ilgili olduğunu söylerdi, o coşku içinde Çin'de halkın iktidarı ele geçirdiğini bildirirken ben karşı çıkar ve Çin halkı öncesine göre daha iyi durumda olsa bile (bunu söylerken dört çift göz dikkatle bana çevrilmiş olurdu) bunun, iktidarın halkın elinde bulunduğu anlamına gelemeyeceğine işaret eder, “Halkı yöneten Parti değil mi?” ve “Şu belirsiz ‘halk’ kavramıyla ne kastediliyor?” vs. vs. gibi sorular sorardım. 1905 yılında İsveç-Norveç Birliği'nin yıkılması öncesindeki Norveç tarihini işleyeceğim ve öğrencilere tarihsel gerçekleri tartışabilecekleri bir zaman dilimi de ayırmış olduğum bu çok iyi hazırlanmış tarih dersi adeta bir bahaneydi ve gerçekte Werner'in sık sık sözümü kesip ajitasyon yapmasıyla ve benim de ona itiraz etmemle geçirdi. Werner, Norveç okullarında verilen eğitim bağlamında hiç işitilmemiş sözcük ve kavramları sokardı derslerimize. İşçi sınıfı. Sınıf mücadelesi. Sınıfsal koşullar. Kitleler. Tekelci kapitalizm. ABD emperyalizmi. (Werner asla ABD kısaltmasını kullanmaz, sürekli ABD emperyalizmi derdi, bunun üzerine dört çift göz yerlerinde zıplardı ve ben de her defasında ABD demek

yeterli Werner, dost ve müttefik devletlere hakaret etmen gerekmez, derdim. “Dost ve müttefik devletler” deyimini ironinin sınırlarında dolaşıyordu, ancak dört çift gözün benim ağzımdan Werner’i uyarıcı sözler çıktığını not etmekten başka çareleri yoktu, zira Werner Dünyanın En Özgür Devleti’ne hakaret etmişti ve ben de tonlaması dostça da olsa kesin bir dille azarlamıştım onu. Bir öğrenciyi azarlamadaki tonlama farkı telefonları devreye sokmaya yetebilir mi?) 2 Fen A sınıfındaki derslerim kısa saçlı SGB’li Werner Ludal’ın elini havaya kaldırması, benim (yüzümde hoşnutsuz bir ifadeyle ancak içim beklentilerle dolu halde) ona konuşma hakkı vermem, onun da giderek garip bir şekilde işitme ihtiyacına kapıldığım sözcükleri söylemesi ekseninde geliyordu. İşçi sınıfı. Sömürü. İşçi sınıfı mutlaka iktidara gelecek. Kitleler bir gün ayaklanacaklar, bu Tarih’in yasalarından biridir. (Tarih’in böyle bir yasası yoktur Werner, olsa olsa bazı tarihsel yapılardan söz edebiliriz.) Bu garip sözler, biraz cıfcaflı, abartılmış, hatta kendince bir güzelliği bile olan bu sözler beni cezbediyordu. Werner Ludal’ın söz alıp bu yabancı, basit ama abartılı dilde bir şeyler söylediği, benim de karşı çıktığım ve dört çift gözün genel müdür Huitfeldt ve şürekâsına rapor etmek üzere beni takip ettiği bu güzel dakikalar çok uzun sürmüyordu tabii. Zamanımın büyük bir kısmını ders vermekle geçiriyordum, ancak bir yandan da Werner’in el kaldırarak söz istemesini beklediğimi ve onu gözlerimle sürekli izlediğimi fark ediyordum, ben derslerimi anlatır ve tercihen Werner veya uzun saçlı arkadaşlarından birinin yahut da giderek daha sık söz istemeye başlayan Hanne Klaveness’in söz almasını beklerken (hayır hayır, ajitator Werner’in yabancı ve garip sözleriydi asıl beklediğim) bazen durum değişirdi, iyi hazırlanmış olduğum dersimi tek bir itiraz gelmeden, hiç kesintiye uğramadan anlatırdım, işte o zamanlar hayal kırıklığına uğrardım. Aldatılmış gibi hissederdim kendimi. Werner Ludal üzerimde çok garip bir etki oluşturmaya başlamıştı. Giderek işe yaramaz birisi olduğum duygusuna kapılıyordum, bu duygumu sözü on sekiz yaşındaki öğrencime verdiğim ve Werner’i ajitator öğretmen konumuna yükseltip kendimi de itiraz etme meraklısı öğrenci yaptığım, yani rollerde gizli bir değişim gerçekleştirdiğim zamanlarda dengeye getirebiliyordum ancak. Larvikli bu yoksul delikanlıyla aramda bir bağımlılık ilişkisi oluşmaktaydı, bunu kendime endişe içinde itiraf etmek zorundaydım.

Evet, o yoksul bir delikanlıydı. Babası serseri, ayyaş ve tembel-di, bunu öğretmenler odasında SGB'li Werner Ludal'a dair yapılan tartışmalarda işitmiştim. Annesinin kim olduğunu gayet iyi bili-yordum, lisede temizlikçi-ydi. Biz öğretmenler çoğu zaman dersler bittikten sonra öğretmenler odasında kalır, ödevleri düzeltir ya da ertesi günü vereceğimiz derslere hazırlanırız, okulda çalışmak bazı pratik nedenlerle evde çalışmaktan daha uygun gelir bizlere. İşte böyle günlerde Werner'in annesiyle karşılaştım. Kadın öğ-retmenler odasından çıkan öğretmenlerin yanına gelir, özellikle de Werner'in öğretmenleriyle sohbet kurardı. Kova-sını koridorun uzak bir ucunda bırakır, elindeki uzun saplı fırçayla kararlı bir şekilde bize (bana ya da bir başka öğretmene) doğru yürürdü. Bize daima Werner'den söz ederdi. Karşısındaki öğretmene büyük bir saygı, hatta eziklik de diyebilirim, duyar ve adeta oğlu için dua eder gibi konuşurdu. Werner'le ilgili ufak tefek siyasi nedenli sorunlar (öğretmenlerden bazıları oldukça büyük sorunlar diyeceklerdir bunlara) çıktığından, kadın oğlunun iyi bir çocuk olduğunu bize kanıtlayabilmek üzere çırpınırdı. Şu SGB'liliği tam bir kapris, yakın-da olgunlaşır bırakır bu şımarıklığı, diyordu. Kendilerinin ne kadar yoksul olduğunu, Werner'in yükselmesinin bu yüzden çok önem taşıdığını da belirtmeden geçmezdi. Werner'in başarılı bir öğrenci olduğunu düşünüyordu. Aldığı notlar çok iyi, ben öyle anlıyorum, ne dersiniz, diye adeta yalvarır, ta ki öğretmen (bu durumda ben) başını sallayıp Werner'in notlarının iyi olduğunu onaylayana dek devam ederdi, bu güvenceyi aldıktan sonra da önemli olan notları-nın iyi olmasıdır, öyle değil mi, diye sorar, öğretmenden isteksizce eh, evet, öyle sayılır da... cevabını alana kadar soruşturmayı sür-dürürdü, öğretmenin fakat bakınız... demesine fırsat bırakmadan oğlunun bu işlerden uzaklaşıp okulda iyi bir öğrenci olabilmesi için elinden ne geliyorsa yaptığını, oğlunun uygun olmayan davranışlarının evden kaynaklanmadığını, bir anne olarak Werner'in bu hallerinden endişe duyduğunu, geceleri gözüne uyku girmediğini, oğlunu defalarca uyardığını, ona hesap sorduğunu anlatırdı, orada durmuş kadıncağızın anlattıklarını üzüntü içinde dinlerken içim-den sözünü keserek şöyle haykırmak geçerdi: Oğlunuzun içinde müthiş bir güç var hanımefendi, ama biliyordum ki "Müthiş bir güç var" sözünü kullanamazdım, böyle dediğim takdirde bunu tüm temizlikçi kadınlara ve hatta öğretmenlere "Evet, öğretmen Peder-

sen dedi ki bizim oğlanın içinde müthiş bir güç varmış” şeklinde nakledileceğinden ve bu sözün okula yayılacağından emindim, o yüzden gülümseyerek –biraz zorlama bir tebessümle– kadını sakinleştirmekle yetinir, Werner’in liseyi çok iyi bir dereceyle bitireceğinden eminim diyerek hızla yanından uzaklaştırdım. Ama o anda ruhumda bir fırtına kopardı, ateş nöbeti gelmiş gibi üzüntü ve öfke içinde titrerdim. Hayatta hiç kimseden Warner’in annesinden öğrendiğim kadar öğrenmedim. Haysiyetimle oynuyordu. Çok güç durumdaydım, bunun anlaşılması gerek. Warner’den bu denli etkilenmem doğal değildi, Warner’in kişiliğine vurulabilecek her bir damga benim ona uygun bulduğum ve hatta derslerimi dayandırdığım rolü alaya almak demekti ki bu da haysiyetimi ayaklar altına alan bir şeydi. Kurtulması imkânsız bir aşamaya gelmiş, hatta bu aşamayı geçmiştim bile. Werner’in annesini öne sürerek kendimi kurtaramazdım artık. Kendi kendime şöyle diyebilirdim: Sen iyi bir çocuksun Werner, olgunlaşır aşarsın bunları; ne var ki bu sözlerin onun bende uyandırdığı gizli cazibeye bir faydası olmayacaktı. Bir lise öğretmeni olarak tamamen çözülmekteydim.

Mesleğime ve verdiğim derslere ne denli bağlı olduğumu daha önce dile getirmeye çalışmıştım, bu nedenle de bir lise öğretmeni olarak tamamen çözülmekte olduğumu gözlemlemek benim açımdan çok ciddi bir durumdu, tüm kişiliğimi derin bir şekilde etkiliyordu. Yararsız biriydim. Bir fazlalıktım. Artık tüm varlık nedenim, sınıfta sık sık söz almasını sağlamak suretiyle özsuyunu emdiğim bir delikanlıyla aramda oluşan rol dağılımına bağlanmıştı. Kendi sözlerim tartıya vurulmuş ve hafif çekmişti. Aradan bunca yıl geçmesine rağmen, dürüst ve radikal bir öğretmenin o zamanlar burjuva damgası şantaj olarak kullanılarak ne kadar kolayca oyun dışı bırakılabilmiş olmasına hâlâ şaşarım. Bu işçi sınıfı, burjuvazi gibi sınıf sözcükleri ortaya atılır atılmaz öğretmen çözülmüş, hiçleşmiş, yararsız ve gereksiz biri oluvermişti. Ancak 1970’te böyleydi işte, dilerim ki günün birinde tüm halkın iyiliği için o günler geri gelsin. Dediğim gibi, benim açımdan feci bir durumdu ama aynı zamanda da böyle bir çözülme sürecine karşı koymadığım için ve de her saniye mimiklerimi kontrol altında tutan, ağzımdan çıkan her sözü tartan dört çift gözün hiçbir şeyin farkına varmaması nedeniyle, durumdan bir çeşit zevk alıyordum. Ne var ki aptalca cüretkârlıklara girişmeye başlamıştım, hiçbir şeyin

anlamı yok duygusuna kapılan kişilerin yaptığı cinsten şeyler yani. Çözülme kendi verdiğim dersleri de hor görmeme neden oluyordu, öyle ki derslerime zarar vereceğini bildiğim halde araya birkaç iğneleyici, alaya alıcı söz sıkıştırmadan yapamıyordum. Verdiğim eğitimi kendim ciddiye alamıyordum, bu da derslerime hazırlıksız girmek şeklinde tezahür etmekle kalmıyordu, müfredatla ve bu müfredatı öğretmekle yükümlü kişiyle kayıtsızca dalga geçmeden de duramıyordum artık. Mesela Fridtjof Nansen'e⁹ ufak ufak dokunduruyordum. Ya da karatahtaya bir şeyler yazarken tebeşiri kırmamı veya yere düşürmemi fırsat bilip "hiç hata yapmayan öğretmen" rolüne göndermeler yapıyordum. Takındığım tek bir umursamaz tavır bile, tatminkâr sonuç alamamalarına karşın hiç bıkmadan faaliyetlerini sürdüren dört müzevirimin nezdinde beni tehlikeli bölgeye sokmaya yetiyordu. Norveç'in 1905 yılından 1940 yılına dek armatör başbakanlar tarafından (Christian Michelsen, Gunnar Knudsen, Johan Ludwig Mowinckel) yönetildiğine işaret ederken, beklenmedik bir şekilde, komünist şair ve oyun yazarı Nordahl Grieg'den alıntı yapıyordum: "Onurumuz ve gücümüzü beyaz yelkenlerin bize kazandırdığı." Yeni edindiğim kayıtsızlık dikkat çekmeye başlamıştı, sanırım öğrenciler de dahildi buna, ve sözü Werner'e bırakıp, "işçi sınıfı", "sınıf mücadelesi", "tekeli kapitalizm" gibi sözcükler kullanarak benim dersimin içeriğinde düzeltmeler yapmasına, o müthiş Çin Ütopyası'nı dile getirmesine, sekiz yüz milyon kişinin bizim toplumumuzla karşılaştırılamayacak kadar anlamlı ve zengin bir hayat yaşadığı o ülkeyi anlatmasına izin vermeye devam ettikçe bu kayıtsızlığım giderek büyüyor ve sahici bir öfkeye dönüşüyordu. Werner'in anlattıklarına sinirli bir ses tonuyla ve "bezdim artık senden" anlamında bir el hareketi eşliğinde itiraz ederken dört müzevirin anlayış göstererek başlarını sallamaları iyice tepemi attırıyordu, zira aslına bakacak olursak ben derslerimi Werner yüzünden bu şekilde işlemeye başlamıştım. Hatta daha da ileri gitmiş ve afili bir anlatım tarzı benimsemiştim, kullandığım dili de "lanet", "kahrolası", "Allah'ın belası" vb kelimelerle çeşnilendiriyordum. Böyle yapmakla pek de ikna edici olmayan radikal, ilerici öğretmen kimliğimi parlatma amacı güdü-

9 Fridtjof Nansen (1861-1930): Norveçli kutup kâşifi, deniz bilimci, zoolog ve diplomat. 1893-96 yılları arasında kayakla ve köpeklerin çektiği kızaklarla kuzey kutup noktasına varmayı başarmıştır. (ç. n.)

yordum, aslında bu kimlik benim mizacıma da uygun düşmüyordu ve aradan on iki yıl geçtikten sonra bunun bana hatırlatılmasından hoşlanmıyorum. Dibe vurmuştum. Ancak bu şekilde Werner'in yakınlığından ve ondan etkilenmekten kendimi kurtarabileceğimin farkındaydım, ne büyük bir bedeldi bu! Radikal ilerici öğretmen pozları takınmaya mahkûm edilmiş olmak... Afili sözler söyleyerek ve tepeden bakan tavırlar içinde öğrencilerin gönlünü kazanmaya çalışan ama aslında hiçbir şeyi iplemediği de gayet belirgin olan bir tip. Hayır, istemem, olmaz olsun!

Öyle görülüyordu ki Werner Ludal benim dibe vurduğumu ve oltaya gelmeye hazır olduğumu anlamıştı. İşte böylece, "onlar" diye hitap ettiğim kişiler Jegersborggata Sokağı'ndaki evimin kapısına gelmeye başladılar. Ayda bir geliyor ve *Klassekampen*¹⁰ gazetesini satıyorlardı. Daha sonraları ziyaretleri sıklaştı, Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi için ya da Batı Norveç'te Sauda'da yazın greve çıkmış işçiler için para topluyorlardı. Daima ikili gelirlerdi. Biri sabitti. İşçi tulumu giyerdi ve cebinde İngiliz anahtarı, kolunun altında da bir deste gazete bulunurdu. Bu kişinin işçi kıyafetinde bir öğrenci olduğunu zannediyordum önceleri, yine de bu beni öfkelen-dirmiyordu. Tam tersine, sempati duyuyordum. İşçi sınıfına dair konuşmalar yapmak onlar için öylesine önemli olmalı ki ajitasyona çıktıkları zamanlarda da emeğin değerini gösteren bir sembol olduğundan işçiler gibi giyiniyorlar, diye düşünüyordum. Meğerse bu kişi gerçekten de işçiymiş. Jan Klåstad ismindeki bu işçi Larvik Smelteverket'de çalışıyordu ve kapıma işçi tulumuyla gelmesinin nedeni gazete dağıtımından sonra gece vardiyasına başlayacak olmasıydı. Mesele bundan ibaretti. Diğer taraftan gece vardiyası öncesi gazete dağıtımını seçmiş olmasının, işçi kıyafetiyle kapılara gelmek istemesine bir bahane olduğu da düşünülebilir. İkinci kişi hep yeni biri olurdu. Bu nedenle de onun çömez olduğuna hükmettim; gazete satmak, konuşulanları dinlemek ve öğrenmek üzere, deneyimli bir yoldaşın yanına katılmış bir çömez... Bu gözlemimde yanılmadığım anlaşıldı zira ikinci genç çok temkinliydi, sadece bir veya iki kez, banal sayılabilecek ama doğru replikler söylemek üzere ağzını açardı, bu sözlerle de bana değil doğrudan Jan Klåstad'ya hitap ederdi. İkinci kişi hep genç biri olurdu, zaman zaman liseden

10 *Klassekampen* ("Sınıf Mücadelesi"): İKP(m-l)'nin yayın organı. (ç. n.)

tanıdık bir öğrenci de görürdüm, ne var ki benim sevgili 2 Fen A sınıfımdan hiç kimse, hatta Werner Ludal bile gelmedi kapıma. Bir defasında Jan Klåstad yanında ben yaşlarda biriyle geldi, adam kapıda durdu, dinledi, iki üç cümlelik standart repliklerini söyledi; bundan hiç hoşlanmamıştım. (Hoşlanmamakta haklı olduğum bir iki ay geçmeden anlaşılacaktı.)

Jan Klåstad yapmacıksız bir tipti, genelde işçilere atfedilen açık, basit, süssüz bir konuşma tarzı vardı. Ayrıca zekiydi, aydın ahlakına sahip değildi ama fırsat buldukça entelektüel çelmeler takmaktan çekinmezdi, şutlarında topa mı adama mı vurduğu anlaşılmazdı. Bağımsız bir hakem, örneğin liseden bir meslektaş huzurunda onunla tartışmaya girsem mutlaka kazanırdım, zira Jan Klåstad öylesine çok ofsayta düşerdi ki bir türlü oyun kuramazdı, öylesine çok sarı kart görürdü ki kapıma bir kez daha gelme imkânı elinden alınırdı. Ancak sahada hakem olmayınca, ayda bir kapımı çalan ve yanında getirdiği seyircisinden etkilenip daha da coşan bu sert oyuncu karşısında hiç şansım yoktu. Zamanla aşağı yukarı ayın hangi günü geleceğini tahmin etmeye başlamıştım, o tahmini dönemde zil çaldığında yerimden fırlayıp kapıya koşuyordum. Kapıyı açtığımda karşımda işçi tulumu giymiş, arka cebinde İngiliz anahtarı, kolunun altında bir deste *Klassekampen* gazetesi ve yanında yeni bir çömezle Jan Klåstad'ı bulurdum, her seferinde de söze aynı aşağılayıcı replikle başlardı: "E örtmen bey, sütün litre fiyatına on beş øre zam geldiğinin farkına vardın mı bakalım senn?" Sonra devamı gelirdi...

Kapı ağzında durur tartışmaya girişirdik, bunun bir saat sürdüğü de olurdu, hatta birkaç kez tam iki saat boyunca tartışmıştık. Onları asla içeri davet etmezdim, aramıza bir mesafe koymayı uygun bulurdum, ayrıca Lise'yi, yani karımı da bu tartışmalardan uzak tutardım, bu nedenle de bir ya da iki saat sonra elimde ismi Sınıf Mücadelesi olan bir gazeteyle odaya döndüğümde epey meraklanmış olurdu, bense "Yahu inanmayacaksın ama, şu gazeteyi bana kakalamayı yine başardılar" demekten başka söyleyecek söz bulamazdım. Lise de "Evet, bayağı vakit aldı" derdi. Kısacası kapı ağzında dururduk, ben eşiğin biraz berisinde kalır ve kapıyı hafifçe aralık tutarken Jan Klåstad ile çömezi sahanlıkta dururdu. Bazen vakit geç olduğunda zorunlu repliklerini bitiren çömez çocuk merdivenlere oturur, yorgun başını tırabzana dayardı (unutmadan

söyleyeyim, bu çömez ara sıra da genç bir kız olurdu) ve biz ikimiz beş duyumuz alarına geçmiş bir vaziyette, bedenlerimiz tamamen kontrol altında, ileri geri bir iki adım atarak kıyasıya tartışmayı sürdürürdük; ara sıra, yaptığım uzun bir konuşma sırasında sahanlığa çıkar ve bir tur atardım, o zaman Jan Klåstad merdivenlere doğru geriler ve benim lise öğretmenini kimliğime karşı en sert saldırılarından birini yapmaya, üzerime yürüyüp işaret parmağını göğsüme dayamaya hazırlanırdı. “Sen” derdi. “Sen kimden yanasın, bir karar vermelisin, aksi takdirde sadece bir çenebaz olursun, onlardan da bizde bol miktarda var.” Özellikle de “silahlı devrim” ve “proletarya diktatörlüğü” konularını tartışırdık. Öğretmenlik sürecimde yakın zamanlarda edindiğim deneyimlerden sonra bu konular hakkında numara yapmadan, açık açık konuşabilmek benim açımdan çok rahatlatıcıydı. Yıl 1970. Larvik’te bir apartman dairesinin açık kapısı önünde iki adam hararetle “silahlı devrim” ve “proletarya diktatörlüğü” konularını tartışıyor. Koridordaki otomatın titrek neon ışığını –ne kadar da beyaz–, merdiven boşluğundaki seramik karoları, taş basamakları, ahşap tırabzanı, çömez merdivene dayanmış yorgun başını, kendi tutkulu halimi ve Jan Klåstad’ın hınzırca bir keyifle sergilediği entelektüel keskinliğini gayet iyi hatırlıyorum. Şimdi büyük tartışmaların zamanı, kısa bir süre içinde pek çok insanın kendilerini daha önceleri akıllarından bile geçirmedikleri bağlantıların ve örgütlenmelerin içinde bulmalarına sebep olacak ve yaşamlarına bambaşka bir içerik kazandıracak, bu kişilere akıllarına bile gelmeyecek şeyleri yaptıracak, onları daha önceleri varlığına ihtimal bile veremedikleri doğrultularda düşünmeye itecek ve Norveç’i değiştireceğine inandıkları bir kitle hareketini gerçekleştirmek üzere bir araya getirecek, bu arada özel hayatlarını da bu eylemi hayata geçirme faaliyetlerinin emrine verdirecek büyük tartışmaların zamanı şimdi...

“Proletarya diktatörlüğü”nü tartışırdık. Giderek her şey bu konu üzerinde toplanır olmuştu. Bütün tartışmalar da proletarya diktatörlüğü çerçevesinde gerçekleşiyordu. Jan Klåstad bir proleterdi, ben lise öğretmenini Pedersen ise diktatörlüğün egemenliği altına alınacak olan küçük burjuva aydın. Ey Larvik Smelteverket işçisi Jan Klåstad, niçin benim üzerimde bir dikta kurulacak? Niçin böyle bir şey zorunlu olsun? Kapitalistlere ciddi bir darbe vurulması gerektiğini anlıyorum, öyle bir darbe ki yalnızca sermayelerini,

taşınmaz mallarını, fabrikalarını kaybetmekle kalmasınlar, düşüncelerini ifade etme özgürlükleri de ellerinden alınsın, zira önceleri sahip oldukları sosyal statü onlarda hâlâ o eski gücün soluk bir ışığı olarak parlıyor, güce –hatta insanların ruhları üzerinde etki yapan güce– dair bilgiye de vâkıf olmaları bu kişilerin halk arasında tehlikeli bir karşıdevrimci güç odağı teşkil etmeleri riskini içinde barındırmaktadır, peki ama niçin benim düşüncelerim, duygularım ve anlayışım üzerinde dikta kurulsun Jan Klåstad? Ben tehlikeli miyim Jan Klåstad? Evet, sen tehlikelisin Knut Pedersen, tehlikelisin çünkü büyük ve belirleyici iki sınıf arasına konumlanmış ve her an kayabileceği bir ara tabakada yer alıyorsun ve zihninde iyisiyle kötüsüyle, irili ufaklı pek çok düşünce dolaşıyor. Sen, entelektüel mirasın idarecisi olmaktan dolayı bir çeşit gücü elinde bulunduran aydın, küçük burjuva sınıfına mensupsun ve de başkalarının düşünce ve eylemlerine damga vuracak entelektüel bir hayatı sürekli uygulamak durumundasın. Soru sizin kimin hizmetinde olduğunuz sorusudur, hem şimdi yani kapitalist toplum düzeninde hem de daha sonra yani işçi sınıfının kendi yaratacağı toplum olan sosyalist düzende kime hizmet edeceksiniz? Sizler şimdi özgür değilsiniz, sosyalist sistemde de özgür olmayacaksınız. Senden istediğimiz işçi sınıfına tabi olmandır, üzerinde bu diktatörlüğü kurmayı talep ediyoruz senden. Sana içinde bulunduğumuz toplumsal sistemde öyle olduğu izlenimi verilse de sen kendi kendinin efendisi değilsin, sen bir uşaksın, öyle değilmiş gibi davransan da uşaksın, bunun farkında değil misin sen? Bizler senin bize hizmet etmeni, bizim düşüncelerimizi düşünmeni, bizim bilgilerimizi öğretmeni istiyoruz. Bu seni korkutuyor mu öğretmen Pedersen, sen özgür olduğunu mu zannedyordun? Sen kimden yana olduğuna karar vermekten başka şansın olmadığını anlayınca gerçek özgürlüğüne kavuşacaksın, bunu sen yapabilirsin, biz değil, ancak bizden yana olmak demek bizim önderliğimize boyun eğmek demektir. Biz şimdi özgür değiliz, taraf seçemeyiz, ama yarın özgür olacak olan biziz ve bugün özgür olanlar da yarın özgür olmayacaklar ve şunu da görmelisin ki gerçek anlamda asla özgür olamazsın, yalnızca kimin hizmetinde olacağını seçebilirsin, bizim hizmetimize girmeyi tercih edersen bizim özgürlüğümüz senin de özgürlüğün olur, yine de bizimle aynı yolda yürüdüğün sürece ve kendi özgürlüğünün bizim özgürlüğümüze dayandığını bildiğin sürece özgür olacaksın.

Senin istikbalin karanlık, öğretmen Pedersen, hayatının sonuna kadar dikta altında yaşayacaksın. Şimdiki egemen güçlerin yönetmeye devam etmelerinin de, bizim özgürlüğümüze kavuşabilmemizin de önkoşulu bu. Hangi diktatörlüğü seçeceğine sen karar ver, bizimkini mi istiyorsun, onlarınkini mi?

Önüne bu iki seçenek sunulduğunda karar vermek güç değildi. Şimdiye dek görünürde sahip olduğumu sandığım ve hayatım boyunca yanımda sürüklüyüp götürdüğüm özgürlükten kopmuşum zaten, bu durumda proletarya diktatörlüğüne evet demek zor olmadı benim için. Proletarya diktatörlüğüne coşkuyla evet dedim. Proletarya diktatörlüğü fikriydi benim için belirleyici olan, bu düşünce beni komünist yaptı ve hayatımı proletarya diktatörlüğü fikri üzerine kurulmuş bir hareketin içinde geçerli olan anlayışlar doğrultusunda değiştirmeme neden oldu. İşçi sınıfına hizmet edebilmeyi sabırsızlıkla beklemeye başladım. Büyük bir coşkuyla kimliğimi vesayet altına verdim. Zaten Jan Klåstad'yla yaptığım tartışmalar sırasında çoktan vesayet altına girmiştim. Onun üstünlüğünü peşinen kabullenmem tartışmalarımızın ciddi bir şekilde gerçekleşmesinin önkoşuluydu. Jan Klåstad sorunları apaçık ortaya koymaktan kaçınmazdı. Üstünlüğünü kesin bir şekilde belirtmiş, ben de kabul etmiştim. Öyle bir kabullenişti ki bu, benimle aynı fikirde olmadığı zaman meselenin ne olduğuna göndermeler yaparak niçin aynı fikirde olmadığını izah etmek yerine, karşısındakinin öğretmen Pedersen olduğuna gönderme yapma hakkına sahipti, böylece de benim söylediklerimin ne denli tipik bir küçük burjuva entelektüelinin konuşma biçimi olduğunu birlikte tespit ederdik, bunu ben de benimser, coşkuyla kabul ederdim. İşçi sınıfının hizmetinde, yeni bir biçimde düşünmeyi öğrenmekten ve kuşkular içinde gidip gelmekten kurtulmaktan başka bir arzum yoktu. Umutsuzluktan, ne yapacağını bilememekten usanmıştım. Bir işe yaramayı, hizmet edebilmeyi istiyordum. Uygulamada çok da yumuşak olmayan ve şimdilerde burjuva diktatörlüğü olarak isimlendirdiğim bu toplumsal sistemin beni uzun bir süredir bunaltan görünürdeki özgürlükleri ile görünmeyen zorunluluklarından kurtulmayı istiyordum. Geleceğin bana vaat ettiklerine karşı içimde yoğun bir beklenti oluşmuştu.

1970 yılı sonbaharının sonlarına gelmiştik, benim bu noktaya varmam aylar sürmüştü. Yanlış hatırlamıyorsam Jan Klåstad ve

çömezlerinin beni ilk ziyareti mart ayına rastlıyordu, aslında ilk günden itibaren hazır olmama rağmen, kaybedenlerin safına çekilmem altı aya yakın zaman almıştı. Evet, gerçekte biz kaybedenlerdik, bu toplum düzeninde kaybedenlerdik, bu toplumda kabul gören yaygın anlayışa göre kaybedenlerdik. Bu toplumun içinden düzeltilebileceğine dair tüm inancımızı yitirmiştik ve hayatın nasıl olması gerektiği yolunda komünist bir vizyon edinmiştik. Toplumda korkunç şiddetli bir tepkiyle karşılandık, sayısal olarak ne kadar az ve halkın mülksüzler kesimini temsil etme açısından ne denli yetersiz olduğumuz göz önüne alınırsa karşı karşıya geldiğimiz bu toplumsal isteriyi anlamak iyice zorlaşır. Pek çoğumuz kız ve erkek öğrencilerdik. Ekseriyetle de üniversite öğrencileri. Aramızda bir miktar isyankâr işçi de vardı, on yıllık zorunlu eğitim öğretmenleriyle lise öğretmenleri giderek çoğunluğumuzu oluşturmaya başlıyordu. Daha sonraları hareketi sosyal hizmet görevlileri istila etti. Ama bu ayrı bir hikâye...

İşte böylelikle Norveç'in yeni komünist partisinin saflarına katılmıştım (aslında daha o zaman Parti kurulmamıştı, Parti'nin kuruluş tarihi 1973 yılıdır, ancak okurları Parti'nin kuruluş çalışmaları gibi son derece zor bir sürece dahil etmek yerinde olmayacağından bu dönemi atlıyorum) ve bu karar bende karmaşık duygular uyandırmıştı. Bu karmaşık duyguların çoğu kendimle ilgiliydi. Şuna inanıyordum ki, sınıf mücadelesinin tarihsel süreci boyunca benim kadar kötü bir içsel donanıma sahip başka hiçbir birey bir Kadro Partisi¹¹ olan Komünist Parti'ye adını atmamıştır. Benden talep edilen eylemleri gerçekleştirebilecek yaratılışa değildim. Ajitasyondan nefret ederdim, koro halinde şarkılar söylemekten de nefret ederdim çünkü müzik kulağım olmadığından doğru sesi çıkaramazdım (yalnız şunu da itiraf etmeliyim ki kızıl koro marşlarını hâlâ seviyorum, şu anda beni zor durumda bırakacağını, sevgili partim içinde adımları kötüye çıkaracağını bilsem de bunu itiraf ediyorum, zira partim şimdi koro şarkılarını kızıl olmamaları ve enternasyonal ya da ulusal sınıf mücadelesine dair eski emekçi şarkıları olmamaları şartıyla kabul ediyor ve bence anlaşılması çok güç bir nedenle geçmiş kültür mirasını savunmayı sekterlik

11 Komünist ve devrimci örgütlerde örgütün çekirdeğini, belkemiğini oluşturan yüksek pozisyonlardaki kişiler Kadro, komünist parti de Kadro Partisi olarak anılır. (ç. n.)

olarak görüyor), kapı kapı dolaşmaktan nefret ederdim, insanların kapılarını çalmak hep zor gelmiştir bana, o güne dek öğretmen ya da arkadaş olarak birinden bir şey istemekten daima kaçınmışken şimdi kapılarına gitmem ve insanları kendileri açısından çok önemli sonuçlar doğuracak bir meseleye, işçi sınıfının devrimine katılmaya ikna etmem emrediliyordu bana. Kısacası kitlenin izlediği çizgiyi en üst seviye olarak kabul eden bir partide işim olamazdı benim. Dışarıdan bakıldığında daima kendi yolunda giden, dalgın, hayatın gizemleri üzerine uzun uzadıya kafa yoran yalnız bir kurttum ben. Şimdi tersini yapmam isteniyordu. Şunu haykırmama izin verin lütfen, ben asla değişmedim! Her ne kadar kitlenin izlediği çizgiyi en üst seviye olarak kabul eden sloganın doğrultusunda on iki yıl (bunu kitlenin çizgisinin boyunduruğu altında on iki yıl olarak isimlendirdiğim de olur) geçirmiş olsam da ben hiç değişmedim. Eskiden olduğu gibi şimdi de kendine özgü bir adamım ben. Bir kapıyı çalmak şimdi de o günlerde olduğu kadar iğrenç geliyor bana. Bu durum beni on iki yıl boyunca uğraştırdı ve daha da kötüye gitti. Ajitator kimliğimle “Şu lanet olası kapının arkasında inşallah kimse yoktur” diye dua etmeksizin bir kere bile bir kapının önünde dikilip zili çalmışlığım olmamıştır.

Ben İKP(m-l)'ye girer girmez Parti'nin başına uğraşılacak bir iş çıkmış oldu, başlangıçta gerçekten nasıl bir durumda olduğumu anlayabilselerdi yahut da ben hangi zorluklarla mücadele ettiğimi itiraf edebilseydim muhtemelen Larvik'teki tüm Parti örgütü beni iyi yola sokmayı gündemdeki en önemli mücadele olarak görürdü. Tabii ki öyle yapmadım. Kendimi İKP(m-l) içinde konuk oyuncu saymadığımdan ve Parti'yle aramdaki ilişkinin ömür boyu sürecektir bir ilişki olduğunu daha en başından anlamış olduğumdan bazı önlemler almak zorundaydım. Bu durum başka bir sorun için de geçerliydi. Her şeyin gayet farkında olarak girdiğim bu dünyada boğulmak da istemiyordum. Niyetim bir fanatik olmak değildi. Bazı karşı görüşlerimi muhafaza etmek istiyordum. Bu yüzden yıllar boyu kitaplığımın bir bölümünde komünizm karşıtı kitaplar bulundurdum ve bunları okumanın da çok yararını gördüm. Bu anlatının bir yerlerinde siz okurlarıma bu okumalarımın yemişlelerinden birer lokma tattırma imkânını bulabilmeyi ümit ediyorum.

Ancak esas itibariyle Parti'ye büyük bir coşku duyarak katılmıştım. Hatta Komünist Parti'ye karşı şükran duyuları içindeydim.

Böyle bir partinin mevcudiyeti bile beni mutlu ediyordu, çünkü bana kendi dışımda bir şeye katılma imkânı veriyordu; bu benim dışımdaki şey, işçi sınıfı ve işçi sınıfının tarihsel bir zorunluluk olan sosyalist devrim mücadelesiydi. Büyük bir merak ve iyi niyet içinde bu sınıftan bir şeyler öğrenmeye ve elimden geldiğince mücadelesine hizmet etmeye verdim kendimi. Diğer bütün entelektüeller gibi ben de kendi düşünme biçimimi sorgulamış ve devrimci gibi düşünmek, yani sınıfsal bakış açımı temelden değiştirmek üzere hevesle işe koyulmuştum. Bunu izleyen yıllarda duygu ve düşüncelerime biraz kuşkuyla baktım. Ayrıcalıklı bir lise öğretmenini olduğumu, sınıf mücadelesinin *Klassekampen* gazetesini sattığımı ya da bildiri dağıttığım fabrika kapılarının arkasında gizli veya açık ama kesintisiz bir biçimde devam ettiğini ve benim de bu doğrudan mücadelenin dışında bulunduğumu asla unutmadım. Bilme ve öğrenme merakım hiçbir zaman o yıllardaki kadar yoğun olmamıştır, o zamanlar duygu ve düşüncelerime şimdiki oranla çok daha kuşkuyla yaklaşırdım. Sanırım içimde bütün önkoşulları sabit olmak üzere o günlere dönme arzusu var, ancak bunun gerçekleştirilmesi imkânsız bir hayal olduğunu da biliyorum.

1970 yılı sonbaharında katıldığım parti Marksist, Leninist bir partiydi. Parti kendisini Mao Zedong'un düşünceleri ve Marksizm-Leninizm ilkeleri üzerine inşa edilmiş bir parti olarak tanımlıyordu. Görev alanımız ve hedefimiz Norveç işçi sınıfıydı, ancak tarihsel önkoşullarımız Güzel Çin'de, Avrupa'nın Feneri Arnavutluk'ta ve Eski Sovyetler Birliği'nde mevcuttu. Ancak Güzel Çin ile Avrupa'nın Feneri Arnavutluk açısından bakıldığında bizim için en fazla önem taşıyan şeyler yakın tarihte olup bitenlerdi, her ne kadar Uzun Yürüyüş ve Yenan Savaşı önemli sayılsa da önem dereceleri daha düşüktü, zira Arnavutların Alman faşizmine karşı verdikleri mücadele, özellikle de Komünist Parti'nin bu mücadele sırasında kurulmuş olması gerçeği, o ülkede tarihsel olarak böyle bir parti geleneği bulunmaması ve parti kadrosunun çok genç insanlardan oluşması bizleri son derece heyecanlandırıyordu. Çin Komünist Partisi'nin 1921'lerin karmaşasında yalnızca on iki kişi tarafından kurulmuş olması da yine aynı şekilde bizim mitolojimiz açısından büyük önem taşıyordu. Bu örnekler büyük değişimlerin ansızın gerçekleşebileceği, bugün küçük ve önemsiz olanın yarın öncü güç rolünü oynayabileceği konusunda elimize tarihi kanıtlar veriyordu.

Ancak Çin’de meydana gelen olaylar çok çok önemliydi ve bize göre (en azından benim için) bu olaylar tarihin tanık olduğu en büyük, en etkileyici sarsıntıydı. Bilindiği gibi olaylar 1966 yılında başlamıştı. Bizler Çin’de gerçekleşen Kültür Devrimi’nin çocuklarıydık, bunu asla inkâr etmedik. Çin Kültür Devrimi dünyanın her tarafında, hatta Avrupa’nın zengin ülkelerinde bile ilham kaynağı oldu, öncelikle entelektüelleri etkisi altına aldı. Bu devrim çalışma biçimimize, geleceğe dair zihnimizde canlandırdıklarımıza, dünya görüşümüze, birbirimizle, Partili yoldaşlarla ve kitlelerle olan ilişkilerimize damgasını vurdu. Komünizm hayatımızda ilk kez cazip, büyük, uğrunda çaba gösterilecek önemli bir proje olarak karşımıza çıkmıştı, kısacası bizim için hayatımızın gerçek alternatifi anlamına geliyordu. Çin’de olup bitenlerin ışığı altında ülkemizdeki baskıyı da görebiliyorduk. Çin’deki hadiseleri referans almasaydık da ülkemizdeki baskıyı muhtemelen görebilirdik ancak önemsizmiş gibi göstermeye çalışırdık belki de, ayrıca bu düzeni değiştirmenin elimizde olduğuna inanma şansımız asla olmazdı. Çin Ütopyası’na bu derece takılı kalmamız bize kendi toplumumuzdaki çarpıklıkları da görme imkânı vermişti ve sanırım bu gerçeği muhaliflerimiz de itiraf etmek zorundadır.

Çin Ütopyası ve Kültür Devrimi, Eski Sovyetler’de meydana gelen sarsıcı bir olaydan soyutlanamaz. 1956 yılında Eski Sovyetler Yeni Sovyetler’e dönüştürüldü ve nitelik açısından bu Yeni Sovyetler Eski Sovyetler’den çok farklı bir toplumdur. Bu dönüşümün tohumlarının daha Eski Sovyetler döneminde atılmış olma olasılığından, hatta bu konudaki güçlü eğilimlerden söz edilebilir, öyle ki açıklanamayan sebepler ya da yöneticilerin kötü niyetleri sonucunda meydana gelmiş niteliksel değişimlerden bahsetmek yerine, başka yerlerde de aynı doğrultuda etki yapan yeterli sayıda eğilim ve imkân mevcut olduğunda ortaya çıkan yeni bir niteliğin sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Sonuçta Sovyetler Birliği’nde sosyalist olmayan kapitalist bir devlet ortaya çıkmıştı, hatta bu devlet Batılı kapitalist ülkelerde görülen ifade özgürlüğü ve muhalefet hakkı gibi uzlaşmacı özelliklerden de yoksundu. Bu önemli olay “Barışçıl Karşıdevrim” olarak adlandırıldı, tarihsel bir gerçek olarak kabul gördü ve bizim Parti’nin fizyonomisini belirleyen mitolojinin ciddi bir parçası haline geldi. Bu acı gerçek, yani sosyalist bir devletin, Parti’nin içten çürümesi halinde tam zıddı bir devlete dönüşmesi

gerçeği benim kaydımı yaptırdığım ve kaderimi kayıtsız şartsız eline teslim ettiğim partinin üzerinde ciddi bir iz bırakmıştı. Bu kutsal gerçeğe atıf yapmadığımız tek bir pankart bile hatırlamıyorum. 1956 yılında yaşanan tarihi ihanet bizim partinin ideolojik temelinin dinamosu olmuş, kendimizi nasıl gördüğümüzü belirlemişti, ayrıca başkalarının bizleri çok keskin, gözünün yaşına bakmaz, yanlış siyasi çizgilerle asla uzlaşmaz görmelerinin de asıl nedeniydi. Zira bizler herhangi bir komünist partinin dejenere olarak tam zıddına dönüşebileceğini biliyorduk. Bu pekâlâ bizim parti de olabilirdi. Tüm siyasi hayatımızın cennetle cehennem, Çin cenneti ile Karşıdevrim cehennemi arasında gerilmiş bir halde geçip gittiğini söylemek bir abartma olmayacak. Parti'nin farklı bir toplum yaratmak için zorunlu bir araç olduğu bilgisi içimize derinden işlemişti, elbette bu böyleydi, yoksa niçin üye olacaktık ki, ama öte yandan aramızda ancak pek az kişinin bunun şeytani bir araç olduğu konusunda bir fikri yoktu. Parti'nin dejenere olabileceğini biliyorduk. Şunu da altını çizerek ifade edebilirim ki 1956 yılının gerçeği, bana ve partime yönelik bir tehdit oluşturan Karşıdevrim'in mevcudiyeti, 1970 yılındaki kimliğimi belirlemişti. Hiçbir şeyden emin olamazdık. Her şey değişebilirdi. Bugün gerçek devrimci gibi gördüğümüz biri yarın kırmızı pardösü giymiş dejenere bir yaratığa dönüşebilirdi. Buna karşı savunmaya geçmeli, başka bir şey yapamamak bile kırmızı pardösü giymiş dejenere yaratığın maskesini düşürmeliydik. Bütün devletler renk değiştirebilir, bugün sosyalist olan yarın kapitalist ve hatta faşist bir devlete dönüşebilirdi, bizim düşüncemize göre Sovyetler Birliği 1974'ten sonra faşist bir devlet olmuştu. En ön saflarda yer alan insanlar yarın düşmanımız olabilirdi. Bize bunları söyleten, tarihin acı gerçekleriydi. Parti hayatımızı bu oluşturunuyordu. Bu gerçeklerden hareket eden bir dizi parti geleneğimiz vardı. Örneğin eleştiri ve özeleştiri geleneği. Yapılan hatalar kemikleşmeden bizzat hatayı yapan anlasın ve düzeltsin diye özeleştiri mekanizması devreye girerdi. Bizim açımızdan hata yapmak rastgele bir durum değildi. Omuz silkip, ne yapalım bir hatadır oldu, diyemezdik. Hatalar felakete yol açabilirdi. Ayrıca hata yapmak sınıfsal bir şeydi, son tahlilde ne kadar küçük ve önemsiz olursa olsun yapılan her hatanın içinde ileride yeni ve niceliksel bir özelliğe dönüşebilecek ve seni işçi sınıfı yandaşlığından burjuvazi yandaşlığına götürecek bir tohum bulunmaktaydı.

Bizler “revizyonizm” sözcüğünü şaka olsun diye kullanmazdık, her birimizin içinde taşıdığı ve belli şartlar altında yeşererek bizleri komünist postu giymiş karşıdevrimci güç yapabilecek bir tohum anlamına gelirdi bu sözcük. “Burjuva”, “küçük burjuva”, “revizyonist özellikler”, “havada karşıdevrimci eğilimler uçuşmakta”, “proleter tarzla benzerlik gösteren”, “devrimci bir uyanık olma hali”, “proleter disiplin” gibi kavramlarımız vardı. Bazen de bunlar birbirleriyle ilişkilendirilirdi: Proleter disiplin / Küçük burjuva bireyciliği. Devrimci tevazu / Küçük burjuva kibri. Bu kavramlar tarihten aldığımız derslerle bağlantı kurularak ele alınmazsa doğru bir şekilde anlaşılamazdı. Dünyanın ilk sosyalist devleti içeriden yıkılmıştı. Biz Norveçli komünistler kendi pratiğimizle bundan dersler çıkarıyorduk. Ve bu dersler Parti’nin fizyonomisini oluşturuyordu: Eleştiri ve özeleştir. İdeolojik kampanyalar. Sapmalarla mücadele. Eğitim çalışmaları. Uygulamalar. Ve en önemlisi: Halkla bütünleşme yönünde tuhaf bir arzu. Kitle çizgisini baş tacı etmek. Halka hizmet. Bize verilen direktiflerden en katısı buydu ve Partili üyeler iyi bir kitle çizgisi taşımanın en büyük devrimci fazilet olarak kabul edildiği bir cetvele göre not alıyorlardı. Böylelikle tipik özelliğimiz olan ve dışarıdan bakan insanların inanmakta güçlük çektiği, “gözünün yaşına bakmama” ile “yumuşaklık”ın o tuhaf kombinasyonunu benimsedik. Bunu yalnızca üye sayımızı artırmak gibi kısa dönemli hedeflere ulaşmak üzere yapmıyorduk, cennetle cehennem arasındaki bir partiye sıkıca bağlanmış halde yaşayan insanlar olarak maruz kaldığımız içsel baskının sonucuydu bu ve kitlelerle bütünleşmenin bizi kendimize karşı koruyan tek şey olduğuna inanıyorduk. Partimiz, Ütopya’nın (Güzel Çin ile Avrupa’nın Feneri Arnavutluk) ve o meşum anın (Karşıdevrim) yanı sıra bir de açmazın üzerine inşa edilmişti: Eski Sovyetler. Bu açmaz genelde kişileştirilir ve Sovyetler Birliği’nin ikinci lideri Stalin’in şahsında ele alınırdı. Stalin döneminde neler olmuştu? Stalin Sosyalist Sovyetler’in lideriydi ve onun liderliği döneminde izahı mümkün olmayan pek çok korkunç şey meydana gelmişti. Moskova duruşmaları... Temizlik operasyonları... Esir kampları... Eski saygıdeğer Bolşeviklerin ayağa kalkıp sosyalist Sovyetler Birliği’ni yıkmak üzere Hitler Almanyası ile işbirliği yapmış faşist ajanlar olduklarını itiraf ettikleri Moskova duruşmaları... Bunu izleyen temizlik operasyonları, tek bir komünistin bile, Sovyet İs-

tihbarat Teşkilatı'nın binasının bir bodrumunda infaz mangasının önünde telef olmayacağından veya Sibiry'a'daki sayısız çalışma kampında kaybolmayacağından emin olamadığı bir sürece işaret ediyordu. Bu gerçekten sosyalist bir devlet miydi? Sosyalist bir devlette bunlar gerçekten olabilir miydi? Tek tip düşünce, tek adamlığın yüceltilmesi ve iktidarı gerçekten elinde tuttuğundan söz edilemeyecek bir işçi sınıfı... Daha sonraları Stalin'in yürüttüğü dış politikanın yol açtığı güçlükler de eklenmişti bunlara... Sovyetler Birliği ile Hitler Almanyası arasında imzalanan 1939 paktı, Finlandiya ile savaş, Baltık devletlerinin ilhakı ve Stalin döneminde 1945 ile 1953 yılları arasında Doğu Avrupa'daki durum. Ancak bizler bütün bunları katı ve bazı hataları olan ama özünde büyük devrimci Stalin'in yönettiği sosyalist Sovyetler'de meydana gelmiş olaylar olarak görüyorduk. Dünyadaki ilk sosyalist devleti ve onun liderini savunuyorduk. Tarihi bazı zorunluluklara işaret ediyorduk. Büyük çaplı değişimlerin şiddete başvurmada ve istenmeyen bazı durumlar yaşanmadan gerçekleşemeyeceğine işaret ediyorduk. Büyük çaplı olayların kişisel felaketlere, kader mahkûmlarına ve bazı suçsuzların mağduriyetine yol açmaksızın gerçekleşemeyeceğine işaret ediyorduk. Stalin'i savunurken tarihsel materyalizmi ve diyalektiği savunan kişiler olmaya devam etmek istiyorduk. Dünyanın ilk sosyalist devletini kurmanın bazı istenmeyen sonuçlar doğurabileceğine, sosyalizmi inşa etmenin önkoşullarının elverişsizliğine, hedefin zorunlu ama çok güç olduğuna, Nazizm'in Avrupa'daki ilerleyişinin (Hitler Almanyası) savaşı kaçınılmaz hale getirdiğine, bunun da yoksul Sovyetler Birliği'nde süratli bir sanayileşmeyi gerektirdiğine işaret etmek istiyorduk. Stalin'in dev ve heterojen bir devlet olan Sovyetler Birliği'ni sanayileştirmekte başarılı olduğu ve ülkeyi Hitler Almanyası'na karşı fedakârca savunduğu görüşünden hareketle bizler gereken saygıyı göstermek ve Marksizm adına Stalin'i savunmak istiyorduk. Sık sık sorduğumuz anahtar soru şuydu: Sovyetler Birliği kimin için sanayileşti? Bunca fedakârlık kimin için yapıldı? Ve şöyle cevaplıyorduk: Halk için. Her ne kadar yönetimde iktidar doğrudan işçi sınıfının elinde olmasa da (o kadar da saf değildik yani!) nesnel bir açıdan bakıldığında ülke emekçilerin temel çıkarları doğrultusunda gelişmekteydi. Evet, biz Stalin'i savunduk. Ama bunu memnuniyetle yapmadık. Bu görevimizdi ve şunu da belirtmeliyim ki sosyalist Sovyetler

Birliği'nin önderi olmuş bu adama karşı özel muhabbet duyan hiç kimseye rastlamadım. Onu savunmamızın gerisindeki itici güç kasvetli bir mecburiyetti. Çoğumuz bunu istemeye istemeye yapıyordu, İKP(m-l)'den istifa eden üyelerin ilk yaptıkları şeyin kendilerini Stalin'den koparmak olduğunu ve bunu yaparken içlerinin ferahladığını görüyorduk ve ben bunu anlayışla karşılıyordum. Stalin hem siyasi hem de kişisel anlamda sırtımızdaki yükü. Stalin sürekli savaşmak zorunda olduğumuz ve bizi yenmesine izin verdiğimiz İblis'ti. Stalin'i reddettiğimiz takdirde komünizmi de reddetmiş olacağımızı biliyorduk. Komünizm Stalin'le ayakta kalıyor, Stalin'le yıkılıyordu. Eğer insan Stalin'in Stalin'liğini teslim etmeyen bir komünist parti tasavvur ediyorsa, bu parti Tarihsiz ama bir Ütopya'ya sahip, safkan neşeli insanlardan meydana gelmiş, yapış yapış, sıcak ve rutubetli bir hümanist-seküler örgüt düzeyine indirgenmiş bir parti olacaktır.

1970 yılı sonbaharında katıldığım parti bu temellere dayanıyordu. Norveç'te o yıllarda devrimci, komünist bir sınıf mücadelesi partisi oluşturmanın önkoşulları bunlardı. Kısa bir süre sonra Parti kendini önemli bir ulusal dava için verilen mücadelenin içinde buldu. Bu konu tarihe "AET'ye¹² karşı mücadele" olarak geçti. Bu mücadele Parti'yi olgunlaştırdığı gibi, başka koşullar altında asla geliştiremeyeceği, Norveç'e özgü pek çok niteliği de Parti'ye kazandırdı. Bu sayede Parti Norveç'in kendine özgü gerçeğini kavramayı ve halkın anlayacağı dilden bir Norveççe konuşmayı başardı. Her ne kadar İKP, SGB, komünist gibi kavramlar halk arasında küfür sayılsa bile, bizler halkımızı çok seviyorduk. Halkımızla gurur duyuyorduk. Halk AET'ye hayır demişti. İktidara meydan okumuştı. İşte bu bizim halkımızdı, köklerimizden bir ucu Çin'de ve Eski Sovyetler'de de olsa halkımızla aramızda derin bir bağ vardı. Halka kulak vermeyi, söylediklerini en iyi şekilde yorumlamayı ve halkın ruhunun derinliklerinde bir özlem bulunduğunu görmeyi başardık. Bu özlem bizzat kendilerinin nefret, endişe ve aşağılamayla sözünü ettikleri şeylere karşı duyulan özlem: Komünizm. Dayanışma. Sömürsüz dünya. Yönetim, değeri yaratan sınıfa ait olmalıdır.

12 Üye ülkelerin ekonomik entegrasyonunu hedefleyen ve 1957 yılında Roma Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu 2009'da Avrupa Birliği'ne dönüştü. Norveç 1972 ve 1994 yıllarında yapılan iki referandumun sonucunda bu topluluğa katılmayı reddetmiştir. (ç. n.)

İşçi sınıfı öncüdür. Son tahlilde, benim komünist olmakla gurur duymamın nedeni, bir emekçiyle karşılaştığımda “İşte Norveç’te egemenliği eline alacak sınıfın bir üyesi var karşımda” diye düşünmemi sağlamasıdır. Ve bu da öylesine büyük bir hedefti ki, bu hedefle bağlantılı diğer konular yanında anlamsız, yüzergezer, uydurma şeyler olarak kalıyordu.

Katıldığım hareketin çok özel yanlarını kısaca tanıtmaya ayırdığım bu bölümü bitirmeden önce hareketin en ayırt edici özelliği olan güvenlik politikası üzerine de bir şeyler söylemem gerekiyor. Benim harekete katıldığım 1970 yılında güvenlik politikası çalışmalarımızın çok önemli bir unsuruydu ve bizi o tarihlerde Norveç halkına sunulan her türlü örgütlü faaliyetten belirgin bir şekilde ayıran bir özellikti bu; 1970’li yıllarda bu politika öylesine bir gelişim sürecine girmişti ki, partimizin mitolojisinin ve kendini algılayış biçiminin yürüttüğümüz güvenlik politikasına bakılarak okunabileceğini iddia edebilirim. Bu konuda şöyle bir tezim var: Güvenlik politikamızın mucidi veya mucitlerinin, cevaplandırılması zor siyasi ve ideolojik soruların nasıl belli eylemlere –hatta bir bakıma ritüel niteliği taşıyan eylemlere– dönüştürülerek somutlaştırılabileceği konusunda şaşmaz bir koku alma becerileri vardı. Gizli kalmış paranoyak özelliklerini, bizleri hiç de hoş olmayan bir şekilde göstererek –bu yoldaşlarımız bizim kendimizi algılayış biçimimizi abartıp karikatürize ederlerdi– bize yansıtmak suretiyle bol bol sergileme imkânı bulan insanlar tanıdım Parti içinde; bütün bunlara rağmen yine de şuna inanıyorum ki, bu güvenlik politikamız sayesinde, gelenek ve geleceğin en az yaşadığımız herhangi bir gün kadar önem taşıdığı partimizin yapısı içinde mevcut pek çok zıt özelliği kaynaştırmayı başarabilmiştik. Tarihsel rolümüz Parti’nin güvenlik politikası aracılığıyla bizlere biçilmiş ve giydirilmişti, şöyle ki her bağlamda Kadro’dan biri gibi hareket etmemiz beklenirdi. Parti toplantılarımız çok ciddi bir hava içinde gerçekleşirdi ve son derece kurumsallaşmıştı, gündem maddeleri önceden belirlenir, toplantı protokolü tutulur, özet çıkarılır, oturum sonunda eleştirilere geçilirdi. Toplantı, toplanmak olsun diye değil, somut sonuçlar ortaya koymak üzere yapılırdı. Parti toplantıları hareketin tümünü kapsardı, Parti’nin hiçbir unsuru Parti’nin tamamından izole ya da kendi başına çalışamazdı. Bizim grup toplantılarımızda ele aldığımız konuların ülke çapındaki bütün İKP(m-l) toplantılarında da

görüşüleceğini bilmek mesela Larvik ili gibi çok da öne çıkmayan unsurlara büyük bir güç verirdi, zira bizler sınıf mücadelesinin hem acil hem de uzun dönemli ihtiyaçları doğrultusunda hareket eden ve tıkr tıkr işleyen bir motorun parçaları olduğumuzu bilirdik. Bu toplantılar son derece gizli toplantılardı. Bu toplantıları kimsenin kokusunu alamayacağı yerlerde yapmak için sürekli yer değiştirmek üzere çok fazla enerji harcamamız gerekirdi. Toplantıların yapılacağı yerlere çok garip yollardan ulaşırdık. Genellikle bu toplantıları sıra usulüne göre evlerimizde yapardık, ancak bazılarımızın evleri bu toplantıların yapılamayacağı mekânlardı, bu nedenle oraya gittiğimizi bile gizli tutmak durumundaydık. Toplantılara daima ikişer ikişer ama aralıklarla giderdik. Eğer dört veya beş kişi bir arabayla toplantı yerine gitmişsek, aracı epey uzakta park eder, tek tek veya ikişer ikişer ve farklı yollar kullanarak yürür ve varacağımız yere farklı zamanlarda varmaya özen gösterirdik. Toplantıdan çıkarken de aynı yöntemi uygulardık. Bu yöntem zaman kaybına yol açardı. Toplantı faaliyetlerini boş zamanlarımızda yaptığımız için ve toplantıların iki üç saat, hatta daha da fazla sürdüğü, toplantı yerine ulaşmak ve evlerimize dönmek üzere en az birer saat harcadığımız gibi gerçekler göz önüne alındığında güvenlik politikamızın ne kadar vakit alan bir şey olduğu anlaşılır, işin tuhafı hiçbirimizin bu prosedüre itiraz ettiğini hatırlamıyorum. (Ancak çok iyi hatırladığım bir şey var, vakit darlığı problemimiz olduğundan, toplantıdan bir çeşit hiyerarşik sıra uyarınca ayrılırdık, sabah en erken işe başlayanın toplantıdan en önce kalkmaya hakkı vardı ve bendeniz lise öğretmeni olarak gecenin geç saatlerine kadar kukumav kuşu gibi oturur bekler ve toplantıyı en son terk ederdim). Toplantılarda birbirimize asla isimlerimizle hitap etmezdik. Söz alacağımız zaman önümüzdeki kâğıt parçalarına yazılı olan kod adlarımızı ya da numaralarımızı havaya kaldırırdık. Aslında Larvik kimin kim olduğunu gayet iyi bilebileceğimiz kadar küçük bir yerdi ve insanlar dışarıdan bir bakışta komünist olarak teşhis edilse de ya da en azından öyle oldukları zannedilse de biz yine de prensip olarak bu güvenlik önlemlerini alıyorduk, ayrıca içinde bulunduğumuz mekânlara gizli mikrofon yerleştirilmiş olma olasılığı da vardı. Mantıklı oldukları varsayılan insanların nasıl böylesine karmaşık ve farklılığıyla göze batan bir hayat tarzı benimsedikleri sorusu akla gelebilir, ayrıca Norveç gibi resmen demokratik bir rejimde bunun

gereksiz olduğu da düşünölebilir, ancak bizim yaptığımız, Norveç'te Sikkerhetspoliti, kısaca SIPO adıyla bilinen istihbarat servisinin varlığından ve bu servisin örgütöümüze dair bilgi toplayıp içimize ajanlar sokmak niyetinde olduğu gerçeğinden hareketle oldukça absürt tedbirler almaktan başka bir şey değildi. Norveç'te bir gizli istihbarat servisinin mevcut olduğu düşüncesinden yola çıkan her birey, beş dakikalığına “Peki bu istihbaratçılar nasıl çalışacak?” şeklinde akıl yürötmeye öşenmediğı takdirde, kendine komünist, devrimci diyen ve işçi sınıfının silahlı devrimini gerçekleştirmek gibi övündüğü bir hedefi olan bir partinin –bu partinin vaatlerini ciddiye aldığına ve belli çevrelerden bir miktar, azıcık da olsa bir miktar destek bulduğuna dair belirtiler göröldüğü takdirde– gözaltında tutulması için gerekli nedenlerin mevcut olduğu sonucuna varacaktır. Ancak elbette ki bir parti böyle resmi olmayan ama aşıkâr bilgilere dayanarak tedbirler aldığına bu çok dikkat çekebilir. Böylelikle üyelerde sürekli takip altında olduğunu düşönen bir kişilik yapısı oluştu; pratikte, gerçek yaşamımızda ise günlerimiz peşimize takılmış olması muhtemel birilerini atlatmakla geçiyordu. Örneğın 1970 yılından bugüne dek birilerinin bütün konuşmalarımızı dinlemekte olduğu bilgisini bir an bile aklımdan çıkarmadan ne bir telefon numarası çevirdim ne de çalan bir telefona cevap verdim. Bu tür şeylere karşı giderek soğukkanlı, hatta duygusuz kaldığım bir hayatım vardı artık, bu durum herhangi bir Norveç vatandaşında kişisel haklarının ciddi bir biçimde ihlal edildiğı duygusunu uyandırabilecekken benim için pek de önemli değildi, benim açımdan telefon etmek, birinin muhtemelen bütün sözlerimi dinlediğini aklımda bulundurmak, hatta ara sıra bu kişilere örneğın “Affedersiniz, çok uzun konuşup ıvır zıvırdan bahsederek değerli vaktinizi boşa harcamış oldum” gibisinden kişisel bir selam göndermek anlamına geliyordu ve elbette ki her Noel'de, Norveç geleneklerine uyarak, Norveç burjuvazisinin bu zavallı uşaklarına telefonda iyi Noeller diliyordum.

Böylelikle kişiliklerimiz değışime uğradı. Böylelikle hayatımız sınırlandı; bu durumun yarattığı tüm absürt sonuçlar açısından bakılacak olursa bizden başka hiçbir Norveçli'nin yaşamadığı şartlar altında yaşamaktaydık. Böylelikle dünyanın en zengin ve en barışçıl ölkelerinden birinde yaşayan bizler komünist kadrolara dönüştük. Bizler açıkta ve korunmasızdık ve buna göre hareket ettik. Devrim-

ci olduğumuzu, burjuvaziye karşı savaştığımızı asla unutmadık. Parti'nin güvenlik politikası aynı zamanda Parti'nin güvenlik ağı vazifesini de görüyordu, işte biz bu ağı içinde çırpınıp duruyor ve Parti üyesi olduğumuz sürece dışına çıkamayacağımız devrimci bir mitoloji içinde var oluyorduk. Bizim için tek bir gelecek vardı, devrimci gelecek, ve katıldığımız en ufak toplantıda bile bu sürekli gündemdeydi. Hedefimizi asla unutmuyorduk. Biz çok önemliydik, o küçük Larvik'te yaşıyor olsak bile... Aynı zamanda toplantılarımıza girip çıkarken uyguladığımız gizlilik politikasıyla ne kadar gülünç olduğumuzun da farkındaydık ve absürt eylemlerimizin geçerli bir nedeni olduğunu pratikte göstermek yoluyla halimizin gülünçlüğünü ortadan kaldırabileceğimizi biliyorduk. Bu nedenle de çalışmalarımızın sonuçlarını görmek zorundaydık. Bu komikliği geçersiz kılmak işçi sınıfına yönelmekle mümkündü. Fabrika kapıları gülünç durumumuzu ortadan kaldırıyor. Langestrand ve Torstrand'daki işçi konutlarının zilleri gülünçlüğümüzü ortadan kaldırıyor.

Güvenlik politikasının bir başka yönü de Parti'nin merkez komitesine müthiş bir güç sağlamasıydı. Merkez Komitesi şahsiyetsizdi, yani kişilerden soyutlanmıştı, bu nedenle de nesnel bir görüntü veriyordu. Merkez Komitesi motorumuzun ihtiyacı olan benzindi. Güvenlik politikası bizleri de şahsiyetsizleştirmişti, bu da kendimize nesnel bakmamızı kolaylaştırıyordu. İsimlerimiz geri plandaydı, aslında tam da olduğumuz gibiydik, yani bir örgütün gönüllü üyeleriydik, oyuncu olmak istemiş, buna karşılık Merkez Komitesi'nden tek talepte bulunmuştuk: Bizi kullanın. Güvenlik politikası nedeniyle, üyesi olduğumuz örgüt hakkında çok az şey biliyorduk, bildiklerimiz de Parti Merkez Komitesi'nin bize verdiği bilgilerdi. İşlerin aslı nasıldı bilmemiz mümkün değildi ama Merkez Komitesi'nin verdiği bilgilerin doğruluğuna körü körüne inanıyorduk. İçinden sadece birkaç isme aşına olduğumuz gizli bir Merkez Komitesi tarafından yönetiliyordu. Bu muğlak Merkez Komitesi hayatlarımıza ilişkin karar alma yetkisine sahipti ve bizler de yönetilmeye canıgönülden razıydık. Merkez Komitesi'ne güveniyorduk. Üyelerinin kim olduğu umurumuzda değildi ama onlara güveniyorduk. Öyle sanıyorum ki başka hiçbir örgütün üst yönetimine, hem de kısmen anonim tutulan bir üst yönetime bu kadar fazla güven duyulmamıştır. Üstelik Parti, üyelerini Norveç

halkı içindeki en bağımsız, en kuşkucu düşünen insanlar arasından devşiriyordu. Öyle ki bu insanlar toplumda perde gerisinde tutulan gerçekleri apaçık görebilecek kadar kuşkucu bir düşünme tarzına sahipti. Bu durum, ülkemizi mevcut şartların tam aksi doğrultuda, bütünüyle *değiştirme* imkânını elde etmenin bizim için ne kadar önemli olduğu şeklinde okunabilir zannediyorum.

1970 yılı sonbaharında saflarına katıldığım partinin fizyonomisini böyle ifade ediyorum. Aynı zamanda birkaç ek özellikten, örneğin greve çıkararak sermayeye meydan okuyan Norveç işçileriyle dayanışmadan söz edebilirdim, kapı kapı dolaştırılan gri teneke bağış kutularını, karda kışta, siste yağmurda, arka planda Bøkeskogen Ormanı'nın yeşil yapraklarının olduğu ılık ilkbahar akşamüstlerinde Larvik Meydanı'nda açılmış stantta duran yoldaşları, halkın dikkatini çekmek ve dayanışma duygularını harekete geçirmek üzere sallanan ve adeta eskinin bitip yeni bir çağın başladığını ilan eden çan seslerine benzettiğim, üzerimde derin bir etki bırakan teneke bağış kutularının şingirtılarını betimleyebilirdim. Ancak bunların yerine bir dakikalığına “onların” saflarına –yıllarca böyle deyip sonunda “biz” sözcüğünü kullanabilmişim– geçme-me ilişkin bazı özel koşullar üzerinde durmayı zorunlu buluyorum. Şunun altını çizmeliyim ki Marksist-Leninistlerin ya da o zamanlar halk ağzında söylendiği gibi SGB'lilerin şöhreti kötüye çıkmıştı, kendi rızasıyla onlara katılmaya karar veren biri derhal dışlanır, damgalanırdı, üstelik örneğin benim gibi bir entelektüelin görüş belirtmek, tartışmak ve buna uygun muamele görmek yerine kişiliğine yapılan saldırılara muhatap olması çok rahatsızlık verebiliyordu. Bunun böyle olacağını daha bu geçişi yaparken biliyordum, ancak Larvik Meydanı'nda açılmış stantta durup toplumdan dışlanmış biri olarak *Klassekampen* gazetesini satmaktan garip bir şekilde sevinç duyuyordum, ama aynı zamanda da bir lise öğretmeni, yani gençliği eğiten bir kişi ve tanım gereği toplumun temel direklerinden biriydim ve bu sıfatla da kızıl gazeteyi insanların yüzüne doğru sallayarak *Klassekampen* diye bağırarak konusunda bazı toplumsal çekincelerim vardı. Gerçekten de nasıl söyleyeceğimi bilemiyordum. Çevremde Marksizm-Leninizm ile Mao Zedong'un düşüncelerine aşina olan başka kimse yoktu, bu nedenle de anneme durumu biraz geç izah edebildim. Konuyu ilk olarak eşim Lise'ye değil, arkadaşım ve meslektaşım Gunnar

Bø'e açtım (bu isimden maalesef daha önce söz etmedim, zira Larvik'teki sosyal hayatım bu anlatının çerçevesinin dışındaydı, ancak Larvik'teki ilk yıllarımda Bay ve Bayan Pedersen ve Bay ve Bayan Bø olarak birlikte epey vakit geçirmiştik). Gunnar Bø benim gibi bir radikaldi, öğretmenler odasında da epeyce birlikte otururduk, bir akşam bizim evdeydik, Bayan Bø çocuk bakıcısının nöbeti bittiğinden evine dönmüş, Lise de yatmıştı, içkilerimizi yudumlarken cesaretimi toplayıp, SGB'li gençleri haklı bulduğumu, bu nedenle de durum ne gerektiriyorsa onu yapacağımı söyledim. Bu açıklamam arkadaşım Gunnar Bø'nin canını sıkıyordu, aklımı başıma devşirmemi söyledi. Hangi ülkede yaşadığımızı düşünmemi istedi. Etrafına bir bak, dedi. Dışarısı karanlık olmasına karşın pencereye gittim ve aralık ayının bu karanlık gecesinde önümüzde uzanan Larvik kasabasına baktım. Silahlı devrim, dedi Gunnar. Evet, dedim. Burada, dedi Gunnar. Evet, dedim. Aman Tanrım, dedi Gunnar. Hevesle ona devrimin elbette ŞİMDİ olmayacağını ama bu düzenin sonsuza dek böyle devam edemeyeceğini anlattım. Kapitalizmin sonsuza dek süreceğini mi sanıyorsun, diye sordum. Gunnar Bø başını hayır anlamında salladı. Peki ama yerine yenisi nasıl geçecek, diye sordum. Gunnar Bø yine başını salladı. Silahlı devrimle, dedi içini çekerek. Evet, dedim. Bu fikrin nasıl ortaya atılabildiğini bile anlayamıyorum. Ne var ki bu fikir ortaya atılmıştı ve Gunnar Bø'e göre akla gelmesi bile tasavvur edilemez olan bu görüş giderek daha fazla kişi tarafından, hatta en iyi arkadaşlarından biri tarafından savunuluyordu. Bu durumun Gunnar Bø'yi çok sarstığını zannediyorum. Yakın arkadaşı olan benim kafamda böyle düşüncelerin şekillendiğinin farkına varan Gunnar Bø'nin hoşnutsuzluğu adeta ciddi bir kaygıya dönüşüyordu, ben de yüreğim yanarak şunun farkına varmıştım ki, o gece oturup içmeye devam etmemize, her şey yolundaymış gibi vedalaşmamıza ve eşlerimizle birlikte birbirimizi görmeye devam edecek olmamıza rağmen o gece benim bu kararımı açıklamam dostluğumuzu bir hayli soğutmuştu ve o cumartesi gecesini, iki yakın dost olarak içtiğimiz son gece olacaktı. İki meslektaş olarak aramız hâlâ çok iyi olsa da Gunnar Bø o geceden sonra benden korkmaya başlamıştı, bu gerçeği kabul etmem zordu ve bunu sıradan, yüzeysel bir durumdan çok onun kişiliğini derinden tehdit eden bir olgu olarak anlayabiliyordum ancak.

Eğer kararımdan vazgeçmek gibi ufacık bir niyetim olsaydı, içimde aman şuna dikkat, buna dikkat, çok geç olmadan dön bu yoldan diyen uyarılar mevcut olsaydı, konuyu ona açtığımda Gunnar Bøe'nin verdiği tepki kararımı değiştirmeme yol açabilirdi. Ama yoluma devam ettim, başka arkadaşlarımla ve öğretmenler odasındaki diğer radikal düşünceli meslektaşlarımla (ki sayıları pek fazla değildi) yanında da silahlı devrim propagandası yapmaya başladım, taraf değiştirdiğimi, camianın dışına çıktığımı ilan ettim. Ne var ki Lise'ye söylemekte zorlanıyordum. Sürekli erteliyordum. Geceleri sık sık dışarıda, toplantılarda ve eylemlerde geçirmeye başlamıştım, ne yaptığımı Lise'ye anlatmıyor, sürekli bahaneler buluyordum. Lise içinden ne geçiriyordu bilmiyordum. O da hiçbir şey olmamış gibi davranıyor, beni içimden geçenleri söylemem için cesaretlendirmiyordu. Sonunda ona her şeyi anlattım. Bunun böyle olduğunu tahmin ettiğini, hatta böyle olmasını dilediğini söyledi, yoksa bir aldatma durumundan şüphelenecekti; tabii benim bu gizli kapaklı gece işlerimin ihanet olarak görülebileceği aklıma bile gelmemişti. Lise'nin durumu anlamasına benim konuşma biçimimi değiştirmem neden olmuştu. Giderek şu gazete gibi konuşmaya başlamıştın, dedi ve *Klassekampen* gazetesini işaret etti. Bunun dışında başka bir itirazda bulunmadı. Bildiğimi yapmama ses çıkarmadı, hatta görünüşte beni destekledi, ancak içinden tam bir kayıtsızlıkla karşıladığını sanıyorum, muhtemelen yaşadığım bana ait bu dramı, karanlık bizi içine çekene dek hepimizin yaşayacak olduğu bu bireysel dramı, biraz da merak etmişti.

Artık komünist olmuşum. Norveç'in Larvik isimli küçük ve uyuklayan endüstri kasabasında yaşayan bir devrimciydim. Yakında, bir dizi sevimsiz takma adın yanı sıra "Kızıl Hoca" olarak tanınacaktım. Ancak bu geçiş dönemim büyük dramatik olaylar yaşanmadan gerçekleşti. Okulda her şey eskisi gibiydi, tek fark ders yılının başında Hristiyanlık Bilgisi Dersi vermekle görevlendirilmemiş olmamdı, müdürün bu kararını tek kelime söylemeden kabul ettim, içimden biraz bozulmuşum, zira bu dersi vermeyi severdim aslında. Giderek yeni hayatım da bir alışkanlık haline geldi, çevremdekiler için de öyle olmasını ümit ediyordum, yukarıda dostum Gunnar Bøe'yle ilgili olarak sözünü ettiğim çekince hariç tutulursa tabii.

Ekonomik konjonktürün yükselişte olduğu Norveç gibi bir ülkede komünist ve devrimci olarak geçirdiğim ilk dört yıl büyük metamorfoz projemin izlerini taşır, bu projeyi pek çok Norveçli aydınla paylaştığımı da burada eklemeliyim. Bu süre içinde her ne kadar öyle olmadığımın gayet farkında olsam da kendimi bir proletere dönüştürmeye çalıştım. Gerçekte bir işçi olmasam da bir proleter gibi olmaya kafamı takmıştım. Bu nedenle de, anlatının başında Larvik Smelteverk işçisi ve komünist olarak takdim ettiğim Jan Klåstad'yla aramda bir bağımlılık ilişkisi oluştu. Okurumuzun hatırlayacağı gibi üzerinde işçi tulumuyla kapıma gelen bu adamı *Potemkin Zırhlısı* filminden çıkagelmiş biri gibi algıladım, gerçekte ise bir öğrenci olduğundan kuşkulanıyordum. Ne var ki Jan Klåstad gerçekten de bir işçiydi ve ben 1970'li yılların ilk yarısında, kendimi basit bir biçimde tanımlayacak olursam, onun çömeziydim. O benim ustamdı, bense çırak. Onun gibi düşünüp onun gibi hissetmek, hatta kısmen ya da tamamen kendimi bulmak üzere (burada bir çekince koymalıyım, işçi değil öğretemdim ben aslında) ruhsal anlamda bu proleterin eğitiminden geçiyordum. Elbette aramızda yapılmış bir sözleşme yoktu, hatta söze bile dökülmemiştii, ama ikimiz de birbirimize bu şekilde davranıyorduk, öyle ki böyle bir sözleşme varmış da ikimiz de harfiyen ona uyuyormuşuz gibiydik. Onu taklit ediyor olmamdan dolayı beni asla küçük görmemesini (normalde böyle olması gerekirdi ve ben de birini taklit ettiğimi fark ettiğimde normal olarak utanırdım, ne var ki Jan Klåstad karşısında bu duyguya kapılmıyordum) Jan Klåstad'nın da böyle bir sözleşmenin mevcut olduğunu varsayması biçiminde yorumluyordum.

1970 yılında tanıştığım Jan Klåstad yirmi üç yirmi dört yaşlarında olmalıydı, bekârdı ve elbette işçi sınıfına mensup bir aileden geliyordu, ilkokuldan fazlasını okumamıştı. Bjergata'daki üç katlı eski bir apartmanda iki odalı bir daire kiralamıştı, eski ve kocaman bir Opel araba kullanıyordu. Yazılı bir anlatıyla onun portresini çizmek biraz güç olacak, zira çok basmakalıp, klişe bir tip olduğu inkâr edilemez. Jan Klåstad'ya süper proleter demekle pek abartmış olmayacağım için, bu nedenle de edebi bir anlatıda pek ikna edici bir karakter görülemeyeceğinden dolayı onu burada betimlemek istemiyorum. Ama o takdirde anlatı anlamsızlaşır gibi olacak, bu nedenle okurlarımdan bana biraz tahammül etmelerini rica edeceğim. Jan Klåstad'nın iki alametifarikası vardı, birincisi,

işçi olmaktan zafer kazanmışçasına gurur duyardı, ikincisi ise, korkunç bir sınıfsal nefreti vardı, bu duygu öylesine güçlüydü ki onu tanıyana dek bizim toplumumuzda bu tür hisler taşımanın mümkün olabileceğini ve bir Norveçli'nin bir başka Norveçli'den böylesine nefret edebileceğini aklımdan bile geçiremezdim. Bütün zengin Norveçlilerin ipe çekilmesini istediğini dile getirirdi ve ben hâlâ, yani bugün bile, bu sözleri sadece burjuva kökenli bir öğretmen üzerinde şok etkisi yaratmak için mi söylediğinden emin olamıyorum. Bu nefret söyleminin bilincimde yol açtığı şok beni Jan Klåstad'nın eskiden yaşadığı ve o zamanlarda yaşamakta olduğu hayat şartları konusunda uzun uzadıya düşünmeye zorladı. Jan Klåstad'nın bir kıyamet gününü beklediğine hiç kuşku yoktu, o kıyamet günü gelecek, büyük hesaplaşma yapılacak ve Larvik Smelteverk Genel Müdürü Hasselbech ipin ucunda sallandırılacaktı. Jan Klåstad çevresindekileri bu tür fantezilerle eğlendirmeyi severdi, her ne kadar karşısındakini kolayca havaya sokan bir mizahi anlatıma başvursa da onun tüm söylediklerini özümsemenin bana çok güç geldiğini söylemeliyim. Ne var ki bu fantezileri yorumlamaya epey zaman harcadım ve Norveç'te gerçek hayatın tasavvur edebileceğimden daha fazla felaketle yüklü olduğu ve kahrın toplumun içine işlemiş olduğu sonucuna vardım.

Jan Klåstad'nın burjuvaziyle ilişkisinin iki ögesi vardı, kana susamışlık ve kahrkaha. Burjuva kültürünün esasını oluşturan kibarlıklara delicesine gülerdi. Özellikle burjuvazinin masa âdetlerine takmıştı. Burjuvazinin yemek yeme biçiminin bu toplumun gerçek karakterini ortaya koyduğunu iddia eder ve bu tezi sık sık gündeme getirirdi. Dünyada yetişen bütün üzüm çeşitlerinden yapılmış tüm şarap markalarını tat alma organlarıyla, "bouquet" denen şey aracılığıyla tanıyabilen, yıl farklarıyla şarapların lezzetlerini ayırt edebilen (örneğin Chateau Boilout Clovier 1965 tat alma organlarında müthiş bir tat bırakırken, aynı şarap üç yıl sonra, 1968'de derin bir hayal kırıklığına uğratabiliyordu bu insanları) burjuvaların kerameti kendinden menkul dilleriyle alay ederdi. Ve hatta burjuvaların kerameti kendinden menkul dillerinden ziyade sofrakurma âdetleriyle dalga geçerdi. Özellikle de burjuvaların yemeklerini midelerine indirebilmek amacıyla kullandıkları çatal bıçak kaşığın sayısı konusunu pek severdi. Balığı yemek için özel balık çatalı kullanmak, örneğin. Bunu biliyor muydunuz, diye sorardı.

Eh, tabii sen bilirsin, ne de olsa lise öğretmenisin sen, derdi bana. En çok da ordövrü diline dolamıştı. Burjuvaların üzerine karides dizilmiş yağlı ekmek dilimlerini nasıl yediğinin şaşaalı bir betimlemesini yapardı; üzerine karides dizilmiş yağlı ekmek dilimleri burjuva sofralarında karides kokteyl adıyla boy göstermektedir, derdi, bir sürü garip garip şey eşliğinde sunulur bunlar. Sofraya tabak içinde getirilir, tabağın üzerinde şık bir kadeh bulunur. Bu kadehin içinde, bizim karidesli yağlı ekmek olarak bildiğimiz şey bir mayonez bulamacının içine karıştırılmış karidesler şeklinde yer alır ve karides kokteyl diye isimlendirilir. Ekmek ve küçük toplar haline getirilmiş tereyağı bu kadehin yanında verilir. Misafirler bu yemeği üç gereç, bıçak, çay kaşığı ve çatal kullanarak yerler, yemek biter bitmez de kadeh ve diğer sofra takımları derhal masadan toplanır. Kadehin içindekileri hem çatal hem de kaşık kullanarak yerler, bıçaksa tek bir kez, o da tereyağını ekmeğe sürmek üzere kullanılır. Ne var ki bu bıçağı ikinci kez kullanmazlar. Anlayabilene aşk olsun. Sıradan vatandaşların yaptığı gibi bıçağı tereyağı sürmekte kullandıktan sonra temizleyip tabaklarının yanına bırakmayı başaramıyor mu acaba bu insanlar? İnanılacak gibi değil. Çatala biraz mayonez bulaşmış olsun, ne zararı var ki, yalar temizlersin. Ama hayır, burjuvalar bunu yapamaz. Tereyağı bulaşmış bıçak, mayonez bulaşmış çatal, ay ne iğrenç, hemen kaldırılсын sofradan, gözümüzün önünden ki yemeğimizin geri kalanını yiyebilelim... Jan Klåstad bu minvalde uzun uzun konuşurdu, çökmekte olan burjuvazinin âdetleri ve ritüelleri konusunda uzmandı ve nefretini kusarak onları deşifre etmekten büyük zevk alırdı.

Öte yandan Jan Klåstad kendi sınıfına tapardı. Komünistlerin çoğu gibi o da teşhirciydi ve bunun sonucu olarak işçi kıyafetleri giymeye bayılırdı. Böyle giyinmesi için uygun bir gerekçe bulabildiği zamanlarda Parti toplantılarına da işçi tulumuyla katılırdı. Kendine ait giysileri giymesi kendi sınıfına taptığının ifadesiydi. Kökenini ve kaderini vurgulamak üzere bir başka yöneme daha başvururdu. Onun Marksist-Leninist bir teori kitabı okuduğuna tanık olmamıştık henüz, okuyordu mutlaka, ama okuyorduysa bile –ki okuduğuna inanıyorum, zira terminolojiye çok hâkimdim– eminim ki evinde tek başına olduğu zamanlarda okuyordu bu kitapları. Buna karşın Parti toplantılarına, elinde okunmaktan partal olmuş kovboy romanları ve ucuz kitaplarla gelirdi. İsteyken ya

da yatakta okuyorum bu kitapları, derdi, ama eminim ki sınıfsal aidiyetini ve kim olduğunu göstermek üzere getirirdi toplantılara bu kitapları. İşçi sınıfının sevdiği ve meşgul olduğu her şeyi teşhir etmekten büyük zevk alırdı, örneğin plastikten yapılma şeylere müthiş âşıktı ve gerçek, doğal malzemeleri sevenlerle müthiş alay ederdi. Plastik yararlı bir şeydi, pratik ve ucuzdu, bu nedenle de güzeldi. Evindeki sehpanın üzerinde bir vazo içinde plastik çiçekler dururdu. Duvarlarındaki birkaç devrimci posterini saymazsak, kullanmak üzere kendine izin verdiği yegâne geleneksel estetik unsuru bu plastik çiçeklerdi. Evindeki plastik çiçeklerin varlığına “solmadıkları ve sulanmaya ihtiyaç duymadıklarından eylemci bir komünist için çok uygun olmaları” gibi pratik gerekçeler gösterirdi, ancak bana öyle geliyor ki Jan Klåstad çiçek ve yaprakların renk ve biçimlerini ve bunlar arasındaki uyumu beğendiği, gerçek çiçeklere çok benzediklerini düşündüğü için bu plastik çiçekleri seviyor ve evinde bulunduruyordu, hatta eminim ki zaman zaman oturup gözlerini bunlara dikerek bakar ve gerçek çiçeklere çok benzeyen bu çiçeklerin gerçek değil yapma çiçekler olmasına hayret ederdi.

Jan Klåstad inceliğe, bütün zarif duygulara karşıydı. Zarif duyguları olan işçilerle alay ederdi, özellikle de sendika başkanları söz konusu olduğunda. Bu tipler çok özenilmiş, cicili bicili, aşırı süslü şeylerden hoşlanırdı. Çağdaş sanat eserlerinin çoğunu da süslü püslü şeyler kategorisine koyan Jan Klåstad bunları acayip eleştirirdi. Opera ve baleye karşıydı. Kafiyesiz ve içeriği anlaşılamayan modern şiire de karşıydı, ama şiirin ne anlatmak istediğini anlayabildiği takdirde kafiyesiz oluşuna takılmayabilirdi. Ancak her şeyden çok çağdaş resim sanatına karşıydı. Onu modern resimden daha fazla çileden çıkaran başka şey yok gibiydi. İşçi sınıfına mensup kişilerde çağdaş resme karşı çok şiddetli ve anlaşılmaz bir nefret duygusu gözlemlemiş olan ben, Jan Klåstad’ının bu duygusuyla da yakından ilgileniyordum, bunun sonucunda bu konuda aramızda uzun konuşmalar geçiyordu. Jan Klåstad’ının modern resim sanatına karşı nefret ve önyargılarının gerçek bir sınıfsal nefretten kaynaklandığı sonucuna varmıştım. Çağdaş resimleri kendisinin hayatı algılama biçimine karşı bir alay unsuru olarak görüyordu, çünkü bir resimle arasında bağ kurabilmek, sevmek, sevmemek, kabul etmek, reddetmek, çok hoşlanmak ya da iğrenmek şeklinde tepki vermek gibi temel bir hakkı olduğunu varsayıyordu ve mo-

dern sanatın kitlelere seslenemeyişi ve anlaşılmazlığı nedeniyle bu hak onun elinden alınmış oluyordu. Bu da Jan Klåstad'yı müthiş öfkeliendiriyordu. Özellikle resimleri yaratan sanatçı ya da bu işleri bilen birileri tarafından “hayal gücünü kullanmaya” davet edildiği zamanlarda... Hayal gücü eksikliği miydi sanki onun bu resimlerin neyi anlattığını hiç mi hiç anlayamamasının nedeni? Jan Klåstad bunu kendine yapılmış bir hakaret addediyordu. Tamam, sanatçı eserini yaparken hayal gücünü kullanmış olabilirdi, iyi hoş da, nasıl olur da Jan Klåstad ile kendisinin aynı şeyleri hayal edebileceğini varsayardı? Sanatçının yaptığı resimlerden hiçbir şey anlamaması niçin Jan Klåstad'nın hayal gücünün eksik olduğunu gösterecekti? Jan Klåstad çağdaş resim sanatını duygusal bir ahmaklık olarak ele alır ve kendinden uzak tutardı. Ne var ki intikam saati yaklaşıyordu. Devrimden sonra (bu deyiimi çok sık kullanırdı) ressam Diriks'in şövaesinin tepesine dikilecek olan Jan Klåstad istediği şeylerin resmini yapmasını emredecekti ona. Elbette ki ressam Diriks gerçek hayattan alınmış insan figürlerini, iş yerlerindeki emekçileri, yeşil tarlaları, mavi gökyüzünü resmetmek zorunda olduğunu zannedebilirdi. Ama hayır. Jan Klåstad bambaşka bir görev verecekti ressamı. Mor renkli bir çubuk resmi yap ve bu çubuğu cart sarı renkli ve çizmeye benzer formdaki bir komodinin üzerine şöyle yanlamasına yatır, iyice cırtlak olsun sarısı. Cırtlak, daha da cırtlak sarı. Sonra çimenleri boya, deniz kırmızısı olsun çimenler, her bir çimeni ince ince, tek tek çiz ve her birinin tepesinden aşağıya birer İngiliz anahtarı sallandır. Ressam Diriks, Jan Klåstad'nın emirlerine itaat ederek tuhaf tuhaf figürler, renkler ve kompozisyonlar oluşturacaktı, Jan Klåstad bütün hayal gücünü kullanarak ressamı zorlayacaktı, perişan olan Diriks sonunda resme devam etmeyi reddedecek ve fırçasını elinden bırakarak ağlamaklı bir sesle “Ama bu nesneler gerçekte böyle değiller ki!” diye isyan edecekti. İşte o zaman intikam saati gelip çatmış olacak ve Jan Klåstad en kendini beğenmiş pozunu takınarak, “Elbette gerçekte böyleler. Gerçekler benim hayal gücümde böyle şekil buluyor. Resmini yap, ressam. O ince çubuğu mora boya” diyecekti.

İşte sözünü ettiğim gibi, ben yirmi beş yaşımıdayken bu emekçinin çömezi olmuştum. Onun Norveçli ressamı kendi garip hayal gücüne göre şekillenmiş birtakım eserler vermeye zorlama fantezisini anlamaya ve özümsemeye çalışıyordum. Jan Klåstad,

içine doğduğu ve kaderi olduğu için işçi sınıfını çok iyi tanıyordu ve ben de onun bu bilgisi doğrultusunda benim –nesnel olarak devrimci özellikler taşıyan– emekçi kitlelere bakışımı yönlendirmesine talip olmuştum. Elbette ki bu eğitim sürecinin ayrıntılarına girerek Jan Klåstad'nın bana neler anlattığını, benim de o güne dek anlayamadığım şeyleri birdenbire nasıl kavrayabildiğimi bu anlatıda dile getirecek değilim. Her ne kadar emekçi sınıfa karşı bende oluşan yeni bakış açısının ayrıntılarını anlatmanın eğlenceli olabileceğini düşünüyorsam da bu konuya da girmeyeceğim, zira edebiyat dünyasındaki tartışmaları bu ayrıntıların okurlarıma çok ağır geleceğini bilecek kadar yakından takip ediyorum. O nedenle de bu anlatıda, işçi sınıfının varlığını aslında okurlarıma anlatmak istediğim en asgari düzeyine indirecek kadar oportünist bir tutum içinde olacağım. İşte bu yüzden, Jan Klåstad'nın bana içyüzünü kavratmış iki büyük dersi –ki bu iki dersin, kendimi çok çaresiz hissettiğim anlarda “gerçekle yüzleşmek” diye isimlendirdiğim süreçte öğretmenim olan kişinin kimliğini son derece açık bir biçimde ortaya koyduğuna inanıyorum– ele almakla yetineceğim.

Birinci örnek, pornografi gibi çok banal bir konuda. Tartışmalarımız sırasında emekçilerin pornografiye çok meraklı olduğu, işyerlerinde böyle şeylerin dolaştırıldığı iddia edilirdi. Jan Klåstad buna şiddetle karşı çıkardı. Pornonun Smelteverket de dahil olmak üzere, ama sadece gece nöbetinde, fabrika kapılarından içeri girebildiğini kabul ediyordu. İşçilerin bu dergilerin sayfalarını uluorta karıştırdıklarını, hatta birbirleriyle paylaştıklarını ya da toplaşıp beraberce baktıklarını, kıs kıs gülerек dalga geçtiklerini de kabul ediyordu. Ancak olayın tamamen dışarıdan görünüşüydü bu. İçlerinden .mları tıraşlı çıplak kadınları seyretmenin kendilerini alçalttığını hissediyorlardı. “Tıraşlı .mlar” sözü Jan Klåstad'ya aitti, pornodan söz ederken hep bu sözü kullanırdı. Smelteverket’de porno bulundurulduğu yadsınamaz bir gerçektir, ama çok da fazla yoktu, son nefesini verene dek bunu savunabilirdi (“son nefesimi verene dek” de Jan Klåstad'ya ait bir sözdü). Ne var ki bu tip dergileri yayanlara zavallı gözüyle bakılıyordu. Gerçek buydu. Yayanlara zavallı gözüyle bakıldığına göre pornografinin işçi sınıfı tarafından kabul gördüğü söylenemezdi. Adı “.mları tıraşlı çıplak kadınların fotoğraflarına bakıyor ve bu dergileri başkalarına da gösteriyor”a çıkmış bir işçinin sendikanın işyeri temsilcisi seçildiği görülmüş

müydü? Hayır, katiyen. Emeğini satan hiçbir işçi bir zavallının ücret pazarlığı yapmak üzere kendi adına masaya oturmasına izin veremezdi. Jan Klåstad pornodan söz ederken beni çok şaşırttı. Müthiş ateşli konuşurdu. Pornonun bulunduğu ortamda bir yeri olmasını onun kadar onur kırıcı bulan, hakaret gibi algılayan başka hiç kimseye rastlamadım sanırım. Jan Klåstad'nın örnek bir şahsiyet ve aşırı tutucu bir adam olmaması göz önüne alındığında bu durum fazlasıyla şaşırtıcı geliyordu insana. Jan Klåstad ne utangaçtı ne de çekingen. Kadınlara ve kadınlardan söz etmeye bayılırdı, konuşmalarını belden aşağı benzetmelerle süslerdi. Doğrusunu isterseniz Jan Klåstad'ı kadınlara ait soyunma odasında gözünü düş kabinindeki deliğe ayarlamış röntgencilik yaparken görececek olsam hiç şaşırmazdım. Muhtemelen benim gördüğümü fark edince biraz afallardı önce, sonra çabucak kendine gelip, elini şöyle siz de buyurun gibisinden anahtar deliğine doğru uzatır ve "Bak" derdi. Nasıl manzara ama! Oysa pornografiden nefret ediyordu. Niçin? Anahtar deliğinden gerçek bir kadını gözetlemekle fotoğraflardaki çıplak kadınları gözetlemek arasındaki fark neydi? İlki aşağılayıcı bir şey sayılmıyordu, tam tersine zevkle yapılabilirdi. Bu ona başka şeyler yapmak için de fırsat verirdi. Örneğin Jan Klåstad sırf hava atabilmek üzere anahtar deliğinin bulunduğu kapının önünde durup bekleyebilirdi gerçek kadın dışarı çıksın diye. Capcanlı. Dergilerde çıplak kadın fotoğraflarına bakmaksa cansız bir şeydi. Gerçeğinin yerine ikame edilen bir şey. Bu yüzden o işçilerle alay edilebilir, o işçiler aşağılanabilirdi. Bak senin hayatın bu işte. Sen bir zavallısın. Pornodan zevk alan bir emekçi bozulmuş, dejenere olmuş, kölelik dönemi koşullarına düşmüş demekti ve oradan kalkması asla mümkün olamazdı. Porno dergilere bakan keyifli emekçileri düşünmek cansız bir yaşamı düşünmekle eşti, böyle bir hayat Jan Klåstad için imkânsızdı, bedeli ne olursa olsun bundan kaçmalı, uzaklaşmalıydı. İşçi sınıfının pornoya ihtiyaç duyduğunu söylemek, yüzlerine tükürüleceğini bilmelerine rağmen orada durup buna izin verenlerin yüzüne tükürmekle eşti. İşçi sınıfının pornoya ihtiyacı yoktu, yalnızca emekçi sınıfına mensup bazı bireyler, Allah selamet versin onlara, çeşitli nedenlerle pornoya ihtiyaç duyuyorlardı, ne var ki bu bireyler kendilerini işçi sınıfının dışına çıkarmışlardı, onlar iğdiş edilmiş kişilerdi, sendikal hareket çerçevesinde asla sendikanın işyeri temsilcisi seçilemezlerdi. Yazılı olmayan bir yasaydı bu.

Jan Klåstad bu yazılı olmayan yasa konusunun altını çiziyordu. Pornoyla işi olanlar seçilebilecek kişiler değildi. Yazılı olmayan bir yasaydı bu. Tıpkı grev kırıcılar gibi aşağılanırdı bu tipler, kendilerinden başka kimseye zararları dokunmadığı için yaşamaya hakları vardı, grev kırıcılardan farklı olarak bunlara acınırdı. Ancak seçilemezlerdi. Yazılı olmayan bir yasaydı bu.

Jan Klåstad'nın porno konusunu şiddetle ve hiç uzlaşmaya yanaşmayarak tartışması beni müthiş şaşırtıyordu. Pornoya kadın hakları adına karşı çıkmadığı apaçıktı. Tıpkı diğer argümanlarında olduğu gibi yalnızca işine geldiği zamanlarda bu jargona başvuruyordu. Aslında kendi adına, yani erkekler adına karşı çıkıyordu pornoya. Sanırım mesele bu dergiler ve dergilerdeki fotoğraflar veya bunlara bakanlar değildi, Jan Klåstad'nın derdi bu dergilerin onlara sunulmasıydı. Aşağılayıcı olan buydu. Apaçık hor görme ve hor görülmeye izin veren bazı emekçilerin varlığıydı aşağılayıcı olan. Jan Klåstad'nın pornoyla haşır neşir olan işçilere acıdığını sanmıyorum, onları aşağıladığını anlatırken başvurduğu bir jargondur bu yalnızca, şuna inanıyorum ki Jan Klåstad onlardan basbayağı nefret ediyordu.

Ustamı anlatırken değinmek istediğim ikinci ve son örnekse Jan Klåstad'nın öne sürmekten büyük zevk aldığı bir görüş. Bu görüşe göre emekçilerin çocuklarına duydukları sevgiyle burjuvaların çocuklarına duydukları sevgi arasında büyük fark vardı. Kıyas kabul etmeyen bir farktı bu, ateşle su, geceyle gündüz arasındaki fark gibiydi. Burjuvazi kendi çocuklarını seviyordu çünkü onlar burjuva çocuklarıydı. Onlar için en önemli husus burjuvalıktı, bu nedenle de büyüdüklerinde kendilerine benzer burjuvalar olabilmeleri için çocuklarının eğitime büyük özen gösteriyorlardı. Çocuklarını sevmelerinin önkoşulu budur, diye iddia ederdi Klåstad. Aslında çocuklarını umursamazlar bile, sevdikleri şey ait oldukları sınıf ve bu sınıfın parıltısıdır. Öncelikleri buradadır, çocukları yoldan çıkar ve burjuvazinin dışına düşerlerse ya da burjuva yasalarına aykırı hareket ederlerse onları bir daha görmek istemezler, reddeder ve hayatlarından çıkarırlar ve hatta unutulurlar bile, bunun çok örneği görülmüştür. Burjuvalar çocuklarını öpüp sevmelerine, yedirip içirip onlarla oyun oynamalarına, onlara pahalı spor malzemeleri satın almalarına, boş zamanlarını çocuklarını baleye, Alp disiplini ya da *cross-country* kayak yapmak veya at binmek üzere antren-

manlara götürmeye harcamalarına rağmen evlatlarına karşı hep soğuk bir hesapçılık içindedirler. Ama emekçiler böyle değildir, diye iddia ederdi Jan Klåstad. İşçiler çocuklarını burjuvalara oranla çok daha fazla severler, kendilerini hiç düşünmezler, onlar için her şeyi yapmaya hazırdırlar. Emekçi sınıfta çocuklar gerçekten korunur ve kollanır, onlar bir şekilde anne ve babalarına aittirler, ebeveynlerinin bedenlerinin bir uzantısıdırlar adeta. İşçilerin çoğu kendilerinden çok çocuklarını düşünür, hatta büyüyünce ne olacaklarını hiç hesaba katmaksızın düşünürler çocuklarını. Çocukları eğitimlerine devam edip yükselirse anne baba bundan gurur duyar ve kızlarının ya da oğullarının hayatı aracılığıyla kendi hayal ettikleri hayatı yaşar gibi olurlar, çocuklarının işçi olması durumundaysa onların kendileriyle aynı kaderi paylaşmasından gurur duyar, büyükanne, dede olacakları günü sabırsızlıkla beklerler, kendilerini hayata yakın, fabrikaya yakın hissederler. Emekçi sınıfın en önemli varlığı çocuklarıdır, bunu fark etmedin mi sen, diye sorardı Jan Klåstad.

Bunlara değinmemin nedeni Jan Klåstad'ın bu konuda sürekli fikir belirtmesiydi, en gözde mevzularından biriydi bu, ayrıca dogmalarından birisi olduğunu da hissetmiştim, bu dogma geçmiş deneyimlere dayanıyordu ve bunlar büyük olasılıkla kişisel deneyimlerdi. Örnek olarak, çocukları eleştirildiğinde kadın işçilerin çileden çıkmasını gösterirdi. Çocuğunun eleştirilmesine göz yuman tek bir kadın işçiye rastlamamıştı Jan Klåstad. Hiç rastlamamıştı. Çocukları eleştirme hakkı yalnızca onların, yani anne ve babanın elindeydi. İki işçi kadının kavgasına tanık olup olmadığımı sormuştu bana Jan Klåstad. Yüzleri hiddetten kıpkırmızı, uzun eteklerini kaldırıp paraşüt gibi yanlarına toplamış, birbirlerine saldırmaya hazır vaziyette... Jan Klåstad bu manzarayı gördüğünde kavgaya nedenini hemen anlıyordu. Çocuklardı mesele. Birinci kadın ikinci kadının çocuğunu suçlamıştı, ikinci kadın da cevaben önce suçlamaları reddetmiş, sonra ikinci kadının evladının tipini, karakterini ve hayatında onu bekleyen şeyleri şöyle kısaca bir sayıp dökmek zorunda hissetmişti kendini. Klåstad işçi sınıfının öğretmenlerden nefret ettiğini iddia ederken bunu nasıl açıklıyordu? Emekçilerin okula gitmek zorunda kalmasıyla değil elbette, yıllar önce yaptılar bu işi bitti, öğretmenleri affetmiş olmaları gerekir değil mi, yok hayır, zira öğretmenler evlatlarıyla ilgili olarak evlerine sürekli ikaz notları gönderirlerdi. Evlatlarına karne notları verirlerdi. Hal

ve gidişlerinden şikâyet ederlerdi. Çocukları uyduruk bir defteri ya da yırtık kalem çantasını evde unuttu diye eve ters ters uyarı mektupları yazarlardı. Cehenneme kadar yolu var öğretmenlerin, hiç kimse emekçileri evlere ikaz notları gönderen, çocuklarını devamlı düzelten öğretmenler kadar kırıp gücendirmemiştir; onlar işçilerin en değerli varlıkları olan evlatlarına bozuk ayarlarının düzeltilmesi gereken makine muamelesi ederler, ileride büyüyecek ama şimdilik küçük ve yumuşacık yaratıklar olduklarını görmezlikten gelirler, ah nasıl bu kadar taş kalpli olabilir şu öğretmenler? Yalnız, öğretmenin şikâyetinin yerine ulaşmasının hemen ardından pata küte girişir, bir güzel dayak atarlardı, dövülen öğretmenler değil çocuklardı elbette. Evet, emekçiler çocuklarını döverdi, akıllarını başlarına devşirsinler diye, öğrensinler diye, lanet olası dörtgöz öğretmenler tarafından eleştirilmesinler diye... Jan Klåstad'nın savına göre, kırılıp gücenen emekçiler çocuklarını döverdi, böyleydi bu işler.

Dört yıl kadar bir süre boyunca tamamen bağımlısı olduğum Jan Klåstad'nın belirgin özelliklerini böyle ifade edebilirim. O benim ustamdı. Ona büyük saygı besliyordum, hatta onu taklit ettiğimi de saklamaya çalışmayacağım. Onun gibi konuşmaya başladım. Jan Klåstad'nın konuşma tarzı çocukluğumda konuştuğum ama artık unuttuğum konuşma biçiminden çok da farklı değildi, ancak kaybolan dile duyduğum özlemde ziyade yeni bir şeylere heveslenmem nedeniyle onun konuşma dilini devralmıştım. Vurguyu birinci heceye yapıyordum. (Örneğin kütüphane yerine *kütüphane* diyordum, tanıştığım günlerde kütüphaneci olan eşim artık *kütüphaneci* olmuştu.) Eril sözcüklerin çoğulunda belirli tanımlık eki olarak “-ane” ekini kullanıyor, “*guttene*” yerine “*guttane*”, “*bilene*” yerine “*bilane*” diyordum. Eril sözcüklerin çoğulunda belirsiz tanımlık eki olarak “-ær” ekini getiriyor, “*gutter*” yerine “*guttær*”, “*biler*” yerine “*bilær*” diyordum. Zayıf fiillerin çekiminde “-a” ekine başvuruyor, “*kastet*”, “*hoppet*” yerine “*kasta*”, “*hoppa*” diyordum. Kalın “l” sesini kullanıyordum ve “*elv*” yerine “*ælv*”, “*elg*” yerine “*ælj*” çıkıyordu ağzımdan.¹³ Evet, bu anlatıda da Jan Klåstad'ya ve

13 O dönemde Norveç'te dili kurallara uygun konuşmayıp yerel ağızla konuşmak şeklinde –belirli tanımlık ekleriyle fiil çekim soneklerini farklı söylemek ve telaffuzda kalın “l” sesine başvurmak gibi– devrimci bir jargon geliştirilmişti. Standart sözcüklerle şiveli söylenen sözcükleri aynı cümlede kullanmak aslında tutarsızlık örneği olsa da –özellikle de kahramanımız öğretmen açısından– devrimciler tarafından tercih ediliyordu (ç. n.)

onun gibilere duyduğum saygı nedeniyle bu dilden bazı kalıntıları muhafaza ediyorum. İşte artık bu dili konuşmaya başlamıştım, ara sıra tökezliyor, kafasını gözünü yara yara Klåstad'nın dilini konuşmaya çalışıyordum, "guttene" ile "ælva"yı, "kastet" ile "bada"yı aynı cümle içinde kullanıyordum, bocaladığım anlarda Jan Klåstad'nın dili benim ölçütüm oluyordu. Evet Jan Klåstad'ya özgü pek çok deyim, sözcüğü, jargonu ve şablonu da benimsemiştim, daha önceleri dilime ve doğama aykırı gelen "høl i hue", "å drite mildt i", "ja, der kom pikken på bordet"¹⁴ gibi halk ağzına özgü betimleyici deyimleri rahatça kullanıyordum. Benliğimi Jan Klåstad'nın dilinin ve tüm özelliklerinin içine gizlemeye çalışıyordum. Jan Klåstad'nın gözleriyle görmeye, onun duyu organlarıyla duyumsamaya, dünyayı onun algıladığı gibi algılamaya gayret ediyordum. Jan Klåstad olsa bunu nasıl algıladı diye düşünüyor ve onun gibi yapmaya çalışıyordum. Burada olaya yoğun olarak ilgi duyduğum kısa bir dönemden söz etmiyorum, hayatımın dolu dolu tam dört yılını ben böyle geçirdim. Upuzun çıraklık yıllarımdı bunlar. Kişiliğimi dönüştürmek üzere kendimi ustama tamamen teslim etmiştim. Bu zaman zarfında bütün benliğimle ona itaat ettiğimi iddia edebilirim. Ona bir kez bile karşı çıkmadığım gibi her sözünü harfi harfine tekrarlar ve böyle yapmakla da kendimden çok hoşnut olurdum. Bana mantıksız gelen bir şey söylediğinde itiraz etmezdim, sessizce yutkunur, gidip kendi kendime tefekküre dalar ve sonunda onun bu düşüncelerini çok doğal görünecekleri bir sistem içine oturtacak bir yoruma ulaşırdım. Bütün bunları ve hatta daha da fazlasını Jan Klåstad bana kentin gerçek yüzünü, içinde tıpkı onun dolaştığı gibi dolaşabileceğim Larvik'i göstereceğini diye yapıyordum.

Sanırım bu sayede gerçek Larvik'in içine girdiğimi iddia edebilirim; Jan Klåstad yazılı olmayan ve aramızda asla sözü geçmeyen sözleşmedeki yükümlülüklerden kendi payına düşeni yerine getirmişti. İçinde barındırdığı sınıf mücadelesinin dinamikleriyle Larvik'in benim için gerçek, somut bir kent haline geldiğini iddia etmeye cesaret edebileceğimi sanıyorum. Ve yine şunu iddia etmeye cesaret edebilirim ki, Domus isimli süpermarketten içeri adımla-

14 Sözü geçen deyimler ve anlamları: "høl i hue" (kafada delik) "saçma, manyakça bir şey" anlamında; "å drite mildt i" (hafifçe içine sıçmak) "boş vermek" anlamında; "ja, der kom pikken på bordet" (işte .ik de masanın üstüne koyuldu) "gerçek yüzünü gösterdi", "işte gerçek ortaya çıktı" anlamında. (ç. n.)

mı attığımda görülen, çağdaş kapitalizme özgü bolluk ve refahın cazibesine kapılmaz, kapı aralıklarından içeri sızan ve kasalardaki emekçi kadınların içine işleyip onları romatizma eden soğuk hava cereyanını hissedirdim. Cuma akşamları paydos saatinde, keyiflerine göre geçirecekleri bütün bir hafta sonunun kendilerini beklediğini ve tatil gibi bir nimetin tadını çıkaracak kadar paraları olduğunu bilmenin verdiği mutlulukla Alfr. Andersen Makine ve Metal Fabrikası'nın kapısından dışarı çıkan emekçilerin sevincini, umutlarını ya da saatte elli kuruş zam için yürütülen toplu iş görüşmelerine bağladıkları umutlardan sonra uğradıkları hüsrani paylaşmayı başardığımı iddia etmeye de cesaret edebileceğimi sanıyorum. İşten zorunlu izne çıkarılmalar, iş akitlerinin feshi, iş yerlerinin kapanması gibi durumlarda duyulan kaygıları da –her ne kadar kapitalizmin asıl yüzünü ortaya koyan bu kaygılar gerçek sorumlulara yönetilmese, kapitalizme karşı ayaklanmaya sebep olmasa da– anlamayı öğrendim sanıyorum. Anladığımı zannettiğim bu tip şeyler elbette ki eyleme geçebilmek amacıyla gerçeği kavrayabilmenin önkoşulları arasındaydı.

Her ne kadar fiziksel olarak değişmemiş de olsa şimdilerde yaşadığım Larvik 1968 yılında çiçeği burnunda bir lise öğretmeni olarak geldiğim Larvik'ten tamamen farklı bir yerdi. Artık Larvik'i Vestfold ilinin uyuklayan bir kasabası gibi görmüyordum; Nannaraa Orman Arazileri ve İşletmeleri'nin sahibi kapitalist F. G. Treschow ile Bryn je Trikotaj Fabrikası'nın genel müdür yardımcısı Jakobsen Jr. tarafından yönetilen ve sosyal demokrasinin etkisindeki bir sanayi kentiydi. Şubat ayında kızıl bir kış güneşinde fabrika bacalarından gökyüzüne yükselen dumanların güzelliğine vurgun değildim artık, fabrika dumanı daha ziyade şöyle pratik şeyleri çağırıyordu: Parça başı ücret sistemi. Ücret ve maaşlarla ilgili sorular. Elkem-Rockwool fabrikasında iş güvenliği ombudsmanının karşılaştığı güçlükler (ombudsman yönetim tarafından hırpalanıyordu, işçiler tepki vermekte ağırkanlı davranıyor, kanser tehlikesi ve ömür boyu makinelere mahkûm olmaları gibi gerçekleri görmekten korkuyorlardı). Günlük hayatımda da Larvik Plastik Sanatçılar Birliği'nde açılacak sergilerden, Devlet Tiyatrosu'nda başlayacak yeni oyundan çok Soya Unu Fabrikası, Smelteverket, Fritzøe ve Bryn je gibi fabrikalardaki çalışma koşullarıyla ilgilenmeye başlamıştım; Soya Unu Fabrikası işçilerini yönetimin öne sürdüğü “yerel iş sözleşmeleri

çerçevesinde elde edilebilecek bir şeyler olmadığı” yolundaki iddiaları reddetmeye çağıran İKP(m-l) bildirilerini kaleme aldığı mı da burada gururla belirtmeliyim.

Larvik’i tanımayı öğrendim. Bundan kastım Larvik’i sadece coğrafi açıdan, yani Dr. Holms Caddesi’ndeki, Lovisenlund civarındaki genel müdür villalarını, Utsiktsveien, Herregårdsveien, Øvre Bøkelivei gibi sokaklardaki armatör villalarını, Østre Halsen ve Stavern tarafındaki zengin mahallelerini, karşı yakada yer alan Torsstrand ve Langestrand ile Larvik dışında yer alan yeni bölgelerdeki işçi semtlerini ve mağazaları, ofisleri, bankalarıyla ortak bir alan olarak arada kalan inişli yokuşlu kasaba merkezini tanımış olmam değil... Kasabanın emekçilerin bilincine kazınmış olan iç hayatını da tanıdım. Örneğin sabahın erken saatlerinde Larvik fiyordu kıyısında kayaların üstünden ya da kendi kayığından taptaze uskumru ve mezigit tutmak. Balık avı. Balıkçı takımları. Kasaba o büyük balığın hayaliyle çalkalanırdı, balık geceleri işçilerin rüyalarına girip yüzer, takıldığı oltanın ucunda kıvrır kıvrır kıvrır, koca gövdesiyle kamışın ucunda gerilmiş çelik levha gibi sallanırdı rüyaların boşluğunda. Öncelikle de Fram ve Larvik Jimnastik Kulübü. Larvik Jimnastik Kulübü kasabanın gizli hayatı, Lovisenlund da onun arenasıydı. Bir yıl ikinci kümede, ertesi yıl üçüncü kümede, sürekli yer değiştiren –ah nasıl bir çöküş!– günümüzün Jimnastik Kulübü’yle alakası yoktu onların. 1950’li yılların Jimnastik Kulübü! Kulübün efsane takımı, Gunnar Thoresen’in, Reidar Sundby’nün, Per Ljostveit’in, Harry Boye Karlsen’in, Olaf Førli’nin, Svarten Hansen’in, Markus Borgersen’in ve ismini unuttuğum orta sahadaki o uzun adamın takımı... Esasında Larvik halkı bir çöküş dönemi yaşıyordu. İyimser bir havanın hâkim olduğu o 1970’li yıllarda geçmiş, altın çağı özlüyorlardı. Evet, bir çöküş devri yaşıanıyordu, lakin bir gün mutlaka ama mutlaka 1950’lerdeki seviyelerine yükseleceklerdi. Ama ne zaman? Larvik’teki en büyük soru buydu. Ne zaman? Ait oldukları seviyeye ne zaman yükselecekler ve halk sırtı dimdik, çevik adımlarla Lovisenlund sahasına ne zaman gidecek, dopdolu alanda söylenen kulüp marşı ne zaman tüm Norveç’te bir zafer çığlığı olarak yankılanacaktı? Larvik dibe vurmuştu, dünyaca üne kavuşmuş ne kadar buz patencimiz olursa olsun kasabanın üzerine sinmiş o mağlubiyet havası engellenemezdi, Larvik Jimnastik Kulübü dibe vurmuştu ve ister inanın ister inanmayın kasaba halkı bunun izini

taşıyordu, Larviklilerin ruhlarının derinlerinde bir depresyon, bir avutulamama hali vardı. O yıllarda E-18 otoyolu kasabanın dışından geçmek üzere düzenleniyordu, aslında mesele burada kent içi trafiğini hafifletmek de olsa bu çalışma sembolik bir anlam kazanmıştı: Zaman Larvik'in içine uğramadan çevresinden geçip gidecek, Larvik unutulacak, çukurdaki, üçüncü ligdeki yerinde kendi başına bırakılmış olacaktı.

İşte devrimci bir lise öğretmeni olarak bu kasabada dolaşıyor, Jan Klåstad'nın dilini kafasını gözünü yara yara konuşuyor, hayatı onun gözüyle görmek, onun gibi düşünmek, onun gibi hissetmek için büyük çaba harcıyordum. Uyanmış ve yepyeni bir Larvik'e açmıştım gözlerimi, daha önce belirttiğim gibi güçlü sosyal demokrat temelleri olan bir sanayi kasabasıydı Larvik, avutulması güç halkı daha zengin bir kolektif yaşama dair boş hayaller kurardı. Benim ilgi alanımsa fabrika kapılarının gerisinde, makinelerin yanı başında yaşanan hayatlardı. Erkeği ve kadını yaratan şeylerdi. Varoluş sürecinde değişimi mümkün kılan halkaydı. Hayatımdaki en önemli şey emekçilerin ruhunu ele geçirmek üzere verilen mücadeleydi. Alfr. Andersen Makine ve Metal Fabrikası'nda çalışan 300 kişi, Smelteverket'nin 300 işçisi, Brynje Trikotaj Fabrikası'nın 90 kadın emekçisi, Elkem-Rockwool fabrikasından 85, ESAB'dan kadınlı erkekli 150, Farris'ten 50, Soya Unu Fabrikası'ndan 70, Press-Støp'ten 50, Treschow-Fritzøe'den 800, Vefi'den 120, Norgas'tan 160, Ludvig Isachsens Makine ve Metal Fabrikası'ndan 50 erkek 2 kadın işçi. Mücadele bu insanlar içindi. İşçi sınıfı hareketinde iki kanat vardı, sınıflar arası işbirliğini öngören sosyal demokratlar bir tarafta, devrimci, komünist mücadele yanlıları diğer taraftaydı. Ben bu mücadeleye daha önce anlattığım tipik özelliklerimle karışmıştım. Mücadelenin pek de önemli sonuçlar vermediğini söyleyebileceğimi zannediyorum. Büyük ilerlemeler kaydetmedik. Bununla birlikte o yıllarımı verimli yıllar olarak kabul ediyorum. Bence, arzu edilen sonuçları vermemekle birlikte, yalnızca orada varlık göstermemiz kendi başına önemli bir kazanımdı. Ortaya bir alternatif koymuş, mücadeleyi başlatmış, mümkün olabiliri temsilen orada hazır bulunmuştuk. Bu yılları kişisel açıdan verimli yıllar olarak kabul ediyorum. Eskiden bildiklerime oranla daha cazip yeni bağlamlar içine girmiştim, önceleri Jan Klåstad'nın çömezi, daha sonra onun bir ürünü olarak yaşadığım hayat tıka basa gerçeklerle doluydu,

ilgi alanım işçi sınıfının ilgi alanıyla birebir örtüşüyordu, böylelikle kasaba gerçek bir yer olmuştu benim için. Fabrikaları tanıyor, her birinde yaşanan sorunları gayet iyi biliyordum, Alfr. Andersen'deki parça başı ücret sistemi, Fritzøe'de gündüz mesaisi yapanlarla gece mesaisi yapanlar arasındaki ayrılıklar gibi konuları tartışabiliyordum. Sendika toplantılarında neler olup bittiğini biliyor, bu toplantıların yapıldığı mekânları, kasabanın (ve tüm Norveç'in) sendika başkanlarını tanıyordum, onların isimlerine tıpkı eskiden ülkenin tarih profesörleri ve doçentlerinin isimlerine olduğum kadar aşinaydım, hatta sendikacıların bazılarının yüzlerini, ne tip insanlar olduklarını biliyordum, hatta aralarından bazılarına dair epey dedikodu dinlemişliğim de vardı. Ne var ki gerçek bir işçi değildim, olsa olsa kaderi ve makinelerle üretime bağlı hayatı haric olmak üzere bir emekçi tipini taklit ediyordum. Taklit yoluyla olmak istediğim insan olmuştum, işçi sınıfının maymunuydum, gerçek Larvik'in orta yerinde...

İşçi sınıfının maymunu olan ben kendimi Larvik Lisesi'nde kürsüye zincirlenmiş bir lise öğretmeni olarak buluyordum. Ama yeni tür bir entelektüel olmayı hayal ediyordum. Kolunun altında kompozisyon dersi ev ödevleri dosyası taşıyan Jan Klåstad olmayı hayal ediyordum, parmakları tebeşir tozu kaplı Jan Klåstad, gözünde gözlük, kafasının içinde kalın kitaplar olan Jan Klåstad. Ne var ki kürsüde zincirli bir öğretmendim. Ayak bileklerime vurulmuş zincirlerle ders veriyordum; işçi sınıfının maymunu her istediğini söylemekte özgür değildi. Gerçekleri öğrencilerime dikkatle ve dolambaçlı yollarla hissettirmeye çalışıyordum. ABD hakkında tek bir kötü söz söylemediğime yemin ederim. Ne var ki olgusal gerçekleri gösteriyor, farklı açılardan ele alarak lehine ve aleyhine argümanlar eşliğinde sunuyor, sonuç çıkarmayı öğrencilere bırakıyordum. Kendim ABD hakkında tek bir fena söz söylemeyi reddediyordum. Bu bağlamda karşıma sık sık fırsatlar çıkıyordu elbet, öğrenciler dünya görüşümü bildiklerinden beni ABD hakkında olumsuz sözler söylemeye kışkırtıyorlardı ama bunu kesinlikle reddediyordum, "özgür" olmadığımı biliyordum, ABD hakkında tek bir kötü söz söyleyemezdim, tek yapabildiğim emekçi sınıfın çocukları kendi konuştukları dilin kürsü seviyesine yükseldiğini görüp mutlu olsunlar diye kafasını gözünü yara yara işçi sınıfının diliyle ders anlatmaktı, bu da diğer grup, yani muhbirler için daha

da utanç verici bir durumdu. Her ne kadar iki farklı sınıftan geliyor olsalar da öğrencilerime doğdukları kasabadaki sınıfsal ilişkilerden söz edemezdim, susmalıyım, tek yapabildiğim yeni öğrendiğim dil aracılığıyla ima etmektir. Lise öğretmenini olarak, muhbirler fark edemesin diye, yaptığım her mantıklı şeyi gizli yapıyordum. Çok göz önündeydim, bu nedenle de ABD hakkında fena bir kelime kullanmayı, Norveç'in sınıflı bir toplum olup olmadığı yolunda görüş bildirmeyi, sosyalizmin emekçi sınıfın gurur duyduğu nihai bir hedef olduğunu ve buna benzer pek çok şeyi söylemeyi reddediyordum. Ancak hiç kimse bir lise öğretmenini olgusal gerçekleri farklı açılardan göstermekten alıkoyamazdı, Norveç Dili ve Edebiyatı dersinde 1905¹⁵ konusunu anlatıp, her ne kadar şiir kitabının ismi *Grev* olsa da ünlü milliyetçi şair Per Sivle'den bir şiir okumasını, okuduğu kitabın iki farklı açıdan yorumlanabileceğine dikkat çekmesini, karşı görüşten pasajları da ele almasını kimse engelleyemezdi ve yine buna paralel olarak, öğretmenin 1970'li yıllardaki bir grevden söz ederek Tor Obrestad tarafından edebiyata kazandırılmış *Sauda'da Grev!* isimli romanı incelemesine de kimse bir şey diyemezdi, oldukça tek yanlı olduğu iddia edilebilirse de kitap Yeni Norveççe¹⁶ yazılmış olduğundan Norveç eğitim ilkelelerinin öngördüğü iki resmi dilden de örnekler sunma şartına uyuyordu, ayrıca öğretmen kendine ait bir görüş bildirmeyip iki tarafın fikirlerini ortaya koymuş ve bunu yaparken de Vestfold şivesiyle konuşmuş ve hatta "Benim bir görüşüm yok" diyerek gülümsemişti, bu nedenle de hiç kimse bu öğretmene bir şey yapamazdı. İşte yeni tip entelektüel bir öğretmen olmak, burjuvaziye karşı, kendisine maaş verenlere karşı emekçi sınıfın yandaşı Norveçli bir öğretmen olmak böyle bir şeydi. Yapabileceği şeylerle yapmasına izin verilen şeyler arasında büyük bir uçurum vardı, bu da uzun dönemde hiç

15 1814 yılından beri devam eden İsveç-Norveç Birliği'nin son bulduğu, Norveç'in bağımsızlığını kazandığı tarih. (ç. n.)

16 Norveç'te Bokmål (Kitap Dili) ve Nynorsk (Yeni Norveççe) olmak üzere iki resmi yazı dili vardır. Bokmål Dancadan gelen Riksmål'un yeniden düzenlenmiş halidir. Norveç'in Danimarka Krallığı'nın bir eyaleti olduğu dönemde Norveç'te elitlerin dili Dancaydı, bu dil Riksmål olarak isimlendirilirdi; uzun yıllar Dancanın tıpatıp aynısı olan Riksmål 1907'den sonra reformlardan geçti ve 1929'da Bokmål ismini aldı. Nynorsk ise Norveç'te konuşulan farklı ağızların 1929'da birleştirilerek standart hale getirilmesiyle oluşmuştur. 1970'li yıllarda şiveli konuşmak ve Yeni Norveççe yazmak ilericiler arasında olmazsa olmaz bir koşul olarak görülmüştür. (ç. n.)

tatmin edici değildi. Aslında gizlenme oyununun kendisi, yani muhbirleri, burjuva veletlerini açık açık kandırmak, hem de kandırıldıklarını bilmelerine rağmen kandırmak ve onların buna karşı bir şey yapamamaları insanı biraz tatmin edebilirdi, ne var ki benim için burada söz konusu olan duygu tatminsizlikti.

Diğer bir konu da metamorfoz projemin bir bedelinin olmasıydı. Kendimi doğal olmayan bir şeye dönüştürdüğüm için ve köklerim dönüştüğüm şeyde olmadığı için bölünmüş bir kişilik haline gelmişim. Yeni tip entelektüel olmak, emekçi sınıfın entelektüeli olmak benim için Norveç'teki toplumsal koşullar nedeniyle imkânsızdı, şunu da eklemeliyim ki komünist olmama engel başka şeyler de vardı, inatçı kişiliğimin yanı sıra aktif siyaset bağlamında (bildiri yazmak ya da katkıda bulunmak dışında) kapı kapı dolaşıp propaganda, ajitasyon yapma yeteneğim sıfırdı. İlaveten işçi sınıfının maymunu olmak gibi kişiliği bölünmüş bir pozisyondaydım. Bütün bunlar benim son derece kendine özgü bir insan haline gelmemi sağladı, köklerime ve fitratıma dayanmayan yapay bir kişiliğe dönüşmüştüm ve bu geçiş sürecini eski ruhumun karanlığıyla bir arada yaşıyordum.

Bütün bu süreç içinde evli ve çocuklu bir insan olduğum da unutulmasın. Eşim Lise açısından bu yılları benimle geçirmek kolay olmamıştır. Hayatı bir başkasıyla paylaşmak kendi başına bir zorlukken, bir de metamorfoz geçiren bir insanla yaşamak zaman zaman büyük güçlükler arz edebilir. Ne var ki Lise çok ender şikâyet ederdi. Bir tek konuştuğum dile tepki göstermişti, bu meseleye epey canı sıkılmıştı, bu dili tutarsız ve çelişkili bir biçimde kullanmamın yanı sıra bir çeşit halkçı taklidi yapıyor olmamdan hoşlanmıyordu. Son tahlilde sevmiyordu işte, kitabı bir dili tercih ederdi, doğasına daha uygundu bu. Çok sık olmamakla birlikte zaman zaman Lise'nin dilimi eleştirmesine çok öfkeli tepkiler verdiğimi hatırlıyorum. Yaptığı eleştiriler, Lise'nin içimde olup bitenlerden hiçbir şey anlamadığının açık ve çarpıcı bir ifadesi olduğundan beni çok incitiyordu.

Bilincimdeki bu bölünmüşlük halini konunun doğası gereği Jan Klåstad'ya anlatamazdım, zaten aramızda yakın bir dostluk da oluşmamıştı. O bana "öğretmen" derdi ve sözünü ettiğim gibi aramızdaki sözleşmeyi de hiç dile getirmezdik. Ne var ki başka bir yoldaşla, Werner Ludal ile aramızda bir yakınlık kuruldu. Bu

anlatıda ondan söz etmeye bir süre ara verdimse de bu onu unuttuğum şeklinde anlaşılmasın. Tam tersine, Werner’le komünist harekete adımımı attığım ilk günlerde, 1970 yılının sonbaharının sonlarına doğru tekrar karşılaştım. Öğrencim olduğu dönemlerde bu yoldaşlık ilişkisini sorunlu buluyordum, ayrıca liseye devam ettiği sürece on sekiz on dokuz yaşlarındaki bu gencin yanında kendimi mahcup ve cesaretsiz hissediyordum. 1971 ilkbaharında Werner lise diplomasını alınca –ayrıca notları da fevkalade iyiydi– engellerim ortadan kalkmış oldu ve ilişkimiz dostluğa dönüştü. Geriye dönüp o günlere baktığımda yoldaşlar arasında en iyi ilişkiyi kurduğum, en fazla yakınlaştığım kişinin Werner olduğu hiç şüphe götürmez. Ruhumun karanlıklarında kalan konuları Werner’le konuşabiliyordum ve şaşırarak fark ediyordum ki o beni anlıyor ve bana “revizyonist”, “Larvikli Kruşçev” gibi hakaretler savurmuyordu. Ancak Parti toplantılarında Werner o sempatik ve açıkkalpli delikanlıdan çok farklı bir duruş sergiliyordu. Toplantılarda gayet fanatikti. Hatalı görüşleri olan yoldaşları yaftalamakta aramızda onun kadar heveslisi yoktu diyebilirim. Küçük burjuva ve revizyonist gibi kelimeleri sık sık kullanmaktan kaçınmaz ve tartışmalarda öylesine acımasız, öylesine saldırgan davranırdı ki zaman zaman yoldaşlarına böylesine uzlaşmasız saldırılarda bulunduğu için özeleştirî yapması istenirdi. Ama bana karşı inanılmaz derecede hoşgörülüydü. Gözlerimi açmış olmaktan dolayı beni “kendisine ait” görüyordu muhtemelen. Bilemiyorum ama, benim de Larvikli yoldaşlar arasında en gaddar tip olan birini kendime dost seçmeme hayret edilebilir diye düşünüyorum.

Werner’le aramızda samimi bir ilişki oluşmuştu. Evet, hiç te reddütsüz bunu sıcak bir dostluk olarak nitelendirebilirim. Fakat maalesef bunu izleyen yıllarda Werner Larvik’ten ayrılacaktı. 1972 yılında askerliğini yaptı, 1973 baharında Elkem-Rockwool’da işe girmesinin ardından pek çoğumuzu hayrete düşürecek bir karar aldı ve Trondheim şehrindeki üniversiteye, NTH’ye¹⁷ başladı. Mühendis olacaktı. Werner böylesi planlar yaptığından bize hiç söz etmemişti, hatta lisede onun öğretmenliğini yapmış biri olarak bunun hayalini kurduğunun bile farkında değildim. Ne var ki bunu düşünmüş ve hazırlanmış olmalıydı, özellikle de okulu ciddiye alıp notlarını

17 Norges Tekniske Høyskole: Norveç Teknik Üniversitesi. (ç. n.)

yüksek tutması içinde mühendis olma hayalleri taşıdığını gösteriyordu. Düşününce Werner'in bu hayallerini birisiyle paylaşmış olma ihtimali belirdi kafamda, birden Larvik Lisesi koridorlarında karşılaştığım annesinin ettiği dualar ve evladının iyi bir öğrenci olduğu konusunda yaptığı ikna edici konuşmalar geldi aklıma, evet evet, Werner mühendislik hayalini annesiyle paylaşmış olmalıydı. Burada şunu da eklemeliyim ki Werner çocukluğuna dair bazı şeyleri benimle paylaşmıştı, bunlar da onun mühendislik hayalleri kurmasını çok doğal kılıyordu, ancak bu konuyu sizlere ilerleyen sayfalarda anlatmayı düşünüyorum. Şimdilik Werner gitti diyelim ve bundan böyle Werner Ludal'ın liderlik yeteneğinden Trondheim kentinin yararlanacağını varsayalım. Tabii yaz ayları hariç. Yaz aylarında Werner Larvik'e geri döner ve Elkem-Rockwool fabrikasında geçici olarak çalışırdı, her ne kadar yaz ayları çabucak geçse de ve yaz dönemi devrimci eylemler açısından ideal bir zaman olmasa da, onun Larvik'teki varlığının bizim çalışmalarımıza güç kattığını söyleyebilirim.

Ama bu yaz ayları Werner'le dostluğumu pekiştirmek açısından bana çok yararlı oldu. Az önce de belirttiğim gibi siyasi hareket yaz aylarında pek canlı değildi ve bize dinlenme imkânı veriyordu. Ailemizle tatil yapabiliyorduk, bir de Rød Front¹⁸ tarafından düzenlenen yaz kampı vardı. Kamp dinlenme, denize girme, tatilin keyfini çıkarma demekti. Burada sık sık Werner'le karşılaştım, kişisel sohbetlerimizde önyargıdan arınmış bir şekilde birbirimize düşüncelerimizi anlatırdık. Özellikle Werner'le Bøkeskogen Ormanı'na yaptığımız gezintileri hatırlıyorum. O günlerden birinde üç yaşlarındaki oğlum Thomas'ın yarı yatar yarı oturur vaziyette içinde bulunduğu çocuk arabasını itiyordum. Günlerden pazardı, hep pazar günleri giderdik Bøkeskogen Ormanı'na. Karım bu fotoğrafın neresindeydi tam hatırlayamıyorum, muhtemelen Oslo'ya ailesinin yanına gitmişti, ama Thomas'ı niçin götürmemiştii bilemiyorum. Bøkeskogen Ormanı, yeşillikler içinde... İnsanlar patikalarda geziniyor, piknik yapanlar o ünlü huş ağaçlarının altında çimenlerde oturmuş yanlarında getirdikleri sandviçleri yiyorlardı.

18 Rød Front (Kızıl Cephe): Oslo Üniversitesi öğrencileri arasında örgütlenen Maoist (m-l) cephe. 1976 yılında Det Norske Studentersamfund isimli öğrenci birliğinde yönetim kurulunda çoğunluğu darbeyle ele geçirdikleri ve on yıl yönetimde kaldıkları kaydedilmiştir. (ç. n.)

Ceketlerini omuzlarına atmış, gömlek kollarını sıvamış erkekler. Yazlık elbiseler içinde kadınlar. Ayaklarda sandaletler. Werner'le yan yana yürüyor ve önemli konulardan söz ediyorduk, bu konuşma sırasında içimdeki çatışmaları, gerilimi dile getirdiğim de oluyordu. Şimdi geriye baktığımda o günlerde Werner ben ve minik oğlumla ormanda gezinmek yerine başka şeyler yapmalıydı diye düşünüyorum. Örneğin kız arkadaşıyla beraber olmalıydı. Ne var ki Werner genç kızların gözdesi bir erkek değildi. Komünistliğini ortaya koymadığı zamanlarda kadınlara karşı ürkek ve çekingen davranırdı. Pek dikkat çeken bir tip değildi, utangaçlığı nedeniyle sakar, beceriksiz izlenimi verirdi. Acaba "özelde" onlara ne söyleyeceğini bilemiyor muydu? Kadınlara nasıl davranacağını bilmiyor, muhtemelen özel duyguları tanımıyordu. Lisedeyken kızların gözleminin onun üzerinde olduğunu fark etmiştim, hatta bazıları açık açık asılmıştı bile, ama bu durum Werner'i pek memnun etmezdi, hatta tam tersine kızı başından savana ve rahat bir soluk alana dek, yani bir iki saniyeliğine utangaç ve beceriksizce davranışlar sergilerdi. Olgunlaştıkça bu açıdan pek de değişmediğini gözlemliyordum, mühendislik öğrencisi de olsa hâlâ kadınlara karşı çekingen ve beceriksizdi. İşte şimdi birlikte Bøkeskogen Ormanı'nda yürüyorduk, mevsim yaz, günlerden pazardı. Yan yanaydık ve heyecanlı bir konuşmaya dalmıştık, minik oğlum ya çocuk arabasındaydı ya da etrafta koşturuyordu.

Sanırım 1974 yılının yazıydı. Ben komünist harekete katılabildiğim dört yıl olmuştu. Dolu dolu geçen dört yıl. Hayatımın yönü değişmişti. Eskiye göre çok daha farklı düşünüyordum. Önceleri yapabileceğimi hayal bile edemediğim şeyleri yapıyordum artık. Komünist olmuştum. Dış görünüşüm itibariyle başarılı bir komünisttim. İç dünyamdaki sancıları nasılsa kimse göremiyordu, belki hissedenler olmuştur ama ancak Werner'le konuşabiliyordum bunları. Görevlerimi harfiyen yerine getiriyordum. Ve o gün vicdanım rahat bir şekilde minik oğlum ve dostum Werner'le pazar gezintisine çıkmıştım. Werner'e, kendimi yaratılışıma aykırı bir hayat yaşamaya zorladığımı anlatıyordum. Kendi başına düşüncelere dalarak yaşayan yalnız bir insan olan bana ajitatör, kapı kapı gezen satıcı, Rød Valgallianse'nin¹⁹ seçim kampanyası başkanı ve hatta sözcüsü

19 Kızıl Seçim İttifakı. (ç. n.)

gibi görevler verilmişti. Bu görevler arasında en iyi yaptığım sözcü-
lüktü, sınıfta kürsüde konuşmaya alıştım ne de olsa. Kürsünün
yakınında olamamak yaratılışıma aykırı geliyor, demiştim Werner'e.
Ben öğretmenim, kapı kapı gezen satıcı değilim. Düşünmeyi ey-
leme tercih ederim. Ancak beni harekete geçiren itici güç eyleme
duyulan ihtiyaç, yani değiştirme gereksinimiydi. İşte bir paradoks.
Bu durum özel hayatımı da değiştirmişti, öyle ki özel hayatım bana
çok tuhaf geliyordu. Hayalimde idealize ettiğim şeylere delice kafayı
takmıştım. Seyahat acentelerinden broşürler alıyor, bu broşürlerin
her sayfasını tek tek okuyor, fotoğrafları inceliyordum. Fotoğraflara
bayılıyordum. Kumsallar, mutlu insanlar, masmavi deniz, güneş,
bunlara bakmaya doyamıyordum. Şu ya da bu seyahati seçerse-
niz şöyle şöyle şeyler sizleri bekliyor tarzındaki betimlemelere
bile bayılıyordum. Tjæreborg, Saga ya da Vingreiser ile İspanya'ya,
Yunanistan'a, Fas'a, Yugoslavya'ya, Mayorka'ya, Kanarya Adaları'na
gittiğim takdirde ne gibi şeyler deneyimleyecektim, işte bunları
okumaktan büyük zevk alıyordum. Eşim Lise'ye de bu broşürleri
gösteriyordum ve yaz tatillerimizi nasıl geçireceğimize dair hayaller
kuruyorduk. Franco rejiminin İspanyası'na, cunta Yunanistanı'na
gidecektik yani. Bu ideal yerlerin zevküsefasını sürecektik. Ne var
ki bu ülkelere seyahat edemedik. Hep bir şeyler çıktı. Ama o altın
kumlu sahiller. Nefis yiyecekler. Rıhtımda aylak aylak gezinmek, ısı-
lık çalmak. Tasasız bir hayat, çelişkilerden uzak dört başı mamur bir
tatil, bu benim için bir takıntı olmuştu. Özel hayatımdaki en önemli
şeydi. Özel hayatımda anlamı olan tek şey buydu. Hayatımda, yani
özel hayatımda, idealize ettiğim şeylere, tasa vermeyen şeylere, ger-
çekdışı şeylere odaklanmıştım. Artık kendimi umursamıyordum.
Hayat benim hayatım olmaktan çıkmıştı, terk edilmiş bir hayattı.
Ancak kendi yaratılışıma aykırı eylemler yaparken orada bulun-
yor, o ânı yaşıyordum. Lisedeki eski öğrencim, şimdilerde NTH'de
mühendislik okuyan Werner'le o kadar yakın dost olmuşum ki bu
tip düşüncelerimi mahcup olmaksızın ona açabiliyordum, onunla
yaptığım söyleşilerde içimdeki bu derin boşluğa yaklaşıyordum, bu
derin boşluktan yakınmıyordum, kişiliğimin arka planı olarak orada
bulunmasının zorunluluğunu kabul ediyordum ve bu konuda bir
şey yapmak gelmiyordu elimden, sadece konuşmaya, Bøkeskogen
Ormanı'nda patikalardaki yürüyüşlerimizde minik oğlum kâh ço-
cuk arabasında oturur kâh koştururken dostumla bunu konuşmaya

müthiş ihtiyaç duyuyordum. Werner'in bu derin analizlerime nasıl cevaplar verdiğini hatırlamıyorum, muhtemelen sadece başını sallıyor ve konuşmamı sürdürmeme izin veriyordu, bu sorunu nasıl çözebileceğime dair öneriler getirdiğini hatırlamıyorum, bana öyle geliyor ki o da tıpkı benim gibi düşünüyordu ve Norveçli entelektüel bir devrimcinin bu çelişkiler içinde yaşayıp gitmesinin normal olduğu kanısındaydı. Yine de bunları konuşabilmek nasıl da iyi geliyordu, bunları konuşabilecek bir dosta sahip olmak ne büyük mutluluktur. Bu nedenle Trondheim'e okuduğu yüksekokula dönen Werner'i çok özlediğimi itiraf etmek zorundayım.

1974 yılının Ağustos ayında doktor Nina Skåtøy zorunlu hizmetini yapmak üzere Larvik Hastanesi'ne geldi. 26 yaşında, Oslo Üniversitesi'nden yeni mezun olmuş bir tıp doktoru ve Parti üyesiydi. Onunla ilk kez Larvik yöresinde bir yerde yapılan bir Parti toplantısında karşılaştık, her zamanki gibi toplantılara geliş gidiş özel prosedürler uyarınca yapılıyor, toplantı mekânının (bir üyenin evinin salonu) perdeleri sıkı sıkı kapatılıyor, kod adlar kullanılıyordu. Bu nedenle onunla ilk karşılaştığımda gerçek adını bilmiyordum. Ne var ki gerçek kısa zamanda yayıldı ve birkaç gün içinde kadın doktor "Hilde"nin asıl isminin Nina Skåtøy olduğunu öğrendim. İlk dikkatimi çeken şey, hekim olmasına karşın sigara içmesiydi. Filtreli sigara içiyordu, yüzünde kafası pek karışıkmiş gibi bir ifadeyle sigarayı dudaklarına sıkıştırıyor, çakmakla yakıyor, içine çektikten sonra dumanı halkalar şeklinde dışarı üflüyordu. Hareketimizdeki diğer bütün kadınlar gibi çok sade giyiniyordu. O gün blucin ve ütülü bir gömlek giymişti. Üzerindeki tek takı ütülü gömleğinin göğsüne iliştirdiği "Zafer FNL'nin olacak" rozetiydi. Çevresini sarmış ve o zamanlar henüz tanımadığı on iki ila on dört kişiye kişisel siyasi özgeçmişini anlatıyordu; Kadroların Değerlendirilmesi adı verilen bu toplantının amacı üyenin kendisi hakkında geniş bir çerçeve içine yerleştireceği nesnel bilgiler vermesiydi, buna ek olarak üyenin günlük hayatını ve devrimci çalışmalarını yakından ilgilendiren her şey, hiçbir ayrıntı atlanmaksızın ve ruhunun derinliklerindeki en karanlık noktaları gün yüzüne çıkaracak şekilde, kamunun, yani etrafındaki on iki ila on dört yabancının gözleri önüne serilecekti.

Burjuva bir aileden geliyorum, diye söze başladı "Hilde", yani asıl ismiyle Nina Skåtøy. Babam tıp profesörüdür, Oslo'nun batı

yakasında, sık bir semtte büyüdüm. Bu, gelecek vaat eden bir açılıştı, ne var ki bizde âdet olduğu ve beklendiği üzere çocukluğunu geçirdiği koşullara otopsi yapıp bunları delik deşik edecek yerde evi ve ailesiyle ilgili müthiş övücü ifadeler kullandı. Ailesi ona özgürce gelişme imkânı tanımıştı. Evde çok az miktarda baskı gördüğünü belirtse de, genelde baskıya direnmesi, kimsenin ona üstünlük taslamasına, onu yönetmesine ve ezmesine izin vermemesi öğretilmişti ona. Kendi değerinin çiğnenemez olduğunu daima ortaya koyması söylenmişti ona. Bundan memnuniyet duyuyordu, zira bu yetiştirme tarzı Komünist Parti'nin saflarına katılmasını kolaylaştırmıştı. Ayrıca bu durum onu burjuva sınıfından gelen diğer yoldaşlarının deneyimlediği “baskı görmüşlük psikolojisi”nin ağır etkisinde kalmaktan kurtarmıştı, bunun Parti için bir kazanç olduğunu düşünüyordu.

Sonra, bu kadar övme cesaretinde bulunduğu ailesiyle bağlantısının nasıl koptuğunu anlatmaya geçti. Öyle görünüyordu ki Nina Skåtøy hayata başlarken sahip olduğu avantajlı durumu “Hakikat”i arama yolunda kullanmış, “Hakikat”i da Marksist ideolojide, silahlı devrim ile proletarya diktatörlüğünün gerekliliğinde ve Norveç’te sosyalizmin tesis edilmesi amacına erişmek için güçlü bir komünist partinin varlığının zorunluluğunu kabul etmekte bulmuştu. Ne var ki onu yetiştiren anne ve babası bu noktada hoşgörülerinin sınırının aşıldığına karar vermişlerdi. Kızları Nina’nın onu yetiştirirken gözettikleri tüm ilkeleri kötüye kullandığını, bu ilkeleri kişiliğinin temelini oluşturan özgür bir ruh, bağımsızlık arzusu ve hakikati aramak gibi değerlere karşı savaşmak üzere bir silah haline getirdiğini gören anne ve babası müthiş bir hayal kırıklığına uğramıştı. Nina Skåtøy üzülerek itiraf ediyordu ki, anne ve babasıyla kendisi arasında aşılması mümkün olmayan bir sınır çizgisi çekildiğinin bilincine varmış ve anne babasının, özellikle de profesör babasının ona öğrettiği ilkeler uyarınca bunun zorunlu sonucuna katlanmayı kabul etmişti. Nina bu durumdan çıkardığı dersi çok ilginç buluyor, bizlerin dikkatini de bu noktaya çekiyordu. Zira bu durum hoşgörülü, özgür ruhlu burjuvazinin içinde kendi sonunu zorunlu kılan bir şeyin var olduğunu göstermiyor muydu? Çünkü genç bir kız burjuvazinin kendi yüce ideallerini ilerlemeye hizmet amacıyla kullandığı anda bu ideallerle ciddi bir çatışmaya girmiş oluyordu, zira bu yüce idealler sadece bireyin kendini idrak etme

sürecinde ve gerçeklerden yalıtılmış güzel hayatlara hizmet etmek üzere –tercihen de bu idealleri geliştirip yaşatanlar tarafından– kullanılmalıydı. Ne var ki Nina’nın çıkardığı bu ders ailesiyle bağlantısının kopmasının onda açtığı yaraları iyileştirmeye yetmemişti. Başka bir deyişle Nina bu kopmanın ona çok acı verdiğini gizlemek istemiyordu, ancak artık evini özlemediğini söyleyebilirdi. Bu sürecin geri dönüşü yoktu, yetiştiği çevreyle arasında hiçbir bağlantı kalmamıştı, zaten kendisi de bunu istemiyordu.

Nina şimdi de hayatının bir komünist olarak yaşadığı dönemini bizlerle paylaşıyordu. 22 yaşındayken Marksist-Leninist harekete katılmasını izleyen dört yılı halkın hizmetinde ve sınıf mücadelesi içinde geçirmişti. 1970’li yılların başından bu yana Norveç’in başkentinde katıldığı mücadeleleri ve eylemlerde oynadığı rolleri anlatıyordu. Nina Skåtøy o zamanlar henüz tanımadığı on iki ila on dört kişiyle bir masaya oturmuş, el yazısıyla hazırlanmış bir metinden özgeçmişini okuyordu; dikkat ettim, genç kız elinden çıkma diyebileceğim iri yuvarlak harflerin kullanıldığı süslü bir el yazısıydı bu, 1950’li ve 1960’lı yıllarda yetişmiş genç kadınların tipik yazı şekli. Reçetelerini de aynı genç kız el yazısıyla yazıp yazmadığını ve bunu gören hastalarının ne düşündüğünü merak etmiştim. Ancak bu genç kız el yazısı kulağa kuru ve monoton sözcükler halinde ulaşıyordu. Tipik kadınca bir dili vardı, kuru, steril ve kaskatı. Bu dile sınıftaki genç kızların yazdıkları kompozisyonlardan aşındım, zira genç kızların hayale yer vermeyen ve birbirine çok benzeyen kompozisyonlar yazmaları uzun süredir merak ettiğim bir konuydu, buradan, toplumumuzdaki yetişme şartları nedeniyle kadınlar dille aralarında samimi bir ilişki geliştiremiyorlar ve dili de kişiselleştirerek kullanma cesaretini gösteremiyorlar, sonucuna varmıştım. Kızlar çok çalışkan olduklarından kompozisyonlardan hep 5 ve 6 gibi en yüksek notları alırlardı, ancak bir lise öğretmeni olarak, bu normlara uygun ve kupkuru metinleri okurken esnerdim, çok ender olarak kendilerini serbest bıraktıkları da olurdu, bunu da normlarla uyumlu bir espri yapmaya çalıştıklarında, ancak parantez içinde (hım hımm gibi) bazı ifadeler ekleyerek yaparlardı. Kadınların kullandığı dildeki tipik kuruluk ve bunun sayfalar boyu tekrarlanmasının başıboş bir gevezeliğe işaret ettiği olgusu herkes tarafından bilinmez, zira kadın dilinin böyle “yalıtılmış biçimde” kullanımına maruz kalan az sayıda insan vardır, bunlar

lise öğretmenleridir, onların dışındakilere bu satırlar melodik sesler eşliğinde sunulur. Nina Skåtøy'ün dilindeki kuruluk da mesajının ciddi ve genizden gelen bir ses eşliğinde dile getirilmesiyle bir miktar hafifliyordu, yine de konuşmada altı çizilen ve hatta kendi başına bir güzellik oluşturan bir şey vardı, o da bu kuruluğun bir ferman gibi, buyurgan bir yazım tarzı çerçevesinde kaleme alınmış olmasıydı. Evet evet, müthiş bir güzellik ortaya çıkarıyordu bu; şaşırarak şunu fark ettim ki, Nina Skåtøy'ün 1970'li yılların başından bu yana Oslo'da bir komünist olarak yaşadığı hayata dair kuru, buyurgan, ders verici ezber-okumaları benim hayal dünyamı müthiş etkilemiş, anlatısının tamamı gözlerimin önünde dev bir duvar resmi olarak canlanmıştı!

Evet, Nina Skåtøy'ün anlatısı bizlerin, yani devrimin öncülerinin artık geçmişte kalan 1970'li yılların başlarında yaptıklarımızı görüntüleyen rengârenk bir tabloya dönüşmüştü içimde. Zaman gelecek bu dev resim Parlamento'nun veya Oslo Belediye Meclisi'nin ya da Saray'ın en büyük salonunun duvarını süsleyecekti. Bu freskin altına asılmış gümüş bir levhada şöyle yazacaktı: "Öncüler". Çerçevenin solundan resme Eylem Yürüyüşü, gururumuz olan 1 Mayıs korteji giriyordu. Bizim yeniden canlandırdığımız, proletaryanın bu geleneksel mücadele gününde yapılan yürüyüşe katılan kadınlarla erkekler sade ve keskin hatlarla çizilmişti. Evet, biz yeniden can vermiştik yürüyüşe! Yüzler ve pankartlar. Yaşlısıyla genciyle kadınlar ve erkekler rengârenk bir kortejde yürüyorlar, çocuk arabaları da bu yürüyüşe dahil edilmiş. Afişlerde günlük talepler ve uluslararası dayanışma sloganları okunuyor. Kira Artışına Hayır. Bedava Kreş. Ücretlere Minimum % 25 Zam. Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni Destekliyoruz. Özgür Filistin. Çekoslovakya. Kortej sol köşeden resme giriyor ve başka figürlerle karşılaşana kadar ilerliyor. Resmin tam ortasında ABD Büyükelçiliği yer alıyor. Tüm ürkünçlüğü ve kırılmış camlarıyla öylece duruyor. Pencere kenarlarındaki kırık cam parçaları sana, yani izleyiciye bakıyor. Arka plandaki karanlıkta parlayan bembeyaz iri dişler gibi. Binanın cephesine kıymetli taşlar resmedilmiş. Aslında bunlar basit Norveç sokak taşları, ancak ABD Büyükelçiliği'nin camlarına doğru savrulmuş olduklarından kıymetli taşlara dönüşmüşler. Tabloda kuvvetli bir merkez! Bu merkezin çevresine birçok sahne çizilmiş. Egemen güçlerin şahlanan atları – atıkları çifteler yerde kanlar içinde yatan göstericilere isabet

ediyor. Polis copları. Bacak aralarına tekme yiyen genç kızlar. Polis arabaları ve genç bir kıızı arabaya götüren altı polis. Mahkemeler ve üst sınıfa mensup zarif bedenlerini sardıkları kara cüppeleri içinde hâkimler. Ceza alanlar başlarını dimdik havaya kaldırmış, Norveç adli makamlarına alaycı bakışlar fırlatıyorlar. Resmin merkezinin sağ tarafında ise bembeyaz, huzurlu bir ortam var. Tenis kortunda çiftler maçı. Kırmızı sahada beyazlar giymiş burjuvalar koketçe ve zarif sayılacak biçimde öne uzattıkları raketleriyle kendilerini bu top oyununa vermişler. Ne var ki raketlere yakından bakıldığında bunların aslında tüfek oldukları anlaşılıyor, bugün raket olan şey yarın basit bir müdahaleyle tüfeğe dönüşebilir, bu mesaj veriliyor. Beyaz şortlar. Beyaz tişörtler. Beyaz tenis ayakkabıları. Beyaz çoraplar. Duvar resminin sağ alt köşesinde genç bir kadın doktor halkın nabzını ölçüyor. Varoşlardaki bir apartman dairesinde yaşayan insanların nabzını ölçüyor kadın doktor. Halkın görünmeyen yüksek ateşini ölçüyor, halk bu ateşi göremese de ateş mevcut, yüzlerinde resmedilmiş, ama halkın bunu görebilecek aynası yok (bu nedenle de resimde apartman dairesindeki aynanın üzerine örtü örtülmüş) ve nabızları yüzlerinde okunabilen şeye tercüman oluyor: Halk bu yaşadığından farklı bir hayatı arzuluyor. Bu tarihi freskin sol üst köşesinde şöyle bir sahne var: Kitaplar, okunmaktan partallaşmış kitaplar, sarı bir güneş, bir lamba altında ciddi yüzler, güneş ışınları geleceğin vuku bulabilmesi için öğrenilmesi gereken dersleri çalışan öğrencilerin üzerine yansıyor ve bu ışıklar güçlü, hayat dolu bir nehir olarak duvar resmi boyunca aşağıya akıyor. Güvenlik kuvvetleri resmin tam ortasında yer alan kırılmış camlarıyla ürkünç ABD Büyükelçiliği'nden hareketle resmin sağ köşesine doğru yürüyüşe geçmişler. Perspektif kurallarına uymaksızın, sert adımlarla köşeye doğru ilerlemekteler. Sağ köşede gökyüzü mavi fon üzerine pamuk gibi bulutlarla resmedilmiş, burada birbirlerine zincirlerle kenetlenmiş insanlar bir fabrikanın dış kapısında nöbet tutuyor, grev kırıcıların kamyonlarının giriş çıkışlarını engelliyorlar. Yaşayan insanlar hedefledikleri şeyin görünüşüne bürünmüşler: Sağ köşede 1970'li yılların başındaki Norveç tarihinin nesnel şekilleri. Zincirin bir halkası tek boyutlu olarak ilerleyen egemen güçler karşısında pes etmek zorunda, buna karşılık yukarıdaki mavi göğün ve pamuk gibi beyaz bulutların üzerine resmedilmiş yıkılmaz bir dayanışma gösterisi var. İşçiler ve öğrenciler birbir-

lerine kenetlenmişler. Bu sahne muhtemelen freskin en güzel, en etkileyici kısmı. Duvar resmine irili ufaklı daha pek çok sahne serpiştirilmiş. Örneğin Kadınlar Cephesi üyesi grevci kadınlar. Gazete satıcıları. Bir gazete standı, rengârenk, gurur kaynağımız. Teksir makinelerinden çıkan bildiriler. Elllerinde yardım kumbarasıyla dolaşan gönüllüler. Ve bu resimde bir figür: Yeşil parkasının koluna kırmızı kolluk takmış bir kadın elinde megafon tutuyor. Kadının tipi Nina Skåtøy'ü andırıyor, o bu resmin adandığı insanları temsil ediyor, o bir Öncü Kadın, megafonu ağzına götürüyor, megafonun ucunda bir konuşma baloncuğu var, konuşma baloncuğu taşmış ve resmin tamamına dalga dalga yayılan bir flama meydana getirmiş: **BU DÜNYADA GERÇEKLEŞMEYECEK ŞEY YOKTUR, YETER Kİ İNSAN BAŞKALDIRMAYA CESARET ETSİN.**

Nina Skåtøy'ün komünist özgeçmişini buyurgan bir tarzda, bir ferman gibi dile getirmesi hayalimde böyle bir dev duvar resmi canlandırmıştı. Marksist-Leninist terminolojiyi kullandığı söyleminde hayatındaki olayları ezberden okur gibi sayıp dökmüş ve bunlardan kısa, ders verici notlar çıkararak sunmuştu. Nina Skåtøy içimde geniş bir imgelem dünyasının kapılarını açmış ve işin en kötü tarafı da, bunu yaparken kendisini ruhuma “devrimin kadın öncüsü”nün temsili resmi olarak işlemeyi başarmıştı. O bir imgeydi artık. O günlerde “Hilde” kod adıyla tanıdığım bir imgeydi benim için. Böyle bir şey nasıl olmuştu? Onun Oslo'dan gelmiş olması olayı kısmen açıklıyordu. Bizlerin en büyük görevi Larvik'te kızıl bayrağı görünür kılmakken, o bizden çok daha üst düzeyde ve daha çetin mücadele verilen büyük kentten, Oslo'dan geliyordu. Bu nedenle de Oslo'daki devrimci kadrolardan biri komünist eylemlerini aşırıya kaçmadan, nesnel bir şekilde anlatırken dinleyicilere geniş bir imgelem dünyasının kapılarını aralayabiliyordu. Onun Oslolu olmasının bizlerin üzerinde ve benim üzerimde yarattığı etkiyi küçümseyecek son insan bendim diyebilirim. Ayrıca burjuva ailesiyle arasındaki bağı koparmış olması ona kesin, kaçınılmaz ve tutarlı bir hava veriyordu ve bu da benim için büyük önem taşıyordu. Ancak en önemli noktanın başka bir şey olduğunu iddia ediyorum. Nina Skåtøy'ün özgeçmişini bir ferman gibi kuru bir şekilde ve yüksek sesle okuması hem kendisinde hem de biz dinleyicilerde nesnel bir yaklaşıma yol açmıştı. Aşağıdaki cümleleri kurarken kullandığı “ben” burada özneyi değil bir temsilciyi

işaret ediyordu: “1974 yılının ilkbaharında Alnabru’daki Linjegods taşımacılık şirketinin işçileri adil olmayan bir ücret sistemine karşı greve çıkmışlardı. Burjuva adaletini temsil eden İş Mahkemesi grevi yasadışı ilan etmesine rağmen işçiler grevlerini engellemeye çalışan güçlerle kahramanca mücadele ettiler. Burjuvazi elinden geleni ardına koymayarak başka kentlerden getirttiği şoförleri grev kırıcı olarak kullandı, bu emekçiler uzun yıllar sosyal demokratların etkisi altında kalmış olduklarından duruma itiraz etmekte ve burjuvazinin işçi sınıfına karşı uyguladığı böl-yönet politikasının maskesini düşürmekte başarı gösteremediler. Bu şartlar altında ben üniversitede öğrenciler arasında ajitasyon görevimi yerine getirdim ve işçilerle öğrencilerin aynı saflarda durmalarının gerekliliğini anlattım, geniş bir katılım sağlandı ve hep beraber Linjegods taşımacılık şirketinin lojistik merkezine yürüdük, grev kırıcıların kirli emellerine ulaşmalarını engellemek amacıyla kapı önündeki işçilerle insan zinciri oluşturduk. Burjuvazi, emrindeki şiddet aygıtını, polisi göreve çağırdı ve güvenlik kuvvetlerinin orantısız üstünlüğü bizleri birbirimizden ayırmayı başardı. Özetle şunu ifade edebiliriz ki Linjegods grevi her şeye rağmen emekçi sınıfı açısından ümit verici bir hadisedir çünkü işçilerle öğrencilerin burjuvaziye karşı omuz omuza mücadele edebileceğini göstermiştir.” Sözlerine böyle devam edip giderken kullandığı dille kendisini hayalimde dev bir duvar panosunu boydan boya uçarak kateden bir Öncü Kadın olarak resmettirmeyi başarıyordu. Öyle ki hayatını, özel hayatının en derin yerlerini kişiselleştirmeksizin anlatmayı başarmakla benim için tüm yaşamımı gerçekleşmesine adadığım bir geleceğin İmgesi olmuştu. Bana Çinli komünistleri anımsatıyordu. Norveçli bir Çinli’ydi o. Kendini tamamen Parti’ye teslim etmişti ve tamamen İKP(m-l)’nin içine çekilmişti.

Öncü Kadın’ın, Kadroların Değerlendirilmesi adı verilen bu toplantıyı bir komünist olarak zayıf taraflarının neler olduğunu anlatmakla bitirmesi dışarıdan bakan birine garip gelebilir. Nina Skåtøy’ün zayıf yanı, içinde bir şüphenin yaşıyor olmasıydı. Devrimin gelişini sabırsız bir sevinç içinde beklemiyordu. Devrim için gece gündüz çalışmakla birlikte devrim beklentisinde sevince yer yoktu. Her şeyi yerinden oynatacak olan o devrim ânı’ndan ürküyordu. Başarılı kitle çalışmaları yapmış olsa da insanlara güvenip güvenmediğinden emin değildi. Korkarım ki bir gün gelecek ve

ben devrimci sabırsızlığım ile kendimi yapayalnız bulacağım, kitleler benden farklı bir yere yönelmiş olacaklar ve ben bütün bunları yaşadığımız nesnel koşulların ışığı altında izah etmeyi başaramıyorum. Bu ve buna benzer itiraflar dışarıdan bakan birinde şok etkisi yapabilecekken, hatta yüze atılan bir tokat olarak hissedilebilecekken bize öyle gelmiyordu. Bizler böyle şeylere alışık değtik. Kadroların Değerlendirilmesi adı verilen toplantılarda bu görüşler sık sık dile getirilirdi ancak bu bizi şoke etmezdi. İnsanın tek başına zayıf bir yaratık olduğuna, kuşklarının daima onu zayıflatacağına inanıyorduk, insan sadece Parti'nin önderliğinde ve birlik içinde zayıflıklarıyla, kara lekeleriyle savaştık gücü kendinde bulacak ve etkin bir motor, varlığı olmaksızın Norveç'te ciddi bir değişimin gerçekleşeceği düşünölemeyecek bir motor olarak görev yapacaktı.

Nina Skåtøy'ün devrim korkusuna, kendi devrimci sabırsızlığının onu kitlelerden ayrı düşöreceğine dair korkularına kulak vermek zihnimde oluşan resimdeki Öncü Kadın imgesini daha güçlendirmiş, içini daha bir doldurmuştu. Öncü Kadın'ın asıl hedefe ulaşılacak günü sevinç içinde beklememesindeki dramatik taraf bana çok normal gelmişti. Ben daha o zamanlar, yani 1970'li yılların başında nasıl riskli bir oyun oynadığımızın, her şeyin gecenin karanlığında kaybolmasının nasıl da hassas koşullara bağlı olduğunun farkındaydım. Bu açıdan asla naif olmadığım söylenebilir.

Bununla birlikte benim sorunum bambaşkaydı. Bir İmge vardı artık bende. Partili yoldaşım benim için bir İmge olmuştu. Bunun nasıl güç bir şey olduğu aşikâr. İnsan bir İmge'ye doğru çekilir, cazibesine kapılır ama aynı zamanda imge, imge olarak kalmaya devam edecektir. "Hilde" kod adıyla bilinen Nina Skåtøy benim için bir Öncü Kadın imgesinden başka bir şey değildi. Onun karşısında nasıl davranacağımı bilemiyordum. Otuz dört yaşında olduğuma göre epey yaşamış sayılırdım ve bu durum o güne dek başıma gelmiş en kötü şeydi. Yakında, ümitsiz bir şekilde bir İmge'ye tapan gülünç bir adam haline gelecektim. Gençliğimi İmgelere taparak geçirdim ben –bir daha asla yapmam– ama işte o an yeni bir İmge ile, yani Öncü Kadın Nina Skåtøy'le aynı masada bulunuyordum. Yanında kaskatı oturuyordum ve kollarımı sıkıca bedenime yapıştırmış olduğumu hissediyordum, omuzlarım hafifçe havaya kalkmış, baldırlarımdaki kaslar sertleşmişti. Evet, Resmimin görüş alanı içinde bulunduğumu bedenimin her noktasında hissediyordum.

Ama neyse ki inanılmaz bir şekilde kurtarılmıştım. Kurtarıcım bir erkekti. Jan Klåstad. O da Kadroların Değerlendirilmesi toplantısında Nina Skåtøy'ü dinlemiş olmakla birlikte zihninde bir imge oluşmamıştı. Tam tersine provoke olmuştu, şimdi anlıyordum bunu. Nasıl olur da daha önce aklıma gelmemişti bu! Nina Skåtøy'ün ışığı öylesine gözümü almıştı ki saçmaladığını fark edememiştim. Her şeyi berbat etmişti. Burjuva bir ailede yetişmesini olumlu bir şey gibi değerlendirip, bu durumun kendisini "baskı görmüşlük psikolojisinden" uzak tuttuğunu anlatmamış mıydı? Elbette ki bu Jan Klåstad'nın dikkatinden kaçmamıştı. Ancak bunu hemen açık etmedi. Onun yerine devrim korkusunun Nina Skåtøy'ün kişiliğinin burjuva yanı olup olmadığını sordu. Gelen hayır cevabıyla perdeleri sıkı sıkıya kapalı bir salonda masanın etrafında oturan on iki ila on dört kişinin heyecanı doruğa çıkmıştı. Nina bunun bir zayıflık olduğunu kabul ediyor, ancak bir burjuva zafiyeti olmadığını, işçi sınıfının da devrimin kanlı sonuçlarından korktuğunu söylüyordu. Jan Klåstad korkmuyor muydu? Jan Klåstad'nın bunu reddedip, zincirlerinden başka kaybedecek şeyi olmayanların böyle düşüncelere kapılmadığını, burjuva çocukları gibi içlerine kaygı tohumları ekilmediğini söylemesi üzerine Nina Skåtøy onun sözünü kesti ve devrim korkusunun doğal bir kaygı olduğunu belirtti. "Akli başında bütün insanlar silahlı devrimden korkarlar. Bu konuyu benliğimde kalmış bir burjuva kaygısı olduğu için açmadım, ancak bu korku mantıklı olmakla birlikte siyasi çalışmalarda engelleyici rol oynayabilir, bu nedenle de dikkatleri buraya çekmek görevi bana düşüyor, böylece sizlerde de farkındalık yaratmış oluyorum, zira bu kaygının 'bendeki devrimci ateş' adını verdiğim duyguyu gölgeleyecek kadar serpilip büyümesinden korkuyorum." Jan Klåstad tartışmayı bu bağlamda devam ettirmekten vazgeçerek yeni bir argüman denedi. Sende de tıpkı bizlerde olduğu gibi iki taraf mevcut değil mi, diye sordu. Bizlerin bir proleter bir de burjuva yanı var, dedi çok safdilmiş gibi yaparak. Nereye varmak istediğini anlıyordum; kurnazca manevralarla, aramıza katılan yeni yoldaşımıza, doktor Nina Skåtøy'e somut bir şeyler söyletmeye ve hatta her yolu deneyerek ona kendi ağzıyla gerçeği itiraf ettirmeye çalışıyordu. Evet, ben bir burjuvayım. Bu sözcükler salonda yüksek sesle ve malum kişi tarafından dile getirilmeden Jan Klåstad ısrarından vazgeçmeyecekti, onu iyi tanıyordum. "Burjuva" yaftasını

Nina Skåtøy'e yapıştırmak istiyordu, öyle ki bu sözcüğü kendi özgür seçimiyle kendine iliştiren bizzat Nina Skåtøy olmalıydı. Salonda bir elektriklenme olmuştu, aslında tam bir delilikti bu, hepimiz biliyorduk ki Jan Klåstad derinden yaralanmıştı, yine de kuyruğu dik tutuyor, ideolojik mücadele görünümünü altında –ve hepimiz biliyorduk ki bu bir ideolojik mücadele değilse bile en azından çıplak ve vahşi bir sınıf mücadelesiydi– ve her ikisi tarafından da gayet başarılı bir şekilde kullanılan Marksist-Leninist terminoloji eşliğinde tartışmayı sürdürüyordu. Bu beklenmedik gelişme en azından benim gerginliğimi ortadan kaldırmış ve gevşememi sağlamıştı. Her zaman yaptığım gibi işçi sınıfının partisinin tarafını tutarak tartışmayı izliyordum. Ne var ki Nina Skåtøy kendini çok iyi savunuyordu. Sade giyimi ve ütülü gömleğinin göğsüne iliştirdiği “Zafer FNL'nin olacak” rozetiyle salonda oturmuş, bir burjuva olduğunu reddediyordu. Kendi zayıflıklarının emekçi sınıfı içinde de dile getirildiğini ve bunların doğal olduğunu, ancak kanserli tümörler gibi büyüyüp yayılabileceğini iddia ediyordu. Nina Skåtøy bir burjuva olduğunu itiraf etse bu bizim açımızdan hiç mesele olmayacaktı, grup içinde kalmak koşuluyla bizim aramızda böyle şeyler şok etkisi yaratmaz, tam tersine alkışlarla karşılanırdı, Jan Klåstad defalarca kendi burjuvalığından, küçük burjuva eğilimlerinden yakınmıştı, ama Nina Skåtøy itiraf etmiyordu. Jan Klåstad'ın nereye varmak istediğini anlamıştı, bu yüzden reddediyordu. Ve de sürekli kibar bir şekilde Marksist-Leninist terminoloji kullanarak konuşuyordu. Sonunda bir şeyler yapmak, yeni bir yaklaşım bulmak gerektiğini anlamıştım, bu nedenle işçi sınıfının maymunu olarak kendimi tartışmanın tam ortasına attım ve Nina Skåtøy'e rastgele şu soruyu sordum: Peki Stalin hakkında ne düşünüyorsun?

Önce biraz şaşırdı, sonra abartılı bir şekilde şunları söyledi: “Stalin'i çok seviyorum.” Tam da konunun burada kapanacağını düşünüyordum ki birden kendimi şu sözleri sarf ederken buldum: “Öyle mi, demek Stalin'i seviyorsun sen? O zaman bize biraz Stalin'den bahset bakalım, zira ben onu seven hiç kimseye rastlamadım şimdiye dek. Bizler ona hak ettiğine kani olduğumuz saygıyı göstermeye çabalıyoruz, ne var ki bir gün gelip de onu sevebileceğimize rüyamızda görsek inanmayız.” Sanırım bu sözlerimin çok başarılı olduğunu söylemek zorundayım, çünkü masanın etrafında önce kendini tutmaya çalışan kıkırdamalar, derken basbayağı kah-

kahalar işitilmeye başlamıştı, bu kakhkahalar adeta birine uyarı mahiyetinde parmak sallıyordu, bilirsiniz ya, bazen insanlar kakhkahayı birini parmağıyla uyarmanın yerine kullanırlar. İşte şimdi de öyle olmuş, Nina Skåtøy'ün yüzüne bir kızılık yayılmıştı.

Kızarmıştı. Doktor hanım kıpkırmızı olmuştu. Oslo'daki devrimci Kadro'lardan birinin yüzü kızarmıştı. Apaçık bir şekilde meydana gelmişti bu, gözle görülür şekilde yüzü kızarmıştı ve bunu engellemek elinden gelmemişti. Bu durum beni çok şaşırttı, şunu itiraf etmeliyim ki sözlerimin böylesine etkili olacağını tahmin etseydim onları içimde tutar, dudaklarımdan dökülmelerine asla izin vermezdim. Acaba niçin kızarmıştı yüzü? Aradan geçen bunca yıl bu sorunun cevabını düşünüp durdum ve şu basitmiş gibi görünen sonuca vardım: Çevresini almış Partili yoldaşların hayalî ancak çok da etkileyici tehditkâr işaret parmaklarının kakhkahalar eşliğinde kendisine çevrilmiş olmasıydı bunun nedeni. Sadece bu bile dirençli insanların yüzünü kızartmaya yeter. Ancak şuna da inanıyorum ki, kızarmasının tek nedeni bu olsaydı önce başını hafifçe öne eğerek, birkaç saniye öyle durduktan sonra kaldırır ve sonra gözlerinde hayal kırıklığına uğramanın verdiği direnci gösteren bir ifadeyle söze devam etmeye hazırlanırdı. Hayır hayır, bu konuya sekiz yıl kafa patlattıktan sonra şu sonuca vardım ki yanlış anlaşılmış olmaktan dolayı yüzü kızarmıştı. "Stalin'i çok seviyorum" sözlerinde bir ironi vardı ve bizlerden ondan yana olduğumuzu gösteren kakhkahaların yükseleceğini tahmin etmişti, ne var ki yaptığı ironi anlaşılmamış, hatta bayağı da yanlış anlaşılmış, öyle ki bir itiraf olarak algılanmıştı, bu itirafı karşısında patlayan kakhkahalardan dolayı da yüzü kızarmıştı. Böyle şeyler insanın yüzünü kızartır.

Sekiz yıl önce Nina Skåtøy'ün yüzünün kısa bir an için kızarıp sonra kızarıklığın geçmesi ve bunun görünürde hafızalardan silinmesi hadisesine böyle sık sık geri dönmemin, uzun uzun düşünüp aslında çok da ilginç olmayan bu soruya, "yüzü niçin kızardı" sorusuna cevap bulabilmek üzere tüm argümanları ele alıp değerlendirmemin sebebi, bu meselenin, olayı izleyen yıllarda hayatımın gidişatı üzerinde önemli bir rol oynamış olmasıdır. Bu yüz kızarması aracılığıyla ilk kez, çok güçlü ve doğrudan bir şekilde birbirimize dokunduk. Bu yüz kızarması aracılığıyla benliğimizin mantıklı bir şekilde idare etmesi zor olan yanlarıyla temasa geçtik. Şuna eminim ki Nina Skåtøy'ün yüzü o gün kızarmasaydı bana Parti

içindeki herhangi bir yoldaştan farklı muamele etmeyecekti, ama o gün yüzü kızardığı için ve buna benim neden olmamdan dolayı onun hayatına beklenmedik bir şekilde ve paldır küldür dalmıştım. Onun yüzünün kızarmasına neden olmam, beni Nina Skåtøy'le bir erkek gibi doğrudan konuşmayı başaran ilk insan yapmıştı. Jan Klåstad istediği kadar yırtınıp "Ben bir burjuvayım" itirafını Nina Skåtøy'ün ağzından almaya çalışırsa çalışsın geç kalmıştı, o şartlar altında önemli olan ilk kişi olabilmektir ve ben de ilk kişi olmuştum. Nina Skåtøy'ün dikkatini çekmiştim. Bana bakmak, beni gözlemlemek, benimle arasında bir bağlantı kurmak zorunda kalmıştı. Kim bu adam? Zihni benimle meşgul olmuştu. Burada yüzüm kızarak oturmama neden olan adam kim? Nina Skåtøy bunu içine sindiremezdi ve bu bana pahalıya patlayacaktı.

Yüzünün kızarması bende de şok etkisi yaratmıştı. Nasıl izah edeceğimi bilemiyorum ama bilincimde bir heyelana neden olmuştu ya da ansızın, daha önceden gitmediğim, gitmeye de istekli olmadığım bir yere, uzaya fırlatılmışım gibi hissetmiştim. Otuz dört yaşındaydım ve içinde bulunduğum ruh halini ifade etmeyi biliyordum, ne var ki buna cesaret edebileceğimden kuşkuluydum, zira bu alışılmamış, hatta garip bir ifade olacaktı, her şeye rağmen söylüyorum işte: "İmge kızarıyordu." Bana olup bitenin en kesin ifadesi buydu. "İmge kızarıyordu." Bunun benim üzerimde müthiş özgürlüğe kavuşturucu bir etkisi vardı, daha sonra olacakların vuku bulabilmesinin önkoşuluydu bu. Nina kendisini Öncü Kadın yapan özellikleri hiçbir şekilde yitirmemişti ama ben şimdi soluğumu kesecek olayların kucağına atılma gücünü kendimde buluyordum.

Garip ve gerilimli bir dönem başlamıştı. Larvik'te siyasi çalışmalar yapmak bahanesiyle birbirimizle yakınlaşıyorduk, titreye titreye ve o ciddi adımı atmaya cesaret edemeden... Çeşitli siyasi etkinlikler çerçevesinde sık sık buluşuyorduk, bir yandan devrimci çalışma pratikleri içindeydik, diğer yandan da Nina bana açık açık kur yapıyordu. Ben kendi payıma daha temkinli davranıyordum, Nina'nın hazırladığı erotik atmosfere çekilir gibi oluyor ama yine de kendimi uzaklaştırmayı başarıyordum. Bunu istemiyordum. Bunu hem istiyordum hem istemiyordum. Bu durum Nina Skåtøy'ü eğlendiriyordu zira bana karşı davranışları giderek daha erotik bir niteliğe bürünüyordu. Oyununda tüm kartlarını kullanıyordu. Tıpkı yürüyüşü ve benim yanımda duruşu gibi, bazen bana öyle

bir bakıyordu ki, zaman zaman bir komploya kurban gitmekte olduğumu düşünüyordum, çünkü kuşku toplayacak bir pervasızlıkla üzerime üzerime geliyordu. Nasıl oluyordu da diğerleri bunu görmüyordu? Gerçekten de farkında değil gibiydiler, bu nedenle kendimden kuşkulanmaya, acaba kendi kendine kuruntu yapan bir salak mıyım, sekiz yaş küçüğüm Partili yoldaş Oslolu doktor Nina Skåtøy'ün beni ayartmaya çalışması benim hayal gücümün bir ürünü mü diye sormaya başlamıştım.

Eylül ayında bir gün Domus isimli süpermarkete girdim. Okulda işim bitmişti, eşim Lise oğlumuz Thomas'ı anaokulundan alacak, ben de yemeklik alışverişi yapacaktım. Balık, tereyağı, ciğer ezmesi –bunu gayet iyi hatırlıyorum–, süt ve ekmek aldım. Kızartmak üzere mevsimin son balığı olduğunu düşündüğüm iki tane uskumru seçmiştim. İçinde kompozisyon ödevleri bulunan evrak çantamı da koymuş olduğum alışveriş arabasını iterken bir yandan da alacaklarımı seçiyordum. Alışveriş yapan genç bir Norveçli öğretmen... Tam o sırada Nina'yı gördüm. Tuvalet malzemelerinin bulunduğu raflardan birinin önündeydi, tüm dikkatini satın alacağı üründe toplamış olduğundan beni fark etmedi. Mantığım bana derhal kasa gitmemi, ödemeyi yapıp evin yolunu tutmayı emrediyordu. Sanırım o gün mantığım tam formda değilmiş ki, daha emrini bana tebliğ edemeden ben kendimi Nina'nın yanında buluvermiştim. Sanırım siyasi program dışında birbirimizle ilk kez karşılaşmıştık, ikimiz de şaşırmıştık. Bir müzik albümü satın almıştı, eve gidip dinleyeceğini söyledi bana. Yanlış hatırlamıyorsam Vømmøl grubunun üçüncü albümüydü, adı "Arbeidslaget"ti galiba. Onun evine gelip albümü dinlemek isteyip istemediğimi sordu, müziğe çok da yatkın olmamakla birlikte derhal evet dedim. Evine gidip albümü dinlemek isteyip istemediğimi sormasıyla birden başka her şey ilgi odağımdan çıkıvermişti. Kasada parayı ödedim, alışveriş yapmamış olan Nina yanımdaydı, Domus'tan çıktım. Saat 13'tü. O gün günlerden cuma olduğundan dersim 12:10'da bitmişti. 1974 yılının sonbaharı son derece sıcak geçiyordu ve o gün de bundan farklı değildi. Garip garip yollardan dolaşarak Nina'nın Greveveien Sokak'ta Larvik Hastanesi'nin tam karşısındaki evine gittik. Karlsro Caddesi'nden dosdoğru yukarı çıkıp, kestirmeden Trygves Sokağı'na sapmak yerine, oturduğum apartmanın bulunduğu Jegersborggata Sokağı'nın dışından dolaşarak yolu uzatmıştık. Bir elimde kompo-

zisyon ödevlerinin bulunduğu evrak çantası, öbür elimde yemeklik malzemenin yer aldığı Domus poşeti vardı. Nina albümü hafif bir umursamazlıkla kolunun altına almıştı. Birbirimizle hiç konuşmadan yan yana “albüm dinlemek üzere” Larvik’in caddelerini biraz fazlaca dolaşarak Nina’nın evine doğru yürüyorduk. Dış görünüş itibarıyla can sıkıcı biriydim, evet evet, bir lise öğretmenine benziyordum. Yoksa orta yaşlı gibi görünmeye mi başlamıştım? Hani biraz durmuş oturmuş mu denir? Nina Skåtøy gençti, genç bir kızdı neredeyse, yanımda yumuşak ve ahenkli hareketlerle yürüyor diye düşündüm –klişe bir ifade tarzıydı bu– ama gerçekte kent hastanesinde çalışan ağırbaşlı bir hekimdi.

Nina Larvik Hastanesi’nin tam karşısındaki bir apartman dairesinde yaşıyordu, kapıyı açtı ve içeri girdik. Holde askıya asılmış bir hekim gömleği ilişti gözüme yarı karanlıkta, ne var ki daha buna tepki veremedim Nina yanıma yanaşmış ve bana sarılmıştı, bu sarılışında on beş yaşımdan beri tanık olmadığım bir yumuşaklık ve güç vardı. Şimdi yazacaklarım yazması pek de kolay olmayan şeyler, günümüze daha yakın tarihlerde gerçekleşen olayları yazmayıp bunu yazdığım için değil de, Nina’yla baş başa olduğumuz ve başkalarına anlatmayı hayal bile edemeyeceğim şeyler yaşadığımız bu gibi mahrem durumlarda kendimi betimlemekte zorlanıyor olmam nedeniyle... Ancak bu anlatıda bir hedefim var ve bu nedenle de Nina’yla aramızda meydana gelen o yoğun ilk karşılaşmayı anlatmadan geçemeyeceğim, çünkü bir anlatıyı gerçeklikten ayıran özellik, hedefine ulaşabilmesi için anlatıcının kendini tamamen ele vermesini, teslim olmasını zorunlu kılmasıdır. Evet, dediğim gibi, Nina Skåtøy bana sarılmıştı, karanlıkta yabancı (bana yabancı) bir holde tıpkı on beş yıl önce gerçekleşmesini istediğim ve hep o günlere dönmeyi arzu ettiren bir biçimde usulca, hafif dokunuşlarla beni okşuyordu. Nina Skåtøy’nün bu çalıntı dakikaları spontan bir şekilde ayarlamış olmaktan müthiş zevk almasının nedenini asla öğrenemeyeceğim, öğrenemeyeceğim bir başka nokta da onun bu karşılaşmayı soğukkanlılıkla ince ince hesaplayıp hesaplamadığı; hatta şunu da eklemeliyim ki, daha önce hiç gitmediğim bir apartman dairesinde yarı karanlık bir holde durmuş ona sarılır ve gözlük camlarım şaşkınlık ve şehvetten buğulanırken, yukarıda sorduğum sorular aklıma bile gelmemişti. “Uzun süredir biliyordum bunu ben” diye inledim.

Nina beni karanlık holden alarak, duvarlarında devrimci afişler asılı –bu resimleri şaşkınlık ve şehvetten buğulanmış gözlük camlarımdan ardından hayal meyal seçebiliyordum– bir salondan geçirdi ve spot lambalarıyla aydınlatılan karmakarışık bir yatağın bulunduğu, perdeleri açık yatak odasına götürdü. Gün ışığında soyunmuştuk, Nina bedenime hayran hayran bakıyordu. Sertleşmiş Norveçli gövdeyi öyle bir okşuyordu ki on beş yaşındaki halime geri dönmüştüm ama yine de otuz dört yaşındaki bir erkeğin deneyimine sahiptim. Vücuduma böyle açıkça hayranlık göstermesi, dokunması, çizmesi, tırmalaması, sıkı sıkı sarılması beni öylesine memnun ediyordu ki şehvete kapılmış bedenimle şöyle bir gerindim ve hayat kaynağı spermlerimi anında içine boşaltarak ona teşekkür ettim. Erkek ve kadının aynı anda orgazma ulaşmasını öngören geçerli öğretiyeye göre muhtemelen biraz erken olmuştu, ancak onu sıcacık spermlerimle doldurduğum an, içinin derinliklerinden “Yoldaş!” diye bir çığlık koptu, ben de şimdiye dek çıkardığım en boğuk ses tonuyla yanıt verdim: Evet! Ve şu an, yani bunları yazarken, bu Evet sözcüğüyle tüm sayfayı doldurmayı arzu ediyorum: Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Evet. Hiç durmaksızın. Çünkü tam o an, ben de kendi içinde bütünleşmiş bir insan olabileceğime inanıyordum.

Saatlerce Nina’nın evinde, onun yatak odasında, yatağında, yanı başında kaldım. Bu bir masaldı ve ben de her dakikasının zevkini çıkarıyordum. Kendimi son derece özgür hissediyordum, eskiden amuda kalkabildiğimi hatırladım birden ve sahneler şahane bir dönüş yaparak bu yeteneğimi sergilemek o an için bana çok doğal geldi. Yataktan fırladım, Nina’nın gözleri önünde bir hamle yaparak duvarın dibinde çırlıçplak bedenimle amuda kalktım. Ellerim zemine yapışık, başım ve s.kim yere, bacaklarım tavana dikili halde öylece durdum. Öyle kal, diye seslendi Nina ve ben o zor pozisyonda dururken fark ettim ki Nina da aynen benim yaptığımı yapmıştı ve işte biz böylece Nina’nın yatak odasında başımız yerde, ayaklarımız havada, çırlıçplak amuda kalkmış dikiliyorduk. Çok uzun bir süre böyle durduğumuzu söyleyemem, zira sahnelere dönüşüm fiziksel sınırlarımı zorluyordu, yine de Larvik’te 1974 yılının bir sonbahar akşamüstü yaşadığımız bu eğlenceli olayı anlatmamı haklı gösterecek kadar bir süre devam etti. Yatağa döndük, sarmaş dolaş konuşmaya devam ettik, sigara içtik –o filtreli sigaralarını, ben

sarma sigaralarımı içtim–, Nina sigarasının dumanını garip garip halkalar halinde üfleyebiliyordu, çok eğlenceliydi bu, neyse o gün ikimizi eğlendiren şeylerin uzun bir listesini yazarak okurun sabrını taşımak istemiyorum, ancak eylül güneşi yavaş yavaş alçaldı, battı, gurup vaktiydi ve sonrasında yatağımız karanlığa gömüldü.

Akşamın bir saatinde Nina kalktı, gece lambasını yaktı ve çekmeceyi karıştırıp bir şeyler aramaya başladı. Döndüğünde elinde bana doğru yönelttiği bir tabanca tutuyordu: Ben bir silahşörüm, bunu bilmiyordun değil mi. Bilmiyordum tabii. Elinde bir tabancayla cırılçıplak oturuyordu. Lambanın ışığında vücudunu seyrettim, yumuşak, karanlık bölge tam ortadaydı, bir Norveçli kadın bedeni, yazla kış arasındaki geçiş döneminde teni biraz solmaya yüz tutmuş olsa da henüz yaz mevsiminin bronzluğunu koruyordu, birkaç haftaya kadar Norveçli bedenlerin özgün rengine, kışın solgun ten rengine döneceği besbelliydi, bu hafif solgunluk akşamın karanlığında ne kadar da güzel parlıyordu ve elinde bir tabanca vardı ve gülüyordu ve tam o an girişte holde bıraktığım ve tamamen unuttuğum kompozisyon ödevleriyle dolu evrak çantam, uskumru, tereyağı, ekmek, süt ve ciğer ezmesi içeren Domus poşeti geldi aklıma, eve dönmeliydim. Bunun ardından hızla giyindim, hole çıktım, eşyalarımı topladım, uskumru kokmaya, ciğer ezmesi yassılaşıp çökmeye başlamış, süt kartonu şişmişti, sanırım tereyağı paketin içinde kendi yağında yüzüyordu. Hepsini topladım, Nina arkamda cırılçıplak durmuş gülüyordu. Saat gecenin onu olmuştu ve eve akşam yemeği götürmenin zamanı çoktan geçmişti.

Lise'ye makul bir bahane bulmam zor olmadı; bunu izleyen günlerde de Lise'ye makul bahaneler sunacağım vaziyetler oluşacaktı, zira Nina'yla aramızda bir ilişki başlamıştı. Gözlerden uzak, kimsenin bilmediği gizli bir ilişki. Toplantılar, *Klassekampen* gazetesi satışları, devrimci eğitim çalışmaları, Şili İçin Eylem Birliği etkinlikleri, afişleme faaliyetleri tarzı siyasi işlerin yanı sıra şehvet dolu gizli bir hayat yaşıyorduk. Bütün müsait zamanımı hayatımın hem açıkça hem de gizlice cereyan ettiği yerde, Nina Skåtøy'un yatağındaki çalıntı dakikalarda geçiriyordum. Bu durumu bir saplantı, bir tutku olarak betimliyorum, zihnimi meşgul eden tek şey Nina ve onun yanına gidebilmektir. Onunla beraber olabilmektir. Bunun dışında siyasi çalışmalar çerçevesinde bir araya geliyor, bunu fırsat bilerek birbirimizin kulağına gizli mesajlar fısıldıyorduk, Nina'nın

yanaklarını ya da incecik bileklerini okşuyordum, hatta yakalanma tehlikesini da göze alarak tutkuyla öpüştüğümüz de oluyordu. Nina'nın da bu gizli ilişkimize çok değer verdiği kanısındaydım, büyük cesaret göstererek bir köşe başında, dar bir sokakta, bir kapı girişinde, toplantıya girip çıktığımız bir koridorda gizlice öpüşürken Nina'nın şehveti giderek artıyordu. Ona delicesine tutkundum, tam anlamıyla tutkundum Nina'ya. O Nina'ydı, Öncü Kadın'dı, Partili Yoldaş'tı, Hekim'di, Silahşör Kadın'dı. Gece gündüz onu düşünüyor, huzursuzlanıyordum, ne zaman ki Nina gizlice benim oluyordu, o an huzursuzluğum geçiyordu. İşte bu nedenle bir gün okul çıkışı Greveveien Sokağı'na, Nina'nın oturduğu apartmanın oraya, hastaneye doğru yollandım, Nina'nın nöbeti olduğunu biliyordum, hastaneye girip Doktor Nina Skåtøy'le görüşmek istediğimi söyledim. Üzerinde beyaz gömleğiyle bir masanın gerisinde oturduğu odaya aldılar beni. Kapattığım kapının hemen önünde, durduğum yerden ona fısıldadım, "Gel yanıma." Odada yalnızdık. Ayağa kalktı ve bana doğru yürüdü. "Rahatsızlığınız nedir?" diye sordu doktor sesiyle. "Bu işte" diyerek onu kendime çektim ve öptüm. Üzerindeki doktor gömleğiyle öpmüştüm onu ve kıcına vurup "Bu işte" dedim.

İKP(m-l) içinde gizli bir ilişki sürdürmek çok zor değildi aslında. Parti'nin örgütlenme şekli bu alanda pek çok açık nokta içeriyordu. Örneğin hafta sonları Parti çok sayıda konferans ve seminer düzenliyordu. Ekim ayı başlarında Parti Vestfold ili yıllık kongresini gerçekleştirecekti, çok emin değilim ama sanırım yıllık kongreydi, emin olduğum tek şey vardı, o da uzun uzadıya dünyadaki temel çelişkinin ne olduğu tartışmasının yapıldığıydı. Rutin güvenlik önlemlerimizi alarak yola çıktık. Aralarında lise öğretmeni Pedersen ve Nina Skåtøy'ün de bulunduğu biz Larvikli beş temsilci Jan Klåstad'nın arabasındaydık. Jan Klåstad'ya içinde bazı numaralı zarflar bulunan büyük bir zarf teslim edilmişti. İlk zarfı açtı. Horten'a, feribot iskelesine gidin, yazıyordu. Oraya varınca Jan Klåstad ikinci zarfı açtı. Moss'a giden feribota binin, yazıyordu. Söyleneni yaptık, nereye gittiğimizi merak etmeye başlamıştık. Ben Oslo civarında bir yere gideceğimiz teorisini ortaya atmıştım ama muhtemelen peşimizde olabilecek kişilerden kurtulmak üzere Moss üzerinden gidiyorduk. Jan Klåstad üçüncü zarfı açarken heyecan artmıştı. Askim tren istasyonuna gidin, yazıyordu. Eh, tamam, bu

yılki toplantı İç Østfold Bölgesi'nde olacak belli ki, diye düşündük. Kırk kilometrelik yolu yarım saatte almış ve o cuma akşamı toplam üç saati yolda harcamıştık, Askim tren istasyonuna vardığımızda saat 20:30'u gösteriyordu. Heyecanla dördüncü zarfı açtık. Sınırı geçin, Karlstad'a varınca Stadshotellet'in önünde durun ve ikinci bir emri bekleyin, yazıyordu. "Dahiyane bir fikir" diye haykırdım, kimse Vestfold İli İKP(m-l) yıllık kongresinin başka bir ülkede yapılacağını hayal bile edemez doğrusu. Ben iki Partiliyle arabanın arkasında oturuyordum, Nina ise önde Jan Klåstad'nın yanındaydı. Jan Klåstad benim coşkumu paylaşmıyordu, Karlstad'a doğru katettiğimiz yüz yirmi kilometre boyunca -İsveç'in daha düzgün yollarına rağmen- keyfi epey kaçmış gibi görünüyordu. Karlstad'daki otelin önüne gece yarısı vardık. Jan Klåstad sinirli hareketlerle beşinci zarfı da açtı. Gösterilen yere gidin, yazıyordu ve bir yol krokisi eklenmişti. Öyle anlaşılıyordu ki bir elli altmış kilometre daha İsveç'in Värmland isimli bu güzel köşesinin iç kısımlarına doğru yol alacaktık; muhtelif köy kollarından geçerek hedefimize ulaştığımızda kamping alanının kış mevsimi dolayısıyla kapalı olduğunu gördük. Hiç tanımadığımız ve karanlıkta ilerlediğimiz bu güzergâhta birkaç kez yanlış yola sapmış olmamız nedeniyle hedef noktamıza sabaha karşı ikiden önce ulaşamadık ve bu yüzden de, bizi bekleyerek adımıza ayrılmış kamping kulübelerini gösterecek olan İKP(m-l) Vestfold İli Bölge Komitesi temsilciyle buluşamadık.

İsveç'in kuş uçmaz kervan geçmez bir bölgesinde, koşulların ve yaptığımız zahmetli otomobil yolculuğunun etkisiyle olacak, Nina ve ben şimdiye dek olmadığımız kadar risk almaya istekli bir ruh hali içindeydik. İsveç'in iç kısımlarında kış mevsimi dolayısıyla kapalı bir kampingde bulunmak aklımızı başımızdan almıştı ve kontrolü kaybetmiştik. Hava soğuk, tarlalar donuk, güneş soluktu. Gece ayışığı vardı, dolunay, cumartesiye pazara bağlayan gece yani. Etrafımız partisini ileri götürmekten başka bir hedefi olmayan yoldaşlarımızla çevriliyken biz gizli ve bu hafta sonu boyunca sınır tanımayacak olan bir zevküsefaya dalmıştık. Ortaya çıkmaması neredeyse bir mucize sayılabilecek olan bu gizli ilişkimizle kade-re meydan okuyor ve hatta gülüyor, dalga geçiyorduk. İnsanların arkasının bize dönük olduğu anlarda uzun uzun öpüşüyorduk. Günün ortasında kamping kulübelerinin gerisine düşen alanda sevişiyorduk. Birileri her an gelebilir ve bizi iş üstünde basabilirdi,

ama biz bundan derin, engelleyemediğimiz ve şunu da eklemeliyim ki sahici bir zevk alıyorduk. Hepimiz aynı kulübeye yerleştirilmiş-tik; Nina, Jan Klåstad'nın yattığı ranzanın alt katında, ben de üst katında Tønsberg'li bir yoldaşın kaldığı ranzada altta yatıyordum. Gece aynı yatakta koyun koyuna yatmamızın ve böyle uyuyakalmamızın doğuracağı sonuçlara, örneğin sabah Jan Klåstad'nın ya da Tønsberg'li çocuğun şaşkın bakışlarla bizi süzecek olmasına aldırımıyorduk. Ancak yatağın gıcırdamamasına dikkat ediyorduk, zira bu tip seslerle yakayı ele vermek hiç de zarif bir şey değildi. İşte bu yüzden cumartesiye pazara bağlayan gece yarı çıplak dışarı, donmuş tarlalara çıktık. Ayışığı yarı çıplak bedenlerimizin üzerine vururken ormana, ağaçların arasına girdik. Burada, İsveç'in orta yerinde bir ağaca dayayarak sevişecektim Nina'yla. Ne var ki gecenin soğuk nefesi ve ayın soğuk ışığı buna izin vermedi. S.kim kalkmadı, doğruyu söylemek gerekirse büzülüp kalmıştı. Çok soğuk, diye inledim. Hiç de değil, diye kulağıma fısıldadı Nina, sesi yumuşacık ve nemliydi, bu dünyada hiçbir şey imkânsız değildir, eğer... Şaşırmıştım. Onu hiç bu kadar pervasız görmemiştim. Öncü Kadın. Kulağıma fısıldadığı sözlerle kendini kirletiyordu. Ve haklıydı da. Bu dünyada hiçbir şey imkânsız değildi. Onun kirli sözleri sayesinde ve bir miktar da doktor yardımıyla s.kim gururla başını kaldırdı ve tepemizde ay tepsi gibi parlarken Nina'yı bir ağaca yaslayıp müthiş bir coşkuyla arkadan becerdim. Eminim Mao da bundan zevk alırdı, diye inledim.

Bu kutsal şeylere küfreden dil Nina Skåtøy'e biraz aşırı gelmişti sanırım. Ertesi gün bana ne kadar sarsıldığını anlattı. Sabah saatlerinde kulübelerin en büyüğünde toplanmış siyasi çalışma yapıyorduk, bazılarımız iskemlelere, bazılarımız yere, bazılarımız da yatakların üzerine sıkış tepiş oturmuştu, toplantının başında Nina özeleştiri yapmak üzere söz istedi; grup şaşkınlıktan dumura uğramış bir vaziyette, ayağa kalkan Larvikli yoldaşımızın, genç doktor hanımın, evli bir erkek yoldaşla ilişkiye girmek suretiyle Parti'nin güvenini kötüye kullanmış olduğu şeklindeki itirafını dinliyordu. Topluluktakiler fena halde mahcup olmuştu, toplantıyı yöneten kişi Nina'yı susturmaya çalıştıysa da bu işe yaramadı, söz alma süresindeki kısıtlamalara rağmen, özel hayatını Parti'nin önemli tartışmalarının önüne geçirmemesi gerektiği şeklindeki uyarılara ve hatta Jan Klåstad'nın bu küçük burjuva meselelerini

kendi başına halletmesi gerektiği yolundaki öfkeli yorumlarına aldırmadan orada durmuş konuşmasını sürdürüyordu, mahcup kalabalık Nina'nın itiraflarına devam etmesine izin verene kadar da atışmalar devam etti. Nina orada bulunanların ömür boyu unutamayacakları bir sahne sergilemek üzereydi. Aslında bu korkunç ve utanç verici bir şeydi, aslında o an ku-ku-ri-kuu diye öterek, adam adamdır, kelime kelimedir, ku-ku-ri-ku diye bağırarak kırmızı ibikli beyaz bir horozdur mantığından hareketle kanatlarını çırparak pencereye doğru hamle yapan, ta ki dürüst bir yoldaş iyilik edip pencereyi açana ve uçup evine Larvik'e gitsin diye dışarı salıverilene dek çırpınan bendim, uçan horoz bendim, görmediniz mi 1974 yılının o unutulmaz pazar günü Värmland ormanları ile Larvik arasındaki hava hattında soluk soluğa kanat çırpınan o bitkin horozu, hayır maalesef beni görmediniz, zira kod adı "Yoldaş Eivind" olan ben, Larvikli doktor hanımın ayağa kalkıp uzun süredir Yoldaş Eivind'le arasında bir ilişki olduğunu anlattığı dakikalarda Karlstad'ın elli kilometre kuzeyindeki bir kamping kulübesinde, sıkış tepiş doluştuğumuz bu ufacık mekânda sinmiş sessizce otuyordum, tedirgin ve kaygılıydım, doktor hanım uzun süredir ilişkisi olduğunu bildirdiği evli sevgilisinin adını açıkladığında kimse dönüp bakmadı, hayır, yerlerinde kaskatı kalmışlar ve gözlerini Nina'ya dikmişlerdi, ne var ki şu kahrolası odada, kadın ya da erkek her bir lanet olası yoldaş beni, yani "yoldaş Eivind"i kendi gözleriyle görmüş olmak üzere en az bir kez dönüp bakmış olsaydı da ne fark ederdi, evet evet, durumun müthiş utanç verici olduğunu saklamaya çalışmayacağım. Ancak Nina sözlerine devam ettikçe herkesin utanç verici bir konuşma olacağını zannettiği konuşma giderek Komünist Parti'nin gerekliliğini vurgulayan ateşli bir söyleve dönüştü. İtiraf etmeliyim ki ortamın heyecanlı ruh hali bende henüz oluşmamıştı, ağırkanlı olduğumdan biraz geriden geliyordum, Nina'nın dile getirdiği vizyon grubun geri kalan üyelerinin önünde geniş ufuklar açmıştı, bense içine kapanık ve tedirgin bir halde oturmaya devam ediyordum, ne var ki itiraf konuşmasının sonuna doğru Nina beni de etkisi altına alarak ortamın havasına dahil etti, böylelikle ben de onun çok özel kişiliğinin coşkusuna kapıldım. Ne var ki o beni ele vermişti. İlişkimizi bu şekilde ilan etmekle paylaştığımız her şeye büyük ihanet etmişti. Bu ihaneti tüm bedenimde hissediyordum ama dile getirmem mümkün de-

ğildi. Bunu ifade edebilecek bir dil yok. Nina Skåtøy'ün ilişkimize ettiği ihaneti dile getirmeyi hayalimde bile canlandıramıyordum. İhanet diye bağırsam diğerleri sus diyerek susturacaklardı beni, zira bu çıkışım Nina Skåtøy'ün ortamı coşturan –sadece ortamı değil, bu ağırkanlı “Yoldaş Eivind”i, yani lise öğretmeni Pedersen’i de coşturan– konuşmasının ardından sadece kuru gürültü ve etrafı rahatsız etmek olarak algılanacaktı. Çünkü Nina Skåtøy'ün onu rahatsız eden ve burada söz alıp beni ele vererek aramızdaki her şeye ihanet etmesine neden olan şeyi anlatabileceği bir dili vardı. Marksist- Leninist dil, temiz-kirli, canlı-ölü, taze-çürümüş gibi zıt kavramlarla daha ateşli, daha dramatik bir hale getirilmiş mantıklı ve amansız bir dil. Her şeyden önemlisi, bir durum yaratmıştı. Söz alıp konuşması diline bir sürdürülebilirlik kazandırmıştı. Kendini Silahşör Kadın olarak ifade ediyordu. Devrimci dünya görüşünün bir sonucu olarak tabanca eğitimi aldığını bana anlatmıştı. O bir komünistti, o bir devrimciydi, silahlı devrimi savunuyordu ve bu nedenle de tabanca kullanmayı öğrenmeliydi. Oslo Tabanca Atış Kulübü’ne kayıt olmuştu, kulüp tıp öğrencisi bir genç kızı, hem de hekim Dr. Torstein Skåtøy’ün kızını üye olarak kabul etmekte bir sakınca görmemişti. Haftada bir kez atış poligonuna gitmiş ve tabanca kullanmayı öğrenmişti. Silahşör Kadın buydu işte ve şimdi topluluğun önünde durmuş “Yoldaş Eivind”le arasındaki ilişkiyi itiraf ederken Silahşör Kadın kimliğindeydi. Herkes onun derinden sarsılmış olduğunu görebiliyordu. Bu sarsılmış haliyle bile Komünist Parti’nin gerekliliği sorusunu benim şimdiye dek tanık olmadığım bir yoğunlukta ve tanık olmadığım kadar ateşli bir biçimde dile getirmeyi başarmıştı. Gizli ilişkimizi çürümüş, yozlaşmış diye yaftalıyor, ilişkinin halktan bir kadına zarar verdiğine ve Parti’nin arkasına saklanarak yürütüldüğüne dikkat çekerken “Nasıl bir Parti istiyoruz?” sorusunu soruyordu. “Yoldaş Eivind”le benim bu gizli ilişkimizde aşk yuvası olarak kullanacağımız bir Parti istiyor muyuz? Bu özel bir konu değildir, tüm Parti için olmak ya da olmamak meselesidir, böyle bir ilişkiye göz yummak gericiliktir ve küçük burjuva dertlerinizi aranızda halledin demektir. Bu bir Parti meselesidir ve ben Parti’nin konuya el atmasını talep ediyorum. Benim bir kadını kandırmış olmam konusuna, yani eşiyle birlikte ona ihanet ederek kandırmış olmam konusuna el atmayacak bir Parti’yi ben ne yapayım? Sahtekârlığımıza, Parti toplantılarını sevgilimle

buluşmak üzere araç olarak kullanmama kayıtsız kalan Parti'yi ben ne yapayım? Benim böyle bir Parti'ye ihtiyacım yok, böyle bir Parti Norveç'te devrime önderlik edemeyecektir, ülkemizin halkıyla da bütünleşemeyecektir, zira halkımız bu partiye güvenmeyecek ve işte bu benim partim, Halkın Sesi olan parti diyemeyecektir. Ben burada karşınızda duruyorum çünkü çürümek istemiyorum. Çürümekten iğreniyorum, kapitalist bir kaderin elinde olmak düşüncesine bile tahammül edemiyorum, bu nedenle komünist oldum ben, bu nedenle Parti'nin bir üyesiyim. Bu Parti benim çürümemi engellemeyecek mi, eşiyle gizli ilişki kurarak halktan bir kadını aldatan Larvikli bir burjuva doktor karşısında gerekli girişimlerde bulunmayacak mı? Parti böyle yapmadığı takdirde hastalanacaktır, böylelikle de hepimiz ömrümüzün sonuna dek içine doğduğumuz bu kapitalist toplum cehenneminde yaşayacağız. Parti'nin ezenlere karşı ezilenler adına verilen savaşta önderlik ettiğini söylerken ciddiyseniz bir şeyler yapın, gerekirse Parti'yi benden temizleyin ya da bana ciddi bir uyarı verin.

Nina'nın sözleri dinleyicileri derinden etkilemişti. Katılımcıların çoğuna muamma gibi gelebilecek bir konuyu öyle bir çerçeve içine oturtmuştu ki onlara meselenin içyüzünü kavrama imkânı vermiş, insanların kasım ayında bir hafta sonu İsveç'in iç kısımlarında, Värmland'da, Karlstad kentinin elli kilometre kuzeyinde kış mevsimi dolayısıyla kapalı bir kampingdeki bu kulübede bulunmalarını ve konuyla alakalandırılmalarını çok doğal bir şey olarak algılamalarını sağlamıştı. Ben de bir dönüşüm geçiriyordum. Nina ilişkimize ihanet etmiş olmasına rağmen –ihanetin bedenimde yarattığı sarsıntılar devam ediyordu– son dört yıldır ulaşmaya çalıştığım ve bu nedenle hayata bakışımı ve yaşama biçimimi değiştirmiş olan hedefler bağlamında benim de moralimi yükseltmişti. İşte bu yüzden, acılar içinde kıvranan ancak bilinci tamamen yerinde olan sosyal demokrat gövdemin şiddetli protestolarına aldırmaksızın ayağa kalktım ve özeleştirimi yaparak kendimi yerin dibine batırdım.

Bunun ardından gündemdeki konulara geçildi, tartışmalar Nina'nın itirafının katılımcılarda yarattığı coşkulu havada devam etti, çok şey söylendi, ciddi konuşmalar yapıldı, ancak bir süre önce burada dile getirilen suç karşısında ne yapacaklarını, nasıl davranacaklarını bilemeyen katılımcılar biraz zorlandılar, tartışmalar sonucunda konunun İKP(m-l) Vestfold İli Bölge Komitesi'ne havale

edilmesi ve komitenin mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gerekli girişimlerde bulunmasının istenmesi karara bağlandı. (Sonuç, Parti tüzüğünün 12.1 maddesi uyarınca yazılı ikaz vermek şekilde tecelli etti, ki bu çok ciddi bir şeydi.)

Ne var ki pişman değildim, özeleştiriyi pişmanlık nedeniyle yapmamıştım. Özeleştirim ilkelerimin bir gereği idi. Hayatla yaptığım sözleşmeyi özeleştirme aracılığıyla yeniden teyit etmişim. Özeleştirme aracılığıyla Çin Ütopyası'na bağlılığımı bir kez daha açıkça itiraf etmiş ve bundan doğacak sonuçları kabul ettiğimi belirtmişim. Özeleştirme aracılığıyla son dört yılda bende meydana gelen değişimleri onaylamıştım. Ama özeleştirisini verdiğim olaydan dolayı pişman değildim. Tam tersine, geçirdiğim zamandan müthiş zevk almıştım ve ilişkimizin gizli olması hiç kuşkusuz memnuniyetimi artırmıştı. İçimde derinden akan gizli duygularla temas kurmamı sağlamıştı, bunlara uygun bir şekilde yaşadığıma inanmıştım ama yine de söz alarak içimdeki bu dalgaların tam zıddı olan Çin Ütopyası'na bağlılığımı itiraf etmişim. Aramızdaki gizli ilişki sürecince Nina'yla çok mutlu olmuştum, 1974 yılının Kasım ayında Karlstad'ın elli kilometre kuzeyindeki bir kampingde yaşadıklarımın pişmanlık duyamazdım, bundan o zaman da emindim, bana acı veren Nina Skåtøy'ün ilişkimizle arasına mesafe koymasıydı, bu da onun benim kadar mutlu olmadığını gösteriyordu, muhtemelen onu çeken başka bir şeydi, tehlike ve ilişkimizdeki yıkıcı yan ona cazip gelmişti. Bu nedenle de ifşa ederek ilişkimize ihanet etmişti. Bunun sızısı tüm bedenime yayılıyordu, hatta daha da acı veren bir şey vardı ki o da Nina Skåtøy'ün bana karşı davranışlarıydı. Nina'nın gündem dışı söz alarak konuşmasını takiben grup toplantısında dünya sorunları üzerine konuşuyorduk, bu konuşmalar sırasında Nina bana çok zarif ve arkadaşça davrandı. Öyle görünüyordu ki "çalıntı", "gizli", "saklanmak zorunda" olan, yani bizim aramızda olup biten her şeyden arınmış, temizlenmişti, artık onun gözünde Partili Yoldaşlar'dan biriydim. Oysa ben farklı bir amaçla Nina'nın peşindeydim, aramızda iki yoldaşın dünyadaki temel çelişkinin en can alıcı noktasına dair tartışması dışında ve daha derinde hâlâ bir şeyler olduğu yolunda ondan gelecek bir işareti bekliyordum umarsızca. Ne var ki o tam tersini yapıyor, bana ve çevremize aramızda geçenlerden pişmanlık duyduğunun ve her şeyin bittiğinin işaretini veriyordu. Ne büyük acıdır tapmışınız kadının el kol hareketlerini seyretmek ve her ne kadar

hâlâ çok cazip de olsalar bu jestlerin ona âşık adama gönderilen gizli işaretler olmadığını bilmek! Ne büyük acıdır sevdiği kadının gülümsemesini seyretmenin içindeki müthiş bir özlemi ateşlemesi ama bu gülümsemenin asla ve asla aranızdaki mahremiyete işaret etmediğini bilmek! O günü hiç tereddütsüz hayatımın kâbusunu yaşadığım gün olarak nitelendirebilirim, öyle bir kâbus ki uzanıp tutabileceğim kişi orada duruyordu ama tutamıyordum, o artık uzanıp tutulamayacak biri olmuştu. Dönüşte, Karlstad'dan Larvik'e kadar olan ve Bastø feribotunu da içeren üç yüz kilometrelik uzun araba yolculuğunda içim taş kesmişti ama bunu hiçbir şekilde belli etmedim, tam tersine neşeli davranarak kişisel cazibemi ortaya koymayı başardım.

Ertesi gün Nina okula telefon etti, benimle akşamüstü buluşmak istediğini söyledi, evinde değil, bir kafede buluşacaktık, Domus süpermarketinin kafesini önerdi. Önümüzde onun içtiği sigaraların filtreleri ve benim sarma sigaralarımın izmaritleriyle tepeleme dolu bir sigara tablasıyla otururken Nina bana evliliğime geri dönmemi ve durumu düzeltmemi tavsiye etti. Bana hiç ümit vermiyordu. İlişkimizin bittiğini açık açık söyledi. Bir önceki gün bana karşı tutumunda meydana gelen büyük değişim artık kişiliğinin bir parçası olmuştu, bu nedenle de umuda kapılmadım. Üzüntüden sersemlemiş halde Larvik caddelerinde yürüdüm, sonbaharın donuk aydınlığında araçların kornalarını işitiyordum, tempolu koşanlar yanımdan geçip gidiyorlardı ve ben yürüyordum, mağazaların ısıtılı vitrinleriyle çevrili dar sokaklardan geçerken öğrencilerime rastlıyordum, bana selam veriyorlar, ben de selamlarını yanıtlıyordum, batmakta olan kasım güneşi otomobillerin camlarına ve benim otuz beş yaşındaki yüzüme yansıyana dek çökmüş ruh halimle dolaştım durdum. İçimde Nina, Nina diye çığlıklar kopuyordu. Bitti artık, bitti artık diye çığlıklar kopuyordu. Anlayamıyordum. Dün benim için gerçek olan, bugün bitmiş bir şeydi. Nina'yla yaşadığım ilişki içimdeki pek çok yapıya da temas etmişti; gizli kapaklı bir münasebet olmanın ötesindeydi. Bu ilişki içimdeki güzel saflıkla iç içe olan başka yapılara da temas etmişti, evet o güzel saflık her şeye rağmen tüm bilincimi oluşturuyor, hem kendime hem de başkalarına karşı beni tanımlıyor ve Larvik sokaklarında karamsarlık içinde, ne yapacağımı bilemeden dolaşmama neden oluyordu, çünkü Nina'nın "Yoldaş" diye çığlık atmasını ve bir kez daha "Evet, evet, evet" diye haykırmayı arzuluyordum aslında.

Larvik sokaklarında düşüncelere boğulmuş bir halde dolaşırken hayatımın dönüm noktasına geldiğimi anlamıştım. 1969 yılında Lise Tanner’le yaptığım ve Thomas isimli bir oğlan babası olmamı sağlayan evliliğime son vermeliydim. Daha önceleri de aklıma gelmişti bu düşünce, ne var ki şimdi tekrar belirince uygulanması kaçınılmaz görünüyordu. Bir dönemi, hem benim hem de bir başkasının –ve de oğlumun– hayatını kapsayan bir dönemi yıkmaya karar vermek kolay değildi. Bu, karşımdaki insanı, hayatının bundan sonrasını planlamış olduğundan başka, hatta belki de arzuladığının aksi bir şekilde sürdürmek zorunda bırakacaktı. Ayrıca oğlumun yıldan yıla büyümesine çok farklı, benim açımdan çok daha elverişsiz şartlarda tanık olacaktım. Şunu da anlamıştım ki pek çok açıdan acı verici olan köklerimin sökülmesi sürecini başlatan bir karar veriyordum, ama bu düşünce aklıma düşmüştü bir kere ve ben başka bir çözüm yolu bulamıyordum. Lise Pedersen –kızlık soyadıyla Tanner– ve ben çok uzun süreden beri birbirimizden kopmuştuk, itiraf etmeliyim ki onda bulunan ve eskiden bana cazip gelen şeyler artık beni ilgilendirmiyordu, çünkü hayatım yeni bir yola girmişti, kendimi bilmediğim, beni ürküten ama aynı zamanda da zorunlu olan bağlamlar içinde bulmuştum ve Lise’nin bu çerçeve içinde bana ulaşması imkânsızdı, işte bu yüzden eve gidip eşime boşanmak istediğimi söylemeye ve bunun beni açımdan nihai bir karar olduğunu belirtmeye niyetlendim.

Eve gittim ve eşime her şeyi anlattım. Bu konuşma sırasında neler olduğunu anlatmak istemiyorum, ancak birkaç saat sonra elimde bir bavulla sokağa çıktığımı söyleyebilirim. Şimdi ne yapacaktım? Gecelemek üzere Victoria Otel’e gitmeye karar verdim. Ne var ki çok geçmeden kendimi Nina Skåtøy’ün kapısının önünde buldum. Zili çaldım. Kapıyı açtı, elimde bavulla beni görünce kapıyı yüzüme kapattı. “Çok aptalca davrandın” dedi. Üç gün kapısına gidip zilini çaldımsa da beni içeri almadı. Sonunda bana kısa bir görüşme olanağı tanıdı ve bu görüşmede şimdiye dek söylediği, benim de zaten bildiğim şeyleri tekrarladı. Bundan böyle bana iki Partili gibi yoldaşça bir yaşam sunacaktı, bana verebileceği tek şey buydu. Böylece 1974 yılının Kasım ayında Jegersborggata Sokağı’ndaki evimden çıktım ve Håkons Sokağı’ndaki yeni yapılmış bir villanın bodrum katına taşındım.

Håkons Sokağı'ndaki, içinde ufak bir mutfak köşesi bulunan bu tek odalı evimde hayatımın yeni bir dönemine adım atmıştım, bunu tapınma evresi olarak da niteleyebilirim. Bir arkadaş olarak yoldaş Nina Skåtøy'e tapıyordum. Tüm varlığımla ona âşıktım ama bu uzaktan yaşanan bir aşktı. Arzuladığım şeye belki bir gün ulaşabilirim diye hayaller kuruyor, imkânsız ve mutsuz bir aşkla ona tapıyordum. Bu açıdan bakıldığında Nina Skåtøy'ü algılayışım pespembe ve nesnellikten uzak görülebilir, ne var ki anlatı doğası gereği nesnel olmak zorunda değildir, yazarının –burada olduğu gibi her daim yüreği çarparak– dile getirdiği şeyler olarak değerlendirilmelidir. Larvik sokaklarında dolaşarak imkânsız bir aşkla Nina Skåtøy'e taptığım günleri anlatmaya başlamadan önce evliliğimin bitişiyle ilgili bir iki şey daha söyleyerek bu konuyu kapatmak istiyorum. Eski eşim Jegersborggata Sokağı'ndaki dairemizde oturmaya devam ediyordu, ben birkaç parça eşya alarak çıkmış ve Håkons Sokağı'ndaki bodrum katında tek odalı evimi kurmuştum. Oğlumu düzenli olarak iki haftada bir görüyordum, hafta sonlarını Håkons Sokağı'nda bodrum katındaki evimde birlikte geçiriyorduk. 1975 yılının sonbaharında eski eşim Harstad Kütüphanesi'nde iş buldu ve büyük bir olgunlukla karar vererek işi kabul etti. Apartman dairesini sattı, Harstad'ya taşındı, oğlumuzu da yanında götürdü, o tarihten sonra oğlumu sadece yılda bir iki kere görebildim, görüştüğümüz zamanlarda uzun bir süre beraber oluyorduk ama bu, düzenli temasın –bir de evliyken günlük beraberliğimiz vardı ki o da kıyas kabul etmez– yerini alamıyordu maalesef; işte 1974 yılının Kasım ayında bir pazartesi günü aldığım ve sonrasında hiç pişman olmadığım bilinçli kararım çok büyük sonuçlar doğurmuş, üzerimden hiçbir zaman atamadığım şiddetli bir özlem duygusu bırakmıştı bende.

Evet, yeni evim Byskogen yakınında, Håkons Sokağı'ndaki yeni bir villanın bodrum katında, içinde ufak bir mutfak köşesi bulunan bir odaydı. Villanın sahibi meslektaşımı, eğitim anlayışımı ve siyasi görüşümü paylaşmayan bir matematik öğretmeniydi, hastanede başhemşire olan eşi de silahlı devrime ve proletarya diktatörlüğüne sıcak bakmıyordu, ama yine de ödediği –oldukça yüksek diyebileceğim– kira ile villanın fahiş banka borcunu ve aylık taksitlerini ödemeye yardımcı olan bir kiracı ev sahiplerimin işine geliyordu. Bu fiyata sessiz sedasız, her an ortalıkta görünmeyen,

geceleri çoğunlukla evde olmayan bir kiracı temin etmişlerdi, ev sahiplerim gecelerimin tümünü devrimci faaliyetlerle geçirdiğimi tahmin ediyorlardı ki bu kısmen doğrudu. Evet, her gece dışarı çıkıyordum ama genellikle bir tanrıçaya tapan kişi kimliğimi taşıyordum üstümde. Gecelerce Larvik sokaklarında dolaşiyor, sık sık Larvik Hastanesi'nin bulunduğu Greveveien Sokağı'nın karşılarındaki doktor lojmanlarının önünden geçiyor, ışığın yanıp yanmadığını görmek için o çok iyi tanıdığım pencerelere doğru bakıyordum. Ya da sadece yürüyordum, zira tanrı ve tanrıçalara tapanlar yerlerinde duramazlar, bedenlerinde Håkons Sokağı'ndaki yeni bir villanın bodrum katında tek odada geçirilecek sakin bir ev hayatıyla bağdaşamayan bir huzursuzluk vardır, bir tek sürekli yürümek iyi gelir onlara. Akşamın geç vakitlerinde Larvik'in cadde ve sokaklarında, yağmurda, fırtınada, kapkara sessizlikte, hep karanlıkta, sokak lambalarının cılız ışığı altında yaptığım bu yürüyüşlerde Nina'ya hiç rastlamadım. Buna karşılık parti içinde arkadaş ve yoldaş olarak karıştık. Nina Skåtøy bir eylemciydi, sayısız parti görevi yüklenmişti, benim yüklendiğim parti görevleri de sayısız olacaktı. Nina'nın iç veya dış herhangi bir göreve her talip oluşunda Parti benim de bu göreve adaylığımı not ediyordu, hiç kimsenin bu durumdan kuşkulananmamasını anlayamıyordum, belki de kuşkulanıyorlardı da anlayışlı davranıp sormuyorlardı. Bana "Jeikan Norninakan"²⁰ gibi egzotik bir isim takmadılarsa bu, yoldaşların anlayışlı insanlar olmalarındandır. Sözün kısası beni pek çok siyasi görev sırasında Nina'nın yanı başında, ona eşlik ederken görüyorlardı. Partililerin bize Jan Klåstad'nın evinin ardiyesindeki teksir makinesinin başında yoldaşlara dağıtmak üzere sade, ilkel bildiriler basarken veya nehirden gelen esintinin donmuş fiyorttan esen buz gibi tuzlu rüzgâra karıştığı bir sonbahar günü alacakaranlıkta Vestre Halsen'deki Elkem-Rockwool fabrikasının giriş kapısında rastlamaları mümkündü. Ya da kasım ayında bir cumartesi günü Nina'yla birlikte Larvik Meydanı'nda kurulmuş bir stantta halkı dayanışmaya, sınıf mücadelesine çağırان bildiriler dağıtır, *Klassekampen* gazetesi satarken görülebilirdik. Larvik'in ilerici insanlarını, arkadaşlarımızı ve sempatizanları ziyaret etmek,

20 "Jeikan Norninakan" kod ismini açıp anlamlandırmaya çalıştığımızda "Jeg-kan-når-Nina-kan" ("Nina yapabiliyorsa ben de yapabilirim") gibi bir cümleye varılıyor. (ç. n.)

Ülkemizde ilk kez yayımlanacak olan günlük komünist gazeteyi basacak ofset matbaayı finanse etmek üzere ülke çapında açılmış bağış kampanyasına kaynak sağlamak amacıyla Nina Skåtyn Datsun marka ucuz otomobiliyle Larvik'te dolaşırken bize tesadüf edebilirlerdi. Mevsim sonbahardı, karanlık sonbahar, benim açımdan bu sonbahar ve genelde mevsimlerin değişimi Nina Skåty'le sıkı sıkıya ilintiliydi. Bu yılın sonbaharı kuzu postu ceketi ve kuzu postundan eldivenleri içinde bildiri dağıtan, *Klassekampen* gazetesini gelen geçene göstererek elinde tutan Nina Skåty'd, sonbahar Nina Skåty'n yağmur yağdığında kapşonuyla saçlarını örttüğü sarı, mini etekli yağmurluğuydu. Ben ona tapan kişiydim, Nina'nın bunu fark etmemiş olması mümkün değildi. Kendimi bir tanrıçaya tapan kişi kimliğimle açık açık ortaya koyuyordum ve bu yaptığımın tapınma biçimlerinin en aptalcası olduğunun bilincindeydim, ne var ki başka şansım yoktu, şartlar elverdiği sürece onun yanında bulunmak zorunda hissediyordum kendimi, öyle ki hayali bile imkânsız bir an gelip de Nina beni geriye, geldiğim yere döndürecek işareti verecek olursa hemen oracıkta hazır bulunabilmeliydim. Sürekli onu gzlyordum, bu benim onu bekleme biimimdi. Saęanak yağmur altında Elkem-Rockwool fabrikasının önünde durmuş bildiri dağıtıyorduk, ben sürekli onu gzlyordum, acaba şimdi değişecek ve bir zamanlar çok yakından tanıgım kadına dönüşecek miydi? Paydos saati gelmiş, fabrika kapısından çıkan işçiler evlerine dağılıyordu, bir kısmı da gece vardiyası için içeri giriyordu, yıllardır işçi sınıfının maymunu olarak bildiri dağıtmaktaydım, işçilerin çoğunu tanırdım, Oslolu bu genç hanımı etkileyebilmek amacıyla aralarından en radikal olanlarıyla biraz sohbet de ediyordum, ne var ki bütün bunlar Nina'nın bana kendisini iyi tanıyan ve çalışmalarında eşlik eden iyi bir arkadaşından öte muamele etmesine yetmiyordu, tek bir mimikle, gözünün tek bir hareketiyle bile olsun bunun tersini işaret etmiyordu, hayır pişman değildim, ona tapıyordum, mizah duygusundan tamamen yoksun da olsa, bir an bile Nina'ya tapan iradesiz kişi kimliğimden vazgeçmek niyetinde değildim.

Nina mizah duygusundan yoksundu. Bunu hayatımın bir önceki döneminden, artık beni bir saniyeliğine bile olsa geri götürmeye yanaşmadığı o dönemden biliyordum zaten, Nina gayriciddi olabiliyordu –hatta buna dair acı anıların da var–, ne var ki onun

gayriciddiliğini sahici bir *mizah* duygusuna sahip olmak şeklinde niteleyemeyeceğim, zira bu hali etrafı güldürmekten çok erotik bir etkiye yol açıyordu. Ara sıra komik olmaya da çalışırdı ama burada da hayal gücünden yoksundu, örneğin revizyonizme dair siyasi espriler –bu esprileri arka arkaya iki yaz ziyaret ettiği Arnavutluk’ta öğrenmişti–, liberalizmi yere vuran ve Sol Sosyalist Parti’nin beceriksizliğiyle alay eden espriler yapardı, başkalarının anlattığı bu tür esprilere güldüğü de olurdu, ne var ki kahkahaları eğlendiğine değil yargıladığına işaretledi, siyasi bir espiye gülmek suretiyle not veriyordu, evet onaylanmıştı, böylelikle bize de kahkahalarına katılma olanağı sunuyordu. Ama genelde mizah onu hiç ilgilendirmiyordu, mizahı uygunsuz buluyordu, şakalaşmalara karşı da tahammülsüzdü, çünkü şakalaşmanın kalıcı bir etkisi vardı, şaka yapma sürekli o gayriciddi dünyanın derinliklerine çekerd ki buradan da kendisiyle aynı duyguyu paylaşanlarla keyifli vakit geçirmek dışında aklı başında bir iş çıkamazdı. Şaka ortamına “Yeter, konumuza dönelim” diyerek müdahale ettiğine defalarca tanık olmuştum. Özellikle de benim mizah anlayışıma karşıydı, siyasi çalışmalarda ona eşlik ederken Devrim, Parti, vb. yüce amaçlarımızı hedef alan bir çeşit alaycı, küçümseyici yaklaşım ortaya koyuyordum ve zaman zaman da zevkine uymadığını bildiğim espriler yapıyordum, ama daha ziyade kendi kişiliğimi –ne de olsa Nina bir zamanlar kişiliğimi yakından tanımayı arzulamıştı, işte şimdi orada onun yanındaydım ama bir tanrıçaya tapan küçük düşürülmüş kişi rolündeydim– vurgulamaya ihtiyaç duyduğum için böyle davranıyordum.

Mizah duygusundan yoksun olması beni rahatsız etmiyordu. Kadınlarda mizah duygusuna sahip olma şartı aramazdım. Doğrusu bunu istemek; kadınların vücutlarının biçimli, ellerinin ufak, ses tonlarının erotik olması, hareketlerinin ortamdaki varlıklarını en kadınsı biçimde ortaya koyması, hatta Nina Skåtøy gibi sade bir şekilde giyinseler de parfümlerinin yanından geçen adamın burun deliklerini sızlatması gibi şartlara ek olarak ilahi bir mizah duygusuyla donanmış olmalarını beklemek çok fazla şey talep etmek sayılmaz mıydı? Ben mizahı hep bulacağımdan emin olduğum yerde, erkeklerle bir arada olduğumda aradım. Nina Skåtøy’ün mizah duygusundan yoksun oluşu beni pek fazla etkilemiyordu. Ne var ki bu eksikliği karakterindeki başka bir özelliklikle birlikte ele almaktan kaçınamazdım, onu tanıdıkça bu özelliğin giderek

baskın bir hal aldığını gözlemliyor ve son tahlilde şu sonucu çıkarıyordum: Nina'nın en baskın özelliği ve belki de devrimciliğinin motoru püritanizmdi.

Nina'ya siyasi çalışmalarda eşlik ederken anladım ki ben bir püritene tapıyordum. Püritanizm Nina Skåtøy'ün ruhunu tamamen kaplamıştı, ona tapan bir kişi bile Nina'yı bir süre gözlemledikten sonra Nina'nın başkalarına karşı tahammülsüz, dar görüşlü ve hep yüzünü ekşiten bir havası olduğunu fark edebilirdi. Unutmayalım ki ilişkimizi mahveden de Nina'nın içinde yaşayan püritendi. Ve bu sonbahar boyunca Skåtøy'ün püriten yaratılışını Parti'nin işine yarayacak şekilde bol bol sergilemesine tanık oldum. Sıkı denetim altında tutulan hayatı seviyordu. İnsani davranışların bir grup tarafından denetlenmesini ve düzeltilmesini doğru bulan, buna olumlu bakan başka bir insana hayatım boyunca rastlamadım, Larvik'te İKP(m-l)'yi, bizleri Parti'nin çıkarlarına ters düşen tüm özel işlerimizin en ince ayrıntısına kadar hesabını vermek zorunda bırakan kolektif bir denetim organı haline getirme çabalarının başını Nina çekti. Okurun muhtemelen hatırlayacağı gibi onun bu özelliğinin bir ön tanıtımı daha önce de yapılmıştı, o sonbahar Parti ülke çapında geniş bir bağış kampanyası başlatmıştı, bu kampanya sonucu toplanacak para *Klassekampen*'in ileride günlük gazete olarak basılmasını sağlayacak ofset matbaayı finanse edecekti, para hesabına vurulduğunda çok yüksek tutulmuş ve cüretkâr bir hedefti bu. Her birimizin verdiği aylık aidatların yükseltilmesi anlamına geliyordu ki bu da çoğumuzun parasal ve siyasal katkı gücünün çok üzerine çıkıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse Parti'nin hedeflerine ulaşması biz üyelerden azami para çıkarması ve bunu yaparken de her yola başvurmaması anlamına geliyordu. Bu durum Nina Skåtøy'ün kişiliğine çok uymuştu. Hiç çekinmeden ceplerimizden son kuruşumuza kadar söküp alıyordu. Geniş bir coğrafyaya yayılmış ülkemizin irili ufaklı yerleşim alanlarında Nina gibi püritenler yaşıyor olmasaydı Parti asla kendine bir ofset matbaa satın alamaz, örgütü ve destek gruplarını oluşturamazdı. İşte Nina burada tam işinin insanıydı. Hepimizi köşeye sıkıştırmıştı, ayrıca o keskin zekâsını Larvikli ilericilerden para koparabilmek amacıyla piyango, kermes, açık artırma, bitpazarı düzenlemek gibi çeşitli yöntemler bulmakta kullanıyordu. Parti içinde ise denetim mekanizmasına olan inancını kullanıyordu, zavallı yoldaşlardan biri

yardım kapasitesini aşmış olduğunu söyleyecek olsa Nina Skåtøy derhal o kişinin kişisel ekonomisine gözlerini dikeyor ve sorgulamaya başlıyordu: “Son günlerde Ferdinand’a gittin mi?” “Evet, geçen cuma günü.” “Orada ne yaptın?” “Biraz bira içtim.” “Kaç tane?” “Üç büyük.” “42 kron eder. Sık sık gidiyor musun oraya?” “Haftada bir sanırım.” “Ve üç büyük içiyorsun?” “Evet.” “Haftada 42 kron eder, ne dersin buna?” “Ne yani, şimdi sen... Yahu, ara sıra bir bira da mı içemeyeceğiz yani?” “Tabii içersin,” diyordu Nina, “ama fiyatına dikkat çekiyorum ben, haftada 42 kron. Parti’nin bu aşamada gereksinim duyduğu miktarlar bunlar. Niçin Ferdinand’a gidiyorsun?” “Biraz rahatlayayım, birileriyle tanışayım diye, lanet olsun.” “Kahve içsen olmaz mı?” “Kahve mi? Diğerleri bira içerken mi?” “Tabii, birçok insan öyle yapıyor, araba kullananlar mesela. Ya da illaki bira içeceksen evde arkadaşlarınla içebilirsin. İki büyüğü evde içsen 18 kron tasarruf etmiş olacaksın, böylelikle verdiği haftalık aidatı 20 kron daha artırabilirsin. Ferdinand’a yine gidersin ama bir bardak birayla idare edersin. Bu öneri çok mu kötü sence? Böylelikle hem aynı miktarda bira içmiş olursun hem de Ferdinand’a gidip rahatlırsın, ilaveten arkadaşlarınla evinde güzel vakit geçirirsin.” Tartışmada bu noktaya gelindiğinde yoldaşımız öylesine bitkin düşmüş olurdu ki vereceği haftalık aidatı 20 kron artırırdı.

Ardından Nina ikinci yoldaşa karşı saldırıya girişirdi. Söz konusu kişisel ekonomi olduğunda tamamen şeffaflık ister, onun gözünde savruluk sayılan alışkanlıklarımızdan vazgeçmemizi talep ederdi, ama her şey önce ortaya konup tartışılmalıydı. Bir toplantıda bunu kendisine de uyguladı. Filtreli sigara içme alışkanlığının gereksiz olduğunu söyledi. Bu sigaraların nasıl da kölesi olduğunu, her ay bırakmaya çalıştıysa da başaramadığını itiraf etti; hatta cariyelerle dolu bir sarayda dejenere bir hayat yaşayan, afyon müptelası ünlü bir Çinli generalin bir gün sarayı ve cariyelerini terk ederek yeraltı eylem çetelerine karışmasını, Yangzi Jiang nehrinde gemiyle bir ay boyunca dolaşp afyon canavarına karşı verdiği mücadeleyi kazanmasını, sonra karaya çıkarak Paris’e gitmesini, kırk yaşında Paris’te komünist gruplara katılmasını, ardından ülkesine dönerek Kızıl Ordu’nun adından en çok söz edilen generallerinden biri haline gelmesini hikâye eden Chu Teh’nin *Çin Üzerindeki Kızıl Yıldız* isimli kitabını okumasına karşın başaramamıştı bunu. Okuduğu

örnek kitap bile onu şu kötü alışkanlığından kurtaramamıştı. Ancak ekmegine yağ sürmeyerek, çok kaliteli kahvaltılık malzemeler satın almayarak, akşam yemeklerini ucuzluğa girmiş ürünlerden seçerek tüketimini dengelemeye çalışıyordu. Haftalık sigara tüketiminin maliyetini hesaplamış, yemeklerinden kısarak tasarruf ettiği miktarı belirlemişti, bunu iki sütunluk bir muhasebe hesabı haline getirmiş bize sunuyordu, birinci sütun sigara masraflarını, ikinci sütun yemeklerden ettiği tasarrufu gösteriyordu, son toplama göre haftada 8,75 kron kârdaydı, buna bir de 10 kron ekliyordu, böylelikle aylık miktar (yaklaşık) 50 kronu buluyordu ve bu para da düzenli verdiği aylık aidat dışındaki, kampanyalara yardım, grev kasası gibi fazlalıklara ilaveten Parti'ye gidiyordu. Bize bu hesabı sunarken çok mutluydu, cimri yaratılışı sayesinde kötü bir şeyi iyi bir şeye dönüştürmeyi başarmıştı, işte bu dönüşüm de genç kızlara özgü bir el yazısıyla kaleme alınmış olarak gözümün önüne konmuştu. Filtreli sigara paketine baktım ve tüm kalbimle bu paketin mevcudiyetini onayladım, çünkü bu paket Parti'nin yararına dönüşmüş küçük bir mucizeden ibaret değildi sadece, aynı zamanda Nina'nın kötü alışkanlıklarının kölesi olduğuna işaret ediyordu, ben sürekli onun bana bunu göstermesini isterken o arkadaşım ve yoldaşım olarak ortalıkta dolaşüyor ama göstermiyordu, ne var ki dudakları arasına bir sigara sıkıştırıp yaktığında ve tutkuyla nefesini içine çektiğinde, işte tam o anda –ah kim bilir kaç kez seyretmiştim o anı!– Nina benim onda bulmaya çalıştığım şeyi, beni ona tapan kişi yapan şeyi gözler önüne seriyordu, evet evet o şey oradaydı, ben rüya görmüyordum, filtreli sigaralar gözler önüne seriyordu bunu; sigaralarını bir hazine gibi sürekli yanında taşıması beni ne kadar da mutlu ediyordu, bu mutluluğumu ifade etmemin tek yolu ismini açıkça reklam ederek övmekti: Prince sigaraları!

İçtiği filtreli sigaralara rağmen Nina örnek alalım diye püriten yaratılışını sürekli bize gösteriyordu. Yalnızca kişisel ekonomimize değil, özel hayatımızı nasıl düzenleyeceğimize de karışıyordu. Evli arkadaşlar sorgudaydı, tüm kirli çamaşırlar masaya yatırılıyor ve denetleniyordu. Kirli çoraplar çıksın ortaya, kim yıkıyor çorapları? Bu püriten yaratılışını ortaya koyarken düşmanca davrandığını söyleyemeyiz, tam tersine yoldaş Y'nin kirli çoraplarını ve yıkanmamış bulaşıklarını ele alırken çok cana yakın ve şakacıydı, cumartesi sabahı *Klassekampen* gazetesini satma görevini ailevi nedenlerle

yerine getiremeyeceğini bildirmiş olan yoldaş X'in özel hayatına dalıp bunu sorgularken de çok anlayışlı görünüyordu, ne var ki yoldaş X cumartesi sabahı Larvik Meydanı'na gidip bu yerine getiremeyeceğini söylediği görevi yapana dek pes etmiyordu, Nina Skåtøy'un burnu X'in özel hayatında bir açığın kokusunu almıştı ve bundan yararlanıyordu. Bu açık yoldaş X'in boş gün olarak planladığı cumartesi günü göreve çıkmasıyla ödenecekti.

Neden böylesine sert ve uzlaşmaz ve hatta beni reddetmiş olan bir kadına âşıktım? Bilmiyorum, bilmiyorum, ama ona taptığımı gayet iyi biliyorum. Onun püriten hallerini izliyor, Greveveien'deki, bir zamanlar çok mutlu olduğum yatağını özlüyordum. Siyasi görevlerde ona eşlik ederken onu oldukça iyi tanıdığımı söyleyebilirim, bedenini tanımasam da yaratılışını tanımıştım. Nina'nın basit, tasasız, dümdüz püritanizmi çevresine de kolayca sirayet ediyordu. Kızıl bayrağın sadeliğini, halk şarkılarını, eski işçi marşlarını seviyor, Amerikan etkisindeki her türlü kültür ögesini reddediyordu. Gençliği rock danslarına davet ederek şımartmak istemiyordu. Bob Dylan şarkılarına karşıydı çünkü Dylan İsrail sempatanıydı ve bu şarkılarına da yansıyor. İçki tüketimini şimdilik bir kültür fenomeni olarak kabul ediyor, ancak sosyalizmin Norveç'e gelmesiyle alkol musluklarının kapanmasının da yakın bir zamanda gerçekleşeceğini herkesin bilgisine sunuyordu. Sosyalist rejimde herkes çay içecekti. Sosyalist Norveç'te halk muhteşem eğlencelere katılacak, bu eğlencelerde çeşitli söğüş, tuzlama et ve salamlarla köy usulü ekşi süt ikram edilecekti. Bu bağlamda 1 Mayıs kutlamalarında sosyalist vizyonunun menüye de yansıtılacağı bir kutlama töreni öngörüyordu. Nina Skåtøy yüzünü geleceğe dönmüştü ve siyasi muhalefet yapanlardan hoşlanmazdı. İşçi Partisi²¹ ve Sosyalist Sol Parti'nin²² Larvik il başkanlarının arkasından ileri geri konuşmaya bayılırdı, ama onu en çok Oslolu tanınmış revizyonistlerle Sosyalist Sol Parti'liler ve özellikle de bu kişilerin yaşadıkları dejenere hayat hakkındaki dedikodular eğlendirirdi. Liberalizm onun sözlüğünde bir kelime değil, korkunç bir hakaretti. Bütün bunları dile getirirken biraz geri planda kalsa pek bir sorun olmazdı. Ne var ki Nina

21 Arbeiderpartiet (İşçi Partisi): Norveç'te işçileri örgütlemek üzere 1887 yılında kurulmuş sosyal demokrat parti. (ç. n.)

22 Sosialistisk Venstreparti (Sosyalist Sol Parti): Kökleri Sosialistisk Folkeparti'den (1961) gelen sosyalist parti. 1975 yılında kuruldu. (ç. n.)

püritanizmiyle hep öne atılıyordu. Bir püriten olduğunu açıkça ve övünerek gösteriyordu. Düşünceleri, sözleri ve hareketleriyle kitle çizgisinden biraz dışarı çıkanları derhal hizaya getiriyordu. Dediğim gibi, şakalaşmadan hiç hoşlanmazdı, şakalaşmanın arkadaş ve yoldaşların zararına işlediğini düşünürdü. Yılda yalnızca iki kez, 8 Mart ve 1 Mayıs'ta etek giyerdi. Diğer günlerde pantolon. Sade giyimli. Rozetlerini mücevher gibi taşırdı. Her ortamda hiç mahcup olmadan kendini bir püriten olarak ortaya koyardı. Adeta bir temsilciydi. Geleceği temsil ediyor gibiydi. Çin'den ya da savaştan Üçüncü Dünya ülkelerinin birinden gelmiş bir elçiydi sanki. Ve Çin ya da savaştan Üçüncü Dünya ülkelerinden birinin Larvik'e ondan daha iyi bir büyükelçi göndermeleri mümkün değildi. Onları büyük bir gururla temsil ediyordu ve bu ülkelere sonuna kadar sadıktı. Bir Vietnamlı tarafından yapılan durum değerlendirmesinin bir Norveçli'ninkinden farklı olduğu durumlarda Vietnamlı'nın değerlendirmesini kendisi de dahil olmak üzere bütün Norveçlilerinkinden üstün tutardı. Üçüncü Dünya kültürünün bütün kültürlerden üstün olduğuna inanırdı. Mücadele eden halkın kültürü mücadele içinde olmayan halkın kültüründen üstündür, der ve Norveç'te Çin ya da Üçüncü Dünya Ülkeleri sanatının "göz boyama amaçlı", "sadeleştirilmiş", "naif" ve "basit" olduğunu söyleyenlerden nefret ederdi. Bu nedenle de püriten olan her şeyi yüceltirdi. Ama öylesine bir püritendi ki başka hiçbir şey onu ezemezdi. Özgür ve püritendi. Püritanizmi özgürleştiren bir güç olarak algılıyordu muhtemelen. Püritanizmi onun önüne fazla bir engel çıkarmıyordu. Kendini alışılmıştan uzaklaştıran şeyleri seviyordu, denemeye cesaret ediyordu, tek şartı, yürüdüğü bilinmeyen yolun doğrultusunu kendisinin belirlemesiydi. Dosdoğru yürürdü. Bilinmeyene doğru. Mahcubiyet duymadan. Silah kullanmayı öğrenmişti. Şimdilerde Larvik Silah Atış Kulübü'nün üyesiydi ve haftada bir gün Hovland Poligonu'nda atış talimleri yapıyordu.

Nina Skåtøy'de keşfettiğim bu püritanizm ve özgürlük ilişkisi çok ilgimi çekiyordu. Belki de son tahlilde ondan kopamamamın, ona hâlâ tapınmamın ve aylarca onun refakatçisi olmamın nedeni püritanizmle özgürlük arasındaki bu ilişkiydi. Üzerinden zaman geçtiğine göre şimdi şu soruyu sorabilirim: Ben gerçekten özgür bir kadını mı özlüyordum? Bu püriten kadının yanı başında yaşamaya katlanabilir miydim? Sanmıyorum. Ama o zamanlar farklı bakı-

yordum, bana ufacak bir açık kapı bıraksaydı koşarak gider, yanı başında yaşırdım. Ama bunu söylerken aynı zamanda şu gerçeğin de farkındayım, şayet 1974 yılının Ekim ayında o kısacık ve gizli ilişkiyi yaşamamış olsaydım Nina Skåtøy'le yoldaşı ve arkadaşı olmak dışında hiçbir şekilde yakınlaşamazdım. Ayrıca uzlaşmaz halini çok katı, özgürlüğünü çok şiddetli buluyordum. Ama şunu da keşfetmiştim ki, her ne kadar Nina öyle olduğunu zannetse de, bizim gizli ilişkimizle onun kişiliği birbirinden ayrı iki dünya değildi. Belki ben de bu ikisinin ayrı dünyalar olmadığına, ekim ayında bir gece Värmland'da ayışığı altında kendisine arkadan sahip olmama izin veren kadın ile Üçüncü Dünya'nın elçisi ve uzlaşmaya yanaşmayan kadın arasında bir bağlantı olduğuna inanarak girişmişim bu işe. Belki de böyle bir bağlantının olması –aslında vardı da elimden alınmıştı– arzusuydu bendeki tutkunun nedeni. Şimdi geriye baktığımda anlıyorum ki, kendi gözümde ve Nina Skåtøy'ün gözünde beni budala yerine koyacak ve bunu başkalarından gizlemeye gerek görmeyecek şekilde davranmamın nedeni beni derinden etkileyen ve derinden yaralayan bir şey olmalıydı. İçinden, derinlerden gelen ve bana yönelmiş o çılgınlığı unutmamıştım, ömrümün sonuna dek de unutmadım. Ona tapan kişiydim, bendeki utanç duygusunun izin verdiği kadar sık onun yanı başında bulunuyordum. Ancak ona yakın olmanın kişiliğimi ortadan kaldırmadığını da iddia edebilirim. Hatta tam tersine, Üçüncü Dünya ülkelerinden bir kadına dönüşmek için hiç taviz vermeksizin elinden gelen her şeyi yapmış olan ve bu yüzden de bana bedensel bir işaret, beni bir anda ekim ayı başlarına, onun evindeki o karanlık hole geri götürecek bir işaret vermesi imkânsız olan (bunun böyle olduğunu zannediyorum) bu Norveçli kadının yanında yer almam nedeniyle kendi gerçek kişiliğimi göstermek benim için giderek daha fazla önem kazanıyordu. Noel sonrasının karanlık kış günleri başlamıştı, takvimler 1975 yılını gösteriyordu, Larvik rüzgârlıydı, Vestre Halsen'de Elkem-Rockwool fabrikasının girişinde durmuş bildiri dağıtırken Lågen Nehri'nin denize kavuştuğu yerden ve buz tutmuş denizden üzerimize soğuk soğuk eserdi, yanımızdan geçip kapılara doğru hızla pedal çeviren bisikletlilere bildirilerimizi uzatırdık, motorları ısınmış, farları havayı aydınlatan otomobiller bizi görünce yavaşlardı, camlardan biri iner, kalabalık ve sıcak arabanın içinden bir kol uzanıp bildiriye alırdı, evet bu yavaşlayan arabalar ve açılan

pencereler bizim için, yani Nina Skåtøy ve öğretmen Pedersen için daima büyük bir sevinç kaynağıydı. Ben Nina'yı seyredirdim. Kalın kışlık giysileri içinde ve Asyalı hayalleriyle orada durur ve kör karanlıkta, sabahın altısında Norveç işçilerine bildiri dağıtmaya çalışırdı. Kalın giysilerinin altındaki teninin soluk bir kış teni olduğunu biliyordum, onun bedenini ilk gördüğüm günlerdeki ten renginden çok daha soluktu bu ten ve doğasına daha uygundu, güneş onu terk etmişti, o ise kalın giysilerin altında kendi kabuğuna, Norveçli bedeninin içine çekilmişti, ocak ayında ağır ve uykulu gövdelerinin içinde alev taşıyan Norveçli kadınların karanlık kış mevsimine özgü bedeniydi bu. Nina'yı seyrediyordum. Ben ona tapan kişiydim. Ama kendi kimliğimi yok etmiyor, ona her fırsatta gösteriyordum. Ona tapmamdan dolayı benim kim olduğumu unutmasın diye tüm kinayeli sözlerimi, iğnelemelerimi üstüne boca ediyordum. Örneğin son bildirimizi dağıttıktan sonra eve gitme vakti geldiğinde şöyle derdim: "Bu sabah bir kez daha işçi sınıfını aydınlatma görevimizi başarıyla tamamlamış oluyoruz." Tabii bunu yerel ve devrimci bir şiveyle dile getirirdim. Nina Skåtøy'le birlikteyken dil konusunda çok hassastım, ne de olsa kullandığım dil ile kimliğim birbirine sıkı sıkıya bağlıydı. Kinayeli sözler söylemekten zevk alıyordum, çünkü bu Nina'nın keskin yapısına bir meydan okumaydı, böylelikle benim kim olduğumu unutmamasını sağlayacaktım. "Biz olmassak kimm bilir n'apardı eeemekçiler!" diye patlatırdım lafı. "Düşünseniz a biz sahaya çıkmadan önce nassı da kassvetli bir hayatı vardı eeemekçilerin!" Böyle devam ederdim, eğlenerek dizerdim iğnelemelerimi. "İşşte yine burdayız, biz kurtarılmışlarrr, selameeete ermişler, İşçilerin Kap'sı önünde!" Sonra da bisikletime atlar, tek odalı evime dönerdim. Nina Datsun'u ile çıkardı yola. Onunla gitmek daha doğal ve işlevsel olmasına karşın Nina'nın arabasına hiç binmedim, çünkü bisiklet sürerken görülmek istiyordum. Şu olayı sahneye koymak arzusundaydım: Otuz beş yaşındaki lise öğretmeni her ikisinin de çok yüce buldukları değerlere karşı kinayeli sözlerini sarf ettikten sonra bisikletine binerek Vestre Halsen'daki rıhtımdan yola koyuldu, sabahın körüydü, acaba nerelere gitmişti bu saatte? A tabii, erken saatlerde Torstrand'da bildiri dağıttı, sonra bisikletine atladı, Herregårdsbakken yokuşuna gelmeden bisikletten indi, bu arada kadın doktor Nina Skåtøy'ün Datsun marka aracı yanından geçip gitti, işte o sırada manzara tam olarak şöyleydi:

1975 yılının soğuk bir kış sabahı otuz beş yaşındaki boşanmış lise öğretmeni, Larvikli emekçilere bildiri dağıtıp işini bitirdikten sonra vitessiz basit bisikletiyle Larvik caddelerinde yüce gönüllü ve biraz da modası geçmiş bir tavırla pedal çeviriyordu, Nina'nın onu fark etmemiş olması imkânsızdı.

Peki ama bu bir işe yaradı mı? Hayır. Zira tam o günlerle Nina başka bir erkekle ilişkiye başlamıştı ve bu kişi de Jan Klåstad'dan başkası değildi. Bunun beni rahatlattığını söylesem de bu acı duymadığım, hayal kırıklığına uğramadığım, üzülmeyeceğim anlamına gelmiyor elbette. Özellikle de Nina Skåtøy'ün Jan Klåstad'ya bana hiç davranmadığı şekilde –oysa bana öyle davranmasını nasıl da arzulardım– davrandığını görünce üzüldüm. Ona dokunuşu, hiç beklemediği bir anda elini uzatıp Jan Klåstad'nın işçi ceketini okşamaması, bunlar hep benim arzuladığım davranışlardı, ne var ki bana değil Jan Klåstad'ya yöneliktiler. Bunun sonucunda da ben tamamen vazgeçtim. Yerinde duramama hali bedenimi terk etti, geceleri tek odalı evimde geçirmeye başladım. Yalnız bir insandım. Larvik'te, yabancısı olduğu bu kasabada tek odalı bir dairede yaşayan, otuz beş yaşında, boşanmış bir lise öğretmeni. İki haftada bir cumartesi pazar günlerini tek odalı evimde oğlum Thomas'la geçiriyordum. Pazar günleri oğlumun kızağını Larvik'in dik sokaklarında yokuş yukarı çekiyordum, inerken o önde oturuyordu ben de arkada fren işlevi görüyordum, baba oğul vaktimizi böylece geçirirken bir yıl sonra eski eşimin onu alıp yerleşmek üzere kuzeye Harstad'ya götürceğini bilmiyordum. Kültürlü insanlar, diğer akademisyenler ve öğretmenlerin yanı sıra beni de evlerine çağırıyorlardı, bu davetleri kabul ediyordum ancak devrimci kimliğimle bu toplantılarda biraz çıkıntı gibi kaldığımı söyleyebilirim, öğrenciliğimden beri oynadığım briçe son zamanlarda ara vermiştim, o yıl haftada bir gün yeniden briç oynamaya başladım. Bu entelektüel toplantılarda kadınlarla da tanıştım, lisedeki komünist Kızıl Hoca sıfatıyla bazı öğretmenlerin ve dış hekimi asistanlarının ilgisini çektiğim de oluyordu, ne var ki Nina Skåtøy'ün henüz taptaze olan anısı bu kadınları ilginç bulmamı engelliyordu, onlar da ne ruhumun ne de cinsel şeytanımın ilgisini çekebiliyorlardı. Her ne kadar Nina Skåtøy'e tapınmayı bırakmış olsam da ona karşı hayranlığım bitmiyordu. Nina Skåtøy, Jan Klåstad'nın sevgilisi olmuştu. Kadın doktor ve işçi. İlginç bir çifttiler. Doktor Nina Skåtøy, Larvik Smelteverket'de

çalışan bir emekçiyi, esaslı bir komünisti sevgili olarak seçmişti. Birlikte bir eve taşınmadıklarını, her ikisinin de kendi evlerinde oturmaya devam ettiklerini gözlemlemiştim. Bu ilişki nasıl gider diye düşünüyordum ve şunun farkına vardım ki Jan Klåstad'ı kıskanmıyorum. Jan Klåstad'nın şansı bana oranla çok daha yüksekti, çünkü daha sade bir kişiliği vardı, kimliği bölünmüş değildi, “Kimsin, nerede duruyorsun, durduğun zemin güvenlik içinde ve alay konusu olmadan hareket edebileceğin bir zemin mi?” şeklinde onu sürekli baskı altında tutan şüpheleri yoktu. Kendi bulduğum deyimle “yüzyılın çifti”nin, bu genç çiftin mutluluklarını fazla göze sokmadan yaşamalarını karmaşık bir ruh hali içinde izlerken, Nina Skåtøy karşısında kendimi konumladığım o imkânsız pozisyondan da yavaş yavaş kurtuluyor, özgürleşiyordum. Nina Skåtøy benim için giderek sadece bir hekim olmaya başlamıştı. Doktorluğuydu benim zihnimi meşgul eden. Bildiri dağıtan kadın doktor, Parti toplantılarında herkesi hizaya getiren püriten kadın doktor, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nden gönderilmiş elçi kadın doktor, bir işçiyi kendine sevgili seçen kadın doktor. Nereye varmak istiyordu? Ona hayranlığım devam ediyor, Nina zihnimi sürekli meşgul ediyordu, hem fiziksel hem de düşünsel olarak sürekli etrafında dolaşıyordum; gerçi ondan kurtulmuş, özgürleşmiştim artık, onu ilk zamanlarda tanıdığım gibi Öncü Kadın olarak kabul ediyordum. Ve işte bu niteliği gereğince Nina'nın etrafında dönüp duruyordum.

Kış karanlığında yapayalnız bir bisiklet sürücüsüydim, Larvik sokaklarında kimse tarafından anlaşılmamış, hayır, belki önce anlaşıp sonra fırlatılıp atılıvermiş biri olarak pedal çeviriyor, Larvik Lisesi'nde öğretmen sıfatıyla yeni kuşaklara eğitim veriyordum; ara sıra, zaman zaman –pek sık değilse de çok seyrek de değil– düşüncelerim kasabanın tepelerine kurulmuş hastaneye, Norveç'te küçük bir yerleşim yerinde rastlanabilen tüm dertleri yakından tanıyan, boynunda stetoskop, beyaz önlükler içindeki kadın doktor Nina Skåtøy'e gidiyordu. Güneş ışıklarının gökten süzülüp bizi aydınlatmayı başaramadığı, bu nedenle de derslikte ışıkların devamlı yandığı ocak ayının bu karanlık gününde kürsüde oturmuş kendimi denizin dibinde hissediyordum, bir yandan da Nina Skåtøy'ün prostat derdi çeken rencide olmuş erkeklerle, kendilerinden alınan kan örneklerine şaşkın gözlerle bakan ve sonuç için bunların başkentteki kanser hastanesine gönderilmesini rahim kanseri endişesi

taşıyarak bekleyen kadınlarla burun buruna geçirdiği tüm bir iş günü boyunca katı ve yılmaz tavrını korumayı nasıl becerebildiğini merak ediyordum. Oysa içinde yılmaz bir iyimserlik taşıması gereken bendim, ayrıcalıklı bir konumum vardı, ülke gençliğiyle yakın ilişki içindeydim, hatta şansım yaver giderse onlara bir şeyler –gizli kapaklı da olsa bazı bilgiler– öğretmeyi başarabiliyordum, zaman zaman içinde yer aldıkları gerçekliği kavramayı arzulayan öğrencilerle –ki 1975 yılında böyle öğrencilerden çokça vardı– temas kurdukça bizi aydınlık bir geleceğin beklediğine inanıyordum ve bu inancın verdiği haz emperyalist düzenin esaslı bir şekilde değiştirilmesi gerektiğini yerkürenin yanlış bir köşesinde haykıran Norveçli bir entelektüel tamamen etkisi altına alıyordu, işte o zaman da zincirlerimden, açık açık konuşmamı engelleyen zincirlerimden dolayı özür diliyordum. Öğrencilerim FNL marşını söylerken artık saygıyla ve büyük bir mutlulukla ayağa kalkamazdım, ki bu kış ayağa kalkmamak yerinde olacaktı doğrusu. Zira şöyle ki, bu kış ben Håkons Sokağı'ndaki villanın bodrum katındaki tek odalı dairede yeni boşanmış bir öğretmen olarak kadınsız bir hayat yaşar ve Jan Klåstad isimli süper proleterle ilişkiye girmiş bulunan Norveçli püriten bir kadın doktoru gözlemler, hatta bu ilişkinin nereye gideceği üzerine kafa yorarken ve kış mevsimi karadan beyaza evrilir, yağan kar Larvik'i büsbütün kaplarken, fiyort buz tutar, kış güneşi altında Peter Wessel feribotu Danimarka'nın Frederikshavn Limanı ile Oslo arasındaki seferlerine devam ederken, klasik 400 metre pistinde ellerini sırtlarında kavuşturmuş halde defalarca turlayan geleceğin olimpiik madalya sahibi sporcularının ve uzun mesafe patencilerinin gri mavi zeminde kayan patenlerinin çıkardığı çelik cızırtıları Fram Stadyumu'ndaki buz pistinde çınlarken, Nina Skåtøy, bedenini kemiren o dayanılmaz endişeye nihayet cevap alan, testlerine kanser hastanesinden kanser pozitif tanısı konan kırk yaşlarındaki kadının karşısında otururken, NATO İmparatorluğu içindeki yerini güvenle almış bulunan ve ekonomik konjonktürün yükselişte olduğu Norveç'teki sayısız fabrikada makineler uğuldayarak çalışır ve selüloz, taşyünü, elektrik direği, elektrot, maden suyu, kibrit, traktör römorku, gömlek, iskele görevi gören duba, soya unu, pirinç fanus, supap, vana, hasır sepet üretirken, ülkenin bir yerlerinde Jan Klåstad düzeni yıkmak gerektiği yolunda ajitasyon yaparken, Munken sineması kovboy filmleri, korku filmleri, müzik

filmleri, Batı dünyasının en önde gelen sanat filmleri, Disney filmleri, duyarlı Fransız filmleri oynatırken, Domus süpermarketinde kasiyer kızlar soğuk hava cereyanına maruz kalarak oturmuş, uzun kuyruklar halindeki ev hanımlarının satın aldıklarını yazarkasadan geçirirken, öğretmen Pedersen Larvik Lisesi'nde gözlerinin önünde günden güne yükselmekte olan o sosyal demokrasi anıtına, yani spor salonuna bakar ve biraz hüzünle, biraz durgun, belki biraz da ihtiyatla öğrencilerine birtakım bilgileri, eğer hayatlarını ciddiye alırlarsa beyaz birer adam olarak onları bekleyen kaderlerine karşı eleştirel bir bakış geliştirmelerine yarayacak bilgileri aşlamaya çalışırken, işte tam da o günlerde inanılmaz bir şey gerçekleşti ve ABD yavaş yavaş, günbegün, parça parça, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde Vietnamlıların ülkesinden kovuldu. Sonra ilkbahar geldi, dengesiz ve oldukça soğuk bir hava vardı, çıplak ağaçların tepelerinde sürekli dondurucu rüzgârlar esiyordu, ama karlar eridi, Norveç'e ve Larvik'e bahar geldi, Larvik'te birileri, öncüler ya da nöbetçiler, kitleleri 1 Mayıs kutlamaları için harekete geçirmeye çalışıyordu, 17 Nisan'da Kamboçya kurtarıldı, Phnom Penh düştü, Lon Nol'un son kuklası Kamboçya'nın başkentinden bir Amerikan uçağıyla kaçmak zorunda kaldı, 30 Nisan'da son Amerikalılar da Vietnam'dan çıktı ve onlarla beraber Amerikan uçaklarına yamayan aciz Vietnamlı işbirlikçiler güruhu da ülkeyi terk etti. Nina Skåtøy iftihar ediyordu. Vietnam Halk Kurtuluş Cephesi zafer kazanmıştı. Nina, Larvik sokaklarında ciddiyetle dolaşıyor, halkı Emperyalizme karşı yapılacak 1 Mayıs gösteri yürüyüşü için harekete geçirmeye çalışıyordu.

1 Mayıs yürüyüşüne katılacaklar Munken Sineması önünde toplanmıştı. Bando kiralamaya paramız yetmemişti ama afiş ve flamalarımız boldu. Tüm siyasi çalışma gücümüzü tüketen, gösteri yürüyüşüne davete yönelik yoğun çabalara ve 1 Mayıs'ın aslında geleneksel bir kutlama günü olmasına rağmen alanda sadece altmış kişi toplanabilmişti, katılımcılar arasında pankart ve flama dağıtılıyordu. İşte o gün Nina Skåtøy'ün hayal kırıklığına uğramasına tanık oldum. Orada durmuş, az sonra Larvik caddelerinden, Prinsens Caddesi'nden, Larvik Meydanı'ndan geçerek Bøkeskogen Ormanı istikametinde yola çıkacak o küçücük topluluğu seyrederken üzgündü. Oslo'da gösteri yürüyüşlerine binlerce kişinin katılmasına alışık olduğundan bu kasabada da yüzlerce kişinin

toplanacağını hesaplamıştı, özellikle de Vietnam halkının kazandığı büyük zaferin ardından büyük bir katılım bekliyordu. Cici bir etek giymişti, Jan Klåstad'nın yanında duruyordu ama ürkmüş gibi görünüyordu. Daha fazla gelen olmalıydı, diye çıkıştı. Ne var ki daha fazla gelen olmamıştı. Nina'nın ürkmüş olduğunu iddia etme cesaretini gösterebilirim, o anda içinden bir korku dalgasının yükseldiğini hissettiğinden de eminim. Donmuş kalmış bir halde topluluğa bakıyordu, altmış kişiye. Bu gerçekten Nina'nın kutladığı o büyük bayram günü müydü? Nina'nın yakınındaydım, bana döndü ve Anna Nikolaysen ile eşini görüp görmediğimi sordu. Anna Nikolaysen ile eşini görmemiştim. Ama gelmeye söz vermişlerdi, diye çıkıştı. Kortej hazırды, flamalar ve pankartlar havaya kaldırıldı. Kahretsin, Marit Knutsen'i de görmüyorum, diye devam etti öfkeyle. Hadi gel sıraya geçelim, dedim, tepki vermesi için hafifçe itmeme gerekmişti. Birinci sırada, FNL flamasının arkasında yerimizi aldık. Kortej yola çıktı, altmış kişiydik, ikişer ikişer biraz dağınık bir halde yürüyorduk. Katılımın düşük olduğu bir gerçektir, her ne kadar ben gösteri yürüyüşlerine bu kadar sayıda insanın gelmesine alışık olsam da Vietnam'ın emperyalizme karşı verdiği kırk yıllık mücadeleyi taçlandıran tarihi bir zaferi kazanması normalde gösteri yürüyüşlerine katılmak üzere sokaklara çıkmayan insanları da harekete geçirir diye ummuştum. Nina biraz önümden yürüyordu, hayal kırıklığını bastırmış olduğunu gördüm, şimdi 1920'li 1930'lu yıllarda 1 Mayıs gösterilerinde çekilmiş fotoğraflardaki kadınlar gibi asil bir tavırla yürüyordu. Yürüyüşe katılanları sayan ekibimizin önünden geçerken şöyle bağırmayı da ihmal etmedi: "Bütün bebek arabalarını da saymayı unutmayın!" Ardından "Dört tekerleklielerin de tamamını sayın, unutmayın!" diye bağırarak kendi sesimi işittim.

Bøkeskogen Ormanı'na vardıkten ve konuşmalar yapıp bittikten sonra Nina kendine gelmiş, eski haline dönmüştü. Bebek arabalarıyla dalga geçtiğim için beni kınadı. Hakkı yoktu buna. Benim hesabıma göre yürüyüşe altmış bir kişi katılmıştı, Nina ise seksen beş saymıştı. Bebek arabalarında oturanların kendi iradeleriyle yürüyüşte yer almadıklarını, hatta hatta yürümediklerini de anlatmaya çalıştım Nina'ya. Aşağılayıcı bir bakışla süzdü beni. İşte o zaman niçin sevgili olamayacağımızı bir kez daha anladım. Bebek arabalarında oturanları saymamamın onlara hakaret etmek olacağını söylüyordu bana. Çünkü o bebekler ileriki yıllarda Vietnam'ın

özgürlüğe kavuştuğu yıl düzenlenen 1 Mayıs yürüyüşüne bebek arabalarında katıldıklarını söyleyerek gurur duyacaklardı. Şu anda hiçbir şey anlamasalar ve ileride tamamen unutacak olsalar da bu yürüyüşe bebek arabalarıyla katıldıkları gerçeğini dile getireceklerdi, bu onlara gurur duyacakları bir kimlik kazandıracaktı. İşte bu nedenle bebek arabaları sayılacaktı. Ve böylece Nina 1975 yılında Larvik'te yapılan 1 Mayıs yürüyüşüne seksen beş antiemperyalistin katıldığını ilan etti ve bir telefon kulübesine girip *Klassekampen* gazetesine sonucu bildirdi. Altmış bir sayısı unutuldu, seksen beş sayısı hafızalara kazındı.

Ben de altmış bir sayısını unuttum, Nina'nın bebek arabalarında oturanların da birer kimliği olduğu yolundaki argümanını benimsedim. Onun söylediklerini tamamen kabul ettim ve ona karşı içimde iştahla isteme, özlemle arzulama duygusu uyandı. Sonraki günlerde üzerine düşündükçe bu sahnenin Nina Skåtøy hakkında ne çok şey anlattığının bilincine vardım. Mesela gözümü kırpmadan Nina'nın bir yalancı olduğunu söyleyebilirim. Nina Öncü Kadın'a, Silahşör Kadın'a ek olarak Yalancı Kadın'dı. Bilinçli olarak yalan söylüyordu. Hakikat'ten bile isteye sapıyordu. Farklı bir sayı sayma yöntemi vardı ve onun bu farklı sayma yöntemi Nina Skåtøy'ü tanımam ve ona aylarca umutsuz bir şekilde niçin taptığımı anlamam için bana bir ipucu veriyordu. Epeyce az kişinin katıldığı 1 Mayıs yürüyüşünü seyrederken hayal kırıklığı, üzüntü ve hatta korku –da demeliyim– içinde donakaldığı andan itibaren onu gözlemlemiştim, sonra saflara girmiş, asil bir tavırla yürümüş ve ansızın tüm bebek arabalarını da saymamız gerektiğini haykırmıştı. Her ne kadar kendi iradeleriyle yer almamışlar ve anne babaları tarafından getirilmişlerse de bebek arabaları o yılki 1 Mayıs yürüyüşünün en önemli ögesi olmuştu, odak noktası onlardı, korteji çok önemli bir olay haline getiren onlardı, Nina'nın epeyce az kişinin katıldığı Larvik'teki 1 Mayıs yürüyüşü ile Vietnam'ın kurtuluşu arasında bağlantı kurmasını onlar sağlamıştı. Bizim altmış bir kişilik katılımımız epeyce zayıf da olsa, hatta Nina düşündükçe bunu güzel de bulsa, bu ayrı bir konuydu, ancak orada hazır bulunan yirmi dört bebek arabası o yılki 1 Mayıs yürüyüşüne tarihsel bir boyut katmıştı.

Mayıs ayının ilerleyen günlerinde içimde yeniden aynı iştahla isteme, özlemle arzulama duygusu baş gösterdi. O gün Nina ile Larvik Meydanı'ndaki stantta durmuş Stavanger'de grevde olan

Hammerverk işçileri yararına para topluyorduk. Standımızı öğleden sonra üçte kurmuş, dükkânların kapandığı, etrafın boşaldığı saate, saat beşe kadar orada kalmıştık. Sanırım toplam üç gün orada durmuş, pek de fazla bir para toplayamamıştık. İnsanların çoğu bize ve kumbaralarımıza bakmadan geçip gitmişti, bazıları bize baş belası satıcı ya da zavallı dilenciler gözüyle bakmış, kimileri de durup tartışma açmış, bu çatışmanın yasadışı olduğunu, olaya iki cepheden de bakmak gerektiğini, Norveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun grevi desteklemediğini ve buna benzer şeyler söylemişlerdi. Para verenler de' olmuştu. Ama onlar azınlıktaydı, hatta bayağı dikkat çekici sayıda bir azınlık da denebilir, yanımızdan geçip gidenleri saymış olsaydık sanıyorum para verenlerin oranının yüzde birin altında kaldığı anlaşılırdı. Ama biz elimizde teneke kumbaralar, orada, elimizden geldiğince renkli ve bilgilendirici bir şekilde düzenlediğimiz standın önünde sabırla bekledik. Sonra standı topladık, malzemeleri Jan Klåstad'nın ardiyesine taşıdık ve Jan Klåstad'nın salonunda oturup, topladığımız parayı saydık, günün muhasebesini yaptık. Hesaplara bakıp da bu kadar keyif almanın bir örneği sanırım şimdiye dek görülmemiştir. Nina para veren her bireyi tek tek hatırlıyor, o sahneyi tekrar yaşıtıyordu, kaldırımda durup standımıza merakla bakan biriyle nasıl da göz teması kurmuştu, o kişiler başlangıçta biraz çekinseler de sonunda nasıl hedefe yürümüşler, cüzdanlarını çıkarmışlar ve o büyük an gelmiş, teneke kumbaramıza nasıl *kâğıt para* atmışlardı... Nina paraları sayıyordu, her bir madeni paranın, her bir banknotun müthiş bir hikâyesi vardı. Nina para veren her bireyi tek tek hatırlıyordu, ayrıca bana para verenleri de hatırlıyordu. Şimdi bize tekrardan anlatıyordu. Odada sadece ikimiz vardık ve Nina neler olup bittiğini anlatıyordu. O yaşlı kadını anlatıyordu, kadın önce kaldırımda durmuştu, sonra standı doğru yürümüş, sonra geri gitmiş, kaldırımda bir süre bizi gözlemlemiş, derken birdenbire karar vererek el çantasını açmış, küçük para çantasını çıkarmış, bir on kronluk banknot bulmuş, küçük para çantasını el çantasına yerleştirmiş ve kapatmış, sonra bana doğru yürümüş, katladığı banknotu tek kelime bile etmeden kumbaraya atıp hızla yürüyüp gitmişti. Kumbaraya para atarken insanların neler söylediklerini, örneğin basit ve kararlı sözcükler kullanarak "emekçileri desteklemeliyiz" dediklerini anlatıyordu, bir gencin önce alay ettiğini, ama Nina konunun ne olduğunu

anlattıktan sonra ikna olarak para verdiğini, bir adamın geri geleceğini söylediğini, Nina'nın bundan kuşku duyduğunu ama adamın gerçekten geri geldiğini ve kendisinin de bir zamanlar greve çıkmış olduğunu ve para desteğinin ne kadar önemli olduğunu bildiğini belirttiğini anlatıyordu, Nina o gün Larvik Meydanı'nda olup bitenleri tekrar anlatırken müthiş heyecanlanmıştı. Halkla temas kurmuştu. O gün olanların tamamını hatırlıyordu. Hiçbir şeyi önemsemez tavırlı bir adamın elini nasıl pantolon cebine attığını, buruşuk bir banknotla çerçöp çıkarıp alaycı bir kahrkaha eşliğinde kumbaraya attığını hatırlıyordu, adam mutlaka sarhoştı, ama bak attığı çerçöp bile burada, diye işaret etti Nina. Coşkuyla anlatıyordu. Paraları saydım. Seksen beş kron, yirmi beş øre. Nina paralara âşık olmuş gibi bakıyordu, halkın verdiği paralardı bunlar. Nina içimde iştahla isteme, özlemle arzulama duygusunu harekete geçirmişti, onun baktığı şeyde ne gördüğünü anlıyordum.

Evet, Nina Skåtøy iştahla isteme, özlemle arzulama duygusunu yaşatmıştı bana. Şimdi 1970'li yıllarda Çin Ütopyası'nın etkisi altında İKP(m-l) üyesi olarak yaşadığım hayatıma baktığımda en çok o iştahla isteme, özlemle arzulama duygusunu hatırlıyorum. Spontan ya da doğal bir duygu değildi, ancak gerçek olayların belli bir tarzda yorumlanması sonucunda oluşuyordu. Geniş açıdan bakıldığında aslında ayrıntı olabilecek bir şey fazlasıyla önemsendiğinde ortaya çıkan bir duyguydu. Günümüzdeki olaylara bakarak geleceğin yorumlandığı durumlarda gözüm açılıyordu adeta ve bu duygu belirliyordu. Nina Skåtøy'ün varoluşumuzu yorumlamadaki ustalığı sayesinde her şeyi açık açık görmeye başladım. Onun başımızdan geçen olayları yorumlaması önümde bir vizyon açardı, elinde çantasıyla yaşlı bir kadın, alaycı genç, tarihi deneyimleri olan bir adam, cebinde buruşuk bir onluk ve çerçöp taşıyan sarhoş denizci (denizci miydi?) devrimin ruhunun ete kemiğe bürünmüş hali gibi gelirdi bana. Çünkü biz bütün bu insanlar için vardık, onlar olmasaydı bizim de hiçbir anlamımız kalmazdı, gülünç ve fanatik tipler olurduk. Şunu da eklemeliyim ki bütün bu insanlar gözümüze rötuşlu bir fotoğraf halinde görünüyordu. Nina Skåtøy'ün hararetli yeniden anlatımı bende üzerinde rötuş yapılmış fotoğrafları çağırıyordu. Fotoğrafın aslı şuydu: Larvik Meydanı. 15 Mayıs 1975. Fotoğrafın ortasında bir stant, stantta ellerinde teneke kumbaralar tutan iki insan var, grevdeki Hammerværk işçileri için yardım topluyorlar.

Ayrıca fotoğrafta şunlar da görülüyor: Standa doğru bakan yaşlı bir kadın çantasını açıp para çantasını çıkarmak üzere; sarhoş bir denizci buruşmuş onluk bir banknotu ve cebindeki çerçöpü kumbaraya atıyor, akli başında bir adam. Ek olarak: Bir sürü beyaz leke. Albert Bøe mağazasının kapısında yedi beyaz leke. Otogara giden Nanset Caddesi'nde on dört beyaz leke. Prinsens Caddesi'nden aşağıya doğru inmekte olan bir otobüs, camlarında beyaz lekeler. Standın yanından geçen beyaz lekeler, Grevebygningen isimli binanın dışında beyaz lekeler, kapanma saatine yakın mağazalara girip çıkan beyaz lekeler. Fotoğrafta kendine özgü atmosferi içinde beyaz, hayalet gibi bir kente bakıyoruz, az sayıda sıcak yürekli insan bu fotoğrafta yer almasa, geçirdiği bir afet sonucu yok olmuş veya felce uğramış bir kent görüyoruz zannedeceğiz. Fotoğraftakiler gerçek insanlar, gerçek Larvik. Bizi coşkuya boğan insanlar. Onlar öne çıktılar, onlar gerçektiler. İçlerine dokunan bir şeyler olmuştu, zayıf da olsa nesnel bir ruh hali onları hayati önem taşıyan (bizler açısından) bir eyleme yöneltmişti. Nina gerçekleri bu şekilde yorumluyor, ben de kendimi vererek dinliyor, coşuyordum. Gerçeklere, yani üzerinde çalışmamıza değecek şeylere önem veriyorduk. Grevdeki Hammerværk işçilerine para yardımı yapanlar gerçek insanlardı, yanımızdan sessizce geçip gidenler, bulanık, belirsiz, hayaletimsi beyaz lekelerdi. Yalnızca para verenler gerçekti. Onlara yatırım yapıyorduk. Hakikaten, her şeyimizle...

Okuyucuya bizi 1970'li yıllarda motive eden şeylerin ne olduğunu ayrıntılarıyla anlatmak istiyorum. Jan Klåstad'ın evindeki bu sahne, masada, plastik çiçeklerin bulunduğu vazanın yanında duran seksen beş kron yirmi beş øre ve Nina'nın bu buruşuk banknotlara ve çerçöple karışmış bozuk paralara adeta âşıkmiş gibi bakışı ve olayları coşkuyla anlatması ve benim huşu içinde dinleyişim, bence bütün bunlar bizi motive eden şeyleri çok iyi betimliyor. Öncelikle sahnenin kendisi: Elinde çanta taşıyan, uzaktan standı seyreden, sonra çantasını açan, küçük para çantasını çıkaran, oradan bir banknot alan, küçük para çantasını kapatıp yerine, koluna takılı el çantasına koyan, çantayı kapatan, standı, teneke kumbaraya doğru yürüyen, banknotu kumbaraya bırakan ve kaybolan o yaşlı kadına dair sürekli tekrarlanan hikâye ve bu hikâyenin üzerimde bıraktığı izlenimden hiç bıkmayan ben. Neydi bizim için anlamlı olan? Bu apartman dairesinde de aslında çok garip bir grup dinamiği

vardı, bildiğimi sandığım ama emin olamadığım nedenlerden dolayı beni terk eden sevgilim doktor Nina Skåtøy ve yeni sevgilisinin evinde Nina'nın bu nesnel anlatısını kendinden geçerek dinleyen ben. Neydi bizim için anlamlı olan? Nereye kadar ilerlemiştik? Nina'nın ütöpik görüşlerine takılmış olan ben, Dava'ya takılmış olan Nina ve çalıştığı için ortalıkta görünmeyen, lakin gerçekte var olan ve ikimizi de etkisi altında tutan proleter Jan Klåstad; işte bu garip grup dinamiği benim özel hayatımın taşıdığı önemi de küçültmüştü, parasızlık çekiyordum ama ne anlamı vardı bunların benim için, hepsini kabul etmiş, bağırma basmışım, yaşlı kadınlara, delikanlılara, sarhoş denizcilere, Larvik Meydanı'ndaki akli başında emekçilere dair anlatıları can kulağıyla dinliyordum, bir masaldı adeta bu benim, benim, benim başıma gelen... Nina Skåtøy'ün ağzından anlatılan benim hayatımdı bu. Başka hiçbir şeyin, Håkons Sokağı'ndaki bodrum kattaki odamda beni meşgul eden derin düşüncelerin, bu kadının, bana ihanet eden doktor Nina'nın nasıl bir kadın olduğuna dair kendi kendime sorduğum soruların hükmü yoktu; o dönemde, yani tutkulu ve gizli birlikteliğimiz süresince eşime ihanet ediyor olmamın kendisini rahatsız ettiğini tek kelimeyle bile dile getirmemiş ama olayı ansızın bitirmişti, önce beni ayartan sonra terk eden o değil miydi, beni niçin ayartmıştı ve bana niçin dramatik bir biçimde ihanet etmişti, bunun gerisinde derin bir aç alma güdüsü mü yatıyordu, sürekli bunu merak ediyordum; ya Jan Klåstad, Nina'yı ona doğru iten nedenler neydi, bu da bilinçli bir oyun muydu, Jan Klåstad da benim gibi Nina'nın seçtiği iradesiz bir kurban mıydı, mesleği ölümün ön bahçesinde görev yapmak olan bu kadın içten pazarlıklı ve her şeyi inceden inceye hesaplayan bir kadın mıydı, bunları düşünüyordum uzun uzun, ama ne önemi vardı ki, az ya da hiç, hiç önemi yoktu artık, her şeyi kabul etmiştim, kayıp giden, sarsılan tüm hayatımı kabul etmiştim. Benim için anlamlı olan, Nina Skåtøy şeklinde tezahür eden Çin Ütopyası'yla karşı karşıya geldiğimde başıma gelen masalsı şeydi. Bu sahneyi düşündükçe hayretim artıyor; şunu anlıyorum ki, içimde insanoğlunun şimdiye dek tasavvur ettiği en büyük düşüncüyü hayata geçirmeye yönelik çok şiddetli, insafsız bir güç merkezi oluşmuştu, evet, böyle olmasaydı, 1975 yılında Larvik isimli o kasabada otuz beş yaşında devrimci bir lise öğretmeni olarak hayatımı sürdürüyordum olmamı başka nasıl izah edebilirdim kendime?

Kurulan garip grup dinamiğinin kıskançlık, hakir görülme, aşk, nefret, boyun eğme, kendini müthiş ön plana çıkarma gibi şeylerden oluşan acayip bir atmosfer yarattığı bu apartman dairesinde şimdi konuya odaklı, son derece ciddi ve canla başla çalışılan siyasi bir hava esiyordu. Topladığımız paralar. Evet, coşku içinde, hatta aşkla seyrettiğimiz paralar, seksen beş kron yirmi beş øre. Ne var ki Nina çok geçmeden aklını başına toplamıştı, paraları soğukkanlılıkla değerlendirdi. Seksen beş kron yirmi beş øre yeterli değildi. Evet, paralara coşkuyla yaklaştığı bir gerçektir, ama bu onun ayaklarını yerden kesmeye yetmemiş ve seksen beş kron yirmi beş øre'nin fevkalade bir şey olmadığı sonucuna varmıştı. Değildi. Seksen beş kron yirmi beş øre çok azdı. Coşkusu onu bir adım ileri götürüyordu. Eylemi genişletelim. Yarından itibaren kapı kapı dolaşıp bağış toplama eylemi başlatıyoruz. Etrafa haber verelim. Bildiri dağıtmalıyız. Stavangerli emekçi yoldaşlarımızın işlerine yasalara aykırı olarak son verilmesini protesto etmek amacıyla greve gittiklerini bütün Larvik öğrenecek, bu olay tüm işçi sınıfının meselesidir. Jan dernekte konuyu ele almalı ve destekleyici bildiri yayınlanmasını sağlamalı. Kapı kapı dolaşmalıyız. Nina ilerliyordu. Coşkusu onu ilerlemeye zorluyordu. Ben onu takip ediyordum. O ilerlemeye kararlıydı. Filtreli sigara içiyordu. FNL rozeti yazlık tişörtünün göğsünü bir mücevher gibi süslüyordu. O ilerlemeye kararlıydı. Daima ileri. Nesnel, konuya odaklı bir hava vardı ikimizin arasında. Elbette ki kapı kapı dolaşıp para toplamaktan, insanları haftalık aidatlar vermeye ikna edip listelere yazmaktan nefret ediyordum, iki gece sonra uygulamaya konacak olan bu eylemi düşünürken bile mideme kramplar giriyordu, yine de kendimi eylem içinde tahayyül edebiliyordum.

Nina Skåtøy ilerlemeye kararlıydı. Daima ileri. Birkaç ay sonra Nina halka indi, hep orada kalmak üzere. Kadın işçilerin arasına karıştı. Hekimliği bıraktı, zorunlu hizmetten ayrıldı ve doktorluk kariyerine veda etti. Hayati önem taşıyan bu kararını bir Parti toplantısında açıkladığında herkes sus pus olmuştu, bunun başkalarının da takip edeceği bir örnek oluşturacağını anlamıştık o an. Gerekçe olarak emekçi sınıfın dışında kalmaya tahammül edememesini gösterdi. İşçi sınıfını toplumdaki ayıran kapının dışında durmak onu çok rahatsız etmişti, içeri girmek istiyordu. Emekçilerden yanaydı, o halde kendisi de bir işçi olmalıydı. Çanlar

çalışıyordu artık, bunu anlamıştık. İşler ciddileşiyordu. İKP(m-l) yükselme dönemine geçiyordu. İKP(m-l) her şeyiyle kendini ortaya koymuştu, bizler de Parti'nin kadrolarıydık. Çanlar çalışıyordu. Nina Skåtøy aldığı hayati kararlar bize emrivaki yapmış, önümüzde dönüşü olanaksız bir yol açmıştı.

Jan Klåstad yanında durmuş Nina'nın sözlerinde eksik bıraktıklarını tamamlıyordu. Parti içindeki sınıfsal dağılımın hatalı olduğunu, aramızda gücünü tam olarak kullanamayan fazla sayıda entelektüel bulunduğunu söylüyordu. İşçilerden Parti'ye kayıt olanların sayısı yetersizdi. Komünist teori ve uygulamasına inanmış insanların sorumluluğu fabrika kapılarının sınırında sona ermiyordu. İKP(m-l) gerçekten işçi sınıfının partisi olacaksa işçi sınıfı Parti'ye hâkim olmalıydı. Küçük burjuva mesleklerindeki insanların daha akli başında işler bulmasının zamanıdır, anlamına geliyordu bu. İnsanlar şunu anlamalıydı ki, küçük burjuva entelektüellerinin Parti'nin önemli bir bölümünü oluşturması halinde Parti de küçük burjuva ideolojisine kayabilirdi. Jan Klåstad iyi eğitim almış yoldaşların oldukları yerde saymalarının yazık olduğunu söylüyordu, bu bireyler emekçi sınıfın içinde yaşadığı şartları kendi bedenlerinde hissetmediklerinden tökezliyorlardı, bu da normaldi çünkü küçük burjuva entelektüelleri açısından daima –işçilerin sahip olmadığı– bir alternatif çıkış yolu vardı. Jan Klåstad mevcut şartlarımızla aramızdaki ilişkiyi tamamen kopararak, kayıtsız şartsız işçi sınıfı saflarına katılmamızı telkin ediyordu.

O gün Jan Klåstad açısından çok önemli bir gün olmalıydı. Doktor sevgilisini işçi kadın olarak tanıtıyordu bizlere. Eğer Nina ile Jan Klåstad arasında bu konuda çetin bir çekişme geçmiş olsaydı bile sonuca bakarak bu kavgadan Jan Klåstad'nın zaferle çıktığını söyleyebilirdik. Şimdi bize kazandığı zaferin meyvesini sunuyordu: Yarattığım esere bakın! İşçi sınıfı saflarına katılan bir hekim! Nina Skåtøy kimliğini oluşturan her şeyle ilişkisini tamamen koparmış, bilinmeyene yelken açmıştı, tanımadığı bir fabrikanın kapısından içeri girmiş, işçi tulumlarını giymiş, hiç tanımadığı, kendisinden farklı geçmişleri olan ve belli bir bilinç yapısı dışında aralarında hiçbir ortak taraf bulunmayan insanlarla yan yana günlerce ve günlerce makinelerin başında durmaya karar vermişti, diğer yoldaşlarsa hâlâ hayal dünyasındaydı. Ne var ki Nina Skåtøy'ün kendisinden çok daha güçlü bir kişilik tarafından böyle yapmaya zorlandığını

varsaymam olanaksız görünüyor. Aksine, öyle sanıyorum ki Jan Klåstad'yla beraber olmaya karar vermesinin nedeni "Nina Skåtøy" adıyla tanınan o insanla tüm ilişkilerini koparmaya karar vermesiydi, kendi özgür seçimiyle Jan Klåstad'nın kollarına atılmıştı çünkü ilerlemeye kararlıydı. İşte ilerliyordu. Larvik Hastanesi'ndeki zorunlu hizmetini sonlandırmış, Brynje Trikotaj Fabrikası'nda iş bulmuştu. Sözleşmeyle bağlı olduğu zorunlu hizmetini sonlandırmakla yeniden tıp doktoru olarak çalışabilme şansını da kaybetmiş oluyordu. Nina'nın nasıl olup da Brynje Trikotaj Fabrikası'nda iş bulduğunu anlayamıyorum. Normalde komünist bir hekimin Brynje Trikotaj Fabrikası'nda iş araması İKP(m-l) militanlarının içeriye sızması olarak algılanmış olmalıydı. Nasıl olduğunu anlamasam da o bunu başarmıştı işte; her ne kadar kimseye söylemeye cesaret edemesem de, Nina'nın fabrikanın kapısından içeri adım atmak ve mavi iş önlüğüyle makinelerin başında durmak için şu veya bu şekilde kendini birilerine pazarladığına dair bazı şüphelerim var.

Larvik'in merkezindeki Brynje, çalışma şartlarının ağır olduğu eski tip bir trikotaj fabrikasıydı. Bu fabrika son yıllarda unutulacak olan ama o dönem Brynje Helsetrøye olarak bilinçlere yerleşen efsane fanilaları ürettiyordu. İşte Nina o büyük Hiçlik'e doğru cüretkâr bir adım atmış ve kendini burada bulmuştu. O günden sonra, Nina Skåtøy'ün, toplumda ayrıcalıklı bir yer sahibi, burjuva kökenli, beyaz önlüklü doktor Nina Skåtøy'ün; bir sıçrayışta, aralarında büyük vizyonları haricinde hiçbir ortak nokta olmayan emekçi yoldaşlarıyla kaynaşmak, gruba kabul edilmek için yıllarca mücadele etmesi gerekeceğini bilen trikotaj işçisi Nina Skåtøy'e dönüşmesi hadisesini düşünmeksizin ve garip, baş döndürücü şeyler hissetmeksizin bu fabrikanın yanından bir kez bile geçmedim. Nina Skåtøy'ün bu ikinci kimliğini bile isteye seçtiğinden emindim. Açıkçası bu dönüşüm biz Larvik İKP(m-l) üyelerini çok etkilemişti, bir dönüşüme tanık olmuştuk ve aynı adımı atmanın bizlerden de talep edileceğini biliyorduk. Onun bir gecede doktordan işçiye dönüştüğünü görmüştük, şimdi büyük bir coşkuyla isimsiz bir ordunun mensubu bir kadın işçi gibi davranıyordu, bizim de hayat koşullarımızı temelden değiştirecek şey buydu sanki. Şimdi ne olacaktı? Yeni bir yoldaşın çıkıp bir cüretkâr adım daha atması beklentisi vardı havada. Acaba sıra kimdeydi?

Bir sonraki kişi Werner Ludal oldu. Yaz aylarıydı, Werner NTH'deki yarıyılını tamamlamış, haziran ayının başında Elkem-Rockwool fabrikasında her zamanki gibi yaz işine başlamıştı. Torstrand'da annesinin yanında kalıyordu, artık sadece ikisi vardı, annesini evli olduğu o sarhoş heriften, yani öz babasından boşanmaya ikna etmişti Werner. Onu yeniden görmekle çok mutlu olmuştum, samimi dostluğumuza devam ediyorduk, Werner'e Nina'yla yaşadığım gizli ilişkiyi ve bunun yol açtığı sonuçları anlattım, epey şaşırdı. Werner yirmi üç yaşındaydı, Norveç Teknik Üniversitesi'nde iki yıl okumuş, yani mühendislik eğitimin yarısını bitirmişti, bildiğim kadarıyla mühendis olmak onun için büyük anlam taşıyordu ama kişiliğı nedeniyle bu konuda fazla konuşmazdı. Ne var ki şimdi o cüretkâr adımı atan Warner olmuştu. Sonbahar yarıyılında Trondheim'e dönüp derslere devam etmeyeceğini, Elkem-Rockwool fabrikasında çalışacağını anlattı bize. Bunları kekeleyerek anlattı ve mühendislik eğitimi arzusunun küçük burjuva hayallerinden kaynaklanan bir hata olduğunu ekledi. Eğitimi kesip geldiğı yere dönme kararı almakla kuş gibi hafiflediğini söyledi. İhanet içinde olduğunu hissetmek iyi bir komünist olmasını engellemişti, çünkü geçen yıl bir taraftan entelektüellerin işçi sınıfıyla dayanışma içinde olması gerektiğı yolunda ajitasyon yaparken diğerk taraftan kendisi sınıf atlama çabasındaydı, yaptığı ikiyüzlülüktü, şimdi bunu açıkça itiraf edebilirdi. Evet, öyle bir meslek seçmişti ki toplumda işçi sınıfını yöneten üst düzey yetkili pozisyonuna geçecekti. O, filizlenmekte olan bir "üst düzey yetkili"ydi. Bunun düşüncesi bile ona absürt gelmiş, neredeyse sesi kısılmıştı. Adeta kilitlenip kaldım, diye anlattı, ağzım açılmayı reddediyordu, ben bir "üst düzey yetkili" olacaktım yakında, buna tahammül edemezdim, diye içini çekti Werner; bu cüretkâr adımı attıktan sonra rahatlamıştı, bunları bana anlatırken kekeliyordu, oysa şimdiye dek kekelediğini hiç görmemiştım.

Werner kekeleyerek anlatmış, annesiye gözyaşlarına boğulmuştu. Werner'in annesinin lisede çalışan temizlikçi olduğundan söz etmiştim, son yıllarda ders saatlerim bitip de öğretmenler odasından çıkarken koridorda ona rastladığımda durup sohbet ederdim. Ortak noktamız Werner'in dikkate şayan tuhaf fikirleriydi. Belki de oğlunun düşüncelerini paylaşan bir lise öğretmeniyle konuşmak kadını rahatlatıyordu, bu yüzden beni görünce elindeki temizlik

kovasıyla saplı süpürgeyi bırakarak yanıma geliyor ve sohbet etmeye çalışıyordu. Sizin adalet istediğinizi biliyorum, diyordu; silahlı devrim, proletarya diktatörlüğü, kitlelerin refahı, halkın birliği, revizyonizmle savaş, somut ifşaatlar aracılığıyla sosyal demokrasiyi utanç duvarına çivilemek gibi sözler eden mistik bir cemaatin eline düşmüş oğlunun düşünceleri arasında kadının kabul edeceği tek fikir buydu ve bununla yetiniyordu. Ne var ki yeni ders yılında okul koridorunda karşılaştığımızda artık bunun da yeterli olmadığı anlaşıyordu. Werner'in annesi koşarak bana doğru gelmiş ve bir şeyler yapmamı istemişti. Oğlu hayatını mahvetmek üzereydi. Onunla konuşamaz mısınız sayın Pedersen, diye yalvarıyordu, eminim sizin sözünüzü dinler. Werner'in artık bir yetişkin olduğunu söylemekten ve kendi hayatının sorumluluğunun kendisine ait olduğunu tekrar etmekten başka bir şey gelmiyordu elimden, kadın bunları duyunca ağlamaya başladı. Her şeyi mahvedecek, ne oluyor bu çocuğa diye hıçkırıyordu diğer temizlikçi kadınlar koridorda durmuş bize bakarken. Beni bırakmak istemiyor, bir şeyler yapayım diye yalvarıyordu, ağlayan anneleri hiçbir zaman sevmediğimden, kibarca bir hareketle kendimi kurtardım ve önceki söylediklerimi tekrarladım, sonra koridorlardan hızla geçerek açık havaya çıktım. Bu ağlayan anne, cüretkâr bir adım atarak bir ömür boyu emekçilerin kaderini yaşamak amacıyla kendini Elkem-Rockwool fabrikasında bulan ve yakın bir zamanda sendikanın işyeri komitesinde yerini alacak, iki yıla kalmadan Norveç Kimya Endüstrisi Çalışanları Birliği isimli sendikaya bağlı sendika işyeri temsilcisi yardımcılığına seçilecek olan Warner'in yanında yer alıyordu şimdi.

Önce Nina Skåtøy, ardından Werner Ludal. Üçüncü kişinin kim olacağı konusunda spekülasyonlar yapılıyordu. Ne var ki uzun bir zaman beklememiz gerekmedi. Çok kısa bir süre önce gözleri açılmış olan ortaokul öğretmeni Harald Tholfsen, çok sevdiği eşini, sosyal hizmetler görevlisi Anne Brit Bru'yu elinden tutmuş ve her ikisi de gözlerini kapatıp el ele bilinmeyene doğru atlamışlardı; gözlerini açtıklarında Harald Tholfsen kendini Farris Maden Soda Fabrikası'nda bir cam şişe yığınının önünde bulmuştu, Anne Brit ise küçük bir temizlik firmasında görevli bir işçiydi artık. Bu atlayış herkesin böyle bir şey yapabileceğini gösterdiği için bir dönüm noktası oldu ve bizler gibi henüz bir şeyler yapmamışlardan duyulan beklentiler arttı. Önce hiçbir değişikliğin yaşanmadığı

durgun bir süreç geçirdik. Henüz bir şeyler yapmamış olan bizler etrafta dolaşıp birbirimizi süzüyor ve aramızdan birinin hayatında bir değişiklik yapacağını ilan etmesini umuyor, bekliyorduk. Ne var ki bu gerçekleşmedi, geride kalan ilk, orta, lise öğretmenlerinden, sosyal hizmet görevlilerinden, kreş ve anaokulu öğretmenlerinden hiçbirisi hayatlarında bir değişiklik yapmak istediklerini açıklamadı, ancak deneyimli –ama aynı zamanda temkinli ve zevkine düşkün– Jan Klåstad’dan destek alan ve saflara en son katılmış proleterlerin sabrının taşmakta olduğu açıkça belli oluyordu ve bu durum, tüm iyi niyetli güçlerin geride kalanlardan bir tanesini işaret ederek onu kandırmaya/ikna etmeye/teşvik etmeye/ona yalvarmaya/haddini bildirmeye/yapacağı en iyi şeyin önündeki boşluğa müthiş bir adım atarak Larvik’in bence sayılamayacak kadar çok sayıdaki fabrika kapılarının birinden içeri doğru inişe geçmek olduğunu anlatmaya çalışmaları şeklinde dile getirildi. Topluca işaret edilen bu kişi, kemikleşmiş yapısıyla tanınan otuz beş yaşındaki lise öğretmeni idi.

Ama ben reddettim. Siyaset sanatının tüm olanaklarını kullanarak beni işlemeye çalıştılar, ama reddettim. İtiraf etmeliyim ki hayatım boyunca o günlerdeki kadar tüm dikkatlerin üzerimde toplandığı başka bir deneyim geçirmemiştım, beni eğlendirdiler, flört ettiler, yağcılık olarak görmekten kaçınamayacağım ölçüde izzetiikram ettiler. Bense kesinlikle reddettim. İşçi sınıfı ordusunda bir nefer gibi yaşadıktan sonra tam bir emekçi olacağımı anlatarak beni baştan çıkarmaya çalıştılar, ama baştan çıkarmalarına izin vermedim. Bir işçi sınıfı mensubu, yani onlardan biri sıfatıyla Norveç’in özgürlüğünü gerçekleştirecek motorun çok önemli bir vidasını meydana getireceğimi, bu dönüşümün en önemli aktörlerinden biri olacağımı ve bunu ölmeden göreceğimi telkin etmek suretiyle benliğimin en iyi taraflarına seslendiler, ama ben tuzığa düşmedim. Asıl kimliğimle kendimi tanımladığım kimliğim arasında, içimdeki düzeltilmesi olanaksız ve aşılamayan ve de bir gün beni paramparça edebilecek bu bölünmüşlikle yaşamak zorunda kalmanın müthiş zor bir şey olup olmadığı konusunda sorgulandım. Gerçekte kimden taraf olduğumu sordular. Otuz yaşımdan otuz beş yaşına kadar beş yıl boyunca ülkemdeki devrimci mücadelenin içinde bulunduğum gerçeğinden hareketle, yolun başında verdiğim sözlerden bazılarını tutmanın zamanının geldiğini işaret ettiler. Evet evet, şimdi karşıma geçmiş, hayatımın son beş yılının bedelini isti-

yorlardı. Yoksa ben bir dönek, ışığa kapılan bir pervane, bir hayalpe-rest miydim? Ciddi bir amaçla yola çıkmamış mıydım? Bu hayatın başında imzaladığım sözleşmenin gereğini yapmak zorundaydım. Ama ben reddettim. Aylarca uğraştılar. Özellikle de saflara en son katılmış proleterler Nina Sk t y, Werner Ludal ve çok kısa bir süre önce gözleri açılmış çift ve arka planda kinayeli, bıyık altından g len Jan Kl stad. Özellikle de dostum Werner müthiş ısrarcıydı. Onun daha önce Parti toplantılarında tanık olduğum acımasızlığını tadıyordum artık. Dostluğumuzu ruhumun derinliklerine işlemek amacıyla kullanıyordu, içimdeki bölünmüşlüğü işaret eden ve bu konuda ne yapmak istediğimi sorgulayan kişi Werner'di. Bir lise  ğretmeni olarak Norveç devrimine ciddi bir katkıda bulunmamın imkânsız olduğunu, ancak çok uğraşmak koşuluyla ufacık, gizli za-ferler kazanacağımı söyleyen de oydu. Beni sarsmaya, uyandırmaya çalışıyordu tekrar tekrar, ne var ki ben yeterince uyanık olduğum kanısındaydım, bu nedenle de durduğum yerden bir milim bile kıpırdamadım. Bana kendilerince karakteristik bir niteleme olarak “arka tarafı ağır çeken taşıt” anlamında “hantal kasa” ismini veren Werner oldu, bu ismi taktıktan sonra aralarında benden söz eder-ken daima “hantal kasa” demeye başladılar. “Bu hantal kasayla ne yapacağız?” Werner endişeler içindeki bir dost sıfatıyla gece gündüz ziyaretime geliyor ve beni baştan çıkaracağını sandığı şeyleri sıralı-yordu, işçi sınıfına katılmakla neler kazanacağımı anlattıktan sonra emekçi sınıfında yer almakla kaybedeceğim tek şeyin bazı zavallı ayrıcalıklar olduğunu söylüyordu, hayatımı tarihsel bir perspektif içinde değerlendirdiğimde bu ayrıcalıklara sıkı sıkı tutunmakla ne kadar gülünç duruma düştüğümü anlayacaktım. Fakat durduğum yerden bir milim bile kıpırdamadım, o cüretkâr adımı atarak evet dememekle kendimi “sadece çenesi kuvvetli” biri olarak görme-ten başka şansım kalmamıştı, saat sekize kadar uyuma imk nımı saat beş buçukta kalkmaya tercih etmiştim. Kesinlikle reddediyor, çeşitli kaçış yolları deniyordum, örneğin işçiliğe yatkın olmadığı-mı, posta m vezzii olarak  alışabileceğimi söylüyordum. Bu bana daha uygun bir meslekti, zek mı bilinmeyen adreslere ulaşmakta kullanır, koca koca Kitap Kulübü paketlerini taşıyabilirdim. Bütün bunlar işe yaramadı. “Hantal kasa” lise  ğretmeni oldum ve öyle de kaldım. Ama baştan çıkmadım, o cüretkâr adımı asla atmadım, kesinlikle reddettim.

Niçin reddediyordum? Bu cüretkâr adımı atmanın çekici, tahrik edici yanlarını görmediğimden değil elbette. Tersine kendimi bırakıp, her türlü bağımdan kurtulup bilinmeyene doğru başıboş salınmanın düşüncesi bile bana müthiş cazip geliyordu. İşçi olmak, işçi tulumu giyerek, gözümde gözlük, bir imalathanede, idare edeceğim bir makinenin başında durmak ve tüm algılarımı, düşüncelerimi, duygularımı, davranış biçimimi, yürüyüşümü, hatta gülüşümü bile belirleyecek olan bu çıkış noktasına binaen hayatımı kurmak ve yaşamak öylesine baştan çıkarıcı geliyordu ki zaman zaman nefesim kesiliyordu... *Benim* böyle biri olabileceğim düşüncesi aklıma geldikçe sevinçten titriyordum. Ah evet, bu olabilir. Sonunda böyle birine dönüşebilir, kendim olabilirim. Kimliğimi tamamen değiştirmenin mümkün olabileceğini anlamıştım, arkadaşlarımla arzusu da bu yöneydi, bu çok baştan çıkarıcı bir düşünceydi. Peki beni mevcut kimliğime bağlayan neydi? Neredeyse orta yaşlı sayılabilecek, eşinden boşanmış, çocuğundan bin altı yüz kilometre uzakta, Hâkons Sokağı'nda bir bodrum katında tek odada yaşayan bir lise öğretmeni olarak hayatımın bu safhasında cazip olan ne vardı, özel yaşantıma yönelik umutlarım da yoktu, hatta kayıtsızdım, o halde niçin kendimi bırakmıyor, etrafım işçi yoldaşlarla çevrili bir imalathanede, makinelerin arasında kaybolarak gerçek kimliğimi bulmak yerine ortalıkta bir maymun, bir pervane gibi dolanıyordum? Bu cüretkâr adımı atarak işçi sınıfına karışmanın benim için çok doğal bir şey olduğunu anlıyordum, lehine ve aleyhine görüşleri tarttığım zaman seçim yapmak çok kolay görünüyordu. Yine de kesinlikle reddediyordum. Gördüğüm sürekli baskıya karşın kesinlikle reddediyordum, sıra bana geldiğinde gereğini yapmadığıma, gözlerimi kapatıp boşluğa atlamadığıma pişman olsam da reddediyordum. Aslında pişmandım, hatta bugün bile pişmanım. Yanlış yaptığımı düşünürüm sık sık. Bugün bile o çekici gücü hissediyor ve bunu gerçekten yapsaydım ne olurdu bana diye düşünüyorum. O takdirde bugün Alfr. Andersen Makine ve Metal Fabrikası'nda muhtemelen kaynakçı olarak çalışan kırk iki yaşındaki bir metalürji işçisi olacaktım ve hayatım öncelikle çeliği kesen o mavi aleve, sonra da toplu sözleşmelerle ve yerel anlaşmalarla belirlenmiş ücret sistemine, ücret tavanlarına ve parça başı ücret sistemine kayan uygulamalara bağlanacaktı; oraya çakılacak, oradan kaçamayacak, güvensizlik içinde kapitalizmin anarşisine maruz kalacaktım ve belki de bu

anlatıyı yazmak zorunda kalmayacaktım. Bu cüretkâr adımı niçin atmadım? Kesinlikle reddettim, hatta siyasi konjonktür bugün de böyle şekillense ve üzerimde benzeri baskılar uygulansa yine de kesinlikle reddederdim, defalarca hem de... Niçin? Size esrarengiz gelebilir ama öyle değil aslında, niçin kesinlikle reddettiğimi biliyorum, fakat ifşa etmeyeceğim, bu benim sırrım ve sırrımı mezara kadar götüreceğim.

İşte bu nedenle hayatıma eskisi gibi devam ettim. Larvik Lisesi'nde öğretmen olarak yani. Aylarca süren yoğun çalışmalarını sonuçsuz kaldığından Parti içinde bana karşı bir dışlama tavrı oluşmuştu, adeta B sınıfına düşmüştüm. Bu arada Parti ideolojisine yeni ve kasvetli bir boyut eklenmişti: Savaş tehlikesi. Üçüncü Dünya Savaşı'nın eşiğine geldiğimizi, çok uzun sürecek bir işgalle karşı karşıya olduğumuzu, özgürlüğümüze ancak halkın işgalcilere karşı vereceği silahlı mücadeleyle kavuşabileceğimizi ilan etmiştik, bu haber Parti içinde heyecanla karşılanırken soldaki diğer partilerin canını sıkmıştı. Sovyetler Birliği'ni ülkemizi işgal edecek emperyalist güç olarak gördüğümüzü saklamıyorduk. Norveç'in özgürlüğüne kavuşması için verilecek savaşa komünist bir partinin liderlik etmesi gerektiğini söyleyecek kadar cesurduk, sözünü ettiğimiz parti de bizim inşa etmekte olduğumuz İKP(m-l) idi. İdeolojimizdeki bu yeni boyutun bilgimizi Çin kaynaklarına dayandırmamız sonucunda ortaya çıktığını eklemeliyiz, zira Çin Komünist Partisi'ni dünyanın en saygıdeğer partisi kabul edip oradan yayılan tüm yazıları dikkatle incelediğimizden bu bize çok doğal görünüyordu. Dünyanın bugün içinde bulunduğu şartlara baktığımızda 1975-76 yıllarında dünya siyasetini analiz etmek üzere Çin kaynaklarını incelememizin çok da mantıksız olduğunu söyleyemeyiz. Yakın geleceğimizle ilgili olarak yaptığımız bu kasvetli tahminler Parti'nin içimizdeki ve bize yakın siyasi muhaliflerimizdeki revizyonist eğilimlere karşı gözünü daha bir dikkatle açmasına vesile olmuştu. Karşıdevrim'in akıl almaz trajedisi önümüze tüm korkunçluğuyla dikilmişti. Bu da Parti'nin bir dönem için siyasi ve ideolojik açıdan kırmızı alarmı geçmesi şeklinde kendini gösterdi. Yaklaşan savaş tehdidi gereğince güvenlik politikası da sıkılaştırıldı. Bu, uygulamada, günlük hayatlarımızda özel yaşama daha az yer vermemiz ve Parti'ye eskisinden de sıkı bağlanmamız demekti. Bu bağlamda yeni uygulamalardan söz ederken yoldaşların fotoğraf al-

bümlerine getirilen denetimlere değinmeliyim. Parti'nin önde gelen yoldaşlarından biri, ki bu genellikle Jan Klåstad olurdu, yoldaşların fotoğraf albümlerini ve hatta albüme girmemiş fotoğraflarını tek tek elden geçiriyor, Parti'nin illegalleşmesi, yeraltına inmesi, tutuklamaların başlaması gibi bir durumda –ki Norveç'in tamamen ya da kısmen Ruslar tarafından işgali halinde böyle bir duruma düşmemiz kaçınılmazdı– Parti'ye zarar verebilecek nitelikte gördüğü fotoğrafları ayıklıyordu. Parti'ye zarar verebileceği düşünülen fotoğraflar örneğin yoldaşların, sempatizan olarak gördüğümüz bağımsız ilericilerin fotoğrafları olabilirdi, bu kişiler tesadüfen kareye girmiş olabilirlerdi ya da fotoğraflar masum bir ortamda, örneğin bizlerin de zaman zaman katıldığı içkili eğlencelerde ya da bambaşka ortamlarda çekilmiş olabilirdi. Şunu gayet iyi biliyorum ki deliryum tremens²³ halindeyken çekilmiş bir fotoğrafım arkadaşımın albümünden çıkarılmıştı ki buna pek de üzülüğüm söylenemez. Ancak bu tip temizlik hareketleri genelde insanları sinirlendiriyordu, özellikle de fotoğraf sahibi için değerli olduğu halde sırf herhangi bir yoldaş tesadüfen o kareye girmiş ve arka planda görünüyor diye yok edilen fotoğraflar... İnsanların düğün fotoğraflarının sayısında bu uygulama nedeniyle önemli miktarda azalma meydana gelmişti. Bu temizlik hareketlerinin bana pahalıya mal olduğunu söyleyemem çünkü hayatımın fotoğraflar tarafından anlatılması gibi bir gereksinimim hiç olmadı, hafızama güvendim ve oradan gelen görüntüleri tercih ettim. Başkaları için durum farklıydı. Bir kısım yoldaşlar kendilerini soyulup soğana çevrilmiş hissettiler ve özel hayatlarına yapılan bu sert müdahaleden çok rahatsız oldular; ama yine de, verdiği sözü tutan ve geleceğini ciddiye alan bir partinin üyesi olma duygusu daha baskın çıktı.

Bizi kasvetli bir geleceğin beklediği görüşü giderek Parti'nin ideolojisinde baskın hale gelmeye başladı, bu da düşünme biçimimizi etkiledi, eylem planımız gizlenmek üzerine inşa edildi, Parti'nin göze görünür üyelere bağımlılığı sona ermeli, bizim görünür varlığımız şu sihirli formüle, yani İKP(m-l)'ye yükseltilmeli ya da indirgenmeliydi, öyle ki Parti bizi emip tamamen içine çekmeliydi ama aynı zamanda bizim üzerimizde O'nun izine rastlanmamalıydı.

23 Alkol bağımlılığı gelişmiş bir kişide alkol yoksunluğuna bağlı olarak gelişebilen bilinç bulanıklığı hali. (ç. n.)

Bunu hayata geçirmeye çalıştığımız süreçte bize Yoldaşların hayatlarının fazlasıyla ilerici olduğu, bu yüzden de özel konutlarımızdan sihirli formüle, yani İKP(m-l)'ye giden izleri görmenin hiç de zor olmadığı yolunda uyarılar yapıldı. Gece karanlık caddelerde dolaşan herhangi bir uyanık ihbarcı, gizli ve sihirli formülle açıkça alakası olan bireylerin hangi apartman dairesinde oturduğunu bilebilirdi. İçeride ışık yanan odalarda perdelerin arasından duvarlardaki afişler görülebiliyordu. Bu çok sevdiğimiz ilerici kızıl afişler duvarlarda alev alev parlıyor, ışıkları dışarı, caddelere taşıyordu, dışarıdan herhangi biri bunları görebilir, gözlemleyebilirdi. Yine benzer bir örnek verirsek, bu konuların tamamen dışında olan bir şahıs ilerici bir eve girdiğinde gözlerini kitap raflarında, ciltlerin sırtlarında gezdirmek suretiyle buradaki ilericiliği kolayca anlayabilirdi, zira okunan kitap ve dergilerde dengeli bir çeşitlilik olmaması burada oturan kişileri ifşa eder nitelikteydi. Bu uyarılar üzerine çoğumuz yaşadığımız ev ortamını nötrleştirebilmek için azami çaba harcadık.

Vestfold ili'ne bağlı endüstri kasabası Larvik'te 1970'li yıllarda yaşayan bizlere bakıldığında şöyle bir görüntü geliyor karşımıza: Duvarları afişlerden arındırılmış (o sıralar bunları ikame edecek sanat eserleri satın alamamıştık kendimize henüz) steril ortamlarımızda, yani duvarları bomboş evlerimizde yaşıyorduk ve hayatımızın en önemli günlerini içeren aile albümlerimiz ciddi bir temizlik faaliyetinden geçirilmişti. En çok okuduğumuz kitapları raflara sırtı duvara gelecek şekilde dizmiş ya da dolaplara kaldırmış, hatta başkalarına dağıtmıştık ve böyle yapmakla aynı zamanda ilerici edebiyatı yaymış oluyorduk. Bu görüntü aslında en keskin yoldaşlarımıza ait olabilir, ancak beni tam olarak temsil etmiyor, hatta belki Larvik'te yaşayanları da temsil etmiyor, idealize edilmiş bir resimdir diyebiliriz. Nina Skåtøy'un ya da Werner Ludal'ın idealize edilmiş resmi. Son derece sade bir odada, çok yakın bir tarihte işçi sınıfına katılmış bir emekçi kadın var, Larvik Hastanesi'ndeki lojmanından çıkmış ve evet, Jan Klåstad'nın evine taşınmış, ama hayır, orada da uzun süre oturmayacak, aralarındaki ilişki bitmiş çünkü, 1975 Noeli'nde bitmiş, bu bana hiç sürpriz olmadı, şimdilerde Larvik merkezde, pencere aralıklarından içeri soğuk rüzgâr esen, hakkında oturulamaz kararı çıkmış bir binada yaşıyor, yeni varoluşunda güven içinde dinleniyor, duvarlar çıplak, ilerici kitaplar raflara sırtları duvara gelecek şekilde dizilmiş, fotoğraf albümü de

yok bu evde, çünkü onun bir profesör kızı, sonraları tıp öğrencisi, daha sonra yeni mezun doktor olduğu günlere dair hiçbir anısı yok, şimdilerde işçi sınıfı saflarına doğru bir derin dalış gerçekleştirmiş bulunuyor, o acayip enerjisiyle yepyeni bir tarzda yürümeyi öğrenmiş ve belki de Larvik'te bir skandal yaratmış olmanın ve yepyeni bir hayata doğru attığı bu inanılmaz adımın sessiz ve yasak sevincini yaşıyor, evet yasak sevinç çünkü yarattığı skandal ve insanların diline düşmesi güvenlik perspektifi açısından bakıldığında Parti'nin talep ettiği şeyi, yani anonim bir birey olmasını zorlaştırmıştı. Nina artık Larvik şivesiyle konuşuyordu, fiil çekimlerinde ilerici dili kullanmayı ve benzeri şeyleri büyük bir zafer olarak görüyordu anladığım kadarıyla, en azından benim karşımda, yani ben öyle hissediyordum, zira ütöpik devrimci doktor olduğu günlerde burjuva sınıfının diliyle konuşması dikkat çekiyordu, en yoğun olarak çabaladığı anlarda bile dili Osلولu SGB'lilerin kullandığı o ünlü dilin tutucu bir çeşitlemesi olmaktan öteye geçemiyordu. Bir de Torstrand'da oturan eski mühendislik fakültesi öğrencisi var, Werner Ludal, benzeri bir çıplak mekânda annesiyle birlikte yaşıyor, çıplak duvarlar derken Werner Ludal ile hayatım diye tanımladığı hareket arasında bağ kurmaya imkân bırakmayan duvarlar bunlar, yoksa Bayan Ludal'ın duvarları tıpkı diğer normal işçi ailelerinin evlerindeki gibi "gurup vakti su kenarına inmiş geyikler"i gösteren kilimlerle ve aile fotoğraflarıyla donatılmış. Belki de Werner Ludal'ın bu idealize edilmiş resmi, 1970'li yılların ortalarından 1980'lere kadar hayatımı bağladığım partiyi en tipik haliyle temsil ediyordu. Eskiden mühendislik fakültesinde okuyan öğrenci yuvaya dönmüş, taşıyünü fabrikası işçisi olarak baba ocağına taşınmış ve kendini tek bir amaca, halka hizmet etmeye adanmıştı.

Ancak bu idealize edilmiş resim, şimdilerde hepimizi, proleter olsun olmasın, idealize edilmiş olsun olmasın hepimizi niteleyen "geleceğe dair karanlık bir vizyona sahip olma özelliği" için içine katılmadan tamamlanmış sayılmaz. Geleceğe dair bu karanlık vizyon bize şunları söylüyordu: Biz uzun bir süre yaşamayacağız. Gayet tabiidir ki çoğumuz teknolojinin nimetlerini kullanan işkencelerden geçirildikten sonra öleceğiz. İşgalin bittiğini göremeyeceğiz, aslında hedefimiz yakılan meşale, her şeyi başlatan öncüler olmak, bizden sonra gelecek ve özgürlük için savaşıacak olanları eğitmek. Zihnimizde "işgal" ve "savaş"la ilgili fanteziler oluşuyordu ve bunlar

pek de keyifli şeyler değildi. Bu noktada bilincimizin taşma noktasına kadar dolduğunu söyleyebilirim. Uzanabileceğimiz kadar uzanmış, esneyebileceğimiz kadar esnemiştik, güzelim tek boyutluluğumuz alev almıştı, yanıyorduk. Ne yapacağını bilemez bir karamsarlık içindeydik, sayımız çok azdı, yalnızdık, tek umudumuz halkımız, özellikle de işçi sınıfıydı. Bu nedenle de yeni-proleterlere çok imreniyordum, onlar etrafta özgüven sergileyerek, ağırbaşlılıkla dolaşıyorlardı, akıllarında infilak etmeye hazır düşünceler taşırken nasıl böyle davranabildiklerini anlayamıyordum. Bunun tipik bir örneği Werner'in bir kıza âşık olması, evlenme teklif etmesi ve belediyede sade ve güzel bir törenle evlenmesiydi, halktan genç bir kadın seçmişti, eşi belediye tarafından, hastalanan ev hanımlarına ev işlerinde yardım etmekle görevlendirilen bir hizmetliydi, bana Werner'in sağdııcı olmak gibi mutlu bir görev düşmüştü, nikâhtan sonra Torstrand'da bir daireye taşınmışlar, hemen çocuk yapmaya girişmişlerdi. 1977 yılının ilkbaharında mahcup Werner bir kız çocuğu babası oldu, infilak etmeye hazır beyninde mutluluğa da yer açılmıştı.

Proleter yoldaşlara, özellikle de yeni-proleterlere imrenmem sahici ve art niyet taşımayan bir duyguydu, ancak onlar bana imrenmiyorlardı. Hatta tam tersine hiç imrenmiyorlardı, her ne kadar Jan Klåstad'yla aramızdaki iyi ilişkiler sürse de, Nina Skåtøy'le yoldaş, Werner'le yakın dost olmaya devam etsem de, benim farklı yaratılışım gereği, İKP(m-l)'nin şimdiye dek ortaya koyduğu bu en cesur projenin dışında yer almamı bir türlü kabul edemiyorlardı. İşte bu yüzden beni aldatan, oyun oynayan kişi konumuna yerleştirdiler. Aralarında dalga geçerek “bel çantalı öğretmen” dedikleri adamı İKP(m-l)'nin Larvik ili parti sözcüsü olarak atamışlardı. Buna göre “bel çantalı öğretmen” Parti'yi dışarıda temsil eden figür olacaktı. Oysa içeride durum farklıydı. İçeride Parti yönetimiyle hiçbir bağım yoktu, tam bir emir eriydim, ama dışarıya karşı general gibi davranmam gerekiyordu. İsmimi, Knut Pedersen'i Parti'nin emrine vermiştim, istedikleri gibi kullanabilirlerdi. Bu olay şöyle işliyordu, ben Knut Pedersen İKP(m-l)'nin Larvik ili yönetimi adına bir sürü boş kâğıda imza atıyordum, Partililer bu kâğıtları alıp üzerine Parti o sıralarda neyi bildiriyorsa onu yazıyorlardı. Başlangıçta neyi imzaladığıma dair bana bilgi veriyorlardı, ancak bu giderek seyrekleşmeye başladı. *Østlands-Posten* ya da *Nybrott*

gibi gazetelerde ismime rastlamak ve hiç ağzımı açmamış olduğum halde çok önemli, çok ciddi konularda görüş belirttiğimi görmek (bu yazılar benim de kendimi ifade ederken kullanabileceğim bir dil ve anlatım düzeyinde oluyordu, hatta zaman zaman vay be, ne güzel ifade edilmiş, dediğim de oluyordu) başlangıçta bana epeyce acayip geliyordu. İsmimi emrine verdiğim konular üzerine yazılmış yazılarla ilgili meslektaşlarımın övgü dolu sözlerine de muhatap oluyordum bazen öğretmenler odasında, bana da bu hak edilmemiş iltifatlara mahcup mahcup teşekkür etmek düşüyordu, cevap olarak çok içten bir şekilde “Bu kadar iltifat biraz fazla sayılır” dediğim de oluyordu. Alçakgönüllülük kanımca hiç o günlerdeki kadar canıgönülünden hissedilerek dile getirilmemiştir. İtiraf etmeliyim ki isminin bir birey olarak beni dışarıda tutarak böyle kullanılmasından epeyce huzursuz oluyordum. Gerçi mantığa uygundu. Özgür seçimimle kendimi İKP(m-l)’nin emrine vermiştim, bunun sonucunda onlar da ismimi şahsımdan koparıp alabilirlerdi. Yine bunun o günlerde değil ama daha sonraları bana epey zor geldiğini itiraf etmeliyim. Şimdilerde Parti’nin ismimi elimden almasına, bu ismi bir dilin, her ne kadar siyasi görüşümle bağlantısı olsa da kimliğimle hiç ilgisi olmayan bir dilin emrine vermesine nasıl ses çıkarmadığımı hatırladıkça çok fena oluyorum. Ama o zamanlar bunu kabullenmiştim. Bunun devrimci harekete mensup bir üyenin mantık uğruna feda edebileceği şeylerin çerçevesi içinde kaldığını düşünüyordum. Mantıklı bulduğumu da yadsıyacak değilim. Endüstri işçisi yoldaşlarımızı korumamız gerekiyordu, çünkü zamanı geldiğinde her şey onlara bağlı olacaktı, o nedenle her ne kadar Parti yönetiminde olmasam da –bu yönetimde yer almama durumu da bana çok doğal geliyordu– “Kızıl Hoca”, “Larvikli Stalin” gibi adlarla tanınan şahsımın gerçek ismini Parti’nin emrine vermeyi kabul edilebilir buluyordum. 1977 yılında ben, yani yedi yıllık Komünist Parti üyesi ve aktif çalışanı olan, Çin Ütopyası’na ve bizleri karanlık günlerin beklediğine ama işgalin ardından –işgal muhtemelen kırk yıl sürecekti ama işgal sırasında çalışmalarımıza devam edecektik elbette– Norveç’e sosyalist düzenin geleceğine inanan ben, tamamen özgür irademle, denetimim ve onayım dışında birileri tarafından kullanılmak üzere isimimden feragat etmiştim. İsmim artık bana ait değildi, kendi kimliğime ismim aracılığıyla bağlanmıyordum. İsmim dışarıdan bakıldığında Knut Pedersen’e değil Parti’ye aitti,

Knut Pedersen ismi “bana” değil yükümlülük getiren bir anlaşma yapmış olduğum Parti’ye bağlanmıştı. Burada İKP(m-l)’nin altın çağından söz ediyoruz. O günlerde kuzeyden güneye uzanan ülkenin çoğu yerleşim yerinde yaşayan üyeler Parti’nin kendilerinden talep ettiği tüm kişisel fedakârlıkları yapmaya gönüllüydüler. Her ne kadar ben, yani otuz yedi yaşındaki tarih ve kuzey dilleri öğretmeni, isimsizliği her defasında canımı acıtacak biçimde fark etsem de, şunu eklemeliyim ki ideallerini eyleme geçirmeyi ve kendini Norveç’te kitlelere kabul ettirmeyi hedefleyen –bunu dünyanın en zengin ülkelerinden birinde gerçekleştirilmesi imkânsız bir proje olarak görüyorum–, üstelik geniş kapsamlı bir siyasi devrim yapmak için teori dışında hiçbir tarihsel deneyimi olmayan bir komünist parti, tıpkı İKP(m-l)’nin altın çağını yaşadığı günlerde sahip olduğu üyeler gibi, kendi benliğini silebilen partililere ihtiyaç duyacaktır, bundan eminim. Parti, üyeleri üstünde çok müthiş bir güce sahipti, bu da Parti yöneticilerine büyük sorumluluk yüklüyordu. Biz Parti’den tek ama önemli bir şey talep ediyorduk: Başarıya ulaşmak. Parti altın çağını yaşarken benim içimde inanılmaz bir huzur vardı, çimenler ve capcanlı yeşil bitkilerle kaplı sessiz sakin bir yer; bu huzur duygusu zaman zaman dudaklarımdan dökülen “Yahu, bu yolun sonu iyiye giderse şaşırmayacağım ha!” şeklindeki sözlerimde ifade bulurdu.

Bu noktayı aklımızda tutarak, izin vererseniz şimdi de okuru De lykksaliges Øye²⁴ yaptığımız bir geziye davet ediyorum. 1977 yılının yazıydı, İKP(m-l) tarafından ülkenin çeşitli yerlerinde Kızıl Cephe kampları düzenleniyordu, bunlar arasında Oslo fiyordundaki adalardan biri olan, tepelik ve biraz da kasvetli görünümlü Håøya isimli ada vardı. Østlandet Bölgesi’nde yaşayan tüm ilericiler İKP(m-l) diktası altında bir hafta geçirmek üzere buraya gelirlerdi. O haftayı yaz mevsiminin en güzel (belki biraz yorucu) macerası olarak niteleyebilirim, tereddütsüz. 1977 yılında bir zamanlar taptığım kadın olan Nina Skåtøy ve dostum Werner’le birlikte De lykksaliges Øye gelmiştik. Elbette bisikletle gitmiştik, zira savaş tehlikesi ülkede tüm İKP(m-l) üyelerini “bisikletle dolaşan ahali” haline getirmişti, hatta bu devrimci salgın hastalık Larvik’e kadar

24 Bir adaya verilmiş, biraz eskice bir tınısı ve dini çağrışımları olan isim. “Mes’ud İnsanlar Adası” diye çevrilebilir. (ç. n.)

ulaşmıştı. Nina ile Werner kendilerine on beş vitesli yepyeni iki yarış bisikleti satın almıştı, bense külüstür bisikletimi kullanıyordum, bu benim yapıma daha uygundu. Eşyalarımızı yüklediğimiz bisikletlerimizle ilk yüz kilometreyi keyifli bir şekilde geride bırakmıştık, ancak modern ve ilerici insanlar olan Nina Skåtøy ve Werner Ludal ile aynı tempoyu tutturmakta hayli zorlanıyordum, sonunda, yani dört beş saat sonra, Larvik ile Håøya Adası'na giden motorun kalkacağı Sætra iskelesi arasındaki yüz kilometreyi tamamlayabilmiştik. İskelede motor bulamayınca son etabı da bisikletle gitmeye karar verdik. Ve dediğimiz gibi de yaptık, bisikletlerimizi iskeleden ileriye sürdük, su yüzeyine temas eder etmez tekeri hafifçe kaldırıp pedal basmaya başladık ve müthiş bir güçle gidona sarıldık, böylelikle fiyordun üzerinde hemen hemen uçuşa geçmiştik. Su üzerinde ilk kez bisiklet sürüyordum, harikulade bir duyuydu. Üstelik zor da değildi, cesaret gösterip atılmak yeterliydi, bir de yol değil su üzerinde gidildiğini aklınızdan çıkarmamak zorundaydınız. Suyla tekerlek arasındaki zıtlıktan yararlanmak ve yerçekiminin gücüne ve etkisine karşı tamamen kayıtsız kalmak gerekiyordu. Nina ve Werner gidonları üzerine eğilmiş, suyun yüzeyinde hızla kayarak gidiyor ve çeşitli şiddetlerdeki dalgalarla karşılaştıkça vites değiştirerek ilerliyorlardı –böyle yapmakla on beş vitesin sağladığı kolaylıktan azami ölçüde yararlanıyorlardı–, onlar Håøya Adası'na vardıklarında ben daha boğazın ortalarındaydım. Daha hızlı da pedal basabilirdim ama su üzerinde bisiklet sürmenin zevkini anbean çıkarıyordum, bu yüzden de suya batmamam için gerekli olan süratten fazlasını yapmamıştım. Aheste aheste pedal çevirerek dalgaların üzerinden aştım, tekerleklerle temas eden suyun kaydırma gücünü hissetmek beni adeta sarhoş etmişti, içimden bağıra bağıra şarkı söylemek geliyordu, bir su insanıydım ben...

1977 yılının yazında böylesine keyifli bir ruh hali içinde Kızıl Cephe'nin kampına giriş yaptım ve kamp yönetiminin gösterdiği yere çadırımı kurdum. Peşinen söylememe izin verin, bu bir hafta boyunca bir kere bile içinde bulunduğum keyifli ruh halini tehlikeye sokacak bir şey olmadı. Hatta tam tersi. Gözlerimin önünde benim de katılımcısı olduğum müthiş bir tiyatro oyunu, bir karnaval, bir bitpazarı ya da İKP(m-l) Sirki sahnelendi. Parti içimizdeki püriten güçleri açığa çıkarmakta öylesine başarılı olmuştu ki bizler hem bireysel hem de bir bütün olarak kendimizi Norveç'te

yaratılmış en muhteşem *Potemkin Zırhlısı* dekorlarına dönüştürmüştük. Proletarya diktatörlüğü bir hafta boyunca De Iykksaliges Ø Adası sahilinde yaşayan biz mutlu savaşçıların gözüne en yüce güzellik idolü olarak göründü. Bizler homojen bir devrimci gövde yerine farklı özelliklere sahip sayısız dalı olan bir ağaca dönüşmüştük. Hem rengârenktik hem de sıkı denetim altındaydık. Ah hatırlıyorum, evet gayet iyi hatırlıyorum! Çadırımı kurarken yanımdan hızla koşarak geçen bir adam fark ettim, on dakika sonra bir kez daha geçtiğinde dikkat ettim ve onun yazar Tor Obrestad olduğunu anlayınca çok mutlu oldum. Öğrencilerimin iyi yolda yetişmelerini sağlamak üzere gizlice onun tartışmasız büyük eserini, *Sauda'da Grev!* isimli romanını okutmuştum, romanda belirsiz kalan birkaç noktayı aydınlatma fırsatını kaçırmamak için yazarın arkasından seslendim, ne var ki Tor Obrestad beni fark etmeden koşmaya devam etti. On dakika sonra minik çadırımın yanından bir kez daha nefes nefese geçerken de onunla temas kurmayı başaramadım. Tor Obrestad koşuyordu, yaz kampı süresince hep koştu. Sabahları başımızı çadırın aralığından dışarı uzattığımızda ilk gördüğümüz, De Iykksaliges Ø'nün tepelerine doğru koşu tutturmuş bir erkek oluyordu ve yine gece uykusu tulumlarımıza girdiğimizde çadırın dışında duyulan hızlı soluklar ve koşu adımları zaman zaman bizi uykusuz bırakıyordu. O tarihte Tor Obrestad elli yaşında bir erkekti, ne var ki yirmisinden fazla göstermiyordu, hepimizi bedenimize zindelik kazandırmak üzere motive etmek için koştuğundan emindik. Hatta Tor Obrestad'nın Parti Merkez Komitesi'nden aldığı direktif doğrultusunda koştuğu yolunda söylentiler çıkmıştı, kendisine bu görevin şu şekilde verildiği söyleniyordu: "Harekete geç!" Tor Obrestad'nın şimdi yaptığı da buydu. Bütün bir hafta boyunca onu sürekli koşarken seyrettik, kamp ateşi yakılan meydanda oturmuş yoğun grup tartışmaları yaparken, kayalara çökmüş yemeklerimizi yerken, masalarda otururken, şakır şakır yağan yağmurun altında; Tor Obrestad bir an bile gözlerimizin önünden kaybolmuyordu. Ne var ki kampta dikkatimizi üzerinde toplayan öylesine çok şey vardı ki Tor Obrestad sesini duyurabilmek için gerçekten de koşmak zorundaydı. Her gün sabah jimnastiğinin ardından Savaş Tehlikesi ve bu tehlikeden korunmak üzere neler yapmamız gerektiği üzerine altı saat süren konferanslar dinliyorduk. Duvar gazetesi tartışmaları da alevlenmişti. Ancak

bunlar, “Savaş Tehlikesi” ve 1970’li yıllar boyunca Norveç solunu en çok meşgul eden ve sonuca ulaşmayan çatışma konusu “İki Süper Güce Karşı Mücadele” tartışmaları kadar şiddetli değildi. Alkolsüz bira Brigg’de alkol var mıdır? Varsa İKP(m-l) tarafından düzenlenen ve alkol tüketimine izin verilmeyen yaz kampında bulunan Norveç’in ilerici gençliği bundan etkilenmekte midir? BRIGG’den yana mıyız yoksa ona karşı mıyız, bu konu Norveç’in o güzel yazlarında on yıl boyunca hiçbir sonuca varılamadan tartışıldı durdu. O yaz duvar gazeteleri de her yıl olduğu gibi sayıları yirmiyi bulan endişeli annelerin yazılarıyla süslendi, anneler o yılki yaz kampında da Kızıl Gençlik kamplarını büyük çaplı ve mükemmel bir anaokulu haline getirmekte başarısız kaldığını iddia ediyorlar ve yetişkinlerin öncelikle çocuk esirgeme ve koruma uzmanı pedagoglar gibi davranmak yerine kendi özel ilgi alanlarına, mesela siyasi tartışmalara dalmalarından yakınıyorlardı. A elbette, Norveç halkı da burada temsil edilmekteydi, hem de en fazla çatışılan bir konuda, dil konusunda. Yeni Norveççe kullanımı tartışması alevlendi, De lykksaliges Ø’deki kampta kullanılan “resmi dil” de buydu zaten. Boş zamanlarımızda bu “resmi dil”e çevrilmiş eski işçi şarkılarını ezberlemeye çalışıyorduk. Bizler Kızıl Bayrak’ın on altı kıtasını Yeni Norveççe terennüm ederken yüz kilometre uzakta Oslo’nun Holmenkollâsen sırtlarındaki zengin villalarının camları şangırdıyordu. Tiyatro yapıyor, koro şarkıları çalışıyorduk. Sanatçılar tarafından yapılan ve sanat değeri taşıyan afişler, flamalar hazırlanıyordu, insanlar içlerinde bir sanat cevheri olduğunu keşfetmiş, yetkin danışmanların yol göstericiliğinde bunu hayata geçiriyorlardı. 7-12 yaş arası çocuklar okulda asla izin verilmeyen kendini ifade etme biçimlerini ve edepsizlikleri tiyatro oyunlarında ortaya koyuyorlardı, bunlar farklı düşünen kişilerden (parası olanlardan) nefret eden Çocuk Esirgeme Yüksek Kurumu’nun tüylerini ürpertecek şeylerdi. Kampta tiyatro yapılıyor ve kendini geliştirme fırsatları değerlendiriliyordu... Günün her saatinde kermes tarzı satışlar vardı. İnsanlar kek pişiriyor, şekerle yumurtayı çırparak krema yapıyor, tığla tencere tutacağı örüyorlardı; bütün bunlar Parti’nin ülke çapında düzenlediği, Marksist klasikleri topyekûn savaşta kullanılabilmeleri amacıyla sırt çantalarında kolayca taşınmaya elverişli plastik kapaklarla yayımlama kampanyasına katkıda bulunmak üzere kermeslerde satılıyordu.

Marx ve Engels'in bütün eserleri, Mao'nun (elbette) bütün eserleri, Stalin'in seçme eserleri gibi kitaplardı bunlar, özellikle de Stalin'den seçmelerin Norveççe çevirisini okuyabilme heyecanı sayısı bini bulan Norveçli kadın ve erkeği harekete geçirmişti, hayal güçlerini bir hayli zorlayarak, toplanacak parayı daha da, daha da artırmak üzere piyangolara konacak yeni eşyalar yaratıyorlardı. Her tarafta sürekli bir faaliyet vardı. Biz on yıllık Parti geçmişi olan becerikli insanlar tarafından imal edilmiş –halkı bir araya getirecek masaların nasıl yapılacağını bilen insanlardı bunlar– uzun tahta masaların etrafında oturur, frambuaz reçeli, frenk kimyonuyla tatlandırılmış lor, tüpte balık yumurtası, kahverengi peynir, sarı peynir gibi basit ve günlük temel gıda maddelerinden oluşan yemeklerimizi yerken, aramızda gitarını tıngırdatarak hüzünlü devrimci şarkılar söyleyen biri mutlaka bulunurdu. Tereyağı sıcakta erirken biz yemeklerimizi sakın sakın yerdik, masaların üzerinde içinde dezenfekte edici klorlu su bulunan sarı ya da kırmızı plastik kovalar olurdu. Her bir kovanın yanında ise kısacık bir şort ve modası geçmiş tenis ayakkabıları giymiş resim gibi güzel bir genç kadın durur, yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra her birimizin ellerini kovaya sokup temizlemesine dikkatle nezaret ederdi. Ah hatırlıyorum, evet gayet iyi hatırlıyorum! Grup halinde tartışmalar ve jimnastik. Grup tartışmaları hafif mırıldanmalar eşliğinde de olsa daima görüş birliğiyle sonuçlanırdı, geleceğimize ilişkin ana tema, yani Savaş Tehlikesi ve ülkemiz Norveç'te bizi bekleyen topyekûn savaş sorunu ile başlayan şiddetli tartışmalar, işler ciddiyet kazandığında hangi tip sırt çantası kullanmak doğru olur, bir çadırı diğer çadır tipine üstün kılan özellikler nelerdir şeklinde devam eder ve bizleri “farklı tipteki çadırın direklerini taşıyan iplerin yararlı ya da işe yaramaz taraflarının” analizine kadar götürürdü. Lunapark, bitpazarı, kermes, saadet, ürküten gelecek, tek ve özel olmak ile çeşitlik, katı disiplinli olmak ile renkler ve bağınazca uygulanan tüm gücü seferber etme hali, işte İKP(m-l) Sirki... Bu nedenle de Nina Skåtøy'ün Parti'nin en önde gelen gösteri sanatçılarından biri olarak ortalıkta dolaştırılması garip karşılanamazdı. Nina Skåtøy elinde bir tabanca gösteri alanının ortasında tek başına duruyor, elli metre uzağında bir hedef tahtası var. Larvikli işçi kadın olarak tanıtılıyor seyircilere. Şimdi ilerici kadınların tabanca kullanmaktaki becerilerini gösterecek. Hedef alıyor ve ateş ediyor: İsabet. Hedef alıyor

ve ateş ediyor. İsabet. Üçüncü kez doğrultuyor silahı ve ateş ediyor: İSABET. Ardından gösteri alanının ortasında bir masaya oturuyor, yüksek sesle ve ancak bu kasabada doğanların sahip olduğu özbe-öz Larvik şivesiyle silah kullanımı üzerine uygulamalı ders vermeye geçiyor, etrafı daha iyi görebilmek üzere boyunlarını dikleştirmiş kadınlı erkekli dört yüz kişiyle çevrili, silahı önce söküyor, söktüğü parçaların isimlerini tek tek sayıyor, nasıl çalıştıklarını ve nasıl temizleneceklerini anlatıyor ve sonunda silahı tekrar birleştiriyor. Dolduruyor. Ayağa kalkıyor. Silahı doğrultuyor ve bir kez daha ateşliyor. Dan. İsabet.

Larvik'e geri dönme zamanı gelmişti. O sonbahar çok önemli bir şey oldu. İki yıl kadar sessiz ve derinden giden, böylelikle işletme yönetiminin gözüne batmamayı beceren, düzgün kişiliği, herkesle iyi geçinen davranışları, yüksek iş ahlakı, üretime, makinelere ve çalışma şartlarına gösterdiği ilgi sayesinde mesai arkadaşlarının güvenini kazanan değerli dostum ve gizli yoldaşım Werner Ludal nihayet gerçek komünist kimliğini ortaya koydu, o cesur adımı atarak tek bir el hareketiyle Vestre Halsen'deki taşıyıcı fabrikası Elkem-Rockwool'a ait dev Kopul fırını durdurdu, bu eylemin bir çarşamba günü yapılması fırının rutin hafta sonu temizliğini başlatan hareket olmaktan ziyade Werner Ludal'ın ekmek kapısı olan kişilerle doğrudan bir çatışmaya girdiğini işaret ediyordu. Grev başlamıştı. Werner uzun zamandan beri işçiler arasında köstebek faaliyetini sürdürüyordu. İşyerinde dolaşarak Elkem-Rockwool çalışanları tarafından hissedilen birikmiş hoşnutsuzluk ateşini körüklemişti. Şunu iddia edebilirim ki Werner Ludal fabrikadaki çalışma arkadaşlarının hissettiği en ufak bir hoşnutsuzluktan bile planladığı doğrultuda, yani işçileri ayaklandırmak üzere azami yararlanmıştı. Başka bir deyişle maskesini bilerek düşürmüştü artık. Norveç sermayesinin Elkem-Rockwool'daki yerel temsilcileri kendi deyimleriyle gafil avlanmışlardı. Norveç İşverenler Sendikası Merkez Yönetimi'nden gelen ve İKP(m-l) ile herhangi bir ilişkisi olmasından şüphelenilen kişileri işe almamaları yolundaki direktiflere itibar etmeyip yüreklerinin sesini dinlemelerinin acısını çekeceklerdi. Werner Ludal söz konusu olduğunda şüpheli kişi tanımı bile hafif kalıyordu, tüm Larvik Ludal'ın kim olduğunu biliyordu. Ne var ki iyi huyluluğu ve çalışkanlığı yönetimi yanıltmış ve onu işe almaya karar vermişlerdi. Şimdi saflıklarının cezasını

ekeceklerdi. Werner Ludal kurnaz bir kom n st olduğunu göstermişti. Başta çenesini tutmuş, ortalıkta gülümseyerek dolaşmış, kafa sallamış ve mesai arkadaşlarının yaptığı şakalara gülmüştü. Derken ağzını amaya başlamıştı. Fırının bulunduğu imalathanedeki tozları yutarken homurdanmış “Lanet olası toz, buna bir are yok mudur...” diye söylenmişti. Kopul fırınının altında demir cevherinin bulunduğu çukurdan gelen havayı solurken “Amma da soğuk esiyor yahu! Bu hava cereyanını önlemenin bir yolu olmalı” diye sesini yükseltmişti. Aylar boyu ortalıkta dolaşarak hep aynı sözleri tekrarlayıp durmuştu. İşçiler adına fabrika yönetimine bu konularda kibarca sorular yöneltmiş, bunlar daha sonra kibarca ifade edilen taleplere dönüşmüştü. Derken bir adım daha atmıştı. İşyerinde  cretler arasında müthiş bir dengesizlik olduğundan söz ediyordu. Dikkatleri işçiler arasında en fazla zorluk çeken grubun, yani vardiyalı çalışan işçilerin –bu gruba kendisi de dahildi– gündüz çalışan işçilere göre saatte dört kron daha az kazandığına çekiyordu. Ayrıca fabrikada on beş yirmi yıldır çalışan işçilerin en düşük ücretli işçiler olduğunu söylüyordu. Bu konuda ne yapabiliriz? Birbirimizden hep kuşku duyarak mı çalışacağız, diye soruyordu kurnazlıkla, ama dostça bir tavır içinde. Yoksa eşit işe eşit ücret mi talep edeceğiz?  cret farklılıklarının bu denli adaletsiz olması kime hizmet ediyor? Fabrika yönetimine elbette, diyordu Werner ve idarecilerin bilinçli bir şekilde işçileri bölmek amacıyla böyle bir politika güttüklerini söylüyordu. Sonra bir adım daha attı. Artık sendikanın işyeri komitesindeydi, başkan yardımcısı olmuştu, işverenle görüşmelerde kibar davranışlar sergilerken işçiler arasında ajitasyona devam ediyordu. şimdi dikkatleri üretimde kaydedilen artışa çekiyordu. Üretim son bir yıl içinde vardiya başına 17 tondan 22 tona çıkmıştı. Bu artışın işçilerin ücretlerine zam olarak yansıtılması gerekmez miydi? İşçiler kendi yararlarına olmayacaksa üretim temposunu niçin artırırsınılardı? Hatta tam tersi, diyordu, kaybeden biz olduk. Bildiğiniz gibi, her ne kadar bu zaman zarfında üretim tam gaz devam ediyor da olsa kahvaltı molas  sırasında geçirdiğimiz yarım saatin parası  cretlerimizden kesiliyor. Bir şeyler yapmanın zaman  değil mi, diye soruyordu.

Werner her şeyi ince ince hesaplayarak hareket ediyordu, bir yandan Elkem-Rockwool fabrikasında işçiler arasında hissedilen memnuniyetsizlik, keyifsizlik, tatminsizlik, sinirlilik gibi haller

üzerine oyun kuruyor, diğer yandan da “emekçiler olmasa Elkem-Rockwool taşıyünü üretemez, fakat kendini beğenmiş Bay Genel Müdür Hopstock ve İşletme Sorumlusu Mühendis Larssen gibi sermayenin yerel temsilcileri veya Oslo’da yaşayan yüksek yüksek beyefendiler bu sava inanmazlar ve ‘uydurma’ der güler geçerler” diyerek dayanışma, beraberlik, sınıf bilinci gibi hassas noktalara hitap ediyordu, “Bu nedenle,” diyordu Werner, “fabrikalar işçiler olmadan üretim yapabilirler mi yoksa bu bir ‘uydurma’ mı, bunu patronlara göstermemizin zamanıdır.” Werner Ludal uyguladığı bu yöntem sayesinde işçiler arasında yaşanan daimi hoşnutsuzluğu ve düşünsel planda bir adım ileri gidebilmeyi birleştirebilmişti; sonuç olarak işçiler kim olduklarını gösterme arzusuyla yanıp tutuşmaya başladılar. Giderek fabrikada, özellikle de Werner’in vardiyasında umutlu ve keyifli bir hava hissedilmeye başladı, bu diğer vardiyalara da sıçradı, bu ortamın bir şeylere dönüştürülmesi gerekiyordu ve Werner harekete geçme zamanının geldiğinin bilincindeydi.

Bu nedenle de Werner Elkem-Rockwool işçilerini doldurmuş getirip, Kleppe Paketi denen ekonomik destek paketinden kendi paylarına düşeni talep etmeleri yolunda ajitasyon yapmaya başladı. Bu çok riskli bir talepti, doğrudan Kleppe Paketi’ne saldırıp bundan pay istemek aynı zamanda hem İşçi Partisi hükümetini hem de Norveç İşçi Sendikaları/Norveç İşveren Sendikaları ikizini düelloya davet etmek demekti. Kleppe Paketi bilindiği gibi hükümetin toplu pazarlık görüşmelerinde ücret artışını en düşük seviyede tutabilmek amacıyla sunduğu, vergi yükünün hafifletileceği iddiasıyla ücretlerde % 6’lık bir zam öngören içi boş bir sürpriz paketi idi. Kleppe Paketi’nden hakkımızı alacağız, diye ajitasyon yapıyordu Werner, ayrıca ücret farklarını eşitleyecek bir ek zam istiyordu. Ancak o zaman memnuniyet duyacağız. Sözünü ettiğim gibi fabrikada oluşan umutlu ve keyifli ortamda işçiler Kleppe Paketi’nin içeriğini görmek istediler. Çıkarın kâğıtları, % 6’ya bir bakalım...

Bu kızıışmış ortamda sendikanın işyeri komitesi yönetimle görüşmelere başlamayı talep etti, zamlar tam da Kleppe Paketi’nin öngördüğü % 6 oranında olacaktı, bu da ücretlere saatte 1,5 kronluk bir zam yapılması demekti. İlâveten iki etapta 2 ve 2,5 kron olarak gerçekleşecek eşitleme zammı istiyorlardı. İşletme yönetimi talepleri derhal reddetti. Sendika işyeri komitesi başkan yardımcısı Ludal yönetime 48 saat içinde kararını değiştirmedeği takdirde işçilerin

greve gideceklerini çok kibar bir dille bildirdi. İşletme yönetimi kararını 48 saat içinde değiştirmede ve böylece Elkem-Rockwool işçileri Kleppe Paketi'ne karşı talepleriyle greve çıktı. İKP(m-l) üyesi kurnaz Werner Ludal öyle bir dolduruşa getirmişti ki işçiler hiçbir şey imkânsız değildir noktasına gelmişlerdi ve coşku içindeki seksen beş emekçi sadece ülkenin en güçlü tekeli sermayesi Elkem-Spigeverket Şirketler Grubu'na değil aynı zamanda ülkenin yasal hükümeti olan İşçi Partisi hükümetine ve Norveç İşçi Sendikaları ile Norveç İşveren Sendikaları ittifakına kafa tutan çok riskli bir greve gitmeye karar vermişti.

Grev 4 Eylül 1977 günü saat 13:00'te başladı. Bundan tam bir saat önce de Werner Ludal dev Kopul fırını durdurmuştu. Sanırım bu noktada okurlarımı işçilerin Larvik Elkem-Rockwool fabrikasının makinelerini durdurdukları o basit ama törensel anın bir parçası olmaya davet etme izni verebilirim kendime. Ne de olsa İKP(m-l)'nin Larvik ili parti sözcüsüydim, kendim olay sırasında orada bulunmasam da olup bitenleri Werner'den öylesine canlı ve defalarca dinlemiştim ki burada okurlara rahatça anlatabilirim. 12 metre yükseklikte ve 1,5-2 metre çapındaki dev Kopul fırını fabrikanın bu fırına ayrılmış bölümünün iç kısmında duvar tarafında yer alır. Üretim devam etmektedir. Fırın bölümünde Werner Ludal cam kabininde oturmuş vardiyayı devralmak üzere beklemekte ve üretimi izlemektedir. Silodan gelen kokkömürü ve kireçtaşı Kopul fırınının tepesinde bulunan Çin şapkası biçimindeki bölümün altından içeri dökülmekte ve fırını doldurmakta, aynı zamanda ön ısıtıcı tarafından 450 dereceye kadar ısıtılmış hava ergitme fırınının altındaki valflerden fırına verilmektedir. Dolu bir fırının taş alma kapasitesi beş tondur. Ergiyen kireçtaşı dibe çöker, oradan sifon çıkışından itilir ve sonra tahliye hortumu aracılığıyla hayli gürültülü çalışan eğirme makinesinin tekerleklerine akıtılır. Eğirme tekerlekleri suyla soğutulmaktadır, ergimiş kireçtaşı kütlesi bu çarklar üzerinde akarken incecik liflere ayrılır, sonra bu lifler nozul deliklerinden püskürtülen bağlayıcı maddeyle birbirine yapıştırılır. Eğirme makinesinden gelen taşıyıcı lifleri dev bir vantilatör yardımıyla emilir ve yün haznesine gönderilir, sonrasında soluk renkli bu kütle 20 metre uzunluğundaki, soğutma tüneli de denen katılaştırma makinesinden geçer, bu süreçte taşıyıcı kızarmış bisküvi sarısına benzer bir renk almış ve arzu edilen esnekliğe kavuşmuş

olur, kesme makinesine geldiğinde ustabaşı döner bıçakları taşıyününü sipariş verilen büyüklükte parçalara bölmek üzere ayarlar, kesim sırasında ortalıkta epeyce bir pislik oluşur, taşıma bandının bu bölümü bittiğinde iri parçalar haline getirilmiş taşıyünü tabakaları çapraz bölge ismi verilen noktadaki işçiye gelir, o da tabakaları üst üste yığar ve paketleme makinesine gönderir, taşıyünü burada otomatik olarak plastik ambalajlı paketler haline getirilir, biraz ileride bekleyen altı ila sekiz işçi bunları bir taşıma aracına yükler, bir taşıma aracı 18 paket alır, mallar buradan depolara götürülür, depoların önünde bekleyen kamyonlara yüklenen taşıyünü kışların altı ay sürdüğü bu ülkenin dört bir yanında yapımı devam eden inşaatlarda ısı yalıtımında kullanılmak üzere yola çıkar.

İşte Elkem-Rockwool fabrikasında üretim böyle gerçekleştirilirdi. Dostum Werner fırın bölümünde vardiyada çalışmadığı zamanlarda yapılması gerekli diğer işlere koşardı, daha önceleri de en zor iş olan imalat bandında çalışmıştı. Günlerden 4 Eylül 1977 Çarşamba'ydı. Üretim devam ediyordu. Werner, Kopul fırını olarak da isimlendirilen ergitme fırınının önünde cam kabininde oturmakta. Ustabaşı ortalıkta dolaşüyor, sıradan bir gün yani, vakit öğleye yaklaşıyor, Werner duvardaki panelde bulunan yükleme düzeneğine bakıyor, pilot lambanın fırına daha fazla kokkömürü ve kireçtaşı atılması gerektiği şeklinde uyarı verip vermediğini kontrol ediyor. Uyarı geliyor, Werner saate bakıyor, evet biraz daha... Sifon çıkışında bir tıkanıklık olup olmadığını denetliyor, tıkanıklık olduğu takdirde ergimiş madde sıcak hava valflerine dolar ve büyük sorun çıkar. Dostum Werner buna çok dikkat eder. Eğirme makinesi inanılmaz bir gürültü çıkarıyor, vantilatör soğumuş taşıyününü yün haznesine, oradan da katılaştırma fırınına gönderiyor. Üretim süreci uzun bant boyunca dikkatle ve hassasiyetle yönetiliyor. Şef katılaştırma fırınından geçen bandın hızını denetliyor, çok hızlı olmasın diye ufak bir ayar veriyor. Altı ila sekiz adam taşıma aracına paket yüklüyor. Bir işçi paketleme makinesini kontrol altında tutuyor, üretim her zamanki düzeninde devam ediyor. Derken... On ikiye çeyrek kala pilot lamba yanıp sönüyor ve doluma başlanması gerektiği uyarısını yapıyor. Werner saate bakıyor ama uyarıya aldırıyor. Fırın boş halde çalıştırılacak. Fırını boşken çalıştırmak bir saat zaman alır, on ikiye çeyrek kala Werner ergitme fırınının altındaki kapağı açıyor ve fırını boşaltıyor. Ön ısıtıcıya gidip kapa-

tıyor. Birkaç dakika sonra son erimiş k t le eğirme makinesinden geçmiş oluyor, Werner bu makineyi de stop ettiriyor ve fırından uzaklaştırıyor. Fırının en altındaki ızgara kapaklarını aşağı indiriyor. Son taşyünü lifleri y n haznesinden geçmiş, 20 metre uzunluktaki katılaştırma makinesinde yol almakta. Werner vantilatörün ve katılaştırma makinesinin şalterini indiriyor. Ustabaşı son taşyünü plakaları da kesilip paketlemeye gönderildiğinde kesme makinesini kapatıyor. Paketleme makinesi de kapanıyor. Taşıma araçları deponun duvarı boyunca yan yana park ediliyor. Artık her şey durmuş. Adeta bir tören  n  bu. Saat tam biri gösteriyor. Larvik kasabasında dikkatli gözler ve çok önemli bir şeyler olacağı konusunda bilgisi olan kişiler her gün yağlı kara duman püskürten o uzun bacanın t tmediğinin farkına varmış bulunuyor. Ben de bu durumu derslikteki pencereden izleyebiliyordum. Tesadüf eseri Genel Müdür Hopstock'un oğlu da tam o sırada benim sınıfımda bulunuyordu, adeta meydan okurcasına saat birde pencereye gittim ve dışarı bakmaya başladım. Elkem-Rockwool'un bacasından duman çıkmıyordu, sınıfımda her daim babasının temsilcisi olarak bulunan Genel Müdür Hopstock'un oğlu da dahil olmak üzere tüm öğrencilerimi ders saatinin bitiminden beş dakika erken bırakarak bu olayı kutladım.

Evet, derslikteki pencerenin önünde tek başıma duruyor ve Elkem-Rockwool'un bacasına bakıyordum. Duman t tm yordu, fonda pırıl pırıl bir sonbahar göğü ve dekoratif bir şekilde gökyüzüne yükselen bir baca vardı. Hayretle içimi çektim. Gerçekten de yaptılar bunu... Fabrikada sessizlik hüküm sürüyordu şimdi. Makinelere hizmet edenlerin ansızın makinelerin efendisi rolüne geçtikleri anda ortaya çıkan, nefeslerin tutulduğu bir sessizlik... Makineler durmuştu. Güzel ve kışkırtıcı bir sessizlik. Dev Kopul fırınının içindeki kireçtaşı ve kokkömürü boşaltılmıştı, fırın henüz sıcaktı ama geceye kalmadan tüm sıcaklığını yitirecek ve bir sonbahar günü kadar serin olacaktı. Işiler toplanmış ve fabrikayı terk etmişlerdi. Sorumluluklarının bilinciyle fabrika kapılarını kilitleyip çıkmışlar, arkalarından şaşkınlık içinde bakan ve aralarında genel müdür ile işletme sorumlusu mühendisin de bulunduğu memurlara el sallayıp oradan ayrılmışlardı. Demir giriş kapısına grev yazan bir pankart asmış ve kapıya grev g zc leri bırakmışlardı. Sonra kendilerini bekleyen ikinci vardiya işçileriyle buluşmak

üzere Skiringssalsgata Caddesi'ndeki sendika lokaline gitmişlerdi. Werner Ludal'ın grev komitesi başkanı seçileceği ilk grev toplantısı başlamak üzereydi. Aynı gün öğleden sonra grevciler Larvik Meydanı'nda yerlerini aldılar ve bildiri dağıtıp grev kasası için bağış toplamaya başladılar.

Grev tam dört hafta sürdü, çetin bir grevdi ama grev boyunca dramatik olaylar cereyan etmedi. Buradaki dramatik öge aslında işçilerin fiilen greve gitmeleri ve dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Norveç'teki egemen güçlere meydan okumalarıydı. Grevciler açısından mesele dayanışma içinde olmaktı, böyle yaptıkları sürece kimse onları başlangıç noktasına döndüremezdi, ama bunun önkoşulu da parasal sıkıntı çekmemek için yeterli grev ödeneği almalarıydı. İşte bu yüzden de grev desteklenmeliydi. Seksen beş işçi Larvik'ten ve ülkenin diğer taraflarındaki sendika birimlerinden gelecek desteğe ihtiyaç duyuyordu. Ve de paraya. Bunun için çalışılacaktı. Egemen güçler ya da "Norveç" açısından diyelim, mesele topluma yararlı hizmet veren Elkem-Spigerverket Şirketler Grubu'na ait sayısız işletmelerden birindeki üretimi engellemeye teşebbüs etme cüretinde bulunan seksen beş işçiyi izole etmekti. Propaganda savaşı başlamıştı. Basın. Televizyon. Norveç İşçi Sendikaları ile Norveç İşveren Sendikaları ittifakındaki güçlü adamlar. Hepsi grevcilere veryansın ediyordu. Elbette bu grev yasadışıydı. Grevciler İş Mahkemesi'nde anlı şanlı ağır bir yenilgiye uğradılar. Bunun ardından propaganda savaşı daha da ateşli bir hal aldı. İşçi Partisi'nin Larvik'teki yerel yayın organı yasalara karşı gelen bu solumsuz aşırı uçlara karşı kampanya başlattı, oysa gazete başlangıçta kasabadaki diğer işçilerin grevci işçilere sempati beslemelerinden ve dayanışma eylemlerine gitmelerinden dolayı grev haberlerini ılımlı bir dille vermektedir. Greve karşı baskılar yoğunlaşmıştı, direnmek için güçlü olmak gerekiyordu.

Evet, Werner grevcilerin lideri olmuştu ve kesinlikle söyleyebilirim ki bundan büyük zevk alıyordu. Sanırım sonunda egemen güçlerle karşı karşıya gelmek çok hoşuna gitmişti. Grevin onun açısından ayrı bir değeri daha vardı çünkü Werner risk almayı seven bir yapıdaydı. Bu, egemen güçleri karşısına alan cüretkâr bir grevdi. Hükümetin yalanlarına, Norveç İşçi Sendikaları ile Norveç İşveren Sendikaları arasındaki ittifaka ve Elkem-Spigerverket Şirketler Grubu'nun itibarına yöneltmişti. Larvikli yoksul bir genç olarak

Werner'in, grev yüzünden kazançları günbegün azalan Norveç'in zengin çevrelerine kafa tutma düşüncesini çok sevdiğine inanıyorum. Sanırım grevin aylarca devam etmesini ve sermayenin ekonomik kaybının on milyon kronu geçmesini ümit ediyordu. İşin aslına bakılacak olursak Werner yıllardır hazırlanmıştı şu anda üstlendiği role, yirmi altı yaşında bir genç olmasına karşın çok hazırlıklıydı. Başarmış olmakla gurur duyuyordu. İşçileri yanına almış olmaktan dolayı gurur duyuyordu. Seksen beş işçi Norveç'in egemen güçlerinin ve bu güçlerin parayla satın alabildiği her şeyin, televizyon habercilerinin, gazetecilerin, avukatların, ekonomistlerin, üst mahkemelerdeki yargıçların, –vaziyet bunu gerektirdiği takdirde– emniyet müdürlerinin, banka müdürlerinin, kısacası ülkedeki satılık her şeyin karşısına dikilmişti. Werner haftalar boyunca, hâkim olamadığı bir coşkuyla savaştı. Grev toplantılarında ateşli konuşmalar yaptı, beyin fırtınası toplantılarını yönetti, gazetelere hatta televizyona demeçler verdi, grevciler arasında pes etme durumuna gelenlerle konuştu, Larvik bölgesindeki tüm sendika birimlerinin temsilcilerini tek tek yardıma çağırdı, taktik belirleme toplantılarına, sendika genel üye toplantılarına başkanlık etti, ara sıra iki saat uyuduğu da olmuştur ama şunu iddia ediyorum ki bu sürecin her anından büyük zevk aldı.

Grev İKP(m-l)'nin bizim gibi üyeleri açısından da faaliyetlerin artması anlamına geliyordu. Jan Klåstad her yola –hatta bazı zorlayıcı yollara da– başvurarak Smelteverket'deki sendikalılardan Elkem-Rockwool'daki grevi desteklediklerine dair bir karar çıkarttı, biraz güç olmuştu ama becermişti. Aldırmayı başardığı karar grevdeki işçiler için çok önemliydi. Harald Tholfsen ise Farris Maden Sodası fabrikasındaki sendikalı işçiler grubundan da destek alma mucizesini yarattı, bu *beni* çok şaşırttı. Ne var ki Nina'nın işyeri Brynje'deki kadın işçilerden bir dayanışma belirtisi gelmedi, zira kadınlar yasadışı grevleri desteklemiyorlardı. Nina bunu kişisel bir yenilgi olarak gördü ve zararı tazmin etmek üzere dört hafta boyunca her akşamüstü Datsun arabasıyla Oslo'ya gidip *Klassekampen* gazetesinden 100 adet alıp Larvik'e getirme görevini yüklendi, dört hafta boyunca günde gidiş geliş 300 kilometre yol yaptı. Geceyarısı Larvik'e varıyor, yatıp uyuyor, ertesi sabah altıda kalkıyor ve gazeteleri satacak olan Partililere dağıtıyordu. Bu satıcılardan biri de bendim. Dört hafta boyunca her cumartesi Alf. Andersen binasının

önünde *Klassekampen* gazetesi sattım, başkaca da bir faaliyette bulunmadım, zira yedi yıllık İKP(m-l) üyesi olarak geçirdiğim komünist günlerimde tesadüf ettiğim tek grev bu oldu. Yine de kalp atışlarımı hissettiğim kadar hissedebilecek denli yakınındaydım grevin. Ne demek olduğunu o günlere dek anlayabildiğimden çok daha iyi kavrayacak denli yakınındaydım grevin. Makineleri durdurmak suretiyle egemen güçlerin yasal kârlarına müdahale etmenin nasıl bir cesaret gerektirdiğini anlayacak denli yakınındaydım grevin. “Norveç” bakış açısından yasadışı bir eylem olan grev, ülkeyi yönetenleri değerli kültür eserlerinin çalınması kadar öfkeliendirir. Egemen güçlerin grevcilere karşı yürüttükleri nefret propagandası sadece bir oyun olmayıp, dosdoğru yüreklerinden kopup gelmektedir. Grevci işçilere hayran olacak denli yakınındaydım grevin. Hep hayal ettiğim ama ülkemde 1977 sonbaharında Larvik’te görene dek hiç örneğine rastlamadığım bir değişim rüzgârını yaratacak kapasiteye aslında kimin sahip olduğunu ayrıntılarıyla ve kolayca anlayacak denli yakınındaydım grevin. Ve Werner’in annesi temizlik işçisi Bayan Ludal’ın bir gün elinde imza listesi, öğretmenlerden haftalık bağış talep etmek üzere –bunu “grevcilerin haklı davasına destek olmak” diye ifade etmişti– öğretmenler odası kapısının önünde dikildiğini gördüğümde duygusal olarak kayıtsız kalamayacak denli yakınındaydım grevin.

Ancak grevcilerin lideri Werner Ludal’ın kafasının içinde dönüp duranları anlayabilecek denli yakınında mıydım grevin? Bundan emin değilim. Bu greve hazırlanmanın ve uygulamaya koymanın ona müthiş bir zevk verdiğinin altını çizmiştim. Her saniyesinin keyfini çıkarıyordu, bu görüşümde de ısrar ediyorum. Ne var ki burada benim o zamanlar anlayamadığım başka şeyler de söz konusu olmalıydı. Grevin son haftasına gelindiğinde daha fazla devam etmenin mümkün olamayacağı anlaşılmaya başladı. Birlik ve beraberlikte çatlaklar oluşuyordu, şiddetli propaganda etkisini göstermişti. Bazı işçilerin sınırları yıpranmıştı, işe dönmeyi özlüyorlardı. Büyük ve güçlü Elkem’in işçilere tek tek mektup gönderip 6 Ekim Pazartesi günü saat 14:00 ve 22:00 vardiyalarında işlerinin başında olmadıkları takdirde iş akitlerinin feshedileceğini bildirmesi üzerine yapılacak tek şey greve son vermektir. Bunun alternatifi açık bir çatışma demek olacaktı. Werner arkadaşlarından bazılarının, ciddiyetinden kuşku duymadıkları bu tehdit karşısında pazartesi günü

işe dönmeye niyetli olduklarını iştirince serinkanlılığını kaybetmedi. Ne var ki kızgındı. O günlerde onun bu kızgınlığını anlayamamıştım, grevi kaybetmekten dolayı kendine kızdığını sanıyordum. Değilmiş, para meselesiymiş. Kleppe Paketi'nden ve ücret farklarını eşitleyecek ek zamdan kendi payına düşeni alamayacağı için küfrettiğini kulaklarımla duydum. Werner aslında para için greve gitmişti. Başlangıçta bunu anlayamamıştım ve anlamam çok zaman aldı. Werner'in kazancı azdı, uğruna greve gidilen zamlar onun için çok önemliydi. Yeni evliydi, bir bebekleri vardı, evleri kötüydü ve daha iyi bir yere çıkmak zorundaydılar, satın alması gereken çok şey vardı, paraya ihtiyaç bundandı, Werner'in durumu diğer işçi arkadaşlarından da kötüydü zira ödenecek boşa gitmiş yüklü bir eğitim kredisi borcu vardı. Werner'in büyük cesaret göstererek ve zevkle liderlik ettiği bu greve, gelir durumunu düzeltme, yeni bir apartman dairesine taşınma, arabasını değiştirme, yeni mobilyalar alma hayallerini gerçekleştirmek gibi özel sebeplerle girdiğini ancak yıllar sonra anlayacaktım.

Bu anlatıya, yenilgiyle sonuçlanmasına karşın grevin bizim devrimci çalışmalarımızı nasıl güçlendirdiğinden, bizi emekçi sınıfa nasıl daha sıkı bağladığından ve uygulamada, yani Larvik İKP(m-l) içinde hayatımızı ne şekilde sürdürdüğümüzü belirlediğinden söz ederek devam edebilirdim. Bu anlatıyı böyle sürdürebilirdim ve bu da gerçeklerden fazla kopuk olmazdı, zira görünürde olup bitenler böyleydi. Söylediklerimiz, eylemlerimiz ve davranışlarımız hakkında yapılan dış gözlemlere ve önemsedığımız şeylere dair analizlere itibar edecek olsaydım bu anlatıyı iyimser bir ruh hali içinde sürdürebilirdim. Ama o takdirde bazı hadiseler gizemli, anlaşılmasız gelecekti okura; işte bu yüzden, bizler önemsemesek de, gelecek bir iki yıl içinde bizleri tamamen değiştirecek olan söz konusu hadiselerin, daha büyük grevin devam ettiği günlerde bizim dışımızda ve müdahalemizden bağımsız bir şekilde meydana geldiğini burada belirtmem gerekiyor. Burada anlatacaklarım aslında beni hiç de mutlu etmiyor, ne var ki kırk iki yaşında kalemi elime alıp, 1970'li yıllarda ekonomik konjonktürün yükselişte olduğu ve tüm dünyada o güne kadar görülen en zengin –belki de bir daha görülemeyecek kadar zengin– ülkelerden biri sayılan, ekonomik refahın toplumsal katmanlar arasındaki dağılımında şaşırtıcı bir eşitlik sağlamış olan Norveç'in Larvik isimli endüstri kasabasında

tam on yıl boyunca yanan devrimci ateşe dair bu inanılmaz anlatıyı yazma nedenim tastamam bu hadiselerdir, işte bu sebeple bu hadiseleri kâğıda dökmekten vazgeçmem söz konusu olamayacak. Zira şu da bir gerçek ve ben de bunun yüzde yüz bilincindeyim ki, kendimi yazmakla yükümlü hissettiğim hadiseler meydana gelmemiş olsaydı ben bu anlatıyı asla kaleme almayacak, yoğun ve düzensiz bir tempo içinde ve ruhumda Parti'den, hayatımdaki bu sihirli formülden, bana hemen hemen her şeyi yaptırabilen, “Yaşadığımız Şartlarda Hayati Önem Taşıyan Değişimler”i tutarlı ve çılgıncasına savunan İKP(m-l)'den kaynaklanan sürekli çalkantılar yaşayarak bambaşka şeyler yapacaktım. Oysa tam beş aydır oturmuş, sonradan akla gelen düşüncelerin soluk ve huzursuz edici ışığı altında anılarımı kâğıda döküyorum. Çünkü her şeyi paramparça eden bazı hadiseler meydana geldi. Ütopyalar çöktü. Bizler ütopyaların çöktüğünün farkına vardık ama önemsemedik. Sadece öylesine bakıp geçtik. Kuru kuru, biraz da meraklı yorumlar yaptık: Uzaklarda Çin'de bir şeyler meydana geliyor. Bunun anlamı ne olabilir? Bir süre sonra Çin'in değiştiğini anladık ama bu değişimin hayatımızı nasıl sürdüreceğimize dair bazı sonuçlar doğuracağını idrak edemedik. Olayları izleyen birkaç yıl içinde, eğitimlerini yarıda bırakmış, kırsal alanlara giderek güç koşullar altında çalışmış Norveçli kızıl muhafızların boş ellerle geri döneceklerini tahmin edemedik. Bugün Norveç üniversiteleri, on yıl önce mutluluktan uçarak veda ettikleri hayata geri dönmeye çalışan otuz beş yaşlarındaki hayal kırıklığına uğramış öğrencilerle dolup taşıyor. Çin'in değiştiğini görmüştük, ütopyalarımız kaybolmuştu, ancak bu oluşumun bizimle ilgisini kavrayamamıştık. Çin Ütopyası olmazsa biz var olamazdık, bunu anlayamamıştık. İKP(m-l)'nin bütünüyle Çin Ütopyası üzerine inşa edildiğini idrak edememiştik. Sanki bizimle hiçbir alakası yokmuş gibi Çin'deki değişimi ilgiyle izliyorduk, ama içimizde bir dargınlık, bir içerleme belirtisi yoktu. Gayet nötr bir şekilde bakıyorduk olaya. Kısa bir süre içinde her birimiz kendimize ait haber bültenlerinin dış haberler yorumcusu oluvermiştik. Hatta pek çok Partili yoldaşın Çin konusunda yorumlar yaptıklarında adeta mikrofona konuşurcasına seslerini yükselttiklerini fark ediyordum. Mao Zedong ölmüş ve tahttan düşmüştü, dul eşi hapisteydi ve öve öve göğe çıkardığımız insanlar –onlara öylesine değer vermiştik ki sözlerini adeta Gelecek'ten bize verilmiş direktifler olarak kabul

etmiştik– şimdi Dörtlü Çete olarak adlandırılıyor, suçlu, hatta faşist muamelesi görüyorlardı. Bu tip haberleri soğukkanlılıkla karşılıyorduk. Mao'nun dul eşinin tutuklu olmasına ve Kültür Devrimi'nin kahramanlarının kendi başlarının çaresine bakmalarına ses çıkarmadık, bunlar bizim meselelerimiz değildi. Her ne kadar Mao'nun dul eşinin duruşmalardaki cesaretini ve korkusuz tavırlarını –o güne dek komünist bir yargılama sürecinde yargıçların sözlerine böylesine karşı çıkabilen olmamıştı, Bayan Mao bu anlamda gerçekten bir ilkti– takdir ettiysek de Mao'nun dul eşinin cesareti karşısında hayranlık duymak gibi bir duyguya kapılmadık, bu bizim meselemiz değildi. Dörtlü Çete'nin işlediği suçlara ve Kültür Devrimi'nin yol açtığı felaketlere dair ifşaatları ilgiyle izliyorduk, ne var ki suçları ortaya çıkan insanlar adına ya da on yıl boyunca bizi etkisi altında tutan dünya görüşünün Çin'in yeni yöneticileri tarafından suç, faşist eylem ve modern zamanlarda Çin'in başına gelen en büyük felaket olarak adlandırılıp kınanmasına karşı içimizde bir dargınlık, bir içerleme belirtisi yoktu. Sadece olup biteni kayda geçiriyorduk. Çin Ütopyası'nın çöktüğünü kayda geçirmiştik ve konu bizim için kapanmıştı. Başka bir şey yapma şansımız da yoktu zaten. Bu durumla yüzleşmezdik çünkü biz her ne kadar doğuştan ayrıcalıklı insanlar olsak da –ve bu ayrıcalıklarımıza sıkı sıkıya, duygularımızla, içgüdülerimizle, düşüncelerimiz ve bilincimizle, tıpkı kendi nefesimize bağımlı olduğumuz kadar bağımlı olsak da– “Biz öyle değiliz” iddiasındaydık ve sesimizi çıkarırsak aslında tam da öyle olduğumuzu ifşa etmiş olacaktık. İşte bu yüzden Çin'deki gelişmeleri sadece gözlemliyorduk. Çin bizim Geleceğimiz olmaktan çıkmıştı artık. Çin azgelişmiş, yoksul bir ülkeydi. Çin bizim kendi ülkemizde varmış olduğumuz gelişmişlik düzeyine ulaşmaya çalışıyordu. Bizim, Çin'in yeni liderlerinin bu hedefe varmak üzere yaptıkları çalışmaları; Kültür Devrimi döneminde yaşanan kaosla aralarına bir mesafe koyma çabalarını; teknolojide ileri gitmek, insanların –ellerinde kızıl bayraklar taşırsalar da– kağınlara koşulduğu bu azgelişmiş ülkenin kötü talihini yenmek ve işleri makinelerin yaptığı, halkın biz Batılılar gibi boş zamanlarında özel otomobil kullandığı ve televizyona sahip olduğu bir hayata dair hayalleri gerçekleştirmek yolunda yürüttükleri mücadeleyi bir miktar sempati besleyerek kayda geçirmekten başka şansımız yoktu. Kendi halkını bizim gibi ülkelerin vatandaşlarının çok olağan karşıladığı

imkânlardan faydalanabileceği bir gelişmişlik düzeyine getirmek üzere çaba gösteren bu liderlerin yaptıklarını nasıl eleştirebilirdik? Bu imkânsızdı. Bu azgelişmiş ülkenin liderlerine, sosyalist dönemde yaşanan sınıf mücadelesini, bürokrasiye ve geçmişin çöplüğüne atılmış değerlere karşı verilen savaşı unutmamalarını söyleyebilir miydik? Hayır, söyleyemezdik. Şunu fark ediyorduk ki bir şeyler olmuştu ve olup bitenler Çin'de cereyan etmişti, bizler de bunları kayda geçirmekten başka hiçbir şey yapamayacak durumdaydık. Ütopyalarımızı yitirmiştik ve bundan üzüntü duyduğumuzu dile getiremiyorduk, dile getirebilmemiz için Çin Ütopyası'nın etkisinde yaşadığımız on yıl boyunca tüm yaptıklarımızı aslında kendi kaderimize veda etmek, ondan kurtulmak üzere yaptığımızı itiraf etmemiz gerekecekti.

Bunu anlamıştık. Bu yüzden de gördüklerimizi sadece kayda geçiriyorduk ve Çin'in bizde yarattığı imge Ütopya Ülke'den yoksul ve azgelişmiş bir ülkeye doğru değişiyordu, lakin bu bizi pek fazla ilgilendirmiyordu. Belki de dünya nüfusunun dörtte birinin yaşadığı bu ülkeyi Ütopya olarak görmek –aslında bu ütopya hayata geçirilmişti, gelecekte inşa etmeye özendiğimiz toplum kurulmuştu ve dünya nüfusunun dörtte biri gerçekten de bizim geleceğe dair hayallerimizde canlandırdığımız bir biçimde yaşıyordu– o ülkeyi sosyalist ama yoksul, azgelişmiş, kendi ülkemizde alıştığımız düzenin ve çok doğal saydığımız şeylerin hâlâ çözülmesi gereken sorunlar teşkil ettiği bir ülke olarak görmekten farklı bir şey olacaktı, ancak bunun hayatımızı böylesine temelden değiştireceği –değiştirmişti de zaten– konusunda hiçbir fikrimiz yoktu. Hayatımız hakkında karar verme hakkını özgür irademizle devrettiğimiz Parti'yi güçsüz kılacak bir tuzağa düştüğümüzü bilmiyorduk. İKP(m-l)'yi güçlü yapan, üyeleriyle Parti arasında kabul edilmiş sözleşmeydi, bu sözleşme uyarınca üzerimizdeki her türlü tasarruf yetkisini kayıtsız şartsız Parti'ye devretmiştik. Biz farkına varmamıştık ama bu sözleşmenin önkoşulları ortadan kalkmıştı. Çin'de cereyan eden şeyler hayatımız hakkında karar verme hakkını bir komünist partiye devredebilme koşullarını ortadan kaldırmıştı, çünkü orada olup bitenler –her ne kadar bize pek dokunmadıysa da ve biz bu konuda bir tavır alamasak da– göstermişti ki Komünist Parti sosyalizmi inşa edecek sihirli değnek değildi, tabii bunu söylerken sosyalizmin bizim de inandığımız gibi ya da en azından benim bir

an bile kuşku duymaksızın inandığım gibi egemenliğin işçilere devredilmesi anlamına geldiği düşüncesinden hareket ediyorum. Olup bitenlerden bağımsız olarak şu sonuca varabilirdik: Parti istenmeyen güçlerin iktidarı ele geçirmesine engel olabilecek bir araç değildi. Bu ele geçirme iki şekilde gerçekleşmiş olabilirdi; yani ya iktidar aslında uzun bir süre içeriden işgal altında kalmış ve Lider'in ölümünü fırsat bilerek Parti'de bir Darbe yapan Dörtlü Çete tarafından ele geçirilmiş olabilirdi, ya da bizim halkın tetikte duruşunu, Parti'yi ve Parti Bürokrasisi'nin denetimini kurumsallaştırdığını zannettiğimiz Kültür Devrimi, kılık değiştirerek sinmiş gibi yapıp daha iyi bir zamanın gelmesini bekleyen eski Parti Bürokrasisi'nin fırsat bulduğunda harekete geçip Parti'nin ve halkın idaresini ele alması nedeniyle yenilgiye uğramıştı; her iki durumda da sonuç aynıydı. Norveç'te Maocu bir partiyle bu denli sıkı fıkı ve özel bir ilişki içinde olan bizlerin bu durumu yavaş yavaş idrak etmesi çok da tuhaf sayılmaz. Tuhaf olan sürecin kendini belli etmeden yol almasıydı, yani hiçbirimiz durumu tam olarak teşhis edemesek de Parti eski varlığının bir gölgesi haline gelmiş, üyelerinin güvenini kaybetmişti, ki bu da çoğumuzun çok ciddi, acı verici değişimlere uğraması sonucunu doğurmuştu, aramızda kendini çok ciddi bir biçimde değiştirmeden eskisi gibi devam eden, bu yüzden komik duruma düşenler de vardı, ancak Norveçli devrimciler arasında Çin'in kaybedilmesi ve hatta buradan çıkarılacak sonuçlar o sıralarda cereyan eden olayların doğrudan sebebi olarak dile getirilmedi.

Larvik İKP(m-l) içindeki çalışma koşullarımız bizim bilgimizin dışında değiştirildi, ancak Nina Skåtøy pek değişmemişti, eskiden aldığı cesur ve ciddi kararlara hayran olunacak bir sadakatle bağlı kalmıştı, bunun sonucunda da Brynje Trikotaj Fabrikası'nda çalışmaya devam ediyordu. Kadın işçi olarak işyerinde çok zorlanıyordu, zira mesai arkadaşları onu bir türlü benimsemiyorlardı. Peşini bırakmayan geçmişi Nina'yı trikotaj fabrikasında çalışan egzotik bir tavuskuşu konumuna getirmişti. Profesör kızı. Tıp doktoru. Niçin buradaydı? Mesai arkadaşlarına bu sorunun yanıtını tatmin edici bir şekilde vermekte zorlanıyordu. Bunun bir nedeni de sorunun doğrudan kendisine sorulmamış olmasıydı, diğerlerinin ona bakışında, hareketlerini izleyişinde ve arkasından yaptıkları konuşmalarda, yani hep dolaylı bir şekilde soruluyordu bu soru. Nina Skåtøy içeri girerken "Bakın doktor hanım geliyor" uyarısıyla kantin

birden sessizleşirdi. Üzerinde tıpkı diğerleri gibi mavi iş önlüğü taşıyor olması kimseyi kandıramazdı, mesai arkadaşları açısından giydiği, maviye boyanmış, bıçkısı işçi modeli yapılmış bir doktor önlüğüydü. Saklamaya çalışsalar da, Nina burada bulunmasını tasvip etmediklerini anlıyordu. Soru sorduğu zaman daima dostça cevaplar veriyorlardı ama Nina onların gerçek düşüncelerini belli etmemek için kendilerini zorladıklarını anlıyordu. Hiçbiri onun yanına gelmiyor, Nina yanlarına gittiği zaman da kırıncı ve dikkat çekici olmamaya gayret ederek ortamı terk ediyorlardı. Nina'yı dışlıyorlardı ama kötü bir niyetleri yoktu, kadının hiçbir kötülüğünü görmemişlerdi, ne var ki ona öylesine düşmandılar ki yanında dururlarsa bu duyguları anlaşılabilecek diye korkuyorlardı. Nina ihanet etmişti. Sadece oradaki varlığıyla bile işçi kadınların değer yargılarını altüst ediyordu. Yüksekliği aşağılıyor, aşağıdakini yükseltiyordu, böylelikle de kadınların duygularıyla alay etmiş oluyordu. Yemek molasında bir masaya oturmaya teşebbüs ettiğinde derhal kendi değerlerini onun değerlerine karşı harekete geçiriyorlardı. Nina masaya oturur oturmaz işçi kadınlar yüksek sesle Norveç Kraliyet Ailesi'ni övmeye başlıyorlardı. Nina yanlarına gelmeden önce hastalıklar ve yemek tariflerinden söz ederken, o gelince Değerli Kralımız V. Olav'a methiyeler düzmeye başlıyorlardı. Kraliçe Märtha'nın 1954 yılındaki vefatına ve zavallı Veliaht Prens Harald'ın ilk gençlik yıllarında öksüz kalmış olmasına hâlâ üzülmüş gibi yapıyorlardı, bu yüzden de Prens'in güzel ve zeki Prenses Sonja ile evlenmesini, iki çocuk sahibi mesut bir aile hayatı sürmesini nasıl da memnuniyetle karşıladıklarını anlata anlata bitiremiyorlardı. Veliaht Prens'in çocuklarını övüyorlar ve bu çocukların haftalık dergilerde yayınlanan ve Bgydøy'deki kraliyet çiftliğinde çekilmiş, kayak yaparkenki, halk oyunları oynarkenki fotoğraflarında görüldüğü gibi sağlıklı bir hayat yaşamalarından dolayı Tanrı'ya şükrediyorlardı. Bunlardan söz ederken de göz ucuyla Nina Skåtøy'e bakıyor ve kendileri gibi mavi iş önlüğü giyerek onları aşağılayan bu doktor hanımın mimiklerini inceliyorlardı. Bu arada Nina sessizce oturup yemek paketindekileri yiyordu ve ara sıra "Kral yetmiş beş yaşına rağmen gayet sağlıklı görünüyor", "Bir keresinde Prenses Sonja ile Steen & Strøm mağazasında karşılaşmıştım" türünden masum repliklerle konuşmalara katılmayı deniyordu. Bir keresinde bir hata yaptı, bunun üzerine bütün kadınlar acımasızca üzerine

gittiler, seslerinde bastırılmış bir nefret vardı. Veliaht Prens'in çocuklarından birinin ismini "küçük Maud" olarak söylediğinde feci bir sessizlik oldu. Öylesine bir sessizlik ki bu Nina feci bir hata yaptığını anladı, karşısındakiler zaten böyle bir hata yapacağı anı bekliyorlardı. Märtha Louise, dedi Gerd Tangen; biraz ara verdi. Maud değil, Märtha Louise. Komiklik yapmaya mı çalışıyordun? Nina afallamıştı, hafifçe yana baktı ve "Beynim birdenbire durdu, yanlış şeyler söyledim, istenmeyen bir hata oldu" gibi bir şeyler mırıldandı, bunu üzerine Gerd Tangen başını salladı ve gülümseyerek şöyle dedi: Tabii, isminin Märtha Louise olduğunu biliyorsun, değil mi? Nina elbette Märtha Louise'nin isminin Märtha Louise olduğunu bildiğine dair teminat verdi, aptal değildi. "Evet, yani Märtha Louise'nin ismini bilmediğine bizi inandırmaya çalışmıyordun değil mi, bu kadar da aptal olamazsın yani değil mi?" Nina o kadar da aptal olmadığına dair teminat verdi, kadınlar buna pek memnun oldular. Kraliyet Ailesi'nin önünde Nina'ya resmen diz çöktürmüşlerdi. Yine de Nina'yı aralarına aldıkları anlamına gelmiyordu bu, ona güvenmiyorlardı; yükseği aşağılıyor, aşağıdakini yükseltiyordu; her ne kadar ona Yüksektekiler karşısında diz çöktürmüş olsalar da Nina'nın ikiyüzlü olduğunu biliyor, bunu ifşa etmek için fırsat kolluyorlardı. Nina'ya karşı kendilerini korumaya alıyorlardı. Triko imalat bölümünde Nina'nın yanında çalışan Grethe Kristoffersen, Kraliyet Ailesi'nin kocaman bir renkli fotoğrafını makinesine iliş-tirmişti, ikisi yan yana dikiş dikerlerken aynı fotoğrafa bakıyorlardı. Fabrikanın en kıdemlileri, yaşlı kadın işçiler Nina'ya karşı en düşmanca davrananlardı, Nina genç kadınlarla arasında bir çeşit bağlantı kurmayı başarmıştı, onlar her ne kadar Nina'nın varlığını bir çeşit tehlike olarak algılasalar, onu yabancı bir unsur, egzotik bir tavuskuşu olarak görseler de, aslında nasıl biri olduğunu merak ettikleri için temas kurmayı reddetmiyorlardı.

Nina uzun çabalarının sonunda genç kızlardan ikisiyle yakınlık kurmayı başarmıştı, yemek molasında uzun masanın en uzak köşesinde grup halinde birlikte oturuyorlardı, masanın odak noktasında Gerd Tangen ve Grethe Kristoffersen gibi kıdemliler vardı. Nina genç kızlarla yakınlık kurabilmek için gerçek bir işçi olduğu yolundaki iddiasından ödün vermiş, kısık bir sesle enfeksiyonlar, mantar, kaşıntı tarzı kadınlık problemleri gibi bambaşka alanlarda da uzman olduğunu itiraf etmişti ve bir çeşit "kocakarı ilacı konu-

larını bilen biri” kimliğiyle aralarına kabul edilmişti. Bu iki genç kızla arkadaş olmak Nina’nın kendine güvenini artırmıştı. Kraliyet Ailesi önünde daima diz çökmeyi ihmal etmemekle birlikte ara sıra başka konularda da söz aldığı oluyordu. Arkadaş olduğu genç kızları Kvinnefronten²⁵ grubundaki siyasi toplantılara götürüyordu artık, bu kızlar da süreç içinde “erkekler”den şakacı aşağılamalarla söz etmeye başlamışlardı. Nina inatçı bir yaratılıştan olduğundan işyerine *Klassekampen* gazetesini götürüyor ve yemek molasında okuyordu. Okurken de Eritre’deki ELF ve EPLF²⁶ örgütlerinin başarıları konusunda yorumlar yapmaktan, Trondheim’deki Hustad Balık Konservesi Fabrikası’nda sürdürülen grevden bahsetmekten çekinmiyordu. Nina arzu ettiği zaman ve yerde *Klassekampen* gazetesini okuma hakkı buluyordu kendinde, karşındakilerin provoke olacak kadar hoşgörü yoksunu olduklarına inanmanın bir anlamda onları aşağılamak olduğunu düşünüyordu. Gazeteyi gördüğünde “öğğğğ” diyen Grethe Kristoffersen’e de söylemişti bunu. Kadının öğğğğ demesinde bir sakınca bulmadığını belirtmiş, ama kendisinin bu gazeteyi ilginç bulduğunu, yemek molasında okumaktan hoşlandığını ve hiç kimseye bu konuda söz düşmediğini bildirmişti. Grethe Kristoffersen öğğğğ demeye, Nina Skåtøy de sayfaları çevirmeye devam etmişti. Aradan zaman geçti. Nina işyerinde artık kabul gördüğü izlenimini edinmeye başlamıştı ve halinden çok memnundu. Kendini güvende hissediyordu. *Klassekampen*’de Hustad fabrikasında grev kırıcıların içeri alındığını okuyor, grev kırıcıları yeren konuşmalar yapıyordu. Meydana gelen tartışma ortamında diğer kadın işçiler yasadışı bir grev söz konusu olduğunda grev kırıcılardan bahsetmenin yanlış olduğunu ileri sürüyorlardı. Nina sabırla her halükârda durumun grev kırıcılık olduğunu izah etmeye çalışırken Gerd Tangen birden ayağa kalktı, sandviçlerini paketledi ve şöyle dedi: “Burada huzur diye bir şey kalmadı artık.

25 Kvinnefronten (Kadın Cephesi): 1972 yılında kurulan, radikal feminizmi savunan bir kadın örgütü. Siyasi açıdan solda yer alan örgüt uzunca bir süre, şu anda faaliyette olmayan –kitabımızdaki adıyla– İKP(m-l)’ye bağlı olarak çalışmıştır. Günümüzde feminist bir örgüt olarak faaliyetini sürdürmektedir. (ç. n.)

26 ELF (Eritrean Liberation Front): Eritre Özgürlük Cephesi, Eritre’nin özgürlük mücadelesi için kurulan (1961) ilk örgüt olup kırsal alandaki Müslümanları örgüt-lüyordu. 1970’li yılların ortalarında örgütteki çatlaktan EPLF (The Eritrean People’s Liberation Front), Eritre Halkının Özgürlük Cephesi doğdu. 1991 yılında Eritre’nin Etiyopya’dan bağımsızlığını kazanması bu hareket sayesinde gerçekleşti. (ç. n.)

Yemeğe makinemin başında devam etmekten başka çare göremiyorum.” Sonra da sinirli sinirli makinesine doğru yürüdü. Üç dört kadın da onu izledi. Hepsi elli beş yaşlarındaydı. Ertesi gün Nina Skåtøy yeni arkadaşlarıyla adeta kantini ele geçirmiş olarak yemek yerken işçi kadınlar yalnız başlarına makinelerinin yanında kalmayı tercih ettiler. Öğleden sonra sendika temsilcisi kadın konuşmak üzere Nina’nın yanına geldi. Dinlenmeye ihtiyacı olan insanların yemek molasında rahatlarını kaçırmaya bir son vermediği takdirde, çalışanların Nina’nın işten uzaklaştırılmasını sağlamak üzere greve gitmelerini engelleyemeyeceğini bildirdi. Ortamın bir hayli gergin olduğunu söylüyordu, bundan keyif aldığını gizlemeye gerek görmeyen bir tavırla. Nina Skåtøy, Gerd Tangen’den bir süredir dinlenme molasını zehir ettiğinden dolayı özür dilemekten başka çaresi kalmadığını anlamıştı. Nina günün bitiminde soyunma odasında kendince içtenlikle ama biraz sinirli bir tavırla özür dilerken, Gerd Tangen karşısındaki bu egzotik kuşa, henüz otuzuna varmamış, bekâr, çocuksuz, dış görünüşü itibariyle tıpkı diğerlerine benzeyen, konumuna uygun mavi iş önlüğü giyen, ancak yükseği aşağılayan ve aşağıyı yükselten, buradaki varlığı bile tek başına bir provokasyon sayılabilecek ve bu işyerinden asla atılmayacak bu kadına bakarken şunu anlıyordu ki, şimdi karşısına geçmiş önünde –elli beş yaş ve hayat okulu deneyimiyle kendisinin ne kadar aşağıda onun da ne kadar yukarıda olduğunu gayet iyi bilen bu işçi kadının önünde–pişmanlık konuşması yapan şu şeytan kurnazlığındaki kızın yüzüne karşı nefretini asla haykıramayacaktı.

Nina Skåtøy pişmanlığında samimiydi. Bize işyerinde sorunlar olduğundan söz açıyor ve her seferinde suçun kendisinde olduğunu söylüyordu. Gerd Tangen’in karşısındaki kibirli tavrını en sert şekilde eleştiren yine kendisiydi. Söylediklerinden adeta öğrenerek, kalbinin en derinlerinde yaşlı, yorgun işçi arkadaşlarını hakir gördüğünü ifade ediyordu. Ne var ki yenilmemişti, her şeyden önce bu yeni ve yararlı bir deneyim olmuştu onun için, hem Norveçli kadın işçi sınıfına dair temel şeyler öğrenmiş hem de kendi tutum ve davranışlarının bilincine varmıştı. Nina Skåtøy hiçbir şey olmamışçasına devam etti. Biraz ilerleme kaydedildiyse de çok önemsiz sayılabilirdi bu. 1978 yılının sonbaharına gelindiğinde Nina, Brynje Trikotaj Fabrikası’nda üçüncü yılını doldurmuş bir işçiydi, doğrudan soru yöneltildiği zaman fabrikada hâlâ kendisinden nefret

edildiğini itiraf ediyordu. Her ne kadar günlük hayatta onlardan biri gibi kabul görüyorsa ve kendisine dostça davranılıyorsa da biliyordu ki varlığının iş arkadaşlarında yarattığı nefret duygusu her an uyanabilir, çatışma her an alevlenebilirdi. Buna rağmen geleceğe umutla bakıyordu. 1978 yılının sonbaharında Nina Skåtøy otuz yaşını bitirmişti, doğum gününü Brynje Trikotaj Fabrikası'nda dikiş makinesinin başında oturup dikiş dikerek kutladı. Polonya, İsrail ve İngiltere'den gelen pamuklu kumaşlardan dikilen gömlekler... Çocuklar ve yetişkinlerin giyeceği gündelik gömlekler burada Larvik'teki bu eski fabrikada dikiş makinelerinin başında oturan Nina ve diğer işçi kadınlar tarafından dikiliyor, Norveç'in yanı sıra şartları giderek zorlaşan dış pazarlara, İngiltere, Hollanda, İsveç, Danimarka gibi ülkelere ihraç ediliyordu. İşte şimdi şurada. Nina Skåtøy bugün otuz yaşını dolduruyor. Kim derdi ki otuzuncu doğum gününü burada, bu ortamda, üzerinde mavi iş önlüğü, Larvik isimli bir kasabada, bir trikotaj fabrikasındaki dikiş makinesinin başında kutlayacak, on yıl önce buna kim inanırdı? Tıp eğitimine henüz başlamış Oslolu genç kız. Profesör Skåtøy'nün solcu kızı.

Otuz yaşında bugün burada oturuyor; aslında böyle bir günde *Røde Fane*, *Materialisten* ya da sevgili gazetesi *Klassekampen*'in kendisiyle röportaj yapmasından daha doğal bir şey olamazdı. Ne var ki böyle bir şey olmadı ve ben de durumu telafi etmek üzere elime hayali bir not defteri ve kalem aldım, dikiş makinesinin yanında duruyor ve onunla tamamen kurmaca bir söyleşi yapıyorum. Siyasi geçmişi ve biyografisi hakkında bilgi topladıktan sonra Nina'ya başına gelen birtakım üzücü olaylar üzerine derinlemesine sorular soracağım. Fabrikadakilerin onu aralarına kabul etmeyişinde bütün suçu kendinde bulurken samimi miydi? Bu soruya kesin bir evet cevabı verecekti. Evet, kabahat ondaydı. Durumun değişeceğine inanıp inanmadığı sorusu karşısında hafifçe gülümseyecek ve elbette inanıyorum diyecekti, inanmasaydı işten ayrılırdı. Bu durum nasıl iyiye doğru gidebilirdi? Onlar gibi olarak ve pratikte hiçbir fırsatı kaçırmadan amacımın bu olduğunu anlatarak. Niçin istiyorsun bunu? Niçin mi istiyorum bunu? Burada biraz şaşırarak duraklayacak ve sonra şunları söyleyecekti: Norveçli kadın işçilerle bir olmak, işçi sınıfının bu iki kat sömürülen kitlesi içinde erimek istiyorum, amacım onlardan bir şeyler öğrenmek, onlarla kaynaşmak. Niçin? diye soruyor röportajı yapan kişi. Niçin mi? Yine şaşırıyor, duraklı-

yor ve sonra şunları söylüyordu: Bütün eylemlerimi dayandırdığım temel öğretiyeye göre işçi sınıfının önderliği olmaksızın şu etrafında gördüğün toplum düzeni, kapitalist düzen alaşağı edilemez. Buna gücü olan tek sınıf emekçilerdir. Bu nedenle de kendim bir işçi olmak istiyorum, zira hedefim bu düzeni yıkmak. Ayrıca kendim de bir kadın olduğum için kadınların çalıştığı bir işyeri benim için en doğal seçimdi, zira buradaki kadınların ek olarak özel sorunları da var. Peki bir şeyler yapabiliyor musun? Çok az, diye yanıtladı hafifçe gülümseyerek. Ama her gün yeni bir şey öğreniyorum, en azından bilgim artıyor. Kendini rahatsız edici çok fazla olaya maruz bırakmadın mı? Çok sayılmaz, ama doğru, birkaç kez. Bence değdi buna. Çalışmayı seviyor musun? Yine durakladı. Evet, tabii seviyorum. Ama ara sıra tekdüze bulduğumu da itiraf etmeliyim. Ancak ülkemizdeki emekçi kadınların şartları böyle. Bu şartları onlarla hem de çok uzun yıllar boyunca paylaşacak olmak bende derin bir tatmin duygusu yaratıyor. Çok uzun yıllar boyunca hep burada mı çalışacaksın? Evet, diye cevap verdi, gururla ve sertçe. Bütün çalışma hayatım boyunca burada çalışacağım, tabii savaş ve ülkenin işgali gibi önemli toplumsal değişimler olmazsa... Senin okumuş, bilgili bir kadın olduğun kanısındayım, bana söyler misin, mutlu musun? Mutlu mu? Bu kelimenin adeta tadına bakıyordu. Bu soruyu şimdiye dek bana soran olmadı, gerçekten de ne cevap vereceğimi bilmiyorum. Ama son tahlilde gelecek aydınlık görünüyor.

Ne var ki Nina otuzuncu yaş gününü kutlar ve çalışma hayatı boyunca burada, Brynje Trikotaj Fabrikası'nda çalışacağını söylerken, büyük projesinin temelini ve bunu sonucunda da kendi kişiliğini tamamen değiştirecek bir şeyin vuku bulduğundan haberi yoktu. Bizim çoktan bir değişim sürecine girdiğimizi ve sadakatle hizmet ettiği parti içinde kendisine de bambaşka bir gözle bakılacağını henüz bilmiyordu. 1978 sonbaharında Partili arkadaşlarım arasında homurdanmalar işitmeye başlamıştım, aralarında o güne dek asla homurdanmayanlar bile vardı. Homurdanmalar Parti Merkez Komitesi'ne yönelikti ve zaman zaman öfke patlamaları, sinirli çıkışmalar şeklinde ortaya çıkıyordu. Parti sonbaharda yapılan bazı yanlış değerlendirmelerin Parti ekonomisini çok zor duruma düşürdüğünü açıkladı ve bizden de âdet olduğu üzere ekonomik güçlüğün üstesinden gelebilmek için elimizden geleni yapmamız istendi, ilaveten devlet yardımı alamayan ama kahramanca günlük

gazete olarak yaşamaya çalışan *Klassekampen* gazetesini her ne pahasına olursa olsun düze çıkarmamız gerekiyordu. Bu durum memnuniyetle karşılanmadı, Werner ayağa fırlayıp, Parti'nin her seferinde faturayı bize ödetmekten vazgeçip bu meselede sorumlu olan yönetimini değiştirmesi gerektiğini söyledi. Bu şekilde, yani resmi protokol kayıtları filan tutulan bir Parti toplantısında Merkez Komite'yi açıkça eleştirmek yepyeni bir söylemdi, bir benzerini daha önce hiç görmemiştim, dürüst olmak gerekirse pek de özlememiştim böyle bir şeyi. Bu bir ilk işaretti ve işaretler gelmeye devam etti, aslında büyük tehlikeyi sezmeliydik. 1979 yılında Parti'nin direktiflerini yapmamız gerekenler hakkında tavsiyeler değil, meselelerimize arzu edilmeyen doğrudan müdahaleler şeklinde görmeye başlamıştık. Bu direktifleri umursamaz bir havada karşıladık. Bizim koşullarımıza uygun değildir, dedik. Parti Merkez Komitesi'ne karşı bu denli bağımsız tavır alıyor olmamız elbette dikkatlerden kaçmadı, ama biz bunu bir tehlike sinyali ya da Parti'de ve dolayısıyla bizim kişiliğimizde derin ve yapısal bir değişikliğin meydana gelmekte olduğunun bir belirtisi olarak almadık. Biz bunu masum bir biçimde Parti'nin demokratikleşmesi olarak adlandırdık, başka bir deyişle doğru yönde atılmış bir adım olarak değerlendirdik. Nina Skåtøy de tıpkı bizler gibi bu demokratikleşmeyi büyük bir memnuniyetle karşıladı. Ancak bu denli kapsamlı bir değişime ayak uyduramayacak kadar keskin bir yapıda olması nedeniyle başına gelen ve kendini gülünç duruma düşürdüğü birkaç olayı burada aktarmak isterim. Demokratikleşiyoruz havasına girip Parti'nin direktiflerini umursamamaya başladığımızın ilk ciddi işareti çok daha derinden geliyordu ve Harald Tholfsen'in eşinin iki yıl temizlik işçisi olarak çalıştıktan sonra ailevi nedenlerle bu işi bırakıp eski mesleğine döneceğini, sosyal hizmetler görevlisi olarak çalışacağını açıklamasıyla ortaya çıkmıştı. Ailevi nedenler denen şey, Bayan Tholfsen'in günde sekiz saat temizlik yapıp sonra da eve gelerek bir de ev işlerini görmekten bıkmasıydı, zira tıpkı kendisi gibi işçi olan kocası evde Bayan Tholfsen'in hizmetçisi muamelesi görmeyi kabul etmiyordu –bence de adam haklıydı bu konuda–, ev işlerini kısmen paylaşmayı –kanımca paylaşıyordu da zaten– yeterli buluyordu, ne var ki Bayan Tholfsen duruma bir son vermek, kendisinde evde temizlik yapmaya devam edebilecek kadar enerji bırakabilen bir işe geçmek istiyordu, ona bu istediğini

ancak kendisine bir şeyler katan bir iş verebilirdi, bu iş de Harald Tholfsen'e ve İKP(m-l)'ye aşkla bağlandığı zaman terk ettiği mesleği idi. Kısacası belediyede sosyal hizmetler görevlisi olarak çalışmaya başlamıştı. Aslında Bayan Tholfsen'in açıklamalarını didik didik etmemiz gerekiyordu, altı yedi ay öncesinde olsaydı öyle de yapardık zaten. Tabii ki sözlerine kahkahalarla güler ve kadını temizlik firmasına geri gönderirdik. Ama şimdi oturmuş, yüzümüzde son derece ciddi bir ifadeyle kadının bu zayıf açıklamasını kabul ediyorduk, oysa karar verilip uygulanmıştı, bizi emrivakiye getirmiş olmasının hesabını sormalıydık, zira İKP(m-l)'nin bir gençlik örgütü olarak faaliyete başladığı günlerden bu yana uygulanan bir yöntem vardı, bu yöntemle göre önce sorun ortaya konur, sonra ortaklaşa çözümler üretilir, Parti'deki bu görüşmelerin neticesinde beliren ortak görüş, lehinde ve aleyhinde konuşmalarla tartışmaya açılır ve sonunda Bayan Tholfsen'in ne yapacağı, temizlik işçiliğine devam mı edeceği yoksa sosyal hizmetlerde mi çalışacağı yolunda karar alınırdı ve Bayan Tholfsen de özgür iradesiyle bu karara uyardı. Bu noktada, yani 1979 yılının Mart ayında İKP(m-l)'yi yepyeni bir ruh yönetmeye başlamış gibi görünmüyor muydu? Bayan Tholfsen zahmetsiz ve tamamen kendi başına buyruk bir şekilde sosyal hizmetler görevlisi oluvermişti. İş bununla da kalmadı ve birkaç ay sonra eşi Harald Tholfsen eskiden görev yaptığı Nesjar Ortaokulu'nda öğretmenliğe dönmek üzere başvurduğunu açıkladı. Bundan hiç hoşlanmamıştık, bir yere kadar Bayan Tholfsen'e karşı sempati besliyorduk zira hem iş hem de boş zamanlarında temizlik yapmanın pek de eğlenceli olamayacağını anlıyorduk, ama şimdi eşinin açıklamasını işitince hoşgörümüz tükenmişti. Ne var ki Harald Tholfsen bizim ne düşündüğümüzü umursamadı bile ve 1979-1980 ders yılında öğretmenlik görevine geri döndü. İşte tam o sıralarda gerçeği algılayışımızda, düşünme tarzımızda, tutum ve davranışlarımızda ve on yıl boyunca içimizde durmadan çalışan motorun benzini olan şeyle aramızda ilişki kurma biçimimizde temelli bir değişimin meydana geldiğini kavramaya başlıyorduk.

Tholfsen çiftinin yeniden entelektüel orta sınıfın saflarına katılması konusunda tartışmalar yapılırken Nina Skåtøy'ün işçi sınıfının öncü rolü üzerinde ısrarla söz alması dikkat çekmişti. Hangi değerleri savunduğumuz ve ne denli büyük sorumluluklar üstlendiğimiz konusunda o her zamanki mizahtan yoksun tavrıyla

bize ders veriyordu. İlgiyle dinledik. Ancak argümanları ve anlamda kullandığı dil tartışmanın sonucu açısından hiçbir değer taşımıyordu. Çok iri iri laflar ettiğine muhtemelen dikkat etmiş-tik, hatta aramızdan bir iki kişi onu bir kenara çekip biraz daha ufak, daha iddiasız kelimelerle konuşmasının yerinde olacağını, böylelikle görüşlerini Parti içinde kabul ettirmesinin daha kolay olacağını söylemeyi düşünmüş olabilir. Ama aslında Jan Klåstad ile Werner'in kahkahaları Bay ve Bayan Tholfsen'in ait oldukları sınıfın saflarına yeniden katılması meselesinde dile getirilen en güçlü karşı argüman oldu. Geriye çark etmeye karar veren bu çifte kahkahalarla güldüler. Elveda, elveda, bir gün elbet kavuşacağız diye koro halinde şarkı söylüyorlardı, onurlu ve hassas bir kişiliği olan Harald Tholfsen çok rencide olmuştu ama böylesi bir karşı argüman getirme biçimini ciddiye almak durumunda kaldı, sözleri kahkahalarla karşılanmasına rağmen Farris Maden Sodası fabrikasındaki işinin hayattan beklentilerini karşılamadığı yolundaki kararını bildirdi. Nina'nın modası geçmiş görüşleri, bizim eski jargonumuz Tholfsen'i hiç etkilememişti, kahkahalarsa onda biraz tereddüt uyandırabilmişti ama bu da yeterli olmadı. Ben şahsen akıllılık ederek bu tartışmaya katılmadım.

Ancak Nina Skåtøy işçi olmuştu ve sürgit öyle kaldı. Dikiş ma-kinesinin başından kalkmadı ve düşük ücret karşılığında gömlek dikmeye devam etti. Aldığı ücretin çok düşük olduğunu o çok sevdiği Prince marka filtreli sigaraları içmekten vazgeçip sarma tütüne başlamasından hepimiz anlamıştık. Bu durum kuşkusuz onun proleter görünümünü vurguluyordu, zaten bunu vurgulamak için başka yollara başvurmaya da devam etmekteydi. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi Brynje fabrikasında öğrendiği Larvik şivesiyle konuşuyor ve bu şiveyi kullanıyor olmaktan dolayı yöre halkından çok daha fazla mutluluk duyuyordu. Onun ağzından adeta şehvetli bir biçimde dökülen yayvan “æ” sesini duymak üzerimde büyük etki yaratıyordu. Ben de “æ” sesini kullanıyordum ama bu denli yaymıyordum, benim bu kullanımım otantik olmaya çalışmaktan çok Larvik yöresi halk şivesine karşı duyduğum sempatinin ifade-siydi. Moda uzmanı olmadığımı itiraf etmeliyim, ne var ki çevrem-den duyduğum kadarıyla Nina giyim tarzını da değiştirmişti. Her ne kadar bu değişimi ayrıntılarıyla gözlemlemeyi beceremesem de giysilerinde tercih ettiği renkleri değiştirdiğini fark ediyordum,

daha önceleri kullandığı ve İKP(m-l)'liler çevresinde yıllardır kullanılagelen hâki rengin nüanslarını bırakarak daha farklı renklere geçmiş ve o yılın, yani 1979 yılının moda rengi olduğunu tahmin ettiğim pembeye yönelmişti. Dediğim gibi bu noktada kendimden çok emin değilim ama başkalarından duyduğuma göre yalnızca seçtiği renkleri değil, giyim tarzını da değiştirmiş, Brynje fabrikasının genç işçi kızlarının giyindiği gibi giyinmeye başlamıştı.

Nina çalışma ortamına uyum sağlamak adına işçilerin boş zamanlarında katıldığı etkinliklere de katılmaya başlamıştı. Bu özellikle de spor alanında kendini belli ediyordu, işletmeler arası kadın sporcular kış dönemi müsabakalarında Brynje kadınlar hentbol takımında yer alıyor, akşamüstü ve akşam saatlerini Farris Maden Sodası fabrikası spor salonunda geçiriyordu, hatta buna öylesine önem veriyordu ki etkinliklerin saatleri çakıştığı zamanlarda Nina sportif etkinliği siyasi etkinliğe tercih ediyordu. Acaba bu, Parti'nin demokratikleşmesinin veya daha doğru bir nitelemeyle Ütopya'nın Fark Edilemeyen Çöküşü'nün Nina'ya ulaştığının bir işareti miydi? Ayrıca Nina zaman zaman Brynje'de düzenlenen eğlencelere de büyük ilgi göstermeye başlamıştı, bunu söylerken Nina'nın katılmayı dört gözle beklediğini bildiğim, işyerinin düzenlediği Noel yemeğini kastediyorum. Bu arada Nina'nın eski hayatından yıkıcı bir zevk alarak söz etmeye başladığını gözlemlemiştim. Bana anlattığına göre, hekim olarak yaşadığı günlerle alay ediyor, o günleri aşağılıyor ve yeni meslektaşlarına hoş görünmek için komik bir dille silah atışındaki ustalığından dem vuruyordu. Dikkatimi çeken yan şuydu, bu konuşmalar bana Nina'nın geçmişine bir çizgi çekmeyi başaramadığını, ancak işçi arkadaşları önünde çok sıradışı ve gülünç bir geçmişi ve garip alışkanlıkları olan bir kadın olarak görülmek istediğini gösteriyordu. Özellikle de silah kullanma konusunu anlatma biçimine şaşırmıştım, bu beni epey düşündürmüştü. Bununla birlikte kadınların zorunlu askerlik yapması gerektiğini hâlâ gayet keskin bir biçimde savunuyor ve Brynje'deki genç işçi kızların Heimevernet'e²⁷ katılmalarını öneriyordu.

Aramızda görünürde en az değişikliğe uğrayan Nina Skâtøy olmuştu. Eskisi gibi konuşuyor, yine aynı fikirleri açıkça dile ge-

27 Heimevernet: Norveç silahlı kuvvetlerinin bir koludur, hızlı bir mobilizasyon gücü olarak işlevlendirilmiştir, bu kuvvetin neredeyse tamamı zorunlu askerliğini yapıp bitirmiş sivillerden oluşur. (ç. n.)

tiriyordu, aynı dünya görüşüne hapsolmuştu adeta ve bunu ifade ederken de hâlâ aynı dili kullanıyordu. Onu dinlerken bizim ne kadar değiştiğimizi anlıyordum. Şunun farkına vardık ki, Nina Skåtøy olgusal gerçeklerle idealist bir ilişki içindeydi, bu durum zavallı biri gibi görünmesine neden oluyor, bizi de utandırıyor. Yaşlı başlı bir kadın gibi konuşuyordu. Nina'nın icra ettiği yorumlama sanatının zavallılığının farkına varmıştık, gerçeklerle uzaktan yakından bir alakası olduğu söylenemezdi. Brynje'deki işçi kadınları anlatırken öyle bir siyasi bakışı vardı ki, ne kadınlar kendilerini böyle görüyorlardı ne de Nina'nın dile getirdikleri gerçek koşullara uyuyordu. Brynje'deki bir kadının, muhtemelen Nina'nın siyasi bir konuda taraf tutmaya zorladığı ama buna yanaşmayan bir kadının sarf ettiği sıradan bir cümleyi Nina siyasal bilincin çok ileri bir ifadesi olarak değerlendiriyordu. Örneğin "Of ya, dünyada ne kötü şeyler oluyor" cümlesi Nina'nın algısında ABD ve Sovyetler Birliği gibi iki süper güce karşı yürütülen mücadeleyi ve son tahlilde bir halk savaşına hazırlıklı olmak gerektiği fikrini onayladığını belirten militan bir repliğe dönüşüyordu. Biz süreç içinde bunlara Nina'nın vecizeleri ismini takmıştık. Kendi aramızda, şimdi Nina olsa buna ne derdi diyerek en sıradan cümlelere idealist yorumlar yapma yarışına girişirdik. Başka bir deyişle Nina'nın sözlerine adeta bir çocuğun şakalarına güler gibi gülmeye –tabii ki kötü niyetli değildik– başlamıştık ve onun da bunu fark etmemesini diliyorduk. Yani gerçekten de Nina'nın kendi projesinin içine hapsolup kalmış olmaktan dolayı bize dikkat etmemiş olmasını diliyordum, zira içinde bulunduğu şartlara ve özgeçmişine baktığımızda bu ona atılmış haksız, anlamsız bir tokat gibi algılanabilirdi. Ne var ki tam olarak gözünden kaçtığını da düşünemiyorum, bir göz kırpması, bir tebessüm, çocuk avutur gibi bir cümleyle, yani herhangi bir şekilde fark etmiş olmalıydı sanırım, beni harekete geçiren de fark etmiş olma olasılığıydı.

Önceleri Nina'nın vecizeleri diyerek onun idealizmiyle dalga geçme olayına ben de ortak olmuştum. Bir süreliğine. Ancak tehlikenin yaklaştığını ve bir şeyler yapmam gerektiğini seziyordum. On yıl boyunca Parti'yle aramda özel bir ilişki mevcuttu, ben kaskatı sosyal demokrat bedenim ve büyük değişimlerin ayak seslerini hisseden aktif beynim, yani bedenimle kafam arasındaki bu ikiye bölünmüşlük hali içinde ortalıkta dolaşırken, olup bitenlere Parti'ye

oranla –Parti kendi yapısı gereği böyle davranamazdı– biraz daha mesafeli davranmaya alıştırmıştım kendimi. Kendi kinayelerimi pek severdim, muhtemelen bir ben severdim kinayelerimi zaten, yıllar yılı tıpkı soğuk bir duş almak gibi mutluluk vermişti onlar bana. Parti camiasında resmen dile getirilmesi anlamsız olan özel görüşlerim vardı, bunları şimdi kamuya da açmayı gereksiz buluyorum. Ayrıca bir şeyin içine istemim dışında çekilmekten çok korktuğum için, bu anlatıda daha önce örneklerini verdiğim gibi hareketlerimde kendimi biraz kamufle ediyordum. Ama şimdi açık konuşma zamanı. Nina Skåtøy’ü alaya alan skeçleri geliştiren ekibin içinde olduğumun farkına vardığımda duruma el koymanın zamanının geldiğini anlamıştım. Nina Skåtøy’e karşı yeni bir pozisyon aldım. O andan itibaren onun koruyucu şövalyesi olacaktım.

Nina Skåtøy 1974 yılında Larvik’e geldiğinden bu yana pek çok erkekle beraber olmuştu, bilindiği gibi ilki bendim, sonra Jan Klåstad’yla devam etti, sonra onu başkaları izledi. Nina bana yalnızca sevgili rolü değil başka roller de biçmişti. Hayatındaki diğer erkekler de farklı roller aldılar. Ama şundan eminim ki Nina’nın karşısına Şövalye olarak ilk ben çıktım. Onun tehlikede olduğunu hissediyordum ve görevimin ne olacağını anlayıvermiştim. Son yıllarda aramızda daha mesafeli bir ilişki olmasına karşın ülke sınırlarımızın çok uzağında olup biten hadiseler nedeniyle ona bir kez daha yaklaşmam gerektiğini hissediyordum, kendime Nina’nın en keskin ifadelerini, en idealize edilmiş yorumlarını savunma görevi vermiş ve onu Parti’ye hâkim olan yeni ruh haline karşı korumak üzere araya girmiştim. Benim üzerime düşen yük geride bırakılmış kalıntıları, anlaşılmaz, eskimiş, şatafatlı ifadeleri, modası geçmiş şablonları kolayca anlaşılır, mantıklı, ilham verici ve önemli bir hale getirmektir. Nina’nın vizyonunu yorumlamaya çalışıyordum. Kurtarılabilecek kadarını kurtarmaya çalışıyordum. Bir yıl önce-sine dek mümkün olabilen şeyi şimdi oldurmaya çalışıyordum. Nina Skåtøy’ün eylemlerinin motoru olan, onu bugün bulunduğu noktaya getiren şeyi korumaya çalışıyordum, şimdilerde Nina bunları yoldaşlarıyla konuşamazdı, kendisini komik duruma getirecek tuzaklara düşme riski büyüktü çünkü. Komik duruma düşmesini istemezdim! Onu kurtarmak için büyük çaba harcıyordum, tüm şövalyelik yeteneklerimle onun yanında duruyor, Nina Skåtøy sanki hiçbir şey olmamış, söylediklerinin temelleri çökmemiş gibi eski

ağızla konuşmaya devam ettiğinde ona yardım edebilmek üzere hazır bekliyordum.

Nina'nın vizyonunu yorumluyordum. Daha gerçekçi bir dille ifade ediyor, Partili arkadaşların karşı çıkacağı anlatımlardan kaçınıyor, tam tersine onları harekete geçirecek biçimde konuşuyordum. Daha önce de yazdığım gibi Nina "Of ya, dünyada ne kötü şeyler oluyor" cümlesini kendince yorumlamaya çalışırken ben araya giriyor, kurtarabileceğim kadarını kurtarmaya gayret ediyordum. Nina'nın söylediklerini savunmaya geçiyordum. "Brynje'de bir işçi kadın gerçek bir olaydan yola çıkarak 'Dünyada ne kötü şeyler oluyor' dedi" diyordum. "Kadın 1979 yılında Larvik'te 'Dünya ne güzel bir yer' dememiş ki! Ya öyle söyleseydi! Düşünün bir kere, ya baskı ve sömürü öyle bir noktaya gelmiş olsaydı da emperyalist süper güce sıkı sıkıya bağlı bu küçük emperyalist ülkede, bir kadın işçi özgür iradesiyle dünyaya bakıp 'Dünya ne güzel bir yer!' deseydi... Ama öyle demiyor ki! Emperyalizmin nimetlerinin tam ortasında bulunan zengin Norveç'te bir kadın işçi dünyaya bakıyor ve korku duyuyor. Bunu unutmamak gerek. Bu bir çıkış noktasıdır. Siyasi çalışmamızın gerekçesi budur. Dünyayı işçi kadına 'Of ne kötü şeyler oluyor' dedirtecek hale getirenlere karşı emekçi sınıfla beraber saf tutmamızı sağlayacak gerekçe budur, her ne kadar basit, kalıplaşmış bir cümle de olsa, başka bir şey söyleyemediği için söylenmiş de olsa böyledir; bir an kadının tersini söylediğini varsayalım, o takdirde ne yapabilirdik? Hiçbir şey. Nerede durduğumuzu bilmek zorundayız yoldaşlar. Nina'nın haklı olduğunu düşünüyorum. Çünkü Nina'nın söyledikleri bize bir şeyler yapma olanağı sağlıyor. Bunu anlayamıyor musunuz?"

İşte buna benzer bir biçimde duruma müdahale ediyor ve Nina Skåtøy'ü savunuyordum. Bunu başarıyordum da. Elbette karşı çıkıyorlardı. Kimse benim görüşümü desteklemiyordu. Brynje'deki işçi kadının sözlerinin Üçüncü Dünya ülkelerine karşı yöneltildiği, bunun tersini düşünmenin yanlış olacağı şeklinde argümanlar geliyordu. Kadın Norveç'te yaşamak konusunda ne düşünüyor acaba? Ya Nina ne düşünüyor bu konuda? Nina "Biz Norveç'te fevkalade iyi bir hayat yaşıyoruz" mu diyor? (Nina, hayır, hayır diyordu cevap olarak.) Nina Norveç için "Yaşanacak iyi bir ülke" mi diyor? (Eh, öyle gibi, diyordu Nina.) İsteee, görüyorsunuz. İki adet ifade var burada. "Norveç yaşanacak iyi bir ülke." "Of ya, dünyada ne kötü

şeyler oluyor.” Daha fazla yorum yapmak gereksiz! Ama ben, lise öğretmenini Knut Pedersen, 1979 yılının Şövalyesi, yorum yapmak gereksiz sözünü kabul etmiyordum. “Şimdiye dek konuşulanlar acil yorum çağrısı olarak görülmelidir. Özellikle de en önemli yorum şu olmalıdır: Bu durumdan hangi sonuçları çıkarıyorsunuz? Eylemlerimizi ilgilendiren yanıyla yani... Kadın münferit bir kötü örnek mi, yoksa bir görüşü mü temsil ediyor? Bu basit kalıplaşmış cümle şimdi yaygınlaştı, evet, çıkaracağınız sonuç nedir?” Sonuç şudur diyorlardı, tutucu ve gerici olan kalıplaşmış cümledir, işçi kadın değil. Kadın Nina’nın yönelttiği can sıkıcı sorulara cevap vermiş olmak için bu kalıplaşmış cümleye tutundu sadece, ayrıca bu kadın hakkında, Norveç yaşanacak iyi bir ülke diye düşünmesinin –bunda pek çok kişi hemfikir zaten– haricinde hiçbir şey bilmiyoruz. Nina’yı kurtarmayı şu şekilde başarıyordum: Fikirlerinin kabul edilmesini sağlayamasam da –zaman uygun değildi buna– sözlerini ilginç ve tartışmaya açık bir hale getiriyor, böylece onunla alay edilmesinin önüne geçiyordum. Daha fazlasını elde etmek olanaksızdı. Açıklık ve eleştirel bakış Parti’de öylesine yaygınlaşmıştı ki eski dili kullanmanın artık hiç yararı olmuyordu. Her ne kadar Nina’nın yanı başında, onun Görüş’ünü savunmak üzere kılıcını çekmeye her an hazır bir Şövalye bulunmakta idiyse de pek fazla başarı şansımız yoktu. Her ne kadar biz (yani Genç Bayan değil de Şövalyesi) “emekçi sınıfın meselesi” yerine “son tahlilde halkın arzu ettiği” diyor, “devrimin zorunluluğu”nu “halk arzu ettiği takdirde ve arzu ettiği zaman değişimin gerçekleşmesi” sözleriyle değiştiriyorduysak da (hatta “halk mutlaka böyle arzu ediyorsa değişim” dememiz daha fazla beğeni topladı) ve benim yeni sözcüklerim eski dile karşı oluşan tepkilerin çoğunu silmeye yetebiliyorduysa da, elde edebileceklerimiz sınırlıydı. Bu durum yoldaşlarımızın pes ettiği, bir şey yapmak istemedikleri, aldındıkları ya da mücadele etmenin anlamsızlığına inandıkları anlamına gelmiyordu, ancak bir şeyler olmuştu ve Partili yoldaşlarımız önceleri konuştuğumuz dilden çok bıkmışlardı, artık bu dili sadece basit kalıplaşmış cümlelerden ibaret görüyorlardı. Özellikle de Nina Skåtøy soyut, idealize edilmiş kalıplaşmış cümlelerini Parti’nin Önderlik Rolü’nün altını çizen bir sonuca ulaşmakta kullandığında dikkat kesiliyorlardı. İşte bu durumda Şövalye’ye, etrafa yayılan kayıtsızlık haline karşı çok çetin bir mücadele vermek düşüyordu,

kayıtsızlıkla savaşmak zordu, ister inanın ister inanmayın yoldaşlar uyukluyorlar ve kılıcını çekmiş Şövalye'ye aldırıyorlardı bile, hatta ağır uykudaymış gibi davranıyorlar, konu değişmedikçe uyanmaya niyetli görünmüyorlardı.

Nina Skåtøy'ün keskin vizyonlarını yakınlarına yorumlama görevini üstlenmiştim, bunu hem Nina'nın anlaşılabilmesi için hem de kendini dünyada yapayalnız hissetmesin diye yapıyordum. Ne var ki Nina hentbol arkadaşlarına benden fazla değer veriyordu. Arkadaşlık etmeyi seviyordu, ama benimle değil de aralarına kabul edilebilmek için büyük tavizler verdiği Brynje'deki kızlarla arkadaşlığı tercih ediyordu. Bana sinir oluyordu sadece. Benim yorumlarıma sinir oluyordu, hatta onu yorumlamama sinir oluyordu da diyebilirim. Ben "Nina şunu demek istemişti..." diye söze başladığımda derhal müdahale ediyor, "Teşekkür ederim, ne demek istediğimi kendim ifade edebilirim" diyordu. Söylediklerinin altını çizmemden de hoşlanmıyordu. Gereksiz yere uzattığımı düşünüyordu. "Ah, nasıl da uzatıyorsun" diyordu. "Önemsiyor, büyütüyorsun. Bunu yapmasan olmaz mı sanki?" Yapmasam olmazdı. İstese de istemese de bana ihtiyacı vardı Nina'nın. Bir Şövalye'ye ihtiyacı vardı, onu kahkahaların önüne atılmaktan kurtaracak. Arkasından neler konuşulduğunu biliyor muydu acaba? Ben biliyordum. Yanından ayrılmadım.

Yanından ayrılmadım. Dostuydum ve onunla sık sık buluşuyordum. Benimle vakit geçirmek her zaman hoşuna gitmezdi, ayrıca beni yapışınca bırakmayan biri –ki yapım gereği asla öyle değildir– olarak gördüğünü sanıyorum, ama yine de dediğim gibi yanından ayrılmıyordum, Nina Skåtøy'ün korunmaya ihtiyacı vardı. Yorgun olduğunu görüyor, onu canlandırmaya çalışıyordum. Dışarı çıkarıyor, kafeye, sinemaya ve genişletilmiş kültür kavramının eğlenceleri –yani sportif olaylar– hariç tutulduğunda bu üçra çukurda (son tahlilde Larvik'i böyle nitelemek mümkündü) hangi gönül eğleyen etkinlikleri bulmak mümkünse oraya davet ediyordum. Evet, Nina yorgun görünüyordu, yüz hatları çökmüştü. Muhtemelen bugün baktığımda o zaman öyle göründüğünü düşünüyorum ama her neyse, Nina konuşmalarıyla bizde hayranlık ateşini tutuşturacak durumda değildi artık. Aslında onun için biraz endişeleniyordum. Mizah duygusundan yoksun olduğundan onu neşeli şeyler söyleyip zekice şakalar yaparak canlandıramayacağımı biliyordum ve bu yüzden durmadan tartışmalar açıyordum. Hayattaki ciddi meselelere

dair tartişmalar. Bize dūřen görevin ne olduğuna dair tartişmalar. Bizi motive eden şeylere dair tartişmalar. 1979 sonbaharı. Nina orada oturuyor, otuz bir yaşına gelmiş, o sonbahar aramızdaki dostluğu zedeleyebilecek özel bir ilişki içinde de değildi. Benimse bir dost ve kurtarıcı şövalye olarak onun yanında bulunmaktan başka niyetim yoktu. Ona kitaplar götürüyor ve okumasını neriyordum. şimdi iřçi olsa bile okumayı ihmal etmemeliydi. İçimden neler geçiyorsa anlatıyordum Nina'ya. Dev bir şeyin henüz ucunu görüyorduk. Her řey mümkündü. Bir şeyler farklı olabilirdi, farklı olanın bize olası geldiğini kendi kulaklarımızla işitmiştik. Deėiřim mümkündü. Tarih önceden belirlenemezdi. Sömürü var oldukça sömürüye tabi olan ama ayaklanarak sömürüyü ortadan kaldırma potansiyeli olan insanlar bulunurdu. Ben konuşuyordum, o dinliyordu, özel hayatta da, onu yeni ruha karşı koruyan şövalye olduğum Parti toplantılarında da bu böyleydi. řu gerçeğin farkına varmam epey bir zaman aldı, artık Nina'nın sözlerini yorumlamıyordum, Parti'deki yeni ruha karşı argüman olarak öne sürdüğüm ve perspektifler diye nitelendirdiğim görüşler aslında bana aitti, zira Nina kendini ifade etmekten vazgeeli çok olmuştu, sık sık sözümü keserek bana iflah olmaz bir entelektelsin diyordu.

İşte o günlerde yalnızlık çok soğuk bir rzgrmişasına içimi delip geçmeye başlamıştı ve yıldıızlı gkkubbenin altındaki ben her şeyden kuşkulanır olmuştum. 1980 yılı girişini henüz yapmıştı. Norveç'te kiş. Kar ve yıldıızlar. Buz pateni pisti; o günlerde hayli sessizleşmiş olan Nina Skty ve ben Larvik'teki Frambanen'in soğutma makineleriyle dondurulmuş pistindeydik. Geleceğin olimpiyat şampiyonu geçen bir kız ve geleceğin olimpiyat bronz madalyası sahibi bir delikanlı pisti dne dne turluyorlardı ve gözleri Lake Placid Kiş Olimpiyatları'na dikiliydi, bu geçenlerin geçmişte tarih ve Norveç Dili ve Edebiyatı ğretmeni olmuş bendeniz ise Nina Skty' konuşturmaya çalışıyordum. Ancak Nina Skty adeta dilsizdi. Düşüncelerini dile getirmeyi reddediyordu. Benim yorumlayacağım şeyler söylemeyi reddediyordu. Dostu ve işsiz şövalye olarak onun yanında bulunuyor ve aklımdan geçenleri ona anlatıyordum. Bizi motive eden şeylere dair. Olup bitenlere dair. Geleceğe dair. Tarihe, henüz sonucu belli olmayan tarihe dair. Her şeyin üstünde yer alan perspektiflere dair. Çağımızdaki en önemli değişimlerin kimin tarafından gerçekleştirileceğine dair.

“Her şey mümkündür”e dair, “ne olduğu burada bulunanlar tarafından belirlenecek olan birkaç hayati önkoşul yerine getirildiği takdirde her şey mümkündür”e dair. Ancak bunların hiçbirisi Nina Skåtøy’ün konuşması için ilham kaynağı olamıyordu. Dilsizliğe devam ediyordu. Dudaklarının arasından geleceğe dair tek bir söz dökülmüyordu. Ne olmuştu? Nina niçin dilsizleşmişti? Nina niçin artık kendini ifade edemiyordu?

Bilmem gerekiyordu. Nina Skåtøy’ün yorumcusu olmaktan çıktığımdan beri kullandığım sözcükler kulağıma bomboş geliyordu, zira yorumladığım bir idrakı dile getiren ifadeleri sahiplenip taşıyacak durumda değildim. Nina Skåtøy sustuğu müddetçe yapamazdım bunu. Bu yüzden bilmem gerekiyordu. Nina’nın yanına gittim, konuşması için dizlerine kapanıp yalvardım. Onun zavallı Şövalyesiydim ben, önünde diz çökmüş yakarıyordum. Üzüntülü gözlerle bana baktı ve başını sallamakla yetindi. Bu sahne aynen böyle kazındı beynime. Kongens Caddesi’ndeki eski bir apartmanın ikinci katındaki dairesinde. Ben diz çökmüşüm, Nina hafifçe başını sallıyor. Evet aynen böyleydi, kimse çıkıp diyemez ki o sahne böyle değildi de şöyleydi, biz kanepede oturuyor ve şundan bundan söz ediyorduk, ben lafı önemli konulara getirmeye çalışırken Nina konuşmaları günlük şeylere çeviriyordu, örneğin sözü siyasal etkinliğimizden son kalan şeye, *Klassekampen* gazetesinin cumartesi günü satışına getiriyordu, o gün hava soğuk olacaktı, acaba üzerine ne giyseydi... Hayır, ben dizlerimin üzerine çökmüş, Nina’ya yalvarıyordum, Nina üzgün üzgün gülümsüyor, başını hayır anlamında sallıyordu, bunu defalarca tekrarlardım, ama sahne kendini sürekli yineliyordu, ta ki sonunda yakarmalarıma kulak verdiği gün gelene dek... İşte o gün Nina Brynje’de iyi ilişkiler içinde olduğu ama altı ay önce evlenip işten ayrılmış bir işçi arkadaşlarını ziyaret etmek üzere Langestrand’a giderken beni de yanına aldı. Ona eşlik etmemi istemişti, doğrudan söylemese de anladığım kadarıyla konuşmalarının gelişmesini uyanık bir biçimde izlememi öneriyordu.

Nina’nın kendisine eşlik etmemi istediği şey siyasi bir görevdi. Unni Langmoen isimli kız arkadaşı bir yılı aşkın bir süredir *Klassekampen* gazetesine aboneydi, ne var ki aboneliğini yenilememiş, gazete dağıtımı kesintiye uğramıştı ve Nina bu nedenle onu ziyaret etmek, aboneliğini yenilemesini sağlamak istiyordu, başka bir deyişle tamamen siyasi amaçlı bir eylemdi bu. Langestrand’a gittik ve çok

iyi karşılandık. Yirmi dört yirmi beş yaşlarında olan Unni ile Nina kucaklaştılar, genç kadının eşi de bize hoş geldiniz dedi ve içeri davet etti. Kahve servisinin hazır edildiği salona geçtik, zarif porselen fincanlarda kahve içip kek kurabiye yedik. Küçük yavrularını bize tanıttılar, biz de bebeğe hayranlığımızı gösterdik, biraz daha kek yiyelim diye ısrar ettiler, yeniden taze kahve hazırladılar, kahveyi termos içinde masaya getirdiler. İki kız arkadaş kafa kafaya verip bir fotoğraf albümüne gömüldüler, evin erkeği odun kesmek üzere dışarı çıktı. Baktıkları, içinde Brynje fabrikasındaki Noel yemeğinden de fotoğraflar bulunan bir albümdü, her ikisi de spontan bir keyifle resimleri seyrediyordu. Unni Langmoen ve Nina, Brynje fabrikasındaki ortak anılarını tazelediler, Unni işlerin nasıl gittiğini sordu, falanca nasıldı, filanca nasıldı bilmek istiyordu. Nina yanıtladı. Eşi salona gelip TV-1'i açtı, sohbet devam etti. Biraz daha kahve, biraz daha kek. Geri planda duruyordum, bana böyle talimat verilmişti. Sonunda Nina konuya girdi. *Klassekampen*'e abonelik? Yenileyelim mi? Unni Langmoen ne söyleyeceğinden pek emin olamadı, TV-1'i seyreden eşine baktı ve çok pahalı geliyor dedi. Ancak Nina'nın önceden hazırlamış olduğu indirimli satış seçenekleri vardı. Yani gazete pek de fazla okunmuyordu. Acaba gazeteye karşı mıydılar? Hayır hayır, öyle anlaşılmazın, ne var ki biraz yabancı kalıyorlardı gazeteye. Belki de çok fazla ilgilerini çekmiyordu, ayrıca ağır yazılar vardı içinde, her halükârda Unni çok az okuyordu gazeteyi, Olav da öyle. İşte bu yüzden aboneliklerini yenilemeyeceklerdi. Peki, peki, dedi Nina. Öyle olsun. Ziyaret tamamlanmıştı. Nina gitmek üzere ayağa kalktı. Ama biraz daha kalamaz mıydık? A, evet, tabii, neden olmasın? Biraz daha kahve. Biraz daha kek kurabiye. Televizyonda İsveç kanalından Norveç kanalı TV-2'ye geçildi. Kızlar birbirlerine anılarını anlatmaya devam ettiler. Sonunda kalktık ve veda ettik. Unni Langmoen ile eşi bizi dış merdivene kadar geçirdi.

Nina Skåtøy'e bu ziyaretinde eşlik etmiş biri olarak kafam karışmıştı. Nina bana neyi göstermek istemişti? Bunu çıkaramıyordum. Benim gözümde uyumlu bir işçi ailesinin evine yapılan sıradan bir ziyarette bu, neydi acaba özelliği? Nina bu çevrelere çok rahat girebildiğini mi göstermek istemişti bana? Öyleyse sessizliği nasıl yorumlanabilirdi? Bana Unni Langmoen'in aboneliğini yenilemeyeceğini gösterecek ve ardından niçin sessizliğe büründüğünü mü açıklayacaktı? Bu durumda da sessizliği saçmaydı çünkü birile-

rinin *Klassekampen* gazetesine aboneliğini yenilememesi hesaba katmamız gereken bir şeydi, anlaşılır bir şeydi de ayrıca. Yok hayır, anlayamıyordum. Nina bana neyi göstermeyi amaçlamıştı? Onu eve bırakırken yolda bunları düşünüyordum. 1980 yılının Şubat ayıydı. Tipi vardı, ne olacağını bekler bir halde Nina'nın yanında yürüyordum. Gördüklerimin bir manası olduğunun farkındaydım, ne var ki Nina söze girip bana açıklayıcı anahtar sunmadıkça bir şey anlayamayacaktım. Sabırla beklemeye koyuldum, bana anahtar vereceğinden emindim. Boşuna beklememişim; Ferdinand'a girip bir bira içip çıkmıştık, evime gitmeden önce Nina'ya Kongens Caddesi'ndeki dairesine kadar eşlik etmeye karar vermiştim, birlikte Strandspromenaden'in oradan Prinsens Caddesi yoluyla Meydan'a doğru yürüyorduk ve birden her şeyi anlamamı sağlayan şu sözler döküldü Nina'nın ağzından: Yaklaşık beş yıldır Bryn je'de çalışıyorum, bu süre boyunca bir tek Unni Langmoen'ı *Klassekampen*'e abone yapmayı başaramdım.

Bu, gerçeğe dayalı bir bilgiydi, eminim doğrudu da, ama benim açımdan şimdiye dek duyduğum en korkunç cümleydi. Bu cümlelerin Nina'nın dudaklarından dökülmemesi için hayatımı feda edebilirdim, Nina'nın söyleyemeyeceği sözlerdi bunlar. Verilen bilgi korkunç değildi, eğlenceli bir şey de değildi elbette, ne var ki hayatta varoluş bağlamında kendime yön bulmakta uyguladığım yöntemde bir çöküşü ifade ediyordu. Cümlelerin gerçekliği değil, ifade ediliş biçimi, bunu Nina'nın söylemesiydi korkunç olan. Nina Skåtøy söylemişti bunu. Feci bir şeydi. Artık her şeyi anlamıştım. Daha fazlasını söylemesine gerek yoktu, her şeyi anlamıştım. Ve bundan sonra neyin geleceğini biliyordum. Olacaklardan bir an bile kuşku duymadığımdan, bunu önlemeye çalışmalıydım. Nina Skåtøy'ün dönmesi gerekiyordu, Duvar'a çarpmıştı ve bu yüzden de dönmeliydi. Aramızda şöyle bir konuşma geçti:

“Yaklaşık beş yıldır Bryn je'de çalışıyorum, bu süre boyunca bir tek Unni Langmoen'ı *Klassekampen*'e abone yapmayı başaramdım.”

“Orayı bırakmalısın. Yeni bir iş bul kendine.”

“Niçin?”

“Yeniden doktorluk yapabilme şansın var mı?”

“Artık şans mı denir, ne denirse... Bilmiyorum. Eh, belki yeniden bazı çevrelerin gözüne girmeyi başarabilirsem... Profesör Skåtøy hâlâ hayatta.”

“Yapamaz mısın? Tekrar doktor olmalısın. Hekimlerin o pahalı ve değerli eğitimlerini kullanmamaları yazık.”

“Başlama yine. Yeniden doktor olmak istemiyorum. Hayatımın bir evresi kapandı. Hiç düşünmüyorum bunu.”

“Başka bir şey yap o zaman. Öğrencilik yap. Oslo’ya git, daha önce aldığın eğitimle ortak bir yanı olan yeni bir dala başla, daha çabuk ilerlersin, fizyoloji, biyoloji, kimya gibi, bunlardan birinde eğitime başla, birkaç yıl sonra –bunu söylediğim için özür dilerim– lise öğretmeni olabilirsin.”

“Cazip gelmiyor.”

“Ama bir şeyler yapmak zorundasın. Brynje’de çalışmaya devam edemezsin.”

“Başka bir şey de yapamam. İmkânsız. Beni ne zannediyorsun? Dönüş yapamam, korkak olduğumdan değil... Dönüş yaparsam hayatımın geri kalan kısmını kendimin bir gölgesi olarak yaşamak istemediğimden. Hayır.”

“Brynje’deki işi seviyor musun peki?”

“Aman Tanrım, sen olsan sever miydin? Bütün gün otur, dikiş dik. Küçükken en nefret ettiğim şey dikiş dikmekti.”

“Yaptığın işin anlamsız olduğunu düşünüyor musun?”

“Evet. Oluyor tabii, işin ne kadar yararlı ama anlamsız olduğunu düşündükçe serseme dönüyorum, hem de sık sık... Ama bu bizim için mutluluğun en üst noktası. Biz Brynje işçileri mutluluğun zirvesindeyiz. Dünyanın hiçbir yerinde sıradan insanlar arasında Brynje’deki işçi kadınlar kadar mutlusu yoktur. Unni Langmoen’da görmedin mi bu mutluluğu? Acı veriyor bana. Kimsenin tahmin edemeyeceği kadar acı veriyor bu bana.”

“Peki ya Brynje’deki iş ortamı, iyi mi sence?”

“Eh, evet.”

“Eh, evet mi?”

“Evet, iş ortamı iyi. Brynje’de çalışanlar hakkında tek bir kötü söz söyletemeyeceksin bana. Ben onlar gibi değilim. Ben *devrimciyim*. Bilincimde bir endişe taşıyorum ben. Ne dediğimi iştiriyor musun? Endişe bedenimde değil bilincimde. Beynimde. Geceleri uykumdan şu soruyla uyanıyorum: Unni Langmoen ne kadar mutlu olduğunun farkında olmasaydı, ne olacaktı? Nankör mü? Hayır, hayır. Belki perspektiften yoksun olacaktı? Bu mümkün müdür? Bundan niçin korkuyorum? Bundan korkan ben kimim? Kafamın içindeki endişeyi anlıyor musun Knut?”

“Eh, biraz. Ama beni dinle Nina. Beş yıldır Brynje’de çalışıyor-sun. Beş yıl. Niçin oradasın?”

“İyi bir soru bu.”

“O zaman cevap ver.”

“Dönüş imkânsız. Beni Brynje’ye götüren şey o kadar büyüktü ki, yerini başka bir şey dolduramaz artık. Budur işte.”

“Yani durum böyle diyorsun.”

“Evet durum böyle.”

Kongens Caddesi’nde apartmanın giriş kapısının önünde duruyorduk. Bezgin bir halde başımla selam verip oradan ayrıldım. İşte Nina Skåtøy’dan ayrılışım böyle oldu. Bir de şunu eklemek isterim ki aramızdaki bu konuşma, bu söyleşi ya da bu soru-cevap tarzı röportaj sırasında Nina Skåtøy mükemmel bir Larvik şivesiyle konuşmuştu. Yani “acı veryo”, “mutluğ”, “kaffamda eğndişe”, “çallışyo” ve benzeri gibi... Ancak ben bu yazıda belli bir edebi tarz peşinde olduğumdan, sözlerine benim yazdığım şekliyle yer verdim, burada da böyle açıkladım. Her ne kadar iki yıl önceki o karlı havada kar tanelerinin Nina’nın saçlarına konması bugünkü gibi aklımda olsa da okurlara Nina’nın o geceki dış görünüşü hakkında bilgi vermekte biraz zorlanıyorum. Nina’nın başı açıktı. Muhtemelen okur Nina karşısında garip bir şekilde çekingen ve kararsız durduğumu, ortak siyasi ve ideolojik görüşlerimizin altını çizmek suretiyle, Nina’yı kendini inancı uğruna fedakârlık yapan bir kahraman gibi gören fikirlerinden kurtarmaya çalışmadığımı ve sadece hayatını değiştirmesi yolunda ikna etmeye çalıştığımı düşünüyordur. Eğer öyleyse okurun bu görüşüne ben de katılırim, evet, her ne kadar ne dediğini çok iyi anlasam da garip bir şekilde aciz ve çekimser davranmıştım. Peki ama ya ne söyleseydim? Herhangi bir şeyi değiştirebilecek ne söyleyebilirdim ki, anlayamıyorum. Tam tersine, bazı şeyleri söylememiş olmaktan dolayı memnunum. O gece söylemediklerime şunlar da dahil: Nina Skåtøy hadiselerin niye böyle gerçekleştiğini açık sözlülükle anlatılırken ben kendimi işim bitik gibi hissediyordum, sonra bir ara şöyle düşünmüştüm, bunca yıldır kafamı kurcalayan bazı özel şeylerle ilgili, yani yalnızca ikimizi ilgilendiren konulardaki sorularımı şimdi doğrudan Nina’ya sorabilirim artık; ne var ki sormadım, bana aklımlı başıma devşirip kendimi tutma imkânı veren kaderime müteşekkirim. Sormuş olsaydım hem bu satırları yazarken utanç içinde dilimi

ısırmak zorunda kalacaktım, hem de her karanlık kış gecesinde Larvik'e ve Nina'nın saçlarına kar düştüğünde... Nina'nın dingin bakan gözleri, açıktaki saçları... Makyajsız yüzü ve eldivensiz elinin sağ işaret parmağındaki nikotin lekesi... Tam karşımda ayakta duruyordu, yerinmiyor, sadece gerçekleri dile getiriyordu. Allak bullak olmuş bir vaziyette evime gittim. Her şeyi biliyordum. Ama garip bir şekilde çekingen ve kararsızdım. Bir şey söyleyemiyordum. Ona dönüş yapması yolunda ciddi bir telkinde bulunmak yerine paniğe kapılmıştım. Sonra ayrıldık işte. Allak bullak olmuş bir vaziyette Håkons Sokağı'ndaki tek odalı evime gittim. Geleceğe dair bir ürküntü geldi üzerime, içine karıştığımız şeylerin bizi nerelere götürebileceğinden korkmaya başlamıştım. Yaşadığımız hayatın şartlarından cidden korkuyordum. Lanet olsun! Sarsıcı bir hadiseyle her karşılaştığımızda, hayatımızı ince ve gergin bir ip üzerinde dengede durmaya çalışarak devam ettiriyoruz şeklinde ani bir aydınlanma yaşıyorduk, işte bu gerçek beni korkutuyordu. Bu söylediklerim sadece Norveç'te 1970'lerde devrim ateşiyle tanışmış kişiler için geçerlidir elbette.

İşte bu nedenle, birkaç hafta sonra gece uykudayken Larvik'in merkezinde bir tabancanın patladığını işittiğimde çok sarsılmadım. Jan Klåstad gece yarısı kapımı çalıp beni uyandırdığında ve çok feci bir şey olduğu haberini verdiğinde şaşırdım ama şoke olmadım. Klåstad kapıda durmuş tir tir titreyerek az önce Nina Skåtøy'ün kendini vurduğunu söylüyordu. Başına tabancasını dayayıp tetiği çekmişti. Nina tek başınaymış, sesi duyup korkan komşular hemen eve girmişler. Derhal giyindim ve Jan'la birlikte Kongens Caddesi'ndeki apartmana gittik. Aralıksız kar yağıyordu. Güzel bir kar havası. Vakit gece yarısı. Biraz ilerimizde, kuzeyimizdeki Bøkeskogen Ormanı'nın çıplak ağaçları tüm o beyazlığı, o ıslak karı dallarında biriktirmişti. Yağan karla birlikte rüzgârın çıkardığı uğultunun içinde zaman zaman Svenner Feneri'nden gelen sis uyarı işaretlerini duyuyorduk. Saate baktım. Bir buçuktu. O an nedense aklıma heyecanlı beklentiler içindeki Norveçli gezgin emeklileri olarak saat 23:00'te Larvik iskelesinden ayrılmış olan ısıllı PETER Wessel feribotu geldi, şimdi Norveç'le Danimarka arasında bir yerde seyrediyor olmalıydı. Kent meydanında mağazaların ısıllı vitrinlerinde son moda giysiler içindeki mankenler boş gözlerle bize bakıyorlardı, karda ayak izlerimizi bırakarak yürüyorduk, sokak

lambaları yol kenarına kürenmiş ve buz kalıbı haline gelmiş olan geçmiş günlerden kalma karın üzerine düşen taze kar tabakasını belli belirsiz aydınlatıyordu. Kongens Caddesi'ndeki apartmanın tüm pencerelerinde ışıklar yanıyordu. Bir ambulans ve polis arabası kapının önüne park etmişti. Karşı apartmanların da ışıkları yanıyordu, insanlar kapalı pencerelerin önünde toplanmışlardı. Sokak kapısından içeri girip merdiven boşluğuna doğru baktık, heyecanlı sesler işitiliyordu, her nedense tekrar dışarı çıktık, karşıdaki apartmanın duvarının önünde durduk. Dışarıda yalnızca biz vardık. Bir süre sonra beyazlar içinde iki adam üzerine battaniye örtülmüş sedyeyle dışarı çıktılar, sedyeyi ambulansa koydular, ambulans sessizce uzaklaştı. Sonra Jan Klåstad ve ben yürümeye başladık, ayrı ayrı yönlere yürüyorduk. İkimiz de Kongens Caddesi'ne niçin gittiğimizi anlayamamıştık, daha doğrusu niçin yardım etmek üzere birilerini bulmadan dosdoğru evine gittiğimizi anlayamamıştık, zira Nina Skåtøy'ün Larvik'te de başka bir yerde de ailesi veya yakını yoktu.

Bir silah sesi yankılandı Larvik'te. Bu silah sesi, o silahın ateş aldığı 1980 yılın Şubat ayından bu yana hâlâ benim kulaklarımda çınlıyor, silahın ateş aldığı an benim orada değil de bambaşka bir yerde uyuyor olmam hiçbir şeyi değiştirmiyor. Ölüme dair söyleyecek başka bir şeyim yok. Kırk yaşındaydım. Hâlâ Håkons Sokağı'nda, bir öğretmen arkadaşım ve eşine ait villanın bodrum katında yaşıyordum. Anladığım kadarıyla ev sahiplerim taşınmamı bekliyor ve kaldığım bölümü kendilerine şömineli bir salona dönüştürmenin hayalini kuruyorlardı, zaten başından beri bunu amaçlamış ama banka kredi borcu ağır gelince kiraya vermeyi seçmişlerdi, ancak bir süredir yaptıkları imalardan anlıyordum ki banka borcunu bir miktar hafifletmişlerdi ve benden aldıkları o yüksekçe kira geliri olmaksızın da planlarını gerçekleştirebileceklerini düşünüyor, benim taşınmamı arzu ediyorlardı. Ne var ki ben taşınma taraftarı değildim, kendime yeni bir daire edinecek kadar para kazanıyordum ama üç dört odalı bir daire sahibi olmak gibi bir niyetim yoktu. Meslektaşım Juel'in bodrum katında kendine ait bir giriş kapısı olan tek odada beyler gibi yaşıyordum, özgürdüm, ne demeye kendime çok odalı bir daire bulacaktım ki... Son derece katı bir devrimci, toplumu insafsızca altüst etmek isteyen bir adam, acımasız bir fanatik olduğumu ifade etmek üzere "Kızıl Hoca", "Larvikli Pol Pot" ve benzeri lakaplar takılmıştı bana. Bu

tür isimlendirmelere hep gülüp geçmiştım, zira içimdeki kaosu, bölünmüşlüğü biliyordum ve hiçbir şeyin beni kavrayıp yutmasına izin vermeme güdüsüne sahiptim. Peki ama bana dışarıdan bakan biri ne görüyordu? İşte Norveçli bir lise öğretmeni, kırk yaşında, bir bodrum katında tek odada yaşıyor, otomobili yok, eski püskü bir bisiklete biniyor ve sürekli oraya buraya hareket halinde, yılda iki üç kez gördüğü 1600 kilometre uzakta yaşayan oğlu hariç ailesi olmayan bir adam, yolun yarısına gelmiş, erkekliğinin doruğunda, onu içinde yaşadığı bu topluma bağlayan ilgi alanları ve bir sosyal çevresi yok gibi. Hayatının neredeyse tamamını öğretmenlik görevinin dışında –o görevi de nasıl yapıyor Tanrı bilir– kendisi için çok şey ifade ediyormuş gibi görünen devrimci bir partide, İKP(m-l)'de çalışarak geçiren bir yalnız kurt. İşte ben dışarıdan bakıldığında Larvik sokaklarında, Larvik Lisesi'nde birlikte yaşadığım ve çalıştığım insanlara böyle görünüyordum.

Oysa ben bir eğitimci olarak yaptığım işe gerçekten bağlıydım. Toplumsal yapının ve egemenlik ilişkilerinin, yeni yetişen kuşaklara bilinç ve bilgi aktarma yolundaki fikirlerime nasıl engel olduğunu ve bunun beni ne denli rahatsız ettiğini daha önce de anlatmıştım. Şimdi 1980'li yıllara girerken maalesef artık rahatsız etmiyordu, maalesef diyorum çünkü öğretmenliğe başladığım 1968 yılında karşıma çıkan gençlerden çok daha farklı bir genç kuşak yetişmişti ve onların kafalarına bilgiyi nasıl sokabiliriz diye fikir yürütmek de yetersiz bir hale gelmişti. Bilgi almaya tamamen kapalıydılar. Böylesine cansız bir gençlik hiç görmemiştım. Yaşama karşı hiçbir şekilde merak duymuyorlardı. Her seferinde dersliğe girip onları gördüğümde şaşkınlık geçiriyordum. Blazer ceketleri, çizgili kravatları ve ortadan ayrılıp düzgünce taranmış saçlarıyla karşımda oturuyorlardı. Onlara sorsanız bu tanımıma karşı çıkacak, kaz tüyü ceketler, Levi's pantolonlar ve başka genç işi şeyler giydiklerini söyleyeceklerdir, bu kısmen doğru tabii. Kaz tüyü ceketlermiş, hıh. Kaz tüyü ceket giyiyoruz zannetsinler, üzerlerinde blazer ceketler vardı, gayet şık giyinmiş bir halde sıralarında oturuyorlar ve kuşkulu gözlerle bana bakıyorlardı, bense öğretmen kürsüsünde ayakta duruyor, şaşkınlıkla bu görüntüyü seyrediyordum. Şık giyinenler genellikle delikanlılardı. Genç kızlar daha iyiceydi itiraf etmeliyim, içlerinde ateş alabilecek bir kıvılcım mevcuttu ancak bilgi edinmeye hazır değildiler henüz, bir şeyler vardı, el kol ha-

reketlerinde, zaman zaman başlarını şöyle bir geriye atışlarında içlerinde böyle bir kıvılcım olduğuna işaret eden bir şeyler vardı, belki bir gün bir müzik parçası bu kıvılcımı tutuşturabilirdi, bilemiyorum, ama bilgi maalesef yetişemeyecekleri kadar yüksekteydi. Bu iki dirhem bir çekirdek delikanlıları gördüğümde gözlerime inanamamıştım. Nasıl becermişti anne ve babaları bunu? 1980 yılının ilkbahar döneminde lise üçüncü sınıf öğrencisi olarak boy gösteren bu yaratıkları nasıl yetiştirmişlerdi? Bunların öğretmeni olmayı kişiliğime yapılmış bir hakaret olarak alıyordum. Hem bana hem de beni filolog olarak eğiten ve kültür mirasımızı günümüze ve gelecek nesillere taşımak gibi şerefli bir görev için yetiştiren Det Kongelige Frederiks Universitet'e²⁸ hakaretti bu. Şu anda karşımda olan şey gelecek nesil değildi, bir hakaretti. Ağzım açık bir vaziyette karşımda öğrencim olarak duran tiplere bakıyordum. Gözlüğümü çıkardım, silip taktım ve bir daha baktım, kürsüden başımı uzatıp tekrar baktım. Gerçek miydi gördüğüm? Gerçekten 1980 yılının Norveç gençliği miydi? Ağzım açık bir vaziyette böyle olduğunu kabul etmek zorunda kaldım. Nasıl bir hakaretti bu! Peki ama ne yapacaktım? Tarih'in çarkını döndüren, insanların beyinlerini tutuşturan şeyler karşısında terbiyeye, saygıya, alçakgönüllü olmaya vurgu yapan, sıradan, normal bir eğitim vermek bu şartlar altında imkânsızdı, bunu hem ben hem de "sözde" öğrencilerim anlamıştık. En azından bu blazer ceketli, çizgili kravatlı ve ortadan ayrılp düzgünce taranmış saçlı yaratıklar böyle şeylerin bir parçası olmaktan müthiş korkuyorlardı. Kırk yılda bir kişisel bir hata yapıp eski alışkanlıklarına dönerek öğrencileri angaje edecek, bilgiye ulaşmayı teşvik edecek bir eğitim vermeye kalkacak olsam bu gerçeğin derhal farkına varıyordum, tüm öğrencilerimin göz kapaklarının kırışmaya başlaması beni durduruyordu. Gözlerdeki bu kırışmalar otomatik bir şekilde oluşuyordu ve seyretmesi çok rahatsız ediciydi. Bu nedenle hemen susuyordum. Eğer blazer ceketli bu genç insanların bilgiye, derinden kavrayışa, vesaire vesaireye maruz kalmaktan dolayı gözlerinde kırışmaların başlamasından rahatsız olmamayı başarırısam sırf kötülük olsun diye anlatmaya devam ediyordum, işte o zaman "sözde" öğrencile-

28 Danimarka-Norveç Birliği kralı Frederik, Det Kongelige Frederiks Universitet'i 1811 yılında Christiania'da (Oslo'nun eski ismi) kurdu. Üniversite 1939 yılında ismini Universitetet i Oslo olarak değiştirdi. (ç. n.)

rimden biri elini havaya kaldırıp, ağır ağır ve alaycı bir biçimde şu soruyu sorarak beni durduruyordu: Eğitim planında görmemizin zorunlu olduğu konular arasında yer alıyor mu bunlar? Hayır, yani müfredattaki konuları mı istiyorsunuz, diyordum gözlerine hoş görünmeye çalışan bir havada. Yani istediğiniz bu. Tamam o zaman, istediğinizi vereceğim size. Ve müfredatı işliyordum. Onlara müstahak olduğunu düşündüğüm konuları eğitim planı çerçevesinde nasıl veririm diye de düşünüyordum bir yandan. Tamam, bulmuştum. Bu şık giyimliler en çok neye karşıydılar? Yeni Norveççe. Ve elbette Yeni Norveççe müfredattaydı. Norveç'in ikinci resmi dilinde kompozisyon yazabilmek, diplomada beş alabilmek ve böylelikle de petrol mühendisi olmaya adım atabilmek için son derece önemliydi. Derslerde Yeni Norveççe işleyecektim o halde. Onları Yeni Norveççe bombardımanına tutmaya başladım, normalde resmi dil Bokmål'un tutucu versiyonunu konuşurlarken, derste o güzel ve terbiyeli ağızlarıyla Yeni Norveççe konuşturdum onları; burada, bu lisede, lise öğretmenini Pedersen'in kürsüsünde Yeni Norveççe konuşacaklardı. Başlangıçta öğrenmeleri zorunlu olan Yeni Norveççeyle gülerek alay ettiler, ne var ki bu durum kısa sürdü, zira dersi aksatan blazerli gençleri derslikten çıkarıp koridora göndermekte hiç tereddüt etmiyordum, sınıfta disiplini kurmak açısından bu son derece önemliydi (diye izah ettim lise müdürüne). Böylelikle Norveç Dili ve Edebiyatı derslerimde Yeni Norveççe sıkı bir tempoyla ve çok ciddi bir biçimde öğretilmeye başlandı, tabii ki velilerden şikâyetler yağıyordu ama bu kez karşılırlarına güçlü çıkıyordum: Müfredat, müfredat, müfredat, bitirme sınavları yaklaşıyordu, Norveç'in ikinci resmi dili Yeni Norveççe NTH, NHH ya da her neresiyse bu gibi prestijli üniversitelere girmeyi hedefleyen gençler için ölüm kalım meselesiydi. *Kyrkje*, diyordum. *Kyrkje*. *Kyrkje*, *bakkje*, *bokkje*, *bikkje*. Hangisi doğru? Çabuk cevap verin. Tekrarlayın: *Kyrkje*. *Kyrkje*, dediler. Daha yüksek sesle. *Kyrkje*, diye bağırıldılar. Tamam, böyle işte, pek güzel söylediniz. Bir kez daha tekrarlayalım. *Kyrkje*. *Høg*, diyordum. Söyleyin bakalım: *Høg*. *Lågmælt*, diyordum. *Lågmælt*, deyin. *Ein gut – guten – fleire gutar – alle gutane*. *Ein stut – stuten – fleire stutar – alle stutane*. Hadi bakalım. Blazerliler birer birer tekrarlıyordu: *Ein stut – stuten – fleire stutar – alle stutane*. 1980'li yıllarda Norveç'teki dersliklerde bundan daha güzel bir manzaraya rastlamadım.

Bu benim tek sevincim, neşe kaynağımdı. 1980 yılının ilkbaharında depresyondaydım, son olay nedeniyle şoka girmiştim, patlayan tabanca sesi kulaklarımda çınlamaya devam ediyordu. Olabileceklerin en kötüsünün olmasından korkuyordum. Hayata dair bazı işaretler görüyordum ve gördüklerim hiç de iç açıcı şeyler değildi. Olup bitenin niçin olup bittiğini anlıyordum. Gelecekte endişeliydim. Feci bir şey olmuştu, bunun farkındaydım. Mevcudiyetimizin güvensiz bir hale geldiğini görüyordum. İşaretleri görmek artık çok da kolay değildi, başka bir deyişle işaretler o kadar çoğalmıştı ki fark edilmeleri güç oluyordu. İçime bir huzursuzluk, bir endişe çökmüştü, bu huzursuzluk beni bir daha hiç terk etmeyecek ve bu anlatıyı yazmaya yönlendirecekti. Bir yanılısama içinde mi yaşamıştım ben? Benliğimin her bir zerresi bu sonuca varmama karşı çıkıyordu, ama ben yine de durduğumuz yerden daha ileriye gidemeyeceğimizi biliyordum. Bir Nina Skåtøy daha gelmeyecekti bu ülkeye, bunu kabul etmeliydim. Hayatımızın sonuna dek mevcut kimliğimizin bir gölgesi olarak yaşamak zorunda mı kalacaktık? Hayır, hayır, diye itirazlar yükseliyordu içimden. Komünizm mümkündür, komünizm güzeldir, komünizm zorunludur, çünkü sömürüye ancak komünizm son verebilir. Etrafıma baktığımda bir zamanlar büyük ümitler beslediğim dünyadan gelen işaretleri gözlemledikçe yukarıda saydığım düşünceleri kendi kendime tekrarlıyordum. Bu sayede ruhsal açıdan ayakta kalmayı ve günlük devrimci görevlerimi yerine getirmeyi başarabilmiştim. Yüzümdeki maskeyi koruyordum da diyebiliriz yani. Ne var ki bir gün Werner'in sessiz sedasız sosyal demokratların saflarına geçtiği haberini aldım; eski partisine bunu bildiren bir mektup yazmıştı. Partililer, dostum olmasından dolayı evine gidip onunla yüz yüze konuşmamı, ona doğru yolu göstermemi istediler. Ben de gittim.

Güzel bir haziran akşamüstü bisikletime atladım, yeni yazlık pantolonumun paçalarını mandalladım –bunu gösteriş olsun diye yapmıyordum, o güne dek öylesine çok pantolonum pedal zincirlerinin yağına bulanmıştı ki bunu yapmak zorundaydım– ve yola çıktım. Farriseidet civarında yeni inşa edilmiş sitelerdeki ikiz evlerden birinde ailesiyle yaşayan yeni sosyal demokrat Werner'le konuşup ona doğru yolu gösterecektim. Öfkeliydim. Bu kadarı da fazlaydı artık! Bardak taşmıştı, ağzına dek dolu çaydanlık da taşıyordu! Bu kadarı da fazlaydı artık! Yollarda pedal çeviriyor-

dum. Birden “Nasıl bir dünya bu ya!” diye bağırdım ve iki elimi başıma götürdüm. İnişli çıkışlı bir kasaba olan Larvik'te dimdik bir yokuşun orta yerinde kazara ellerimi başıma götürmüştüm, böylelikle bisikletin gidonunun idaresini bırakmış oluyordum, bunun doğal sonucu olarak da burun üstü yere çakıldım ve benim için tam bir felaket oldu. Kendime geldiğimde kaldırımda yara bere içinde yatıyordum, bisikletim de metal çubukları olan bir çite çarparak ezilmişti. Aslında bisikletteki hasarın görüldüğü kadar fazla olmadığı anlaşılacak, daha sonra biraz tamir görecektir ve eski haline dönecekti. Ya benim durumum nasıldı? Bütün vücudumun ağırlar içinde olduğunu hissettim ve yüzükoyun yattığım yerden ellerimle kaldırımı yoklamaya başladım. Gözlüğüm neredeydi? Ayağa kalktım, midem bulanıyordu, ben perişan bir halde gözlüğümü ararken yanıma yardımsever insanlar gelmişti. İşte orada bisikletin yanında duruyordu, ah sevgili okurum, gözlüğüm sapasağlamdı, bu anlatının başında sizlere söz verdiğim gibi –yani kırık camlarını yerden toplamak zorunda kalmaksızın– gözlüğü gururla burnumun üstüne yerleştirdim ve ağırlar içindeki bedenimle hastaneye doğru yola devam ettim. Köprücük kemiğim kırık olduğu anlaşıldığından kolumu bandaja, başka bir deyişle üçgen sargıya aldılar. Bu anlatının devamında kolum üçgen sargıda ifadesini kullanacağım.

Bu kaza nedeniyle Werner'e doğru yolu göstermek üzere Farriseidet civarında yeni inşa edilmiş siteye yapacağım sefer gerçekleşmedi. İleri bir tarihe ertelendi, sonunda onunla konuşma fırsatını buldumsa da bu görüşme Farriseidet'te değil Bøkeskogen Ormanı'nda yapıldı. Temmuz ayının ilk pazarıydı. Werner'le eskiden de yaptığımız gibi Bøkeskogen Ormanı'nda yürüyorduk. 1972 yılından bu yana çok şey değişmişti, örneğin o günlerde Werner acemi bir mühendislik fakültesi öğrencisiydi, bense çocuk arabası iten bir lise öğretmeni, yan yana yürür tartışırdık, ona ruhumdaki karanlığı, içimdeki garip bölünmüşlüğü anlatırdım, keskin komünist Werner de başını sallayarak beni dinler ve anlardı. Bu yürüyüşümüzde ise Werner yetiştiği kasabada, Larvik'te sendikacı olmuş, Elkem-Rockwool fabrikası sendika işyeri komitesi başkanı seçilmiş, Larvik Sendikalar Konfederasyonu'nda yönetime girmişti. Evliydi, Farriseidet civarında yeni inşa edilmiş ikiz evlerden birinde yaşayan, biri evde diğeri annesinin karnında iki çocuk babası genç bir adamdı, bense çocuk arabası itmiyordum artık,

1600 km uzakta yaşayan ve çok uzun süredir görmediğim on yaşındaki oğlum iki hafta sonra beni ziyaret etmek üzere Harstad'dan uçakla Oslo'ya gelecekti. Yürüyorduk işte, Werner memleketi olan kasabanın ormanında, Bøkeskogen'da kendisinden çok emin bir tavırla yürüyordu ve yanında ben vardım, kolu üçgen sargıda kırk yaşında bir lise öğretmeni. Yalnızca bir ideoloji hariç hiçbir yerde kök salmamış biri. Evet öyleydi işte, bir ideolojide kök salmışım ben, benim bütün köklerim bir ideolojinin içindeydi. Werner niçin sosyal demokrat olduğunu anlatıyordu bana. Dünyayla uzlaştığını söylüyordu, artık böyle olmasının zamanı gelmişti, diyordu. Werner'in çocukluğunu ve o zamanki deneyimlerini ve bir zamanlar –tıpkı benim de öyle olacağını zannettiğim gibi– ısrarla ne olmak istediğini düşündüm. Arkadaşlık ettiğimiz yıllar boyunca Werner bana çocukluğunu anlatırdı, öyle uzun ve ayrıntılı değil de kısa kısa pasajlar halinde, böylelikle zihnimde onun çocukluğuna dair görüntüler oluşmuştu, küçük Werner Ludal'ın geçirdiği büyüme, dünyayı tanıma ve dünyada kendine bir yer edinme sürecini zihnimde canlandırabiliyordum.

Werner çocukken kaderini çizen kişi babası Svein Ludal olmuştu. Ben Svein Ludal'ı bizzat görmüştüm ve nasıl biri olduğuna dair aklımda bir görüntü vardı, Werner'in dediğine göre baba pek değişmemiş, biraz yaşlanmıştı sadece, bu anlatıda daha önce söz edildiği gibi karısı tarafından alınan kararla ve yetişkin oğlunun da katkısıyla evden atılmıştı. Bende bıraktığı izlenime göre Larvik sokaklarında görülmemek için elinden geleni yaparcasına duvar diplerine yakın yürüyen, birilerinin gözüne batmasın diye hemen uzaklaşmaya çalışan çekingen bir adamdı. Ona Kafe Otto'da da rastlardım, alkolikti ama neşeliydi, etrafı kendisine kahkahalarla gülenlerle çevrili olurdu, bu da onu zevklendirirdi. Werner de bu gözlemlerimi doğrulamıştı ama aile içinde nasıl bir adamdı onu da anlatmıştı, Svein Ludal kaba, şiddet yanlısı, karısını yemek pişirip sofraya getirmekle görevlendirmiş, kendisini ise evin efendisi gören biriydi. Werner'in anılarını anlatırken hissettiği acılı öfkenin büyük bölümü babasının evdeki tutum ve davranışlarından kaynaklanıyordu. Ne var ki Werner'le babası arasındaki ilişkinin gerisinde daha başka bir şey, derin bir kaygı yatıyordu, bu kaygı Werner'in çocukluğunda hafta sonlarında baba oğul yürüyüşe çıktıkları günlerde hissettiği kaygıya benziyordu; güneşli bir pazar günü öğle

saatlerinde Werner ve babası yürüyüşe çıkmışlar, Werner yedi yaşında olabilir, Torstrand sokaklarında yürüyorlar, eski evler arasında uzanan bu yollar küçük bir çocuğa çok genişmiş gibi geliyor, Torstrand meydanındaki parkta pazar günlerine özgü gezmelik giysileri içinde bir grup erkek duruyor, Werner babasının heyecanlandığını hissediyor, hızla oraya doğru ilerliyorlar, babasının ceketinin kolunu çekiştiren Werner yalvaran cılız sesiyle “Baba, Tollerodden’a gidelim (yani aksi istikamete), ne olur” diyor. Baba: “Hayır, hayır, orası çok uzak, şuracığa parka gidelim.” Werner olacıkları biliyor, o yüzden ceketin kolunu çekiştiriyor, cılız, hem de nasıl cılız sesiyle, “Baba ben Tollerodden’a gitmek istiyorum” diyor. Babası umursamayıp yoluna devam ediyor, kaçınılmazın olacağı alana doğru yürüyorlar. Parktaki erkekler Svein Ludal’ı ve küçük oğlunu beklenti içinde selamlıyorlar, çünkü tıpkı Werner (ve babası) gibi onlar da olacıkları biliyorlar. Babasına bir fırt içki veriyor, sonra da adamı kızdırmaya başlıyorlar. Babası çabucak öfkeleniyor, neredeyse öfkelenmek onu neşelendiriyor gibi, sonra da kendini içinde bulduğu aşağılayıcı durumlara dair anılarını anlatmaya girişiyor. Herkes bunları daha önce dinlemiş ama yine de Svein Ludal’ı konuşturmaya çalışıyorlar: “Eeee Svein, nasıldı o, hani ustabaşı sana gelmiş demiş ki...” Svein Ludal anlatıyor, diğerleri gülüyor, birbirlerine bakıp kahkahalar atıyorlar, Werner orada duruyor ve babası anlattıkça gülenleri, alaycı kahkahalar patlatanları görüyor, babası da dahil olmak üzere hep birlikte gülmediklerini, babasına gülüp onunla dalga geçtiklerini anlıyor, muhtemelen anlamadığı şey babasının anlattığı şu olaydaki, yani Svein Ludal’ın soya unu fabrikasının işleme ve arıtma bölümünün kapısının önünde eğilip oradan geçen işçi kızları etkilemek amacıyla (amacı buymuş, öyle anlatıyor) kıç deliğini göstermesindeki mana... Yine de şu kadarına aklı eriyor, konu kıçla ve bilhassa babasının kıçıyla ilgili, üstelik küçük oğlan Svein Ludal’ın bunu şeklen örneklemesine, pantolonunu indirip eğilerek kıçını göstermesine tanık olmak durumunda. Babası pazar günlerine özgü gezmelik giysileri içindeki bir grup erkeğin önünde eğilmiş kıçını gösteriyor, adamlar kahkahalarla gülüyorlar, Werner’in eline bir şekerleme ya da karamela tutuşturmuşlar, bu adamlar babasını kızdırıp dövmeye başlamadan önce küçük çocuk gidip bir kez daha kolundan çekiştiriyor: Baba, baba, eve gitmek istiyorum, karnım aç, ne var ki adamlar çocuğa şeker

vermeye devam ediyorlar, Svein Ludal'ı ellerinden kaçırmaya niyetleri yok ve Werner karamela çiğner, şekerlemeleri yalarken babasının etrafını çevirmiş kahkahalar atan adamları seyrediyor, ta sonuna dek... İşte ancak o zaman babasıyla birlikte Torstrand'ın pazar sessizliğine bürünmüş caddelerinde yürüyerek eve dönebilecek. Werner küçük bir çocuk olarak kendisinin bile anladığı şeyi, o adamların babasını aşağıladığını nasıl oluyor da Svein Ludal'ın anlayamadığına şaşıyor. Babasının anlamış olması gerek. İşyerinde, boş zamanlarında, aile içinde, karısı hatta evlatları tarafından hor görülüp aşağılanıyor. O bir soytarı, miskin, işe yaramaz bir adam. İşten kaçan, beceriksiz biri. Evi geçindirmekten aciz. Karısı bu nedenle dışarıda çalışmak zorunda. Çalışan öteki kadınların saygıdeğer hedefleri var, ev yapmak ya da araba almak üzere para biriktiriyorlar. Ne var ki Grete Ludal sırf mecburiyetten çalışıyordu çünkü kocası miskin ve işe yaramaz bir adamdı, sürekli hastayım deyip rapor alıyor ve tüm maaşını ya da hastalık parasını içkiye yatırıyordu, işyerindekilerin dediğine bakılırsa soya unu fabrika deposunda görülen iş açısından Svein Ludal'ın varlığıyla yokluğu arasına hiç fark yoktu. Oysa evinde dünya şampiyonu ve tüm mahlukların efendisiydi. Yarı sarhoş ya da körkütük akşam yemeğine geldiğinde evdekiler hep diken üstünde olur, babanın her an patlamasını beklerlerdi. Yemekten şikâyetçi olurdu. “Bu ne böyle? Bu sos bok gibi cıvık olmuş, üstelik tadı da bok gibi” diye bağırdı. “Hey kaşık düşmanı, tat bakalım bokunu” diyerek karısına sosu tattırmaya çalışırdı. Anne cılız bir sesle sosun tadında bir fark olmadığını söylerdi. “Bak bakalım bokunun tadına” diye gürlardı Svein Ludal, kadının burnuna kaşığı sokarak. Anne ağzını açar, kocasının hoyrat hareketlerle kaşığı ağzına sokmasına izin verirdi. “Bok gibi değil mi tadı?” Anne sessizce başını sallardı. “Tamam o zaman, al bokunu da sok kıcına” diye ısrar ederdi Svein Ludal. İşte evdeki durum buydu ve Werner Ludal oturup bunları dinlemek zorundaydı. Bazen de yatarken dışarıda bir gürültü patırtı koptuğunu işitirdi, annesi gider, körkütük babasını yatağa yatırmaya çalışırdı. Werner Ludal'ın çocukluğunda babası yüzünden evde ve sokakta gördüğü, duyduğu bütün olayları anlatarak okurlarını yormak istemiyorum, sadece on bir on iki yaşlarına gelmiş bu çocuğun tüm gücüyle babasının neden böyle olduğunu anlamaya çalıştığını ekleyeyim. Suç kimdeydi? Babası mıydı suçlu, yoksa suç

başka yerde mi aramalıydı? Bu konuya müthiş bir biçimde kafa yoruyordu, bir cevap bulmak zorunda hissediyordu kendini çünkü hayatı buna bağlıydı. Genel kaniya göre içinde bulunduğu durum babasının kendi suçuydu. “O baban olacak herif işe yaramazın teki,” derdi annesi, “hiçbir işe yaradığı görülmedi zaten.” “Hayatı boyunca miskin, işe yaramaz bir adam olarak kalacak” derdi dayısı. Başka bir deyişle, içinde bulunduğu durum babasının kendi suçuydu, yani huyu ve yapısı gereği böyle bir adamdı. Tembeldi, miskindi, iğrenç bir yaratıktı işte. Ne var ki Werner’e yetmiyordu bu kadarını bilmek. Eğer dedikleri gibi olay buysa hayat feci, çekilmez bir şeydi. Babasıydı burada söz konusu olan. Bu nedenle de “Acaba hayatımız hakkında karar veren biz olduğumuz için mi böyleyiz, yoksa bizi toplum mu şekillendiriyor?” şeklindeki felsefi soru on bir yaşındaki Werner Ludal açısından en hayati soruydu. Hayata bir anlam yükleyebilmek için bu sorunun cevabını bulması gerekiyordu. Genel kaniya ters düşen bir cevap bulabilmek için gerçekleri didiklemeye, araştırmaya başladı. Örneğin Helge Thorsen’in babasının Fram isimli takımı bir zamanlar ikinci ligde oynamasına ve 1950-51 yılında kendi liginde şampiyon olmasına rağmen Helge Thorsen müthiş kötü futbol oynuyordu, öyle ki duran topa bile vuramazdı. Bu da futbol yeteneğinin bir insanın yaradılışıyla ilgisi bulunmadığını göstermez miydi? Yani futbol yeteneği yaradılıştan gelse, babasının oğlu olan Helge’nin mükemmel futbol oynaması gerekmez miydi? Yani Helge’nin annesi futbolcu olma yeteneğinin taşıyıcısı olamazdı değil mi? Bu tür soyaçekim anneden gelmez herhalde, diye sorardı Werner muzaffer bir tavırla. Yok yok, mümkün değil, çünkü şayet Helge’nin dayıları da duran topa bile vuramıyorsa Helge’nin yeteneksizliğini kimden aldığı anlaşılmış olur; bunu düşünmek Werner’e pek ağır gelmişti. Bunun üzerine Werner, Helge’nin dayıları hakkında bilgi toplamak, hatta dayısı var mı yok mu öğrenmek istedi. Helge’ye bunu sormak amacıyla hangisinin daha fazla dayısı olduğu yolunda küçük bir oyun düzenledi, dayılarının isimlerini sayacaklardı bir bir... Söze Werner başladı, Gunnar dayı dedi, Helge de Bjørn dayı, vs. vs. diye devam etti, Werner hepsinin ismini öğrenmişti, sonra kendisinin de iki soyadlı olduğu bilgisini ekledi, aslında ismi Werner Ludal değil, annesinin soyadından dolayı Werner Andersen Ludal’dı, böylelikle Helge’nin tam isminin de Helge Syrstad Thorsen olduğu anlaşıldı. Werner dayı-

sına gidip Syrstad soyadlı iyi bir futbolcu tanıyıp tanımadığını sordu. Hmmm, dedi dayısı, Bjørn Syrstad iyi bir futbolcuydu ve Fram genç takımında oynardı. Peki ama bu neyi kanıtlıyordu? Aman Tanrım, bu, Werner'in babasına çektiği iddiasının doğru olmadığını gösteriyordu ve de şayet Werner babasına çekmediyse, babasının da yaradılıştan "işe yaramazın teki", "miskin", "soytarı" olduğu söylenemezdi; sonradan ve başka nedenlerle böyle olmuş olmalıydı. Werner babasına karşı erken yaşlardan itibaren acıyla karışık bir öfke, buz gibi bir nefret beslemesine rağmen, çocukluğunun büyük bir kısmını, babasını ailenin yaşadığı trajedinin sebebi olmak suçundan temize çıkaracak nedenler arayıp bulmakla geçirmişti. Bunu belki de kendisini temize çıkarmak ve hatta özgürleştirmek için yapmıştı. Çünkü ne zaman tembellik etse, ödevlerini yapmasa ya da verilen bir görevi yerine getirmese insanlar yüzüne dik dik bakar, "Tabii ki babasına çekmiş" diye fısıldarlardı, bazen de yanlış veya aptalca bir şeyler yaptığında "Ne de olsa babasına çekmiş" diye düşünürler ve ona acırlardı, oysa şimdi Werner bu insanların yüzüne karşı gülerek meydan okuyacaktı, zira yanı-lıyorlardı. Nedenlerin peşinde olmak Werner'i gözlemci, analitik düşünebilen ve genelgeçer yargılara kuşkuyla bakan biri yapmıştı. Kendisini en çok ilgilendiren noktada yaygın kanıların hatalı olduğunun farkına varmak Werner'i kendini ve ne yaptığını iyi bilen, ayrıca arkadaşları arasında da sözünü geçirebilen biri haline getirmişti. Aslında kendi yaptıklarını cazip göstermek, diğerlerinin yaptıklarını da (yani kendi yapamadıklarını ya da parasının yetmediği şeyleri) istenmeyen şeyler ilan etmek şeklindeki becerisi sayesinde arkadaşları arasında ön plana çıkmayı uzun süredir başarı-yordu. Evdeki şiddeti, ailesinin kaynaklarının kıt olduğunu, babasının kötü şöhretini bilmek Werner'i kurnaz, hesapçı ve kolayca yalan söyleyebilen biri yapmıştı, bilinmesi işine gelmeyen şeyleri gizlemek için insanların dikkatini başka yöne çekmeyi öğrenmişti. Böylelikle oynadığı şeyleri cazip kılmayı ve sokaktaki diğer çocuk-lara da aynı şeyle oynamayı arzu ettirmeyi başarmıştı, çocuklar bu oyunlara ancak Werner'in izniyle dahil olabiliyordu. Hatta bu ko-nudaki yeteneğini öyle ilerletmişti ki, Werner'in tahtadan yapılmış, tekerleği bile olmayan kaba oyuncak arabaları sokağın en cazip oyuncakları haline gelmişti; kurmalı pahalı arabaları olan çocuklar Werner'in tahta arabasıyla oynayabilmek için yarışır, eve gittikle-

rinde mekanik kurmalı pahalı arabalarına çöp muamelesi yapar –çünkü Werner öyle nitelemişti bu arabaları–, duvardan duvara fırlatır ve tahta araba isteriz diye ağlardı. Werner sürekli bu oyuncakların zayıf taraflarını öne çıkarırdı, çok dayanıklı değildiler, onlarla kumda oynamak imkânsızdı, süs şeyleriydi bunlar, inciklikli cıncıklı şeyler diye gülerdi, böylelikle de Amerika’dan gelmiş mekanik kurmalı oyuncak arabaların kız işi şeyler olduğunu ima ederdi. Storgate’nin çocukları da arabayı kuracak mekanizmanın yayının kopması üzerine (Werner bunu tahmin etmişti ya!) ağlamaya başlar, “lanet olasıca kız otomobilleri” diyerek pahalı oyuncaklarını duvarlara fırlatırlardı. Yetişme çağında felsefi sorularla boğuşmak zorunda kalan bu çocuk böyle biriydi işte, sorularına cevap bulabilmek için dünyaya tüm duyularını açarak bakardı. Ve soruların cevabını her yerde arardı. Çocuk diliyle konuşan, cılız sesli, kısa pantolon giymiş, dizleri yara bere içindeki bu oğlan çocuğu dışarıda, evde, hatta annesinin yatak odasındaki komodinin çekmecelerine dek her yerde bir arayış içindeydi. İşte böyle bir gün amatörce çekilmiş bir fotoğraf ele geçirmişti, bu fotoğrafa yaptığı yorum onu hayatta bir adım daha ileri götürecekti. Fotoğraf bir albümün veya bir zarfın içinde değildi, çekmecenin en altına rastgele atılmış, annesinin yün yumakları ve bez parçaları arasında çıplak, korunmasız bir şekilde duruyordu. Werner’in ilk tepkisi elini yakan bu fotoğrafı fırlatıp atmak ve çekmeceyi kapatmak oldu, aradan ancak koskoca bir kış ve ilkbahar geçtikten sonra çekmeceyi tekrar açacak, kendisini altüst etmiş olan bu fotoğrafın anlamını kavramaya çalışacaktı. Werner’in evi fotoğraf meraklılarının yaşadığı bir ev değildi, bu nedenle annesinin fotoğrafı ne kadar özensiz ve korumasızca da olsa bir çekmecede saklamış olması Werner için çok önemli bir işaretti, içgüdüsel olarak annesinin bu fotoğrafı saklamamış olmasını istiyordu çünkü fotoğraf Gerçek’i daha da haşınleştiriyordu. Çünkü mutluluk pırıltıları saçıyordu bu fotoğraf. Annesiyle babasının Kjærstrand Plajı’nda iki kişilik bir çadırın önünde çekilmiş mayolu fotoğrafı, muhtemelen nişanlı oldukları yıl, 1951 yazı. Birbirlerine sarılmışlar, babasının oyuncu halleri o zaman da varmış, abartılı bir şekilde göğsünü germiş, annesinin bakışları çok mutlu, babası havalı havalı ayakta durmuş sevgilisini kucaklıyor, işte bu babasını çok erkeksi gösteren bir poz. “Çok hoş ve neşeli bir adamdı.” Annesi âşık olmuş babasına! “Çok

hoş ve neşeli bir adamdı.” Babası da tıpkı diğerleri gibiymiş, Grete Andersen isimli bir genç kadın ona âşık olmuş, özgür iradesiyle karar verip hayatını onunla paylaşmak istemiş. Anne ve babalarının birbirlerine sarıldıkları böyle bir fotoğrafını gördüklerinde utanan diğer çocukların aksine Werner sarsılmıştı. “Çok hoş ve neşeli bir adamdı.” Annesi âşıkmuş babasına! Bu mutluluğu bozan kimdi? Babası! Niçin bozmuştu? Geleceği umut veren, karısı ve çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine getiren, karısına bir ev, oğluna bisiklet ve kayak takımları almayı isteyen bir adam olmaktan niçin vazgeçmişti? Babası bir şey görmüş olmalıydı, müthiş kötü bir şey onu yerden yere vurmuş, diğerleri gibi yaşama arzusunu elinden alarak Larvik sokaklarında duvar diplerinden bir gölge gibi yürüyen, âlemin soytarısı bir adama, çözülüp parçalanan bir domuza dönüştürmüş olmalıydı. Babası acaba ne görmüştü ki annesinin aşkına rağmen başkaları gibi olmaktan cayıp, Svein Ludal isimli miskin, işe yaramaz, iğrenç, tembel bir yaratık ve bir soytarı olmuştu? Babası ne görmüştü, oğlu Werner Ludal bunu bulmak zorundaydı. Evdeki tüm bireylerin rahatını, huzurunu kaçırان ve çocukluğunu ebedi bir cehenneme çeviren babasından nefret eden, onu aşağılayan bu on iki yaşındaki çocuk, Werner Ludal, Larvik sokaklarında bir neden bulmak üzere gezinmeye başlamıştı, babasını bir daha ayağa kalkamayacak derecede çökerten, bir erkek müsveddesi yapan şeyi arıyordu, tıpkı hırsız-polis filmlerindeki polis gibiydi, bir kovboy gibi, Norveç kış sporları efsaneleri Fred Anton Maier ve Harald Grønningen gibi, futbolun kahramanı Kniksen gibi, Langestrand’lı çeteye ya da Mesterfjellet Tepesi’nin arkasındaki Utsiktsveien Sokağı’ndaki villalarda yaşayan çocuklardan oluşan gruba karşı savaşan Torstrand çetesinin lideri gibiydi, on iki yaşındaki bu oğlan çocuğu adeta oyun oynar gibi davranarak Larvik’i karış karış dolaşüyor ve “Neydi bu?”nun cevabını arıyordu. Ve buldu da. Babası müthiş etkilendiği ancak isimlendiremediği bir sistem keşfetmişti ve diğerlerinden farklı olarak, hiçbir şeyin yararı yok nasılsa diye düşünüp pes etmişti. Bir insanın hayal ettiği her şey, gerçek hayatta ancak zenginlerin masasından silkelenen kırıntılar şeklinde gerçekleşebiliyordu, bu da Grete Andersen’in âşık olduğu hoş ve neşeli işçiye yetmiyordu. Werner bu sistemi gözlemeye başladı, ilk keşfi apaçık göz önünde bulunan şeylerdi, Werner şaşırarak şunu anlamıştı ki pek çok insan, yalnızca emekçiler değil öğretmenler

ve egemen çevreler de, bu gerçeği gizlemek için ellerinden geleni yapıyordu. Werner yaşadıkları kasabayı gözlemeye başladı, insanlar arasında gelir durumu, yaşam biçimi, kendini geliştirme imkânları, kimliğini bilebilme, bir anlam taşıdığını hissetme gibi alanlarda büyük farklar olduğunu gördü, bu farklar o kadar apaçık, öylesine orta yerdeydiler ki bunları herkesin görmemesini ve adaletsizlik olarak nitelememesini anlayamıyordu, oysa sistemin kurbanı olan kişi haksızlıkları gidermek için mücadeleye atılmalıydı. Bunun böyle işlememesi genç Werner'i çok şaşırtmış, Werner şu sonuca varmıştı: Ezilenleri kör, sömürüyü görenleri de korkak yapan yaygın bir resmi yalan mevcuttu ve bunun sonucunda bu insanlar miskin, kadına şiddet uygulayan, alkolik ve herkesin suratına tükürdüğü zavallı soytarılar dönüşüyorlardı.

Werner'in yetişmesi böyle oldu. Dış görünüşte, çıkış noktası çok zayıf olsa da kendi sözünü geçirmek üzere mücadele eden bir çocuktuk, iç dünyasındaysa dur durak bilmeden etrafı gözlemleyen, karşılaştıran, bazı sonuçlara varan ve çocuk/genç diliyle bunları kelimelere döken bir çift gözdü o. Arkadaş grubunda dikkat çekiyor, kabul görüyordu, o bir liderdi ve gitgide yaklaşmakta olduğu yetişkinler dünyasına ilişkin gözlemlerine devam ediyordu. SF'ye üye oldu, Parti'nin gençlik hareketinde görev aldı ve bu yolla da Çin'de meydana gelen hadiseleri çok erken bir tarihte haber aldı, oluşumlardan müthiş etkilendi; bir şeyler öğrenmeye hevesli, sağlıklı düşünen gençlere katılmıştı. Çin ruhu içine işlemişti artık, ruhundakileri geleceği gören kâhinin karışık ve anlaşılmaz diliyle değil, basit, kolay, iddiacı bir dille ifade ediyordu; kullandığı bu dilde tartışma biçimi olarak karmaşık meselelerden oluşan bir bütün ele alınıyor, her konunun en basit, herkesin anlayacağı noktaları ön plana çıkarılıyor ve isyancı, saldırgan bir tonda tartışılıyordu. Onu bir lise öğrencisi olarak böyle tanımıştım, öğrencim olmasına karşın beni müthiş etkilemişti, sanırım Elkem-Rockwool'daki işçi arkadaşları da böyle tanımış olmalı ki üç yıl sonra kalkıştığı o gözüpek grevde onu takip ettiler. Bizler İKP(m-l) içinde de onu böyle tanı mıştık, işte şimdi ayrılıp sosyal demokratların saflarına katılıyordu ve kuşkusuz bu bizim için büyük bir darbeydi, benim açımdan ise çok daha fazla anlam taşıyordu. Daha önce sözünü ettiğim gibi biz iyi dosttuk, düşüncelerimizi birbirimize açardık. İşte bu nedenle şu soruyu sordum ona: Niçin?

Hayır, batan gemiyi terk etmek arzusunda değildi. Ailevi sorumluluklar yüklendi diye daha tavizsiz yaşamak niyetinde değildi. Küçük İKP(m-l)'mizin mücadele gücüne inancını yitirmiş de değildi, ama İşçi Partisi içinde daha geniş bir siyasi etki yaratabileceğine inanıyordu, İKP(m-l) üyesi olarak ortaya koyduğu fikirlerini, örneğin yerel sınıf mücadelesi, toplu pazarlık görüşmeleri ve emekçilerin toplum pastasındaki payı gibi görüşlerin tümünü orada da savunacaktı. Oportünist olmadığını iddia ediyordu, yani kendi kendine eleştirel bir gözle bakabildiği kadarıyla öyle olmadığını düşünüyordu, eğer oportünistsem ve bu bir şekilde tezahür ediyorsa bana söyle, diyordu (ama ben söylemedim çünkü hiçbir şekilde onu öyle görmüyordum). İKP(m-l)'den ayrılış nedeni artık Marksist-Leninist olmamasıydı. Uzun bir süre üzerinde düşündükten sonra bu konuda fikirleri berraklaşmıştı, bundan böyle Marksist-Leninist görüşe karşı olduğunu ilan ediyordu. Bu konuyu daha sonra bana derinlemesine izah edecekti.

Marksist-Leninist, görüş bizim anladığımız şekliyle, 1956 yılında Sovyetler'de sessiz sedasız bir Karşıdevrim'in meydana geldiği tespitine dayanmaktadır. Eğer bu düşüncenin hatalı olduğu anlaşılmışsa, kendine Marksist-Leninist demenin temeli ortadan kalkmıştır. Yani insan eğer anti-Marksist ve anti-Stalinist bir tavır alır ve 1923'ten 1954'e dek Sovyetler'in liderliğini yapmış adamın bir canavar, bir piç, bir tiran, Asya tipi bir despot olduğu şeklindeki Stalin-modelinin varlığını itiraf ederse Marksist-Leninist olmaya devam edebilir. Ama eğer insan yüzyılımızda sosyalizm adına yapılan bu feci şeylerin böyle bir metafizik, mitolojik izahını dinlemek istemez, Stalin'i sosyalist bir ülkenin reel ve tam ve doğru lideri, sistem tarafından ihtiyaç duyulduğu için yaratılmış bir lider olarak kabul ederse ve bunun sonucu olarak da Eski Sovyetler'de olup bitenleri izah edilebilir, maddesel, siyasi açıdan akılcı ve zorunlu hareketler olarak görürse, Werner'in fikrine göre bu insan kendisini Marksist-Leninist olarak tanımlamaya devam etmekte müthiş zorlanır ve son tahlilde komünist bir partinin üyesi olarak kalmaya uygun biri değildir. Başka bir deyişle Werner "Karşıdevrim olmuştu" fikrinin yanlış olduğunu düşünüyordu. Stalin yönetimi altındaki sistemin niteliksel olarak Kruşçev'inkinden ve sonrasında Brejnev'inkinden çok farklı olduğu yolundaki argümanları ikna edici bulmadığını söylüyordu, zira Kruşçev/Brejnev

döneminde görülen her şey Stalin zamanında da vardı ve Stalin zamanında var olan şeyleri Kruşçev zamanında daha başka, daha niteliksel fonksiyon kazanan eğilimler, zayıflıklar, çıbanlar olarak niteleyemezdik. Sovyetler’de bir Karşıdevrim olduysa bu Stalin döneminde gerçekleşmiştir ve yıllardır Kruşçev’e yönelttiğimiz olumsuz sözlerin doğru adresi aslında Stalin olmalıdır. Werner yalnızca konunun uzmanı olmaması nedeniyle değil, Karşıdevrim diye bir şey olmadığına inandığından da Karşıdevrim’in ne zaman meydana gelmiş olabileceğine dair tam bir tarih veremiyordu. Stalin, Lenin’in politikasını sürdürmekten başka bir şey yapmamıştı aslında. Bizlerin “istenmeyen sonuçlar”, “hatalı politika”, “siyasi suçlar”, “Parti diktatörlüğü” diye işaret edebileceğimiz şeyler aslında Lenin’in ideolojisinin ve siyasetinin devamıydı, Werner Ludal’a göre iktidarda her kim olursa olsun –Stalin veya Troçki ya da üçüncü bir adam da olsa fark etmezdi– sosyalist bir devlet ve devleti taşıyan bir komünist parti rejimi çerçevesinde bunlar olmaksızın Sovyetler Birliği varlığını sürdüremezdi. Sovyetler Birliği’nde olup bitenler bir ülkede komünist bir partinin iktidarı devrimle eline geçirdikten sonra sosyalist bir düzen kurmaya çalışırken karşılaştığı büyük güçlükler olarak açıklanabilirdi. Ancak Werner’in işaret ettiği şuydu: Sovyetler Birliği’nde olayların gelişimini genç sosyalist devletin büyük zorluklarla karşılaşması şeklinde açıklayamaz ve hatta görmezden gelemezdik, çünkü devrimin karakterinde bu vardı. Tarih bize sosyalist devrimin gerçekleştiği her ülkede problemler çıktığını gösteriyordu. Norveç’te de durum böyle olacaktı, başka ülkelerden farklı nitelikte de olsa çok büyük sorunlar doğacaktı ve Sovyetler’deki gibi güçlü bir partinin bunlara çözüm bulması gerekecekti. Başka bir deyişle Werner Ludal Sovyetler Birliği’ndeki gelişmelerin açıklanabilir olduğunu söylüyordu, tarihsel olarak komünist parti öncülüğündeki devrimin sonucunda kurulan bir devletin varlığını sürdürebilmesi için bu yönetim biçimi tek seçenektir ve ortaya çıkan sonuçların da bu zorunluluk perspektifinden bakılarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia ediyordu. Günümüzdeki Sovyetler Birliği sosyalist bir tarihe sahip sosyalist bir devlet olarak incelenmeliydi. Sosyalist devrim geçiren tüm diğer devletlere de aynı perspektiften bakılmalıydı. Werner’e göre insanların kendilerine hâlâ sosyalist, komünist, Marksist-Leninist ya da Leninist diyebilmeleri; mevcut sosyalist devletlerin sosyalist fenomenler olarak ele alınması zo-

runludur şeklindeki apaçık gerçeği görmezden gelerek, hainlik, kandırılma, Karşıdevrim gibi farklı açıklamalara girişmelerinin, hatta mevcut fenomenleri dejenere olmuş sosyalist devletler gibi göstermeyi amaçlayan alternatif çözümler –böyle bir alternatif asla var olmamıştı, var olabilmesi şüpheliydi, var olmuş olsa bile öyle bir çerçeve içinde gerçekleşirdi ki devletin dejenere sosyalist devlet olarak nitelendirilmesine sebep olmuş temel unsurları değiştirmekte aciz kalırdı– üretmeye çalışmalarının sonucuydu.

Werner sosyalist devrimin önkoşulunun Marksist-Leninist parti olduğu yolundaki inancını sık sık tekrarlıyordu. Devrim yoluyla bir sosyalist toplum kurmanın ancak devleti taşıyacak bir Marksist-Leninist partinin varlığıyla mümkün olacağını söylüyordu. Başka türlü mü mümkün değildi. Ama şimdi sonuçlara bakalım! Mevcut sosyalist devletleri mercek altına alalım. Eğer ben Knut Pedersen, şimdi şu Karşıdevrim iddiasını bir an kenara bıraksam da Werner’le birlikte sosyalist dünyaya önyargısız baksam neler görecektik? Sosyalist devletler görecektik. Bize en çarpıcı gelen ne olacaktı? Evet, bu devletlerin birbirlerine ne kadar benzedikleri! Bu devletlerde ifade özgürlüğünün ve demokratik hakların İKP(m-l)’nin sosyalist düzende olacağını iddia ettiği kadar da geniş olmadığını, hatta tersine daha da kısıtlandığını görecektik. En serbest sosyalist ülkede dahi sansür gibi, kamusal ve özel alanda nelerin konuşulabileceğine getirilmiş sınırlandırmalar gibi, bizim –yani Norveç Kimya Sanayii İşçileri Sendikası’nda örgütlü Norveçli işçi Werner Ludal ile Norveçli lise öğretmeni Knut Pedersen’in– temel haklarımızın ihlali olarak nitelendireceğimiz ve kabul edemeyeceğimiz şartlar mevcuttu. Gerçek budur Knut Pedersen! Kendilerini sosyalist devlet olarak isimlendiren bütün ülkelerde –tarihlerini ve gelişmeleri incelediğimizde kendilerini sosyalist olarak isimlendirmekte haklı olduklarını görürüz– inanılmaz büyüklükte bir bürokrasi sorunu vardır. Bürokrasi tüm toplumu sıkı sıkıya avucunun içine almıştır; korkudan sinmiş, aşırı dikkatli, entrika düşkünü, oportünist ve kişisel imtiyazlar elde etmenin peşinde koşan bir halk yaratmıştır. Bütün sosyalist ülkelerde Parti müthiş bir güce sahiptir, Parti ile halk arasındaki uçurum giderek derinleşmektedir, öyle ki, gücü elinde tutanlarla yönetilenler, imtiyazlı gruplarla imtiyazlı olmayanlar, toplumun en üst tabakasında bulunanlarla orada bulunmayanlar arasındaki farklar senin ve benim doğup büyüdüğümüz ülkedeki

farklılıklarla karşılaştırılamayacak kadar büyüktür, diye iddia ediyordu Werner Ludal. Bu ülkelerdeki adil yargılanma imkânı ile yargıya duyulan güven bizim ülkemizdekinden çok daha azdı, neye izin verilip neye izin verilmediğinin sınırı çok daha gerilerdeydi ve hatta sürekli değişkenlik göstermekteydi. Bu, sosyalist ülkelerin tümünde böyleydi. Werner Ludal bunun nedenlerine dair bazı gerekçeler bulunduğunu biliyordu ve eğer bu ülkelerdeki işçi sınıfının hakları ve gücü bir Norveçli işçiye “Bak, sosyalist ülkelerdeki yoldaşlarımız ne denli özgür, ne denli güçlü” şeklinde örnek gösterilebilecek kadar gelişmiş olsaydı bu gerekçeleri kabul edebilirdi belki. Ama Werner işçi yoldaşlarına bunu söyleyemiyordu çünkü bu doğru değildi. Hiçbir sosyalist ülkede işçiler Norveç işçilerinden daha özgür değildi. Daha güven içinde değildi. Kendi emekleri hakkında karar verme yetkileri daha geniş değildi. Adaletsizliğe karşı çıkma hakları daha fazla değildi. Grev hakları sınırsız değildi. Evet, gerçek şuydu ki Norveçli bir işçi pek çok konuda sosyalist ülkelerde yaşayan yoldaşlarından çok daha fazla hakka sahipti. İlaveten sosyalist ülkelerde yaşayan işçilerin yaşam standardının kendisininkinden daha yüksek olduğuna inanmıyordu. Çünkü diğer faktörlere ek olarak sosyalist ülkelerin ekonomisi çok daha bozuktu, yoluna koymak da pek mümkün görünmüyordu. Örneğin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde 63 yıllık sosyalizm deneyimine rağmen halen mal sıkıntısı çekiliyor, kentle kırsal kesim arasında büyük farklar bulunuyordu. Werner’in bütün bu söyledikleri sosyalist ülkelerin ortak karakteriydi. Bu ülkelerin tümünde aynı şey görülmektedir. Tepeden yönetim. Bilgi edinme özürlüğünde sınırlamalar. Adil yargılamada ve yargıya duyulan güvende azgelişmişlik. Gücü elinde tutanların sahip olduğu büyük imtiyazlar. Egemen görüşlerden farklı düşünmeyi isteyen işçi ve entelektüellerin özgürlüklerinin kısıtlanması. Hantal ve randımansız bir ekonomik sistemin sonucu olan düşük yaşam standartları. Bu durum Çekoslovakya, Macaristan gibi gelişmiş ekonomiler için olduğu kadar azgelişmiş ekonomiler için de geçerliydi. Çekoslovakya ve kısmen Polonya gibi tarihte burjuva demokrasisi yaşamış ülkeler için de bu böyleydi, hiç demokrasi görmemiş ülkeler için de. Her tarafta aynı sonuçlarla karşılaşılıyordu. Bu tesadüfi olamazdı. Werner Karşıdevrim açıklamasına itibar etmediği için, günümüzdeki Sovyetler Birliği ile eski Sovyetler Birliği, Polonya ile Arnavutluk, Çekoslovakya ile

Yugoslavya ya da Vietnam ile Çin arasında bir ayrım yapamıyordu. Mao Zedong'un Çin'i ile Deng'in Çin'i arasında ve hatta Çin ile Sovyetler Birliği arasında da fark görmüyordu. Durum her yerde aynıydı. Aradaki farkı ona anlatabilir miydim? Mao Zedong'un Çin'i ile Brejnev'in Sovyetler Birliği arasında karşılaştırma yapmasının beni şaşırtmış olabileceğini bilmekle birlikte, neydi acaba gerçek fark, diye soruyordu. Mao'nun Çin'inde iktidar daha farklı bir sınıfa mı aitti? Çin halkı gerçekten iktidarda mıydı? İktidarda değilse niye iktidar ellerinden alındığında tepki göstermemişlerdi? Yoksa Çin'de halk iktidarı mı vardı? Nasıl bir iktidardı bu? Sınırsız grev hakkına sahip miydiler? İş değiştirme hakkına? Genel müdürü işten attırma hakkına? Bana bunun cevabını verebilir misin? Fark, Sovyetler Birliği'nin saldırgan bir emperyalist süper güç, Çin'in ise yoksul bir az gelişmiş ülke olmasındadır deme! Bu doğru tabii ama benim için ve Norveçli işçiler için önemli olan şey, yani yapılar her iki devlette de aynı, bu da beni dehşete düşürüyor.

Werner'e göre, farklı tarihler, farklı gelişmişlik düzeyleri, farklı etnik yapılar, farklı iklimler ve ülkeler arasında bulunabilecek başka türden farklı önkoşullara rağmen bütün sosyalist ülkelerin işleyişlerinde ve yaşam biçimlerinde bu derece benzerlikler bulunması, bu ülkeleri sosyalist yapan süreçteki benzerliğin –yani Marksist-Leninist parti önderliğinde yapılan devrim ve sosyalizmin öncü, devleti taşıyan, gücü kendinde toplamış bir Marksist-Leninist parti yoluyla kurulması– bizzat kendisinden başka bir şeyle açıklanamazdı. Werner sosyalist ülkelerdeki şartları kendi ülkesindeki şartlarla karşılaştırdığında kesinlikle kabul edilemez buluyordu ve bu nedenle de ülkelerin bu duruma gelmelerinde etkin olan ortak faktörün araştırılmasını talep ediyordu. Bu ortak faktör komünist partiydi. Daha önce de belirttiğimiz gibi Werner devrim yapmak ve sosyalizmi kurmak için bir partinin zorunlu olduğunu kabul ediyordu. Tam da bu nedenle partinin nasıl bir araç olduğuna bakmak gerekiyordu. Bu, sosyalizmi kurarken daha farklı sonuçlar elde etmek üzere değiştirilebilecek bir araç mıydı? Werner Ludal böyle olmadığını düşünüyordu. Marksist-Leninist bir sosyalist partinin on altı yıldır üyesi olmuş (Werner Sosyalist Gençlik Birliği'ne 1966 yılında girmişti) biri kimliğiyle komünist partilere dair konuşma hakkını kendinde görüyordu. Marksizm-Leninizm'in demokrasiyle bağdaşmayacağını öne sürüyordu. Bir

Marksist-Leninist partinin yönetici kadrosu demokratlardan oluşsa da ve bu kişiler partiyi demokratik bir parti yapmak için gayret gösterseler de Marksizm-Leninizm'den vazgeçmeleri mümkün olamazdı. İKP(m-l)'ye bir bak. Demokratikleştikçe zayıflıyor. Günümüzün İKP(m-l)'si şaşılacak kadar demokratik bir komünist partiydi, ancak Werner bu partinin devrime önderlik edebileceğine ihtimal vermiyordu. Bu durum sence de düşündürücü değil mi? Yani güçlü bir Marksist-Leninist parti –bir Marksist-Leninist partinin yaşayabilmek için güçlü olması gerekir elbette– antide-mokratiktir, burada demokrasiyi halkın çoğunluğunun yararına olan demokrasi anlamında kullanıyoruz. İKP(m-l) içindeki demokrasi ise hiçbir zaman göz boyamaktan öte bir şey olmamıştır zaten. İKP(m-l) içindeki sözde demokratik tartışmaların Parti'yi nereye götüreceği konusunda görüş farklılıkları yaşanmış mıdır? Hayır. Çünkü daha üyeler önemli sorunları tartışmaya başlamadan sorunun cevabı Merkez Komitesi tarafından kararlaştırılmış olurdu, tartışmanın amacı da önceden belirlenmiş cevabın oybirliğiyle desteklenmesiydi, böyle bir desteği alamamak düşünülemezdi bile. Bir zamanlar İKP(m-l) herkesi korkutan bir partiydi. Artık öyle değil ve sanırım yapılan demokratik tartışmalarda ortaya görüş farklılıkları çıkabilir, ama bu neye yarayacak? Hiçbir şeye. Demokratik bir hizip, ne anlama gelir ki bu? Sosyalizm adına meydana gelen değişim zorunluydu. Mantıken. Meselenin doğasında var bu. İşte bu nedenle ben İKP(m-l) gibi partilerden korkuyorum, diyordu Werner. İKP(m-l)'nin on dört yıllık üyesi sıfatıyla komünizme dair çok şey biliyordu. Sovyetler Birliği, Çin ve Doğu Avrupa'daki parti üyelerinin argümanlarını tahmin edecek kadar biliyordu komünizmi. Parti ile adına ülkeyi yönettiklerini iddia ettikleri halk arasında niçin böyle büyük bir uçurum bulunduğunu da anlayabiliyordu. Kendi deneyimlediklerimize baktığımızda da çok ilginç şeyler görebilecektik. Örneğin bazı konuları çoğu zaman son derece yüksek perdeden savunmakla gerçekleri çarpıtmamış mıydık? Arzu edilmeyen şeyleri örtbas etmiş, arzu ettiğimiz şeyleri de kanıtlamamız mümkün olmasa bile ön plana çıkarmamış mıydık? Sovyetler Birliği'nde illegal bir Marksist-Leninist partinin bulunduğunu iddia ettiğimizi hatırlıyor musun? Ya da Polonya'da capcanlı bir Marksist-Leninist partinin mevcudiyetini? Hatırlıyor musun? Böyle bir partinin Polonya'nın en mücadeleci entelek-

tüelleri ve işçileri tarafından örgütlendiğine ciddi inanmıştık. Bu ve buna benzer olaylar insanı bir türlü kaçıp kurtulamayacağı sahte bir dünyada yaşamaya mahkûm ediyor. Doğru değil mi? Bir açıklama modeli geliştirmiştik ve tüm gerçekleri bu modelin çerçevesi içine itekliyorduk. Aynı zamanda da ideolojimiz açısından önem taşıyan ve kendi gerçeklik modelimiz içinde kolayca bulabileceğimiz gerçeği incelemeye alırken kendimize setler, engeller koyuyorduk. Güçlü olduğumuz konularda gerçeği ve kullandığımız malzemeleri bir süzgeçten geçiriyorduk. Örneğin niçin Doğu Alman Havemann ve Sovyet Medvedev Kardeşler gibi rejim muhaliflerince Sovyetler Birliği'ne yöneltilen eleştirilere İKP(m-l) içinde yer verilmiyordu? Acaba onlar revizyonist oldukları için ve "Sovyetler'de bir Karşıdevrim meydana geldi" tezini reddetmeleri sebebiyle mi kendimize onların argümanlarına kulak verme iznini vermiyorduk? Hatta daha da ötesi, bu kişiler Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da şu anda yaygın kabul gören görüşü, yani Karşıdevrim dönemi denen bu dönemin Stalin döneminden çok daha iyi olduğu görüşünü savunuyorlar. Bu nedenle de politik temeli sosyal emperyalist ya da sosyal faşist adını verdiği devletleri acımasızca eleştirmek olan İKP(m-l), bu sosyal emperyalist devletler hakkında oralarda bizzat yaşayarak deneyimlediklerini eleştirel bir bakış açısından ve Marksist gelenek içerisinde kalan entelektüel akıl yürütmelerle ifade edebilen kişilerce ortaya konan değerli bilgilerden kendini mahrum bırakmaktadır. İKP(m-l) üyeleri bu tür düzen eleştirilerini hiç duymadı. Bizim Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki durum hakkında tüm bildiklerimiz Partili yoldaşların lüks otellerde rüşvetle geçinen resepsiyon görevlisi hanımlardan ya da tesadüfen karşılaştıkları İngilizce bilen yurttaşlardan aldıkları malumattan ibarettir. İdeolojik olarak karşı cephede bulunanlara dair bilgilerimizin son derece sığ olması hiç de şaşırtıcı sayılmamalı. Ayrıca şu da var, dedi Werner Ludal, bizler Havemann ile Medvedev Kardeşler'i yasak oldukları için tanımıyoruz. Oysaki bir İKP(m-l) üyesi Norveç'te herhangi bir kütüphaneye gidip, bu insanların Norveççeye çevrilmiş eserlerini bulup okuyabilir. Ama tek kişi bile bunu yapmıyor. Niçin? Muhtemelen Marksist-Leninist Parti'nin üyelerinin gerçeği kavrama biçimi, zorunlu olmasalar bile her zaman için slogan biçiminde dile getirilen basit ve tek yanlı bilgiyi tercih etmelerine neden oluyor.

Werner kendini İKP(m-l) tarafından kandırılmış gibi hissediyor ve bunu gizlemiyordu. Parti'nin önde gelen yoldaşları Vietnamlı liderler hakkında "Vietnam özgürlüğüne kavuşunca da işler iyiye gitmeyecek"i işaret eden bir yargıya varmış ve bunu kendi aralarında dile getirmişlerdi. Ne var ki Werner Ludal bunu bilmiyordu. Hatta tam tersine. Ona iletilen ve onun da hevesle yaydığı tüm bilgiler bunun aksineydi. Yirmi yaşındayken FNL'li bir liderin konuşmasını dinlemiş ve avuçları patlayıncaya kadar alkışlamıştı. O zamanlar nasıl da saftirik olduğunu anlıyordu şimdi. Parti yöneticileri kendileri bilgi sahibi oldukları halde niçin Partililere saftirik muamelesi yapıyorlardı? Bunca yıl sonra Parti'ye en çok bu konuda öfkeleniyordu. Kendileri tek yanlı olduğunu bile bile bu bilgilerle Werner'i beslemekle iyi niyetini kötüye kullanmışlardı. Artık buna tahammül yoktu. Werner ben onu dinlemeye devam ettikçe bu konuşmalarını saatlerce sürdürebilirdi. Werner sendika içinde Güney Afrika'da özgürlük uğruna mücadele veren bir örgüte parasal yardım kampanyasını yürütmüştü, örgütün Norveç'teki temsilcisi becerikli bir insan olan Mr. Pieterse'du. Bu özgürlük hareketinin Azania'nın geleceği olduğu söyleniyordu. Özellikle de Azania'nın en mücadeleciler işçileri ve gençleri arasında çok sayıda destekçileri vardı. Aradan iki yıl geçince konu derin bir sessizliğe gömülmüştü. Örgüt varlığını devam ettirmiyor muydu? Yoksa İKP(m-l)'nin hayal dünyasında devletleştirilmiş küçük bir hizip miydi gerçekte? Eğer öyle idiyse bile üyeler neden bilgilendirilmiyordu? Werner ve arkadaşları işyerlerini dolaşp, mevcut bütün karalama kampanyalarına karşı Kamboçya'yı savunmuşlardı, şimdiyse ihanete uğruyorlardı. En azından Kamboçya'yla ilgili verdikleri bilgilerin çok kısıtlı ve Kamboçya hükümetinin sunduğu bilgiler olduğunu belirtmezler miydi? Werner kendini aldatılmış hissetmek için elinde yeterince veri olduğunu düşünüyordu. Yalnızca İKP(m-l)'nin verdiği bilgilerle yetinmek zorunda kalsaydı ve kendi kaynaklarına başvurması mümkün olmasaydı felaket olurdu. On dört yıl üyesi olduğu Parti'ye karşı duyduğu acı dolu öfkeyi ifade etmek için söylemiyordu bunları. Bunları anlatmasının nedeni, Marksist-Leninist bir parti üyelerinin dünyayı kavrama biçimini nasıl etkiliyor –ki bu hem öznel hem de nesnel açıdan bakıldığında iyi niyetle yapılan bir şeydi–, saptırıyor ve yalanlarla besliyordu, işte bunu göstermekti.

Bütün bu düşünceler Werner Ludal'ın zihninde yavaş yavaş olgunlaşmış, özellikle de son yıl içinde şekillenmişti. Aslında bunları düşünmekten hoşlanmıyordu, hatta mesele yalnızca burada bana anlattıkları olsaydı Werner gözlerini yummaya ve İKP(m-l) içinde çalışmaya devam edebilirdi. Ne var ki bu düşünceler zihninde olgunlaştıkça Werner yaşadığı ülke ve tarihi ile arasındaki ilişkiyi gözden geçirme gereğini duymuştu. Öyle bir sonuca varmıştı ki İKP(m-l) ile tüm ilişkilerini kesmekten başka çaresi kalmamıştı. Werner Norveç'i çok sevdiği ve ülkesinin kaydettiği gelişimden mutluluk duyduğu sonucuna varmıştı. Geçen yüzyılda Norveç'te meydana gelen olayları kesinlikle onaylıyordu. Norveç tarihine ve ülkenin sosyal demokrat bir parti yoluyla vardığı sonuçlara evet diyordu. Hatta öylesine güçlü bir onaylamaydı ki bu, alternatif bir tarih ve gelişim aklına geldiği zamanlarda hayır, olamaz diyerek ürperiyordu. Norveç'te devrim yapılmamış olması onu mutlu ediyordu. Ülkede işçi sınıfının İşçi Partisi'nin ideolojisini kabul ederek bu partiye katılmış olması onu mutlu ediyordu. Ekonomik işbirliği ideolojisine ve Norveç'in NATO üyeliğine eleştirel yaklaşıyordu, ama yine de bunların içinde olmanın adaletsizliklerle mücadele etme imkânı verdiğini düşünüyordu. Akla gelebilecek alternatif görüşler Werner Ludal için bir kâbustu artık. Şükürler olsun ki olaylar böyle cereyan etmişti. Eğer kişi böyle düşünüyorsa, diye sesini yükseltiyordu Werner, kendini bir sosyal demokrat olmak görmekten kaçınamaz! Bu konuları düşündükçe ne yapması gerektiği fikri de zihninde açıklığa kavuşuyordu. Devrim alternatifini ve bunun ülkesinde nasıl uygulanacağı konusunu düşündükçe de ülkedeki gelişmelerin meydana gelme biçimi onu daha da mutlu ediyordu. İşçi Partisi'nin Norveç halkının oyunun yüzde altmışını almasına karşın devleti ele geçirmeye teşebbüs etmemesi sevindiriciydi. İşçi Partisi'nin büyüklüğü buradaydı. Parti devrime karşıydı. Devleti ele geçirmek ve devleti taşıyan parti olmak niyetinde değildi, kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsiyordu ve iyi ki de benimsiyordu. Zira İşçi Partisi parti olarak İKP(m-l)'den –hatta İKP(m-l)'nin en keskin olduğu günlerdeki haliyle karşılaştırıldığında bile– daha demokratik değildi, hatta tam tersine tahammülsüz ve Stalinist bir partiydi aslında, yapısında açıklık yoktu, iç işlerinde çok sıkı bir parti içi adalet anlayışı hâkimdi. Ancak İKP(m-l)'den farklı olarak parti dışında bir başka dünyanın var olduğunu kabul ediyordu.

Birey olarak orada varlığını sürdürmek mümkündü. Parti sana saldırabilir, seni taciz edebilir ve sana karşı acımasız yöntemler uygulayabilirdi. Ancak parti dışında bir başka dünyada varlığını sürdürmek ve partiye karşı örgütlenmek de mümkündü. İşçi Partisi'nin büyüklüğü buradaydı. İşte bu nedenle sosyal demokrat oldum, dedi Werner.

Evet, Werner Ludal'a dair anlatacaklarım bu kadar. 1980 yılının Temmuz ayında güzel bir pazar günü Bøkeskogen Ormanı'nın patikalarında dolaşırken anlattı bana bunları. Ben ne cevap verecektim? Ya da sözü dolaştırmadan söyleyeyim: Ne cevap verdim ona? Çok da fazla şey söylemedim. Onun gibi olmaktan çok korktuğumu söyledim. Söylediklerinin çoğuna katılabileceğimi, Marksizm-Leninizm'e bombalar yağdırırken kullandığı argümanların benim zihnimde de sorular uyandırdığını söyledim. Sözünü ettiği sorunların Marksist-Leninist bir partinin koyduğu sınırların içinde kalınarak çözülüp çözülemediği meselesinde onun şüphelerine (aslında kesin bilgi de denebilirdi) katıldığımı söyledim. Ama yine de onun gibi olmaktan çok korkuyordum. Sağduyumu kaybetmekten korktuğumu söyledim. Bazı şeyleri yıkarak içinden çıkmıştım ve bunları yıkarak içinden çıkmış olmaktan gurur duyuyordum, bu kanımı ona aktardım. Mantıklı bir şekilde yaşanmış on yılı geride bıraktığım kanısındaydım, ona bunu söyledim. Geride bıraktığım on yılı, dünyayı kavrama sürecinde Emperyalist Dünya Sistemi içinde yer almanın insanın düşünce ve duygularına koyacağı sınırlamalar olmadan yaşadığım kanısındaydım, bunu da belirttim. Ve böyle yaşamış olmaktan memnundum da, zira düşünme özgürlüğümü kaybetmeyi hiç arzu etmezdim. Sosyal demokrat bir bedene sahip olmam yeter de artar bile, bir de sosyal demokrat beyne sahip olmak istemezdim, dedim. Başka bir deyişle, Tarih'in tekerleğini alinteriyle, sefalet içinde, kan ve vahşetle, ilkel güç ve nefretle döndürenlerin söyledikleri şarkılar bittiğinde kibarca ayağa kalkıp giden, artık benzerine az rastlanır terbiyeli bir adam olmayı tercih ediyordum. Sağduyumu muhafaza etmeyi tercih ettim, zira sağduyum sayesinde herkesin bana baktığında gördüğü şeyi, yani beyaz bir adam olduğumu tekzip edebiliyordum. "Beyaz adama karşı silaha sarılmadan önce kendilerinin özgürleşmesi gerekir" düşüncesiyle koşup Afganlı kadınların peçesini çekmiyordum, beni bundan alıkoyan terbiyeyi veren, beni eğiten bir partinin üyesi

olmaktan memnundum. Hiçbir şekilde beyaz adam olma arzusu taşımadığımı söyledim. Beyaz adam olmak istemiyordum. Beyaz bir adam olmamak için ne mümkünse yapıyorum. Dedim ona.

Belki de çok fazla şey söylememişimdir. Bu bir münazara olsaydı ve sonuç için halk oylamasına başvurulsaydı mutlaka Werner kazanırdı. Peki ama ne yapsaydım? Bøkeskogen Ormanı'nda durmuş, Werner'in gözden kayboluşunu izliyordum. Ağaçlar yemyeşildi, çok güzeldi, özellikle de o kendi türlerine has gövdelerini seyretmeye doyamıyordum, ağaç altları nasıl da gölgelik, sessiz ve huzurluydu... Oysa Larvik kasabasının orta yerinde sayılırdım. Kolum üçgen sargıdayken durmuş Werner'in arkasından bakıyordum. Çok şey olmuştu son yıllarda. Öyle görünüyordu ki bazı konularda muhalif olmama ve tüm bölünmüşlüğüme rağmen arkasında durduğum, epey bir gayretle savunduğum her şeyi kaybetmiştim. Şimdi ne yapacaktım? Kesin olan bir şey vardı, yaz tatili yapacaktım. Oğlumla bir araya gelecektim. Ve oğlumla bir araya geldim. Fornebu Havalimanı'nda. On yaşındaki Thomas Kuzey Norveç'e özgü şivesiyle beni sevinçle, biraz da mahcubiyetle karşıladı. Dört hafta birlikte olduk. Kolumu nasıl kırdığımı çok merak ediyordu. Aynen anlattım, bisikletle yokuş aşağı giderken birden "Nasıl bir dünya bu ya!" diye bağırdım ve iki elimi başıma götürdüm. Oğlum anlamıştı. Oğlumla birlikte Larvik'in caddelerinde ya da yakın çevredeki Stavernskanten'de, Nevlunghavn'da deniz kenarında koştururken aklıma gelen düşüncelerle; hayatıma, oğlumun geleceğine dair, İKP(m-l)'nin karanlık kehanetlerine aldırmadan gayet de güzele doğru giden bir dünyaya dair sayısız düşünceyle okurumu rahatsız etmek istemiyorum. Ancak şunu söyleyebilirim ki o yaz çok üzgündüm, Fornebu Havalimanı'nda o küçük oğlanı, oğlum Thomas'ı, onu evine –benim evime değil kendi evine– götürecek kocaman uçağa doğru kalabalığın içinde yürürken gördüğümde üzerime tarifsiz bir yeis çöktü. Şimdi ne yapacaktım?

Eskisi gibi devam ettim. Biraz hasarlı da olsam eskisi gibi devam ettim her şeye. Larvik Lisesi'ndeki Kızıl Hoca (artık lise sözcüğü kullanılmıyordu, Zorunlu Eğitimin Bir Üst Kademesi diyorduk, gerçekte klasik liselerle meslek liseleri arasındaki ayrım ortadan kaldırılmamış bile olsa dildeki ayrımdan kurtulmuş oluyorduk. Norveç sosyal demokrasisiyle ilgili bu noktaya da böylece değiniyoruz. Dil değiştirilince hakikat de değiştirilmiş olur; oysa ben bu

anlatıyı tam tersi bir hipotezden yola çıkarak yazmışım). Eskisi gibi devam ettim. E-18 karayolunun artık içine uğramadan çevresinden geçip gittiği Larvik'te yaşayan bir devrimci entelektüel. İfademi mazur görün, şu s.kilmiş İKP(m-l)'nin üyesi. Dış görünüş olarak bakıldığında kederli bir tip. Öyle çok şey yaşamışım ki durup bunları düşünmek kaçınılmazdı. İşte bu nedenle de kara kara düşünmeye başladım. Neydi bütün bu olup bitenler? Bu anlatıyı kaleme almamın zorunlu olduğunu anladım. Ve işte tam altı aydır rutin bir iş gününün ardından akşamları eve gelip bunları yazıyorum. Derslere hazırlanmak ve ödevleri okumak gibi işlerimi biraz aksatmış olabilirim, ancak günümüz gençliğine mensup öğrencilerle muhatap olmaya devam ettiğim sürece bazı şeyleri en alt seviyede tutmaya niyetliyim. Vaktimi bu anlatıyı yazmakta kullanırım daha iyi.

Evet, bu anlatı sonuna yaklaştı. Cesaretimi kaybetmediğimi ve iyi günler göreceğimizi ümit ettiğimi kısaca belirttikten sonra ekleyeceğim pek fazla bir şey kalmıyor. Gelecekteki on yılımın, geçmişte İKP(m-l) hareketinin sihrine kapılarak yaşadığım on yıl kadar anlamlı olmasını diliyorum. Hayatımın otuz ila kırk yaş arasındaki dönemini halkımı, Norveç insanını merak etme ve öğrenme çabası içinde geçirdiğimi itiraf etmekten zevk duyuyorum. On yıl boyunca, hayatta bana dikte edilen koşulları yıkmaya çalıştım. On yıl boyunca hayatımın mantıklı eylemlerle dolu geçtiğini düşünüyorum. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Bir kırılma yaşandı, iyi de oldu. Bu anlatıda komünist parti karşısında duyduğum endişeleri dile getirmeye çalıştım. Hayatımın on yılını vermiş olduğum bu araca şimdi büyük bir kuşkuyla bakıyorum. İnsan bir komünist partiye dikkatli yaklaşmalıdır, okurun bunu anlamasını sağlayabilmiş olmayı umuyorum. Ancak benim bu anlatıyı kaleme alırken içimde hissettiğim coşkuyu okur anlayabilmiş midir, bundan pek emin değilim.

Alexis Gritchenko

İstanbul'da İki Yıl - 1919-1921 –

Bir Ressamın Günlüğü

Haz. Kemalettin Köroğlu - Erkan Konyar

Urartu: Doğu'da Değişim

İnan Çetin

Vadi

Tony Judt

Kusurlu Geçmiş – Fransız Entelektüelleri 1944-1956

Ian McEwan

Sahilde

Kefaret

Amsterdam'da Düello

James Wood

İyi Bir Hayat

George Eliot

Middlemarch – Taşra Hayatı Üzerine Bir İnceleme

Ezra Pound

Kantolar

Tahir Alangu

Türkiye Folkloru El Kitabı

Eugène Ionesco

Beyaz ve Siyah

Javier Marías

Tüm Ruhlar

Berta Isla

Cem Behar

Orada bir musiki var uzakta...

XVI. Yüzyıl İstanbulu'nda Osmanlı/Türk Musiki

Geleneğinin Oluşumu

Manuel Benguigui

Alman Koleksiyoncu

Edip Cansever

Umutsuzlar Parkı

Kirli Ağustos

Doğan Hızlan

Hahırlamak – Günlük Yaşamdan Dipnotlar

Mehmet Rifat

Sait Faik'i Yorumlayanlar: Eleştirinin Eleştirisi

Derya Bengi

80'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük –

"Yaprak döker bir yanımız"

70'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük –

"Görecek günler var daha"

50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük –

"Şimdiki zaman beledir"

Haz. Bahanur Garan Gökşen - Murat Yalçın

Bir Yalnız – 100. Doğum Yılında İlhan Berk

İlhan Berk

Bir Limandan Üç Resim

Galileo Denizi

Şiirin Çizdiği

Max Frisch

Mavi Sakal

Montauk

Sándor Márai

İşin Aslı, Judit ve Sonrası

Ahmet Ümit

Bir Ses Böler Geceyi

Kukla

Çıplak Ayaklıydı Gece

Beyoğlu'nun En Güzel Abisi

Şeytan Aynında Gizlidir

Ninatta'nın Bileziği

Kar Kokusu

Aşkımız Eski Bir Roman

Orhan Pamuk

Babalar, Analar ve Oğullar – Cevdet Bey ve Oğulları -

Sessiz Ev - Kırmızı Saçlı Kadın

Şeylerin Masumiyeti

Balkon / Fotoğraflar ve Yazılar

Haz. Erkan İrmak

Benim Adım Kırmızı Üzerine Yazılar

A.N. Wilson

Tolstoy

Behçet Necatigil

Konuş ki Göreyim Seni

Vaktin Zulmüne Karşı — Düzyazılar 3

Dost Meclislerinde Kasideler

Camille Laurens

On Dört Yaşındaki Küçük Dansçı

Yıldıray Erdener

Kars'ta Çobanoğlu Kahvehanesi'nde Âşık

Karşılaşmaları — Âşıklık Geleneginin Şamanizm ve
Sufizmle Olan Tarihsel Bağları

Franz Kafka

Şato

Ceza Sömürgesi

Dönüşüm

Amin Maalouf

Uygurlıkların Batışı

Hal Herzog

Sevdiklerimiz, Tiksindiklerimiz, Yediklerimiz —

Hayvanlar Hakkında Tutarlı Düşünmek
Neden Bu Kadar Zordur?

Nâzım Hikmet

Benerci Kendini Niçin Öldürdü?

Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar

Doğan Tekeli

Çebiş Evi'nden Hisartepe'ye

Doğan Yıncı

Hodan

Abdülhalik Renda

Günlükler 1920-1950

Hatırat

Metin And

Dionisos ve Anadolu Köylüsü

Kısa Türk Tiyatrosu Tarihi

Osmanlı Tasvir Sanatları: 2 — Çarşı Ressamları

Elif Sofya

Hayhuy

William Faulkner

Emily'ye Bir Gül — Seçme Öyküler

Elmore Leonard

Büccürü Ayarla

Rom Kokteyli

Emily Ruskovich

Idaho

Uğur Kökten

Unutmayı Bir Öğrenebilsem

Ömer F. Oyal

Gemide Yer Yok

Önceki Çağın Akşamüstü

Paul Signac

Eugène Delacroix'dan Yeni-İzlenimcilğe

Philippe Soupault

Görünmeyen Yönleriyle

Derviş Zaim

Ares Harikalar Diyarında

Rüyet

Ahmet Emin Yalman

Naziliğin İçyüzü

Marianna Yerasimos

Evlîyâ Çelebi Seyahatnamesi'nde Yemek Kültürü

İstanbullu Rum Bir Ailenin Mutfak Serüveni

Ali Teoman

Yazı, Yazgı, Yazmak

Yüksel Pazarkaya

St Louis Günleri

Waller R. Newell

Tiranlar — Gücün, Adaletsizliğin ve Terörün Tarihi

Nursel Duruel

Geyikler, Annem ve Almanya

Yazılı Kaya

Oliver Sacks

Bilinç Nehri

Oktay Rifat

Elleri Var Özgürlüğün

Perçemli Sokak

Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler

Latin Ozanlarından Çeviriler

Yunan Antolojyası

Ali Özuyar

Hariciye Koridorlarında Sinema

İpek Çalışlar

Latife Hanım

Jean-Louis Fournier

Otopsim

Betül Tarıman

Maksatlı Makastar

Cemal Süreya

Göçebe

Beni Öp Sonra Doğur Beni

Arthur Schopenhauer

Aşkın Metafizikliği

Haz. Sula Bosis, Seza Sinanlar Uslu

İvi Stangali — Ressamı Hatırlamak

Bella Habip

Kültür ve Psikanaliz — Sinema, Edebiyat ve

Güncelin Psikanalizi

Benny Andersen

İşte Söyledim — Seçme Şiirler

Publius Ovidius Naso

Dönüşümler I-XV

Rachel Cusk

Övgü

Sue Gerhardt

Sevgi Neden Önemlidir? — Şefkat Bir Bebeğin

Beynini Nasıl Biçimlendirir?

James David Lewis-Williams

Mağaradaki Zihin

Hasan Gören

Altı Yaprak Üstü Bulut

Donald W. Winnicott

Piggle — Küçük Bir Kız Çocuğunun

Psikanalizle Tedavisinin Öyküsü

Marianna Warner

Bir Zamanlar Bir Ülkede... — Masallanın Kısa Tarihi

David Wootton

Bilimin İcadı — Bilim Devrimi'nin Yeni Bir Tarihi

Furuğ Ferruhzad

Rüzgâr Bizi Götürecek — Toplu Şiirler

Fahri Güllüoğlu

Kriko

Döküntü — Bir Şiirin Can'ı İçin Kantat

Orhan Duru

Bırakılmış Biri

Ralf Rothmann

Baharda Ölmek

Enis Akın

Müjgan

Joseph Kessel

İblisin Oyunu

Lâle Müldür

Tehlikeliydi, Biliyordum

Marc Augé

Biri Sizi Bulmaya Çalışıyor

Evsiz Bir Adamın Güncesi

Unutma Biçimleri

Erlend Loe

Kadının Fendi

Evangelia Balta

Karamanlı Yazınsal Mirasının Ocaklarında Madencilik

Tarık Dursun K.

Alo, Harika Hanım Nasılsınız?

William Carlos Williams

Seçme Şiirler

Nasser Saffarian

Ah Ayetleri — "Furuğ Ferruhzad Hakkında

Söylenmemiş Sözler"

Faruk Duman

Köpekler İçin Gece Müziği

Kaptan Kanca'nın Bir Macerası

Halit Ziya Uşaklıgil

Saray ve Ötesi

Megan Hunter

Sondan Sonra

Ferdi Çetin

Evimizi Böyle Yaktım

Sergen Çirkin

Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm

Onat Kutlar

Gündemdeki Konu

Yaşanmış Ağır Bir Ezgi

Forrest Gander

İz

Şairin Vedası

Gotthold Ephraim Lessing

Minna Von Barnhelm

Hélène L'Heuillet

Komşuluk — İnsanların Birlikte Varoluşu Üzerine

Düşünceler

Hüseyin Kırın

Dağ Yolunda Karanlık Birikiyor

Resul

Tuğba Doğan

Musa'nın Uykusu

Nefaset Lokantası

Nuran Tezcan

Seyyahnın Kitabı — Evliyâ Çelebi Üzerine Makaleler

İ. S. Turgenyev

Klara Miliç

Hakan Savlı

Kırgın Karnaval

Necmi Sönmez

Paris Tecrübeleri — École de Paris - Çağdaş Türk

Sanatı: 1945-1965

Cevat Çapan

Bir Başka Coğrafyadan

Gülten Akın

Bütün Eserleri I

Roy Jacobsen

Beyaz Deniz

Nezihe Meriç

Menekşeli Bilinç

Sean McMeekin

Osmanlı'da Son Fasıl — Savaş, Devrim ve

Ortadoğu'nun Şekillenışı 1908-1923

Gulam Hüseyin Sâedi

Dendil

Hüseyin Ferhad

Nihayet Bir Cümledir İnsan

Mine Söğüt

Gergedan

Selçuk Demirel

Kıyıda Tek Başına

PSİ — Bilişalından Gerçeküstüne

Stella Rimington

Kıl Payı

Turgut Uyar

Divan

Romain Rolland

Jean-Christophe I-II

Carlo Cassola

Bube'nin Sevgilisi

Hannah Kent

Irmağın Cinleri

Orlando Figes

Nataşa'nın Dansı — Rusya'nın Kültürel Tarihi

Halit Ziya Uşaklıgil

Mai ve Siyah

H. Bülent Gözkân

Kant'ın Şemsiyesi

Çiçeği burnunda öğretmen Knut Pedersen ilk görev yeri olan taşra kasabasına geldiğinde, hayalleri aile kurmanın ve saygın bir öğretmen olarak sade bir hayat sürdürmenin ötesine uzanmaz. Ne var ki yıllardan 1968'dir ve dünyanın dört bir yanında esen değişim rüzgârı Norveç'in taşrasına da ulaşmıştır. Pedersen, okulda yaşayacağı beklenmedik bir olaydan sonra, gittikçe büyüyen bir siyasi harekete kapılacağından ve hayatını başka türlü amaçlara adayacağından habersizdir.

Dag Solstad Türkçedeki yolculuğuna *Mahcubiyet ve Haysiyet* ile unutulmaz bir başlangıç yapmış, okurlardan büyük ilgi görmüştü. Şimdiyse lise öğretmeni Pedersen'in şahsında bütün bir kuşağın hayallerini, dünyayı değiştirme arzusunu, mağlubiyetten sonraki şaşkınlığını ve iç hesaplaşmalarını bazen hüznün bazen mizahla, ama hep tutkuyla anlatıyor.

"Bütün söylentiler doğru çıktı: Solstad vazgeçilmez bir romancı."

Charles Finch, *New York Times Book Review*

"Norveç'in tartışmasız en cesur ve en zeki yazarı."

Per Petterson

"Solstad'ın dili, eski görünen yeni bir zarafetle parıldar ve taklit edilemeyen, enerji dolu, kendine özgü bir ışıltı yayar."

Karl Ove Knausgaard

